T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği

Uğur DONBAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ

Çankırı – 2021

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği

Uğur DONBAY
ORCID:

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ

Çankırı – 2021

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Bildirimi ..... **iv**
Tez Kabul ve Onay ..... **v**
Önsöz ..... **vi**
Özet ..... **vii**
Abstract ..... **viii**
Kısaltmalar ..... **ix**
Tablo Listesi ..... **x**
Şekil Listesi ..... **xi**
1. BÖLÜM: GİRİŞ 1
1.1. Konu 1
1.2. Amaç 3
1.3. Önem 4
1.4. Yöntem 6
1.4.1. Kavramsal Çerçeve 7
1.4.2. Varsayımlar 12
1.4.3. Kapsam ve Sınırlılık 12
1.5. Evren ve Örneklem 13
1.6. Veri Toplama Tekniği 14
2. BÖLÜM: BİLİMSEL ARAŞTIRMA SÜRECİ 15
2.1. Araştırma Probleminin Belirlenmesi ve Literatür Taraması 15
2.2. Elde Edilen Bilgi Kaynaklarının Okunması 17
2.3. Araştırma Yönteminin Belirlenmesi 18
2.4. Hipotez, Evren ve Örneklem Oluşturulması 19
2.5. Veri Toplama Araçlarının Belirlenmesi 20
2.6. Verilerin Analizi 21
2.7. Raporlama ve Bilim Etiği 22
3. BÖLÜM: BİLGİ ERİŞİM SİSTEMLERİ 25
3.1. Bilgi Erişim Merkezleri 25
3.1.1. Kütüphaneler 26
3.1.2. Dokümantasyon ve Enformasyon Merkezleri 30
3.1.3. Arşivler 31
3.2. Bilgi Erişim Araçları 34
3.2.1. Kataloglar 35
3.2.2. Bibliyografyalar 37
3.2.3. Ansiklopediler ve Sözlükler 38

3.2.4. Dizinler, Öz Dizinler, Kavram Dizinleri 39
3.2.5. Veritabanları 40
3.2.6. Atıf Dizinleri 43
3.2.7. Arama Motorları 44
3.2.8. Semantik Web (Anlamsal Örgü) 45
3.2.9. Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları 46
3.3. Bilgi Erişim Standartları ve Protokolleri 47
4. BÖLÜM: BİREYSEL BİLGİ YÖNETİMİ 51
4.1. Bireysel Farkındalık 52
4.2. Bilgi Arama ve Toplama 54
4.3. Dizinleme, Kataloglama ve Kaydetme 56
4.4. Sınıflama ve Saklama 58
4.5. Bilgi Erişim, Yararlanma ve Yetkinlik 61
4.6. Paylaşım 63
5. BÖLÜM: BİREYSEL KAYNAK YÖNETİMİ ARAÇLARI 67
5.1. Tanım 68
5.2. Gelişim 71
5.3. İşlevler 75
5.3.1. Bilgi Arama ve Erişim 76
5.3.2. İçeri Aktarma 77
5.3.3. Düzenleme 79
5.3.4. Kişisel Kütüphane/Arşiv Oluşturma 80
5.3.5. Okuma 82
5.3.6. Yazma 83
5.3.7. Senkronizasyon 85
5.3.8. Dışarı Aktarma 86
5.3.9. Paylaşım 87
5.3.10. Atıf Stili Dili (Citation Style Language - CSL) 89
6. BÖLÜM: BULGULAR VE DEĞERLENDİRME 92
6.1. Katılımcıların Özellikleri 93
6.2. Akademisyenlerin Bilgi Yönetimi Davranışları 95
6.2.1. Akademisyenlerin Bilgi Kaynağı Tercihleri 95
6.2.2. Akademisyenlerin Bilgi Yönetimi Farkındalıkları 97
6.2.3. Akademisyenlerin Bilgi Yönetimi Tutumları ve Davranışları 101
6.2.4. Akademisyenlerin Bilgi Yönetimi Sürecinde Yaşadığı Deneyimler 106
6.2.5. Akademisyenlerin Bilgi Yönetiminde Kullandıkları Bireysel Yöntemler 108

6.3. Akademisyenlerin Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları 110
6.3.1. Akademisyenler ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları 111
6.3.2. Akademisyenlerin Bilgi Teknolojilerine Bakış Açıları 118
7. BÖLÜM: SONUÇLAR VE ÖNERİLER 121
KAYNAKÇA **138**
EKLER **164**
ÖZGEÇMİŞ **170**

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "*Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği"* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

26/01/2021

Uğur DONBAY

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Uğur DONBAY tarafından hazırlanan "*Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği"* başlıklı bu çalışma, *04/01/2021* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Bilgi ve Belge Yönetimi* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Burcu Umut ZAN	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğretim Üyesi Çağdaş ÇAPKIN	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 24/12/2020 tarih ve 2020/49-03 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Dr. Öğretim Üyesi Erol KARCI
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında kendimden emin adımlarla yürümeme yardımcı olan, benden ilgi ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, çalışmaya engin bilgi ve önerileriyle katkılar veren, bana yol gösteren ve bu günlere gelmeme vesile olan kendisini örnek aldığım danışmanım ve değerli hocam *Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ*'a;

Yüksek öğrenim hayatım boyunca desteğini esirgemeyen, bana yol gösteren ve bu günlere gelmemde büyük emeği olan kıymetli hocam *Prof. Dr. Coşkun POLAT*'a; eğitim hayatımın kalitesini yükselten ve öğrettikleriyle ufkumu genişleten değerli hocalarım *Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA* ve *Dr. Öğretim Üyesi Kasım BİNİCİ*'ye; varlığıyla yanımda olduğunu hissettiren arkadaşım *Arş. Gör. Ertuğrul Burak EROĞLU*'ya;

Anket çalışmasının şekil almasına katkı sağlayan *Doç. Dr. Ülkü KARAMAN*, *Doç. Dr. Ömer KARAMAN, Doç. Dr. Şenol SEZER, Doç. Dr. Yahya TURAN* ve *Doç. Dr. Emine BAĞDATLI*'ya; anket çalışmasının uygulanması aşamasında destek olan iş arkadaşlarım *İdris ÇAKALLI, Harun Rıdvan ÖZKAYA, Bilal SAYAR, Mahmut ŞARAS* ve *Anıl KARAGÖL'*e; eğitim hayatım için gerekli kolaylıkları gösteren *Daire Başkanım Ali AYGÜN, Müdürüm Murat Bahadır ÇAM* ve *Müdürüm Emin DEMİR*'e; desteklerini her zaman içimde hissettiğim çalışma arkadaşlarım *Yusuf Mürsel KAHVECİ, Dursun KALKAN, Gülseren PALAK* ve *Samet HEKİMOĞLU'*na; katkılarından dolayı sınıf arkadaşım *Murat GÖKÇE*'ye; üniversite hayatında gelecek hayalleri kurduğumuz ama ne yazık ki bugünleri göremeyen aziz dostum rahmetli *Selim BİRKİN* ve onun aziz hatıralarına; eğitim hayatımın şekillenmesinde büyük rol oynayan öğretmen teyzem *Melek ÇALIŞICI* ve kıymetli eşi *Prof. Dr. Hamza ÇALIŞICI*'ya;

Teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her anında yanımda olan ve arkamda duran anneme, babama, kardeşime,
Sevgi ve sabır dolu yüreğiyle bu başarının mimarı olan sevgili eşim *Dilay*'a,
Ve biricik kızımız *Ada Gökçin*'e,

Teşekkürlerimi sunarım.

Siz olmasaydınız yapamazdım.

26/01/2021

Uğur DONBAY

ÖZET

Tezin Başlığı : Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği
Tezin Yazarı : Uğur DONBAY
Danışman : Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ
Anabilim Dalı : Bilgi ve Belge Yönetimi
Tezin Türü : Yüksek Lisans Tezi
Kabul Tarihi : 04/01/2021

Çalışma; literatürde kurumsal düzeyde ele alınan bilgi yönetimi kavramının bireysel düzeyde incelendiği az sayıdaki çalışmadan biridir. Çalışmada "bilimsel araştırma süreci", "bilgi erişim sistemleri", "bireysel bilgi yönetimi süreci" ve "bireysel kaynak yönetimi araçlarının işlevleri" gibi konu başlıklarına yer verilmiştir. Çalışma temel olarak akademisyenlerin bilgi yönetimi davranışlarını saptamayı ve kaynak yönetimi araçlarından yararlanma farkındalıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın hedef kitlesi olmaları sebebiyle bilim insanlarının bilgi yönetimi sırasındaki genel-özel davranışları ve kaynak yönetimi araçları farkındalık düzeyleri betimleyici bir yöntemle ele alınmıştır. Çalışmanın evreni, Ordu Üniversitesi'nde aktif olarak çalışan 748 akademisyenden oluşmaktadır. Veri toplama tekniği olarak anket uygulaması gerçekleştirilen çalışmanın örneklemi ise 267 akademisyenden meydana gelmektedir. Anket verilerinin analiz edilmesiyle; araştırmanın amaçları ve varsayımlarıyla örtüşen bulgular elde edilmiştir. Araştırmada üniversitelerin, akademik birimlerin ve akademik kütüphane birimlerinin yöneticileri için önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilimsel Araştırma Süreci, Bilgi Erişim Sistemleri, Bireysel Bilgi Yönetimi, Kaynak Yönetimi Araçları, Atıf ve Kaynakça Yönetimi

ABSTRACT

Thesis Title : Academicians' Awareness of Information Management Behaviors and Reference Management Tools in the Scientific Research Process: The Case of Ordu University
Author : Uğur DONBAY
Supervisor : Professor Hüseyin ODABAŞ
Department : Information and Records Management
Thesis Type : Master's Thesis
Date : 04/01/2021

The study is one of the few studies analyzing the concept of information management at individed level which is that at corporate level in the literature. Topics such as "scientific research process" "information retrieval systems" "individual information management process" and "functions of individual resource management tools" were included in the study. The study aims to determine the information behaviors of academicians and to present their awareness of using resource management tools, basically. Due to being target audience of the study, the general-specific behaviors of scientists during information management and their awareness levels of resource management tools are handled with a descriptive method. The population of the study consists of 748 academicians who work actively at Ordu University. The sample of the study where the survey application was performed as a data collection tecnique consist of 267 academicians. By analyzing the survey data, the results which account for the purpose and assumptions of the research were obtained. Important results are reached for managers of universities, academic units and academic library units in the research.

Keywords: Scientific Research Process, Information Retrieval Systems, Individual Information Management, Resource Management Tools, Citation and Bibliography Management

KISALTMALAR

ANKOS	Anadolu Kütüphaneleri Konsorsiyumu
APA	American Psychological Association
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
CANMARC	Canadian Machine-Readable Cataloging
CD	Compact Disc
CSL	Citation Style Language
CSV	Comma-Separated VariabIes
ÇAKÜ	Çankırı Karatekin Üniversitesi
DOI	Digital Object Identifier
EKUAL	Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisansı
HTML	Hypertext Markup Language
IP	Internet Protocol Address
ISBN	International Standard Book Number
ISM	Interpretive Structural Modelling
ISO	International Organization for Standardization
ISSN	International Standard Serial Number
iOS	iPhone/iPad Operating System
İSNAD	İlahiyat Atıf Sistemi
MARC	Machine-Readable Cataloging
MLA	Modern Language Association
OCLC	Online Computer Library Center
ODLIS	Online Dictionary of Library and Information Science
ODÜ	Ordu Üniversitesi
PDF	Portable Document Format
PMID	PubMed Identifier
RIS	Research Information Systems
SAS	Statistical Analysis Software
SOBİAD	Sosyal Bilimler Atıf Dizini
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TO-KAT	Toplu Katalog
TR	Türkiye/Türkçe
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UKMARC	United Kingdom Machine-Readable Cataloging
ULAKBİM	Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
UNIMARC	Universal Machine-Readable Cataloging
URAP	University Ranking by Academic Academic Performance
USMARC	United State Machine-Readable Cataloging
VPN	Virtual Private Network
WOS	Web of Science
XML	Extensible Markup Language
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YÖKAK	Yükseköğretim Kalite Kurulu

TABLO LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo 1: Katılımcıların özellikleri ……..... 94

Tablo 2: Akademisyenlerin bilgi kaynağı tercihleri …….. 96

Tablo 3: Akademisyenlerin bilgi erişim farkındalıkları …… 98

Tablo 4: Bireysel kütüphane/arşiv düzeninin unvanlar üzerindeki dağılımı …..... 99

Tablo 5: Akademisyenlerin bilgi yönetimi ve erişimi farkındalıkları ……... 100

Tablo 6: Akademisyenlerin arama motoru tercihleri ……..... 102

Tablo 7: E-kaynak saklama alanlarının yaş gruplarına dağılımı ……... 103

Tablo 8: Bireysel kütüphane/arşiv düzenine göre e-kaynak saklama alanları ….. 103

Tablo 9: Akademisyenlerin bilgi yönetimi tutumları ve davranışları ……... 105

Tablo 10: Akademisyenlerin bilgi yönetimi sürecinde yaşadığı deneyimler …… 107

Tablo 11: Akademisyenlerin bilgi yönetiminde kullandıkları bireysel yöntemler 109

Tablo 12: Akademisyenlerin bilgi yönetiminde kullandıkları bireysel yöntem eğilimleri …… 110

Tablo 13: Yazılımların/programların kullanım oranları ve tercih durumları…..... 113

Tablo 14: Kaynak yönetimi araçlarının kullanım nedenleri …….. 114

Tablo 15: Akademisyenlerin tecrübe sahibi olduğu yazılımlar/programlar …….. 114

Tablo 16: Akademisyenlerin kaynak yönetimi araçlarına olan gereksinimleri 116

Tablo 17: Akademisyenlerin kaynak yönetimi araçlarına olan gereksinimleri 2 .. 117

Tablo 18: Akademisyenlerin bilgi teknolojilerine bakış açıları …… 119

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No **Sayfa**

Şekil 1: Bireysel bilgi yönetimi sürecinde yaşam döngüsü …….. 65

1. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Konu

"Bilim insanı; evrendeki olay ve olguları inceleyen, onun altında yatan gizemin kaynağını araştıran ve bu gizemin nedenlerini anlamaya çalışan ve anladıklarını basitleştirip kitlelerin anlayabileceği bir şekilde yayın yolu ile duyuran kişidir" (Ortaş, 2004, s. 12). Bilim insanı kavramının tanımından anlaşılacağı üzere; akademi dünyasında sürdürülen çalışmalar, akademik temelleri olan araştırma süreçlerinden geçerek bilimsel esere dönüşürler. Bu süreçlerden geçen eserlerin derin bir araştırmanın, detaylı bir düşün sürecinin ve önemli bir bilgi birikiminin sonucu olarak ortaya çıktıkları anlaşılmaktadır. "Hakemli bir dergiye makale hazırlamak, proje önerisi sunmak, yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlamak, kitap yazmak gibi bilimsel yayın hazırlama çalışmalarında literatür incelemeleri yerine getirilmesi zorunlu bir süreçtir" (H. Yıldırım ve Yılmaz, 2012, s. 64). Literatür incelemeleri sonucunda elde edilen makale, kitap, tez veya diğer bilgi kaynaklarına başvurulması gereken durumlarda; kaynakların hızlı ve doğru şekilde ortaya çıkarabilmesi arzu edilen bir durumdur. Bu konuda Akkaya ve Z. Yıldırım (2017, s. 80); bilim insanı olarak akademisyenlerin üretmek, kullanmak ve paylaşmakla yükümlü oldukları bilimsel bilgiyi doğru bir şekilde kullanıp ve üretmek sorumluluğu taşımaları gerektiğini ifade etmektedirler.

İhtiyaç duyulan bilgi kaynağını ortaya çıkarmak, bilgi kaynağı üzerine yazdıkları notlara erişmek, buldukları bir parçayı bütünün doğru ve uygun yerine sentezleyerek yerleştirmek veya tüm bu bilgi yığınlarını ilgililerle paylaşmak hızlı çalışmayı gerektirdiği kadar emek de ister. Çünkü, "bilimsel nitelikli bilgi akademik bilgi demektir ve bilgi temelli becerilerin en özellikli olanıdır" (Akkaya ve Z. Yıldırım, 2017, s. 80). Düşünmek, üretmek, yazmak, yararlanmak, sentezlemek, yayınlamak ve paylaşmak için harcanan emeğin; bilginin organize edilmesini ve doğru şekilde yönetilmesini önemli bir beceri gereksinimini ortaya koymaktadır. Öney'e göre (2019a, s. 161) araştırmacı, araştırma problemini belirleyip ve sınırlandırdıktan sonra; problem ile ilgili o zamana kadar yazılmış olan çeşitli türdeki kaynakları mümkün olabildiği kadar tarama, fişleme, elde etme ve okuma gibi etkinlikleri becerileriyle birleştirerek emek harcar.

“Günümüzde gelişen teknoloji ve iletişim olanaklarına bağlı olarak farklı ihtiyaç ve beklentilere sahip kullanıcıların taleplerine göre uyarlanmış kaynak yönetimi araçları ortaya çıkmıştır” (Esgin, 2019b, s. 182). Bir pazar ve sektör haline de gelen, akademik çevrelerin bilgiyi kontrol altına almasına olanak tanıyan, bilginin bireysel organizasyonu sürecinde avantajlar sağlayan ve bilginin yönetimi sürecinde kolaylıklar barındıran bireysel kaynak yönetimi araçları bilimsel çalışmalara ve doğal olarak bilim insanlarına hitap eder. “Akademik yayınların üretim sürecinde bilgi kaynaklarını saklamak, düzenlemek ve yönetmek amacıyla; bireysel kaynak yönetimi araçları araştırmacılar ve bilim insanları tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır” (Polat ve Binici, 2015, s. 3). Bu araçlar, bilimsel araştırma süreci sonucunda ortaya çıkan eserin, bilimsel dergilerin istedikleri farklı stil ve kurallara göre yazılmasına destek oldukları gibi; bilimsel etik ilkelere uyulmasını da kolaylaştırarak bilim insanına emek ve zaman tasarrufu sağlayabilirler (Polat ve Binici, 2015, s. 7; Binici, 2017, ss. 92-93; Öney, 2019a, s. 166).

Araştırmada, akademisyenlerin bilgi arama, erişim ve yönetimi süreçlerinde bireysel farkındalıkları ve davranışları bilgi ve belge yönetimi bilimi açısından incelenmektedir. Bu bağlamda tezin konusu; bilim insanlarının “bireysel bilgi yönetimi” ve “bireysel kaynak yönetimi araçları” ile olan/olması gereken ilişkisi olmak üzere iki temel boyut etrafında temellendirilmiştir. Bu iki ana konu; literatür ışığında “bilimsel araştırma süreci”, “bilgi erişim sistemleri”, “bireysel bilgi yönetimi süreci” ve “bireysel kaynak yönetimi araçlarının işlevleri” gibi alt konu başlıklarıyla derinleştirilerek sunulmuştur. Çalışmanın hedef kitlesinin bilim insanları olması sebebiyle, öncelikle grubun çalışma süreçlerinde sergiledikleri davranışları ortaya çıkarabilmek için “bilimsel araştırma süreci ve evreleri” ortaya konmuştur. Araştırma sürecinde bilim insanlarının gereksinim duydukları bilgi ve kaynakları elde edebilecekleri sistemli yapıları ifade eden “bilgi erişim sistemleri” bilgi ve belge yönetimi bilimi literatürüne dayanılarak açıklanmıştır. Bilgi erişim sistemlerinin bilim dünyasında önemli bilgi davranışlarının ve farkındalıklarının ortaya çıkmasına neden olduğu düşünülerek “bireysel bilgi yönetimi süreci ve evreleri” bir yaşam döngüsü içinde anlatılmıştır. Son olarak; bilimsel araştırma ve bireysel bilgi yönetimi sürecine katkı sağlayan bilgi erişim araçları olmaları bakımından “bireysel kaynak yönetimi araçları ve işlevleri” tanım ve gelişim süreçleriyle birlikte ele alınmıştır.

1.2. Amaç

“Bilim insanlığı bir yaşam biçimidir. Her şeyden önce bilim insanı kendini aşmış, evrenselleşmiş kişidir. Kendine has bir yaşamsal disiplini olan, herkesten fazla toplumsal sorumluluk taşıyan kişidir” (Ortaş, 2004, s.12). Bilim insanının taşıdığı sorumluluk; atacağı her adımın farkındalığında olmasını ve akademik bilgi üretimi gerçekleştirmesini gerektirir. “Akademik bilgi üretiminin temel gerekçeleri ise mesleki gereklilik, akademik sorumluluk, akademik yükselme kıstaslarını karşılama, kamu yararını gözetme, manevi tatmin vb. olarak sıralanabilir (Akkaya ve Z. Yıldırım, 2017, s. 82). Bu ifadeden hareketle enformasyon okuryazarlığı becerilerini göstermesi beklenen bilim insanları; bilginin ve bilgi kaynaklarının bireysel organizasyonun farkındalığında olan bir kesimdir. Çünkü, “yazılı/basılı veya elektronik ortamda yer alan bilgi kaynaklarının erişilebilir olabilmesi için organize edilmesi gerekmektedir” (Çapkın, 2011, s. 9). Organize edilmeyen bilgi ve kaynaklar; düzensiz bilgi yığınları ya da düzenli bilgi sistemleri arasında herhangi özel bir alana yönelik literatür taranırken; önceki ve sonraki literatür taramaları arasında ilişki kurabilmeyi zorlaştırabilir ve zaman kaybı yaşanmasına neden olabilmektedir. Bilimsel araştırma sürecinde gereksinim duyulan bilgi yönetimi farkındalığı ve yetkinlik bilim insanından uzaklaştırılırsa; kapsamı dar bir literatür bile sınıflanmamış, dizinlenmemiş ve yarar sağlayabilmekten uzak bir bilgi yığınına dönüşebilmektedir.

Bilgi üretiminde doğrudan rol oynayan aktör gruplardan biri olan akademisyenlerin bilimsel araştırma sürecinde elde ettikleri ve/veya ürettikleri bilgi kaynaklarını ve bilgi parçacıklarını kişisel bir bilgi merkezi gibi düzenli bir şekilde sakladıkları ve bilgiye sistematik bir şekilde eriştikleri düşünülmektedir.

Bu bağlamda tez temel olarak;

- Akademisyenlerin bilgi yönetimi davranışlarını saptamayı,

- Akademisyenlerin kaynak yönetimi araçlarından yararlanma farkındalıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu iki temel amaç etrafında oluşturulan tezin alt amaçları ise;

• Akademisyenlerin akademik verilerini/bilgilerini/materyallerini nasıl yönettiklerini ve muhafaza ettiklerini saptamak,

• Bireysel kaynak yönetim araçlarının akademik çalışmalarda sağladığı avantajları ortaya koymak,

• Bilgi yönetimi sürecinin bireysel yönüne dikkat çekmek,

• Bilgi yönetimi ve organizasyonunda bireysel kontrolün önemini ortaya koymaktır.

1.3. Önem

Ülkemizde bilgi yönetim ve erişim sistemleriyle ilgili araştırmalar ve akademik yayınlar daha çok kurumsal organizasyonların yapısına dayanan anlayışları ortaya koymaktadır. Bu konu üzerinde yürütülen çalışmalar daha çok kurumsal sistemlerin oluşturulmasına ve paydaşlar tarafından kullanılmasına yöneliktir. Bu çalışmalardan bazılarına değinilmesinde yarar bulunmaktadır. H. Odabaş (2006, s. 107) çalışanların, hizmet verilen kişilerin, hizmetin kendisinin, örgütün çalışma biçiminin, sistem ve süreçlerinin kayıtlı ya da kayıtsız her türlü bilgiyi kurumsal bilgi olarak nitelediği çalışmasında; açık ya da kapalı her türlü bilgi kaynağının işletmenin faaliyetleri doğrultusunda kullanılması gerektiği sonucuna varmaktadır. Bilgi toplumu ile bilgi yönetimi kavramları arasında ilişki kurduğu çalışmasında Akyazıcı'nın (2019) da bilgi yönetiminin örgütsel boyutunu inceleyerek kurumlara yönelik bulgular elde ettiği görülmektedir. Bilgi erişim sistemlerinin işleyişini ve gelişimini anlattığı çalışmalarında Tonta (1995; 2012) bilgi erişim sistemlerinin sahip olması gereken kurumsal standartlarını ortaya koymaktadır.

Bilgi erişim sistemlerinin kullanımına yönelik çalışmalar ise, belirli bir branşta rol alan aktörlerin sıklıkla başvurduğu süreli yayınları, referansları, dizinleri, özetle ilgili literatüre özgü bütün bilgi kaynaklarını ön plana çıkartarak açıklamaktadır. Bu konuda Ateş (1999) Ankara Üniversitesi akademik personelinin bilgi erişim sürecinde niteliksel ve niceliksel özelliklerini ortaya koyarken; dönemin bilgi depolama araçlarına, bilgi erişim ve iletişim aracı olarak internete ve akademisyenlerin yeni teknolojilere bakış açılarına açıklık getirmektedir. Kullanıcı odaklı yaklaşımlarında Köse (2011), Uysal Köse ve Uçak Özenç (2013) ve Ö. Yalçınkaya (2019) kanıta dayalı tıpta bilgi gereksinimine ve erişimine dikkat çekerken; Aydemir Şenay (2014) ise gıda

biliminde ve sektöründe bilgi erişim süreçlerini incelemiştir. Bilgi arama davranışlarını inceleyen çalışmalarda ise Birinci (2007), Dalkıran (2018), İlhan (2014), Najjari (2010) ve Tanrıkulu (2006) belirli bir branşta rol alan aktörlerin bilgi arama sırasında sergiledikleri davranışları ortaya koymaktadırlar. Çalışmalardan, bilgi arama ve erişim davranışları ele alınırken; bilimsel araştırma süreci ve bireysel bilgi yönetimi süreci evreleri arasındaki ilişkinin ortaya konulmadığı ya da belirli bir alanın/sektörün gereksinim duyduğu kaynakların kullanımlarının analiz edilerek açıklandığı anlaşılmaktadır. Bireysel kaynak yönetim araçlarının incelendiği çalışmalarda ise Binici (2017), Öney (2019a) ve Polat ve Binici (2015)'nin bilimsel araştırma sürecinde bireylerin bu konudaki ihtiyaçlarını somut şekilde ortaya koyarlarken; Esgin (2019b)'in, web tabanlı bibliyografik yönetim araçları arasında teknik kıyaslamalar yaptığı görülmektedir.

Araştırmacıların zamanı kıymetli; emekleri ise zahmetli ve pahalıdır. "Akademik yaşamda kişilerin yaşadıkları ortak güçlüklerden biri de çok fazla kaynak arasından aranılan kaynağın bulunabilmesidir. Bu sorunun nihai çözümü hiç şüphesiz bilgi kaynaklarının düzenlenmesidir" (Polat ve Binici, 2015, s. 93). Hem bu nedenlerle hem de niteliğe etki etmesi nedeniyle bilginin bireysel yönetimi üzerinde araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu yüzden, araştırma süreçlerindeki kontrolü sağlamada rolü olan bireysel kaynak yönetimi yazılımları üzerinde çalışmak, bilimsel araştırma sürecinde bilgiyi ve bilgi kaynaklarını yöneten akademisyenlerin bireysel olarak harcadığı emeği-zamanı ortaya koyabilmek ve bireysel kaynak yönetim sürecini yazılımların getirdiği düzeyi saptayabilmek son derece önemlidir.

Literatürde bilgi yönetimi kavramının bireysel düzeyde incelendiği az sayıdaki çalışmadan biri olan "Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği" isimli bu tez çalışmasını özgün ve önemli kılan nitelikler;

- Akademisyenler arasında akademik bilgi yönetiminin durumunu saptayan bir özellik göstermesi ve bu kitlenin bilgi yönetimi davranışlarının profilini belirlemesi,

- Akademisyenlerin bilimsel araştırma sürecinde bireysel kaynak yönetim araçlarından yararlanma düzeylerini ortaya koyması,

• Akademisyenlerin sahip oldukları bilgi kaynaklarını yönetme biçiminde bireysel ya da disiplinlerarası davranış farklılıklarını saptaması,

• Akademisyenler arasında bireysel kaynak yönetim araçlarının yaygınlaşmasını sağlayacak tespit ve değerlendirmelerde bulunması,

• "Bireysel bilgi yönetimi" kavramını "bilimsel araştırma süreçleri" içinde incelemesi ve bu süreçlere "bireysel kaynak yönetimi araçlarının" adapte edilmesinin gerekliliği üzerinde durması şeklinde sıralanmaktadır.

Bu araştırmanın, bilgi üretiminin/tüketiminin baş aktörü olan bilim insanlarına, bilginin değerinin peşinden koşan araştırmacılara ve bilgiden yararlanmak isteyen her düzeyden yükseköğrenim öğrencilerine; sahip oldukları kaynakların kontrolünü ele alabilmeleri, zihinleriyle kaynakları arasında bir köprü kurabilmeleri ve akademik yazım süreçlerinin zahmetlerini en aza indirebilmeleri bakımından yararlar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Yöntem

"Bilimsel bir yazıyı halkın anlayabileceği formata getiren bir uzman, tıbbî bir keşfin değeri hakkında düşündüğü zaman epistemoloji yapmaktadır. Bir fizikçi bilginin sınırları, alandaki yeni gelişmeler ve bunların dünyaya etkisi üzerinde düşünce sunduğu zaman epistemoloji yapmaktadır" (Adıbelli, 2003, s. 13). Araştırma verilerindeki değerleri-değişkenleri yorumlayabilmek, doğrulayabilmek veya bazı genellemelere varabilmek için epistemolojik bir yaklaşımla yöntem belirlenmesi çalışmanın anlaşılır olması bakımından önemlidir. Yöntemi belirlenen bir araştırmanın motiflerinin çizilmesi, varsayımlarının ispat edilmesi ve eldeki verilerin sistematik bir analiz haline getirilerek sonuçlara varması kolaylaşır.

Bu çalışma "akademisyenlerin bilimsel araştırma sürecindeki bireysel bilgi yönetimi davranışlarını saptamak" ve "akademisyenlerin bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanım farkındalıklarını ortaya koymak" üzere iki temel amaca ulaşabilmek için kurgulanmıştır. İlk amaç incelenirken bireylerin öznel davranış ve tutumlarının yorumlanabilmesi için sosyolojik tahliller yapılmış ve konunun genişletilmesine imkân sağlanmıştır. İkinci amacın aşamaları değerlendirilirken ise, yazılımların getirdiği ortak davranış ve yaklaşımlara genel bir yorum getirilmeye çalışılmıştır.

1.4.1. Kavramsal Çerçeve

Literatürde bilgi yönetimi konusunun örgütsel ve kurumsal şekilde etkin kullanımına yönelik çok sayıda kavram, sistem ve teknolojinin geliştirildiği görülmektedir. Buna karşılık bireylerin teorik düşünce, sahada uygulama, yorumlama ve yazım süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan, uygulanabilen, işlenebilen ve paylaşılabilen bilgi kavramının bireysel olarak yönetilebilmesi konusundaki çalışmaların sayısının az olduğu söylenebilir. Hicks ve Tochtermann (2001, s. 550) bu konuda, kurumsal düzeyde bilgi yönetimi ile başa çıkmak için birçok yaklaşım olduğunu, ayrıca bilgi yönetiminin bireysel düzeyde, bilgi çalışanlarının özel ihtiyaçlarını, deneyimlerini ve becerilerini dikkate alan bir düzeyde desteklenmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Hicks ve Tochtermann (2001) bilgi yönetimi alanında büyük ölçüde keşfedilmemiş olsa da dijital kütüphaneler alanında gelişmiş "kişiselleştirme" ve "özelleştirme" kavramları bulunduğunu belirtmektedirler. Çalışmalarında "bilginin kişiselleştirilebilmesi" konusu incelenirken; bireylerin karmaşık görevleri yerine getirebilmelerine kolaylık sağlayan özellikler betimlenerek anlatılmaktadır. Örneğin bir kullanıcı rapor hazırlarken; diğer devlet uygulamalarıyla entegre çalışan başka bir sistemden kendi sunucu sistemine aktarabildiği uydu görüntüsü için diğer kullanıcıların görebileceği bir açıklama oluşturabilmektedir. Yazarlar, bu özelliği destekleyen bir stratejinin uydu görüntüsünü yöneten sistem tarafından sağlanabileceğini, bunun ise yerelleştirilmiş ve sınırlı kullanıcı tabanına sahip bir sistemde mümkün olabileceğini ifade etmektedirler. "Bilgi yönetimi" ve "dijital kütüphane" kavramlarının sentezinin gerçekleştirildiği çalışma; etkin bilgi yönetiminin örgütsel bakış açısının dikkate alınmasından daha fazlasını gerektirdiğini ve kişisel bir bilgi yönetim aracında kullanıcı için başarının kişisel bilgilerin oluşturulmasına, saklanmasına ve kullanılmasına bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmadan bireysel bilgi yönetimi sürecinin dizinleme, kataloglama ve sınıflama gibi evrelere sahip olmasının gerektiği ve sürecin etkin olarak yürütülmesindeki en önemli ölçütün etkin bir bilgi erişim faaliyeti olduğu anlaşılmaktadır.

Bush (1945, s. 113) İkinci Dünya Savaşı döneminde Memex[1] adını verdiği bir teknoloji tasarladığından ve vizyonundan bahsetmektedir. Çalışmada kitap, dergi, resim ve yazışmaların birey tarafından bu cihaz sayesinde yönetilebileceği ifade edilmektedir. Teevan, Jones ve Bederson (2006, s. 42) söz konusu buluşu, kavramın başlangıç noktasıyla ilişkilendirmektedirler. "Kişisel bilgi yönetimi" kavramının kullanımı ise 1980'lerde başlamaktadır (Lansdale, 1988, s. 60; Teevan ve diğerleri, 2006, s. 42). Teevan ve diğerleri (2006, s. 42) kişisel bilgi yönetiminin bilginin kaybolma riskini azalttığını ve bilgiye daha fazla erişim sağlayabilme ihtimalini arttırdığına dikkat çekerek "dijital teknolojilerdeki gelişmeleri kişisel bilgi yönetimine uygulama arzusu" ve "kişisel bilgi yönetiminin genel endişeleri" gibi konular üzerinde durmaktadırlar. Dolayısıyla, kavramın çıkışı noktasını oluşturan unsurların gelişiminde; bireyin sahip olduğu bilgiden yararlanabilmesi ve bilgiyi yönetebilmesi için tasarlanan teknolojik çalışmaların etkili olduğu görülmektedir.

1980'lerde yaşanan gelişmeleri açıklayan Lansdale (1988, s. 55), araştırmasının tüm problemlerini psikolojik nedenlere bağlamayacağını belirterek bilgi yönetiminin psikolojik temellere dayanan hatırlama, doğrulama ve sınıflama gibi süreçler üzerinde geliştiğini ifade etmektedir. Psikolog olduğunu belirten yazar; kitaplar, notlar, klasörler, günlükler, kişisel kayıtlar ve dosyalar gibi kişisel bilgi kaynaklarını saklamanın ilk nedeni olarak ihtiyaç olduğunda bu bilgi ve belgelere erişebilmek ve kullanabilmek olduğunu düşünmektedir. Lansdale'ye göre gelecekteki araştırmalar; modern arayüz tekniklerinin bilgiyi "depolama" ve "erişim" davranışlarını ne kadar desteklediğine ve bu davranışların mikro yapısının tam olarak ne olduğuna odaklanması gerektiği sonucuna varırken; herhangi bir bilgi "depolama" ve "erişim" sisteminde gözlemlenen davranışın, "bilgiyi geri çağırma" ve "bilgiye yeniden erişim" süreçleri arasında bir denge olarak görülmesi gerektiğini önermektedir. Bu bağlamda bilgi yönetiminin ilişkili olduğu saklama ve erişim kavramlarının; bireylerin sınıflama ve hatırlama gibi psikoloji biliminin de konusunu oluşturan gereksinimlerle örtüştüğü görülmektedir.

[1] Memex: Bir kimsenin tüm kitaplarını, dergilerini, gazetelerini, resimlerini ve tüm yazışmalarını mikrofilm olarak depolayabileceği, depolanan bilgiler arasında ilişki kurabileceği ve bu bilgileri gerektiğinde hızlı ve esnek bir biçimde sorgulayabileceği mekanik bir aygıt (Bush'tan aktaran Tonta, 2001).

Seker (2014, s. 11) “Bilgi yönetimi” isimli makalesinde, bu alanda yapılan çalışmaları tekno-merkezli yaklaşım, organizasyonel yaklaşım ve ekolojik yaklaşım olarak üç ana başlık altında toplamanın mümkün olduğunu söylemektedir. Çalışmada bilgi yönetiminin kavramsal boyutları ele alınmakta ve “zımni bilgi (tacit knowledge, sessiz bilgi, kapalı bilgi)” ve “dışsal bilgi (explicit knowledge, sesli bilgi, açık bilgi)” kavramları açıklanmaktadır. Ayrıca Frand ve Hixon (Seker, 2014, s. 10'da aktardığı gibi), “Kişisel bilgi yönetimi” kavramının literatüre 1999 yılında kazandırıldığını belirtmektedirler. Bu çalışmalar; kavramların çıkış noktasına değinmeleri ve ilişkili olduğu kavramları ortaya koyması bakımından önemli görülmektedir.

Jones (2007, s. 453) çalışmasında bilgiyi kullanabilmek için ihtiyaç ile bilgi öğelerinin bir araya getirilebilmesi gerektiğini savunarak ideal bir kişisel bilgi yönetimi sisteminin sahip olması gerekenleri ortaya koymaktadır. Çalışmasında ayrıca, bilginin kişisel olarak yönetilmesindeki gelişimin bilgi öğelerindeki parçalanmaların aşılmasına bağlı olduğunu belirterek çeşitli disiplinlere dağılmış araştırmalarda kişisel bilgi yönetimi sistemlerinin bilgi alma, veritabanı yönetimi, bilgi ve enformasyon yönetimi, bilgi bilimi, insan-bilgisayar etkileşimi, bilişsel psikoloji ve yapay zekâ konusunda verimli bir entegrasyon noktası sağladığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, bireyin bilgi erişim sistemlerinde doğal davranışları sonucunda oluşan sistem geçmişi; günümüzde önemli ölçüde yol kat eden yapay zekâ çalışmaları için de bir anlam ifade etmektedir. Bireyin sistemlerde bıraktığı arama, erişim ve yönetim geçmişi; yapay zekâ teknolojilerinin yeni algoritmalar oluşturabilmesine zemin hazırlamaktadır.

Akademisyenlerin bilgi davranışlarını incelediği çalışmasında Mittal (2008, s. 94), bilgi merkezli bir kültürün bilginin üretilmesini ve yaygınlaşmasını teşvik eden kurumsal özelliklerle somutlaşacağını ifade etmektedir. Mittal’e göre bir bilgi kültürü oluşturmak sadece bilgi mimarisi ve yapısıyla ilgili değil, aynı zamanda kullanıcının bilgi ihtiyacını geliştirebildiği, bilgiyi analiz edebildiği ve ona bir yorum katabildiği ortamla da ilgilidir. Bilgiyi bir nesne olarak görmek yerine sosyal etkileşim ve yorumlamanın bir ürünü olarak görmenin bilgiyi merkezileştireceğini düşünen Mittal, çalışmasında öğretim üyelerine bir anket uygulamaktadır. Ankette bilgi yönetiminin süreçlerini organizasyonlarda bilgi toplamak (get), bilgiyi değer yaratmak için kullanmak (use), yaratılan değerden öğrenmek (learn), benzer problemlerle karşılaştıklarında bilgiyi başkalarının kullanımına sunmak (contribute) ve mevcut bilgi

varlıklarını değerlendirmek (assess) şeklinde altı adımda incelemektedir. Çalışmanın sonuçları; bilgi edinme, paylaşma, depolama, yayma ve iletişim için bir ortam sağlayan bilgi sistemlerinin eğitim kurumlarındaki bilgi faaliyetleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu; öğretim üyelerinin farkında olmadan bilgi yönetimini nasıl yaptıklarını ve otoriteler tarafından teşvik edilen bilgi teknolojisi araçlarına nasıl uyum sağladıklarını; bilgi üretimi, bilgi arama ve bilgiyi yorumlama gibi eylemlerin bilgi ortamlarında başarıyla gerçekleştirilebilmesi için benzer ilgi alanlarına sahip kullanıcı ağları oluşturulması gerektiğini göstermektedir.

Sümbül (2017), "Notlar ve kütüphanelere dâir usûl-i tasnîf adlı eser ve kütüphanecilik bakımından önemi" isimli çalışmasında Arseven'in (1924) Telif ve Tercüme Encümeni tarafından kabul edilerek 1924 yılında basılan eserini incelemektedir. Sümbül, Arseven'in "Notlar ve kütüphanelere dâir usûl-i tasnîf" isimli eserinin ilk bölümünde; araştırmacıların ilmi çalışmalarında kolaylık sağlayarak verim elde etmelerini temin etmek için not tutmanın, tutulan notları tasnif ve muhafaza etmenin yöntemlerinin anlatıldığını ve bilimsel çalışmaların omurgasını teşkil eden öğretici bir yaklaşımın sergilendiğini belirtmektedir. Arseven (Sümbül, 2017'de aktardığı gibi) eserinin önsözünde şu ifadelere yer vermektedir: "Not, hafızanın vazifesini kolaylaştırır ve araştırma için lazım gelen zamanı kısaltır. Bu itibar ile not ve tasnif; tahsil, araştırma veya telifin manivelası hükmündedir."

"Bilgi merkezlerinin, özellikle arşivlerin en büyük kullanıcı gruplarından birini oluşturan tarihçilerin bilgi gereksinimlerinin ve bilgi kullanımlarının araştırılması, bilgi bilimciler için plan ve politika oluşturulmasında, kaynak geliştirilmesinde, kaynakların etkin bir biçimde kullanılmasında ve danışma hizmetlerinin tasarlanmasında çok önemli bilgiler sağlanmasına imkan verir" (Birinci, 2007, s. 31). Bu bağlamda önemli görülen Kütükoğlu'nun (1998) "Tarih araştırmalarında usûl" isimli kitabı; bilgi kaynaklarının tarih bilimine göre sınıflamasını yapmaktadır. Tarih alanındaki lisans/yüksek lisans öğrencileri başta olmak üzere tarihçiler için bir danışma kaynağı özelliği gösteren eserde yazar tenkit ve tahlil yöntemlerinin detaylarına yer verdikten sonra; bir tarihçinin bilimsel araştırma sürecinde konusunun sınırlarını belirleme yöntemlerini, bibliyografya tespiti ve derleme yöntemlerini, eserleri fişleme yöntemlerini, not alma ve notları sınıflama yöntemlerini anlatmaktadır. Tarih bilimindeki akademisyenlerin, araştırmacıların ve öğrencilerin

sıklıkla başvurduğu kaynaktan; bilgi kaynaklarının sınıflamasının erişim açısından önemi ortaya çıkmaktadır. Çalışma, tarih bilimi üzerinden bireysel bilgi yönetimi sürecindeki geleneksel yöntemlerin keşfedilmesini ve anlaşılmasını sağlamaktadır.

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesi "bireysel kaynak yönetim araçları/yazılımları" konusuyla ilişkilendirilerek boyutlandırılmıştır. "Bireysel kaynak yönetim araçları/yazılımları" akademik bilgiyi bireysel olarak yönetebilmeye, bibliyografik denetimi sağlayabilmeye ve bilimsel araştırma/yazım sürecinde organize olabilmeye yarar sağlayan bilgisayar programlarıdır. Araştırmanın beşinci bölümünde tanımına ve gelişimine detaylarıyla yer verilen bu araçları/yazılımları ülkemizdeki bilgi ve belge yönetimi bilimi açısından ele alan Polat ve Binici (2015, s. 1), "Zotero: Bilimsel araştırma sürecinde bireysel kaynak yönetimi aracı" isimli çalışmalarıyla Türkçe literatüre "bireysel kaynak yönetim programı" kavramını kazandırmaktadır. Çalışmada Zotero'nun güçlü yanları, işlevleri, kurulumu, kullanıcı arayüzü, ayarları, kullanımı, zotero.org ile senkronizasyonu ve atıf biçim dosyaları hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. Eserin son bölümünde, akademik yaşamda kişilerin yaşadıkları ortak güçlüklerden birinin aranılan kaynağın bulunabilmesi olduğu vurgulanarak Zotero'nun kişisel kütüphane oluşturma işlevi örneklerle açıklanmıştır. Çalışma, Türkiye'deki literatürde sıklıkla atıf yönetimiyle ilişkilendirilen kaynak yönetimi araçlarının bireysel bilgi yönetimi süreciyle ilişkilendirilmesinin önünü açmaktadır.

Binici (2017, ss. 92-93) ise, "Bireysel kaynak yönetim yazılımlarının işlev ve özellikleri" isimli çalışmasında depolama, düzenleme, yönetme ve yeniden bulabilme, künye tanımlama, bibliyografya oluşturma, künyenin ana kaynağına erişim, paylaşım ve aktarım gibi kaynak yönetimini açıklayan kavramları ülkemizdeki bilgi ve belge yönetimi bilimi açısından değerlendirmektedir. Binici, kaynak gösterme programlarının kütüphanelerden temininin ve eğitiminin profesyonellik gerektiren bir iş olduğunu, bu nedenle görevli personelin en azından popüler kaynak yönetim araçlarının derin bilgisine ve kullanım becerisine sahip olması gerektiği sonucuna varmaktadır. Çalışma, kaynak yönetim araçlarını bilgi ve belge yönetimi bilimi açısından ele alması ve "gerekli eğitimin kütüphane personeline arzı" ve "ülkemizdeki bilgi ve belge yönetimi bölümlerindeki gerekli eğitimin öğrencilere arzı" şeklinde kaynak yönetimi araçları için duyulan gereksinimleri ortaya koyması bakımından önemlidir.

1.4.2. Varsayımlar

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde (2020) varsayım kavramı; "bir olayı veya sonucu açıklayabilmek için ele alındığı bağlama göre doğru ya da yanlış olduğu kabul edilen öneri" ya da "bir evrendeğere ilişkin, sınanmak üzere ileri sürülen sav, denence" şeklinde tanımlanmaktadır. Bilimsel araştırma sürecinde bireysel kaynak yönetimi araçlarıyla olan ilişkileri de dahil olmak üzere; akademisyenlerin bilgi yönetimi yaklaşımlarının, davranışlarının ve farkındalıklarının ortaya çıkarılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen bu araştırmanın varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

1. Akademisyenlerin bireysel akademik bilgi yönetimi sırasında sergiledikleri davranışlar, yaş, unvan ve hizmet verdikleri akademik alanlara göre değişiklik göstermektedir.
2. Akademisyenler akademik amaçlı bilgi arama, erişim ve depolama süreçleri sırasında öncelikle bireysel ve/veya kurumsal bilgi kaynaklarını kullanmayı değil, ticari arama motorlarını ve bunların bulut çözümlerini tercih etmektedir.
3. Akademik bilginin geleneksel yöntemler içerisinde keşfini, erişimini ve yönetimini tercih eden akademisyenler para, zaman ve emek gibi kayıplar yaşamaktadır.
4. Akademisyenlerin büyük çoğunluğu akademik bilgi kaynaklarını kendi özel yöntemlerine göre yönetmektedir.
5. Akademisyenler bireysel kaynak yönetim araçlarına ihtiyaç duymaktadır fakat kullanım oranları düşük bir seviyededir.
6. Akademisyenler bireysel kaynak yönetimi araçları da dâhil olmak üzere akademik bilginin keşfi, erişimi ve yönetimi için gerekli olan bilgi teknolojilerini kullanma konusunda isteklidir.

1.4.3. Kapsam ve Sınırlılık

Araştırmada akademik bilginin keşfi, erişimi ve bireysel bilgi yönetiminin birey üzerindeki etkileri üzerinde durularak bilimsel araştırma sürecinde bireysel kaynak yönetim araçlarına duyulan ihtiyaca dikkat çekilmesi hedeflenmektedir. Araştırma bu esas etrafında şekillenerek bilimsel araştırma süreçleri, bilgi erişim sistemleri, bireysel bilgi yönetimi, bireysel kaynak yönetim araçları konularını kapsamaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde bilimsel araştırma süreçleri adım adım anlatılarak bilgi arama, bilgi erişimi ve bilgi yönetimiyle ilişkilendirilmiştir. Üçüncü bölümde bilgi erişim sistemlerinin bilimsel araştırma süreçlerine olan katkılarının anlaşılması sağlanmıştır. Dördüncü bölümde bilgi yönetimi literatürünün bireysel yönüne odaklanılarak araştırmaya geniş bir boyut kazandırılmıştır. Beşinci bölümde ise hem bir bilgi erişim sistemi olması hem de bilgi teknolojisi dünyasının bileşenlerinden biri olması yönüyle bireysel kaynak yönetim araçları üzerinde durulmuştur. Böylelikle bireysel kaynak yönetim araçlarının bilimsel araştırma süreçlerine olan desteği ifade edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın geniş kapsamı bazı sınırlılıkların getirilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu sınırlılıklar ile araştırma bölümlerinin her birine ayrı bir çerçeve çizilmiştir. Bu çerçeveler sayesinde;

- "Bilimsel araştırma süreçleri" konusunun kapsamı bilgi ve belge yönetimi bilimi perspektifiyle açıklanarak sınırlandırılmıştır.

- "Bilgi erişim sistemleri" konusunun kapsamı bilimsel araştırma süreçlerine getirdiği katkılar yönüyle ifade edilmiştir.

- "Bireysel bilgi yönetimi" konusunun kapsamı bilgi arama, bilgi erişimi ve bilgi yönetimi kavramlarıyla sınırlandırılmak üzere boyutlandırılmıştır.

- "Bireysel kaynak yönetim araçları" konusu kapsamında ise araçların işlevlerine genel yönüyle dikkat çekilmiştir.

1.5. Evren ve Örneklem

Akademisyenler düşünmek, üretmek, yazmak, yararlanmak, sentezlemek, yayınlamak ve paylaşmak için emek ve zaman harcayan bilim insanlarıdır. Bilgi üretiminde aldıkları aktif rol ve bilimsel araştırma süreçlerinin tamamını canlı olarak yaşamaları nedeniyle Ordu Üniversitesinde aktif olarak görev almakta olan 748 akademisyen araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. 2006 yılında kurulan Ordu Üniversitesi genç bir üniversite olma niteliği taşıdığı kadar, Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesinin temellerini bünyesinde toplaması nedeniyle köklü bir geçmişe

sahip iki üniversiteden kendisine kalan deneyimli akademisyenlere sahip olması yönüyle de dikkat çekmektedir.

Çalışmanın örneklem grubu ise 267 akademisyenden oluşturmaktadır. Örneklem seçimi yapılırken, araştırmada veri toplama tekniği olarak anket kullanılması göz önünde bulundurulmuştur. Evrenden seçilen 267 akademisyen Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004, s. 50)'ın hazırladığı örneklem büyüklükleri tablosu ve Erdoğan (2020)'nin oluşturduğu bilimsel anketler için örneklem sayısı hesaplama programına göre yeterli bir sayı olup %95-%98 oranında bir güven aralığında bulunmaktadır. Ayrıca, sonuçların ilgili evrene genellenebilirliğini artırabilmek için; akademisyenlerin alanlarına göre sosyal, beşeri ve idari bilimler alanında 93 kişi, tıp ve sağlık bilimleri alanında 93 kişi ve fen, mühendislik ve doğa bilimleri alanında 81 kişi olmak üzere dengeli bir biçimde dağılım sağlamasına özen gösterilmiştir.

1.6. Veri Toplama Tekniği

Araştırma sürecinde elde edilen verilerin düzenlenmesi, analiz edilmesi ve yorumlanabilmesi için betimleme yönteminden yararlanılmıştır. "Betimleme yöntemi olayların, olguların, nesnelerin, kurumların veya çeşitli durumların ne oldukları veya belli özelliklerinin neler olduğunun ortaya çıkarılma işlemidir" (Sayım, 2019, s. 40). Söz konusu yönteme uygun olarak araştırma kapsamına giren grubun tavır, davranış, düşünce ve yaklaşımlarını saptayabilmek amacıyla araştırmada anket uygulaması ile veri elde etme yoluna gidilmiştir. "Anket yöntemi, doğrudan birinci kaynaktan düzenli veri toplama biçimidir" (Özüsağlam, Atalay ve Toprak, 2009, s. 753).

İki bölümden oluşan anketin birinci bölümünde çalışmaya katılan akademisyenlere cinsiyet, yaş, unvan ve çalıştıkları bilimsel alandan oluşan demografik bilgilerin elde edilebileceği şekilde sorular yöneltilmiş ve ikinci kısma başlamadan önce konu hakkında kapalı ve yarı kapalı uçlu olmak üzere dokuz soruya daha yer verilmiştir. Aynı anketin ikinci bölümünde akademisyenlerin bireysel bilgi yönetimi sırasında sergiledikleri davranışlara ve bireysel kaynak yönetimi araçlara yönelik farkındalıklarını ölçebilmek üzere bazı önermeler ileri sürülmüştür. Ankette "Daima, Çoğunlukla, Bazen, Nadiren, Asla ve Fikrim Yok" tercihlerinden oluşan seçeneklerle altılı Likert ölçeği kullanılmış ve katılımcılardan önermelerle ilgili kendi tutum ve davranışlarını derecelendirmeleri istenmiştir.

2. BÖLÜM: BİLİMSEL ARAŞTIRMA SÜRECİ

Bilim insanlarının merak duyguları, sorgulama istekleri ve gözlem yetenekleriyle başlayarak gelişen bilimsel araştırma süreci bazı evrelerden oluşmaktadır. Araştırmanın başlangıç aşamasından sonuç aşamasına kadar bilim insanı tarafından geliştirilen her aşama bilimsel araştırma sürecinin evreleriyle ifade edilmektedir. Gürbüz ve Şahin (2017, s. 49) bu evrelerden bahsederken, bilimsel araştırmaların doğru bilgiye ulaşmak için kendine özgü birtakım planlı ve sistematik adımlar kullandığını belirtmektedirler. Bilim insanlarının merakları, sorgulamaları ve gözlemleri sonucu keşfettikleri verileri, bilgileri, olayları, durumları, teknikleri veya belirsizlikleri sistemli bir şekilde ele alabilmeleri ve başarılı sonuçlara ulaşabilmeleri için bilimsel araştırma sürecinin evrelerini bilmeleri gerekmektedir. Bilimsel araştırma sürecinin bu evrelerini bilmek, aynı zamanda bu araştırmanın asıl konusunu oluşturan bireysel bilgi yönetimi çalışmalarının da doğru anlaşılmasını sağlayacaktır.

Bilimsel araştırma sürecinin bazı evrelerinde; yapılan çalışmanın arka planını zenginleştirmek ve yazıya dökülen fikirlerin dayanağını ortaya koyabilmek için; zihin ile kütüphane/kaynak arasında etkileşim kurulması gerekmektedir. Literatür taranırken, hipotez kurulurken ya da öneriler sunulurken önceki çalışmalar, bilgi kaynakları veya notlar arasında yeni bilgi aramak, mevcut kaynaktaki bir bilgiye yeniden erişmek ve bilgiyi yeniden yönetmek gerekebilmektedir. Bu durum bilimsel araştırma sürecindeki evrelerin bilgi arama, bilgi erişim ve bilgi yönetimi kavramlarıyla ilişkisini ortaya koymaktadır. Bilimsel araştırma sürecindeki evrelerin anlatıldığı bu bölüm toplam 7 başlıktan oluşmaktadır.

2.1. Araştırma Probleminin Belirlenmesi ve Literatür Taraması

Bilimsel bir araştırmanın ilk adımı gözlemi gerçekleştirilecek olaylara/durumlara dair problem veya problemlerin belirlenmesidir. Problemlerin belirlendiği bu ilk adımda bir yandan çözüm yolları için ilk fikirler gelişmekte bir yandan da varsayımlar için ilk ipuçları ortaya çıkmaktadır. Araştırma probleminin belirlenmesi için gerçekleştirilen ve zihinsel etkinliklere dayanan bu soyut adımlar “literatür taraması” adı verilen çalışmalarla desteklenerek somut adımlara dönüştürülmektedir.

“Literatür taraması, araştırmada ele alınan konu ve alt konular ile ilgili bilgi ve araştırma sonuçlarının belirlenerek araştırma probleminin tanımlanması sürecinde başlar. Araştırma probleminin genel olarak belirlenmesinden sonra bununla ilgili çalışmalar incelenir. Böylece problemin, araştırılabilir olup olmadığına karar verilir” (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019, s. 45). Araştırma probleminin tüm boyutlarıyla belirlenebilmesi ayrıntılı bir literatür taramasını gerektirmektedir. Geniş boyutlu ve otoriter bir literatür keşfetmek araştırmacıya konuyu boyutlandırabilme imkânı sunmaktadır. Elde ettiği literatürün kapsamı sayesinde araştırmacı daraltmalar yaparak konunun keşfedilmemiş yönlerini ortaya çıkarabilmekte ya da perspektif değiştirerek konuyu daha geniş şekilde ele alabilmektedir.

> *“Literatür taraması kaynak taramadan biraz daha farklı ifade edilebilir. Kaynak taramada araştırma konusu içinde yer alan herhangi bir kavram ya da başlık ile ilgili kaynakları bir araya getirme söz konusudur. Literatür taraması ise yapılacak olan araştırmanın aynısı ya da en yakın araştırmaları bulma ve bunları özetleme çalışmasıdır” (Sayım, 2019, s. 175).*

Akademisyenler literatür taraması sonucunda araştırma konusuyla ilişkili birçok bilgi kaynağı keşfetmektedirler. Bu bilgi kaynakları formatları bakımından basılı ya da dijital ortamda bulunabilmektedir. Dijital ortamda bulunan bir bilgi kaynağı için ekstra erişim yetkileri ya da ücretleri istenebilmektedir. Basılı formattaki bir bilgi kaynağı ise coğrafi olarak akademisyenden uzak bir konumda olabilmektedir. Basılı ya da dijital ortamda bulunan bilgi kaynaklarına erişebilmek için farklı avantajlar/dezavantajlar bulunduğu bir gerçektir. Bu konuda akademisyenler kurumlarının kendilerine sağladığı imkanlar çerçevesinde, diğer araştırmacı gruplarından daha şanslı bir araştırmacı kesimi olarak sayılabilmektedir. Örneğin Türkiye’de akademisyenler Kütüphanelerarası İşbirliği Takip Sistemi (KİTS) sayesinde farklı bir bilgi merkezinde bulunan bilgi kaynaklarını paylaşım politikaları (kargo ücreti, ödünç süresi, diğer şartlar, vb.) kapsamında kendi kurum kütüphanelerine getirtebilmektedirler. Disiplinler arasında farklılıklar gösteren bilgi/belge erişim süreçlerinin bazen erişimi yasak ya da pahalı olan bir kaynağa denk gelebilmesi de olasılıklar arasındadır. Bu

durum araştırmacılar için çoğu kez zaman, emek ve para kayıplarına yol açabilmektedir.

2.2. Elde Edilen Bilgi Kaynaklarının Okunması

Akademik okuma olarak da ifade edilen bu evre, bilimsel araştırma evrelerinin ikinci adımını oluşturur. Literatür taraması sırasında birçok bilgi kaynağı keşfedilmekte ve bunlara erişim sağlanmaktadır. Akademisyenler elde ettikleri kaynakları okurken önceden bitirdikleri bir kaynağa ya da bu kaynağın ilgili bir satırına tekrar geri dönmek ve yeniden incelemek isteyebilmektedirler. Hatta araştırmaların doğası gereği zihinde ortaya çıkan bir kavram, çağrıştırdıkları sebebiyle önceki bir çalışmada yararlanılan bir kaynağa yeniden başvurmayı gerektirmektedir. Disiplinlerarası ilişkiler nedeniyle kaynaklar arasında yapılan bu geçişler insan hafızasının sınırlarını zorlayabilmektedir. Akademisyenler kendi mantık prensipleri çerçevesinde bu geçişleri kalıcı olarak birbiriyle ilişkilendirmek için okuma stratejileri uygulamakta ya da bireysel kaynak yönetim araçlarından yararlanmaktadırlar. "Farklı kaynaklardaki bilgileri birbiriyle ilişkilendirmek; gerektiğinde makale, kitap gibi özgün kaynaklara tekrar dönmeye gerek kalmadan gerekli bilgiye hızlıca ulaşmaya da yardımcı olacaktır. "Okunan makalelerin arşivlenmesi, içeriğine göre kategorilere ayrılması, makalede atıf yapılacak kısımların işaretlenmesi ve referansların düzenlenmesi işlemleri sırasında bazı bilgisayar programları (bireysel kaynak yönetim araçları) yardımcı olmakta ve aktif kullanıldığında oldukça zaman kazandırmaktadır" (Eldoğan ve diğerleri, 2017, s. 6).

Elde edilen bilgi kaynaklarının okunması sırasında gerçekleştirilen önemli işlerden biri de not almaktır. Bu işlem zihin ile kaynak arasında o anda kurulan bir ilişkinin hatırlatıcı öğe ve kavramlara yer verilerek kısaca yazıya dökülmesi şekliyle gerçekleşmektedir. Çetingöz ve Açıkgöz, (2009, s. 582) etkili şekilde not almanın konunun belleğe yerleştirilmesini ve yönetilebilir parçalar şeklinde örgütlenmesini kolaylaştırdığını ifade etmektedirler. Not almanın işlevleri sayesinde önceki bilgi kaynakları ve yeni bilgi kaynakları arasında bir ilişki kurgulayan akademisyenler; araştırmalarının bilgi arama, bilgi erişim ve bilgiden yararlanma gibi süreçleri ile zihinsel örüntüleri arasında tutarlı bir bütünlük oluşturmayı başarmaktadırlar.

Not almak denildiğinde akla gelen ilk resim; bir kalem aracılığıyla kaynakların ya da kağıtların üzerine yazılan öğelerdir. Bu şekilde bir not almanın birçok geleneksel yöntemi olduğu gibi (Örneğin, Cornell Metodu[2]); akademisyenlerin kendi geliştirdikleri bireysel kullanımlara uygun yöntemler de bulunmaktadır. Ayrıca günümüzdeki teknolojik gelişmeler; bireysel kaynak yönetim araçlarının kullanıcılarına not alma ve not içinde arama gibi özellikler sunduklarını göstermektedir. Binici (2017, s. 90) yazılım veri tabanındaki künyelere not ekleme yeteneğinin 2010 yılından sonra ilgi görmeye başladığını belirtmektedir.

2.3. Araştırma Yönteminin Belirlenmesi

Bir araştırmanın yöntemi, araştırmacıların epistemolojik açıdan ele alması gereken süreçleri içermektedir. Epistemolojik açıdan bilim metodolojisi incelenirken; genel olarak bazı disiplinler için özel yöntemlerin olup olmadığı gibi sorunlar üzerinde durulmaktadır. Simard, (Adıbelli, 2003, s. 15'te aktardığı gibi) metot problemlerinin epistemolojinin alt dallarından biri olduğunu belirtirken; ele aldığı problemleri de şu sorularla özetlemektedir:

> *"Bir tek mi yoksa çok sayıda mı bilimsel metot vardır? Üstelik başlangıçta standart bir bilimsel metot mu yoksa sadece çeşitli deneysel usuller mi vardır? Sosyal ve Beşeri Bilimlerin kesin ve sabit bir metodu var mıdır? Eğer varsa, bu metot sağın denilen bilimlerinkiyle aynı mıdır? Bir bilimsel teori doğrulanabilir mi, yoksa doğrulanabilen sadece münferit hipotezler midir? Böyle bir doğrulamanın dereceleri var mıdır? Eğer varsa, bir hipotezin veya bir hipotezler sisteminin doğrulanma derecesi ölçülebilir mi?"*

Araştırmanın yöntemi; araştırmanın geçerliliği yüksek sonuçlara varabilmesini, amaçlarını karşılayabilmesini, hitap ettiği hedef kitleyi kapsayabilmesini ve/veya problemlerinin bilimsel metotlarla çözülebilmesini sağlamaktadır. Belirlenmesinde bazı etkenlerin rol oynadığı bu aşama, bilimsel araştırma sürecinin desenini ortaya koyması bakımından da önemlidir. "Tüm bu çeşitlilik içerisinde araştırmacıların;

[2] Walter Pauk tarafından 1949'da geliştirilmiştir. Teknik, not alınan yaprağın sol tarafına bir çizgi çizilmesi ve geri kalan kısma notların yazılması şeklinde bir düzeni içerir (Şahin, Aydın ve Sevim, 2011)

yöntemsel sınırlılıkları dikkate alarak sosyal gerçekliğe, araştırma probleminin doğasına, araştırmanın amacına ve araştırmacının bireysel özelliklerine en uygun araştırma yöntemini tercih etmeleri beklenmektedir" (Mazlum ve Mazlum, 2017, s. 19).

Gürbüz ve Şahin (2017, s. 99), sosyal bilimlerde araştırma yöntemlerini inceledikleri çalışmalarında araştırma yaklaşımlarını temel felsefe, amaç, yöntem, süresi ve analiz birimi şeklinde ele alarak sınıflandırırken; yöntem açısından nicel ve nitel olarak iki sınıfa ayırmaktadırlar.

Nicel araştırma yönelimi, sayısal veriler kullanarak, kesin ve genellenebilir sonuçlara ulaşmayı hedefleyen araştırmalardır. Nitel araştırma yönelimi ise, sosyal gerçekliğin ve insan davranışlarının arkasında yatan nedenlerin anlaşılmaya çalışıldığı ve gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalardır (Gürbüz ve Şahin, 2017, ss. 102-103).

Akademisyenler araştırmaları için bir yöntem belirlemeye çalışırken; araştırmalarının türü, aşamaları, amaçları, felsefesi, yaklaşımları, hedef kitlesinin nitelikleri ve kendi dünya görüşleri çerçevesinde geliştirdikleri bilimsel paradigma ve anlayışlara göre seçim yapmaktadırlar ve araştırmanın doğası gereği bazen karma yöntemlere de başvurmaktadırlar.

2.4. Hipotez, Evren ve Örneklem Oluşturulması

"Önerme iki veya daha fazla kavram arasındaki ilişkiye dair genel ve kuramsal açıklamalardır. […] Araştırmacılar önermeleri, hipotezler vasıtasıyla daha belirgin ve görgül olarak test edilebilir hale getirerek verilerle test ederler" (Gürbüz ve Şahin, 2017, ss. 72-73). "Bir araştırmanın bilimsel araştırma kategorisinde değerlendirilmesi için mantık silsilesinde ifade edilebilen bir hipotezinin olması gerekir" (Sayım, 2019, s. 43). Hipotez çerçevesinde oluşturulan yargılar ve ifadeler ortaya çıkabilecek yeni olayları/durumları aklın ve mantığın yardımıyla açıklayabilmelidir. Bu açıklamalar araştırmanın temel problemlerine odaklanarak bilimsel yöntemlerle analiz edilebilir veriler toplamaya imkân sağlayabilmelidir.

"Bir araştırma için evren (population, universe) soruları cevaplamak için ihtiyaç duyulan verilerin (ölçümlerin) elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan

büyük gruptur" (Büyüköztürk ve diğerleri, 2019, s. 80). Örneklem ise, "içinden seçildiği evreni temsil ettiğine inanılan ve araştırmanın fiili kapsamını gösteren, evrene göre küçük olan gruptur" (Sayım, 2019, s. 91). Araştırmaların belirtilen amaçlarına erişebilmesi için, bilimsel araştırma süreçlerinde analiz edilebilir veriler toplanması gerekmektedir. Bu verilerin elde edilebileceği ana kütle araştırmacılar tarafından "evren" olarak nitelendirilmektedir. Ana kütlenin tamamına erişebilmek maliyet ve zaman gibi sınırlayıcı etkenler sebebiyle her zaman mümkün olmadığından, evreni farklı ve yeterli boyutlarda temsil ederek doğrulayan alt modellerle çalışmak yoluna gidilmektedir.

Akademisyenler evren ve örneklem seçerek araştırma boyutunun kapsamını belirlemekte ve sınırlarını çizmektedirler. Bu sayede, araştırmalarının problemine uygun verileri ana kütlenin hangi alt model ve kümelerinden elde edebilecekleri konusunda seçim yapmaktadırlar. Bu alt model ve kümelerin seçiminde ana kütleyi doğru şekilde temsil edebilmesi için olasılıklı ve olasılıklı olmayan örnekleme teknikleri uygulanmaktadır. Gürbüz ve Şahin (2017, ss. 131-138) olasılıklı örnekleme tekniklerini basit tesadüfi, sistematik, tabakalı ve kümeli şeklinde, olasılıklı olmayan örnekleme tekniklerini ise kolayda, amaçlı, kota, kartopu ve aykırı şeklinde sınıflamaktadır.

2.5. Veri Toplama Araçlarının Belirlenmesi

"Veri" kavramı "bilginin ham hali" olarak basit bir şekilde ifade edilmektedir. Ham bilgi yorumlanmamış, olgunlaşmamış ve katıksız bir şekilde kaynağında kendisini keşfedecek olan araştırmacıyı beklemektedir. Keşfedilen veriyi kaynağından çıkarmak ince bir işçilik istemektedir. Bu hassas ve önemli yaklaşım bir sosyal bilimci için belge-kaynak taramaları yapmayı ya da sorular sormayı, bir fen bilimci için gözlem yapmayı veya bir analist için veri/metin madenciliğinden yararlanmayı gerekli kılabilmektedir.

Ham bilginin bulunduğu evren/örneklem bazı durumlarda gerekli/gereksiz çok sayıda veri elde etme imkânı sunabilmektedir. Bazı durumlarda veri keşfetme adımları araştırmacının karşısına çok zor süreçler getirebilmektedir. Çünkü veri varlığını sürdürdüğü evrende/örneklemde yeterli/yetersiz sayıda bulunabilmektedir. Bilim insanları eğitim ve mesleki yaşamları boyunca araştırmasının amacına uygun şekilde

veriyi evrenden/örneklemden çıkarmayı başaracak şekilde donatılırlar. Bilim dünyasında veriyi var olduğu evrenden/örneklemden araştırmanın amacına uygun şekilde çıkarabilmek için geliştirilmiş bazı teknikler bulunmaktadır. Bu tekniklerin başında anket, görüşme, gözlem, deney ve belgesel kaynak tarama gelmektedir.

"Araştırmacının veri toplama aşamasının başında yapacağı en önemli tespit, ihtiyaç duyduğu verinin çerçevesini çizmektir. […] Bu nedenle, araştırma kapsamında analize tabi tutulacak verinin yapısı (değişken tanımları, ölçek türü, vb.), boyutu (gözlem sayısı, kaç yıl ya da ülke için veri toplanacağı vb.), kaynağı (bireysel/kurumsal, gençlerden/tüm yaş gruplarından vb.) titiz bir değerlendirme ile belirlenmelidir" (İ. E. Yıldırım, 2017, s. 101). Araştırmacının ihtiyaç duyduğu verinin tespiti ve araştırmaya uygun veri toplama yönteminin seçimi araştırmanın sağlam ve doğru temeller üzerinde ilerleyişini etkileyebilecek önemli adımlardır. Nitel bir araştırma için uygun olan bir teknik nicel bir araştırma için beklentileri karşılamayabilir. Akademisyenler bu seçim aşamasında araştırmanın türü, amaçları ve hedef kitlesinin nitelikleri gibi etkenleri inceleyerek birtakım kararlar almaktadırlar.

2.6. Verilerin Analizi

"Veri kendi başına değersiz olabilmektedir. İsteğe ve amaca bağlı olarak şekillendirildiğinde ise o veri artık bilgi olmaktadır. Bilgi bir amaca yönelik işlenmiş veridir. Veriyi bilgiye çevirmeye veri analizi denmektedir" (Eker, Oktaş ve Kayhan, 2016, s. 112). Bilimsel araştırma sürecinin veri toplama aşaması tamamlandığında; araştırmacılar topladığı verileri işleyerek bilgiye dönüştürmek, işledikleri bilgiyi yorumlanabilir kılmak ve yorumladıkları bilgiye yeni bir değer katabilmek için sistemli bir analiz yapma ihtiyacı duymaktadırlar.

Araştırmacılar verileri analiz için hazır hale getirirken; veriler üzerinde inceleme yapmak, verileri gruplandırmak ve araştırmanın amaçlarına uygun hale getirmek gibi zaman ve emek isteyen çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Bir de veri/metin madenciliği gibi çalışmalarla ilgilenen akademisyenler bulunmaktadır. Bu çalışmalarla ilgilenen akademisyenler büyük verilerle uğraştıkları için hem veri/metin toplama tekniklerini hem de veri/metin analiz süreçlerini içeren çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Bu çalışmalar sırasında analiz düzeyi ve birimlerinin saptanması araştırmanın eksiksiz ve güvenilir bir şekilde ilerlemesi bakımından

önemli bir adımdır. Binici (2018, s. 26) ve Gürsakal, (2014, ss. 45-46) veri madenciliği uygulamalarının yapılandırılmış veriler (numerik veriler) üzerinde, buna karşılık metin madenciliği uygulamalarının ise yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış metin dermeleri üzerinde çalıştığını ifade etmektedir. Analiz düzeyinin araştırma tasarımı esnasında genellikle gözden kaçırıldığını ifade eden Gürbüz ve Şahin (2017, s. 115), sosyal bilim araştırmalarında bireyler ve gruplar gibi mikro analiz düzeyleri; örgütler, örgüt toplulukları ve toplumlar gibi makro analiz düzeyleri bulunduğunu dile getirmektedirler.

Bilimsel araştırmalarda veriler analiz edilirken kusursuz ölçüm koşulları her zaman oluşturulamayabilir. Ölçüm aşamasında araştırmacının ön yargısı analiz sürecini etkileyebilmektedir. Akademisyenler, verileri analiz birimleri bakımından mikro ve makro ölçeklerle ifade edebilmek, kusursuz ölçüm koşullarını yakalayabilmek ve ölçüm aşamalarını kendi ön yargılarından uzak tutabilmek için bazı yazılımlarla/programlarla çalışmaktadırlar. İlgar ve İlgar (2014) nitel veri analizlerinde popüler gördükleri Atlas.ti, Nvivo, Maxqda ve Hyperresearch programlarını incelemişlerdir. C. D. Doğan ve Uluman (2016) analiz sürecinde kullanım sıklığı yüksek olan ve sosyal bilimler alanında genel olarak veri çözümleme amacıyla kullanılabilecek Spss (Statistical Package for the Social Sciences), Lisrel, Amos, R ve Sas (Statistical Analysis Software) programlarını değerlendirmişlerdir. O. Doğan (2017) ücretsiz veri/metin madenciliği araçlarının Türkiye'deki bilinirlik düzeylerini incelediği çalışmasında Weka, R, Rapid Miner, Knime, ve Orange programlarının ülkemizde en çok bilinen programlar olduğunu saptamıştır.

Günümüzde akademisyenler tarafından sıklıkla kullanılan bu yazılımlar/programlar, sahip oldukları fonksiyonlar sayesinde önemli faydalar sağlamaktadır. A. Yıldırım ve Şimşek (2016, s. 263) bu faydaları "veri analiz sürecini daha açık ve daha sistematik hale getirme, veri analizinde süreci daha iyi kontrol etme, yapılan kodlamaları gözden geçirme ve gerektiğinde düzeltmeler yapma ve veri analiz sürecinde araştırmacıya esneklik sağlama" şeklinde sıralamaktadırlar.

2.7. Raporlama ve Bilim Etiği

"Etik, insan davranışlarını ahlakilik kuralları içinde araştıran ahlak bilimi anlamına gelmektedir" (Çiğdem, 2013, s. 102). Kavramsal ve anlamsal olarak "ahlak"

kelimesinden farklı olup literatürde daha çok genel bir ahlak bilimi olarak nitelendirilmektedir. “Genellikle iyi bir yaşam amacı için “etik” terimi ve bu amaca ulaşmak için ise zorlama/kısıtlama etkisi olan normatif içerikli “ahlak” terimi kullanılmaktadır” (Usta, 2011, s. 43). Örneğin; bireyin topluma karşı dürüstlüğü, eşine olan sadakati, hayvanlara gösterdiği sevgisi, merhameti, yardımlaşmayı sevmesi ya da bunların tam tersi yaklaşımlar ahlak ile ilgilidir. Oysa bireyin mesleğinde dürüst davranması, meslek andı içmesi, felsefi bir şekilde sosyolojik ahlaki kısıtlamaları değerlendirmesi ve düşünmesi ise etik ile ilgilidir. Her davranışın ya da hareketin etik ile ilişkili olması beklenmemektedir; fakat, etik olgusunun kütüphanecilik etiği, meslek etiği, bilim etiği gibi ilişkili olduğu farklı düzeyde uygulama alanları bulunmaktadır.

“Bilime tanınan özgürlüğün sınırlarını çizen ve bilimle uğraşan insanların hesaba katması gerektiğini düşündüğü ahlaki ölçütleri belirlemeye çalışan bilim etiği, bir yandan erdemin anlamını ve temellerini araştırırken, diğer yandan da bilimsel araştırmanın hazırlık aşamasından yayınlanmasına kadar süren tüm bilimsel faaliyetlerin her aşamasında uyulması gereken etik ilke ve normları tanımlar” (Toplu, 2012, s. 662). Bilimsel alanda etik ihlallerin irdelendiği çalışmalarında Özenç Uçak ve Birinci (2008, ss. 189-190), Akkaya ve Z. Yıldırım (2017, ss. 86-87) TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu)’ın etik ihlal olarak değerlendirdiği normları disiplinsiz araştırma, duplikasyon, sahtecilik, uydurmacılık, çarpıtma, aşırmacılık, dilimleme, destek belirtmeme, yazar adlarında değişiklik yapma başlıkları altında açıklamaktadırlar. Söz konusu ihlallere bilimsel bir araştırmanın hipotezinde, amaçlarında, konusunda, sonuçlarında ya da tamamında rastlanabilmektedir. Bu etik ihlalleri saptayabilmek için araştırmanın yazıya dökülerek bilim dünyasının onayına sunulduğu son aşama olan rapor şeklinin incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca Coşkun (2020, s. 133) 2016 yılında 2547 sayılı kanunda yapılan bir değişiklikle; öğretim üyelerinin bilimsel çalışmalarında gerçekleşebilecek olası etik kusurlar için cezai yaptırımların belirlendiğini ve bu yaptırımların etik kusurun şiddetine göre tasnif edildiğini vurgulamaktadır.

Bilimsel bir raporda bulunması gereken bölümleri sıraladığı çalışmalarında Büyüköztürk ve diğerleri (2019, ss. 286-291) bu bölümleri başlık sayfası, özet, giriş, yöntem, bulgular, tartışma, kaynaklar, ekler, yazar notu ve kontrol listesi şeklinde

sıralamaktadırlar. Bu temel bölümlere sahip raporlar oluşturulurken; her kurumun, yayınevinin ya da derginin yazardan uygulamasını istediği genel kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar genellikle atıflar, kaynakça, dil bilgisi, imla, yazı stilleri, puntolar, kısaltmalar, tablolar, şekiller, dipnotlar, boşluklar ve hizalamalar gibi konularda raporun şeklini kurumun/yayınevinin/derginin istediği formatta biçimlendirmeye yarayan standartlardan oluşmaktadır.

Bu genel kurallardan bilim etiğinin vazgeçilmez bir parçası olan "atıf ve kaynakça" başlıkları, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Binici (2017, ss. 96-97), Citation Style Language (CSL) uygulamasının kitle kaynaklı deposunda 2017 yılında 8000'i aşkın kaynak gösterme biçiminin bulunduğunu ifade etmektedir. CSL uygulamasının kurumsal internet sayfasındaki 7 Mayıs 2020 tarihindeki verilere göre bu rakam artık 9500'ün üzerindedir (Csl, 2020). Açık kaynak kodlu bir uygulama olması ve geliştirilmeye imkân sağlaması sebebiyle kurumlar/yayınevleri/dergiler/kişiler standart atıf ve kaynakça stillerini oluşturarak buraya ekleyebilmektedirler. Araştırmacıların raporlama aşamasında en çok kullandıkları atıf ve kaynakça stillerinde bile gözden kaçırdıkları detaylar olabildiği düşünülürse, genel yazım kurallarından daha farklı istekleri olan bir dergi için yayın yapmaya çalışmak; hata ve gözden kaçırma ihtimalinin artmasına neden olacaktır.

Birçok akademisyen ve araştırmacı atıf/kaynakça uygulamaları sırasında hata ve gözden kaçırma ihtimalinin azalması için bireysel kaynak yönetim araçlarını kullanmaktadırlar. Binici (2017, s. 97) ağırlıklı olarak kaynak gösterme yazılımlarından oluşan 38'i aşkın yazılımın/platformun CSL'nin bu kodlama dilini desteklediğini ifade etmektedir. Bireysel kaynak yönetim araçlarının bu yönü bilimsel bir araştırma sürecinin raporlama aşamasında kullanıcısına önemli destek sağlamaktadır. Birçok bireysel kaynak yönetim aracı, popüler kelime işlemci uygulamalarına (Microsoft Word, OpenOffice, LibreOffice, NeoOffice gibi (Polat ve Binici, 2015, s. 73)) eklenti özelliği sağlayarak akademik yazım sürecini teknolojik olanaklarla kolaylaştırmaktadır.

3. BÖLÜM: BİLGİ ERİŞİM SİSTEMLERİ

"Bilgi erişim sistemleri, bilgiye seçici biçimde yaklaşan "kullanıcı" ile sistematik hale getirilen ve kullanılır kılınan (depolanmış) "bilgi" arasındaki bilgi akış sürecini kesintisiz biçimde sağlamak üzere bir araya gelen, her biri kendi üzerine düşen işlevi yerine getiren, birbirleriyle etkileşimli ve uyumlu parçaların bileşkesidir" (Gürdal Tamdoğan, 2009, s. 162). Bilgi sistemleriyle ilgili temel kavramları incelediği çalışmasında Tonta (1995, s. 302), ideal bir bilgi erişim sistemi olmadığını, kullanıcıların birkaç ilgili belgeye hızlı bir şekilde erişim sağlayan sistemlerle de tatmin olabildiğini belirtmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, bilimsel araştırma sürecinde akademisyenlerin doğru ve güvenilir bilgiyi hızlı, verimli ve sistemli bir şekilde elde etmelerine olanak sağlayan ve bilimsel araştırma sürecinin tüm evrelerini destekleyen bir kavramı ifade etmesi sebebiyle "bilgi erişim sistemlerine" yer verilerek konu "bilgi erişim merkezleri", "bilgi erişim araçları" ve "bilgi erişim standartları ve protokolleri" olmak üzere üç ana başlık altında incelenmektedir. Başlıklarda geçen bilgi erişim sistemlerinin kullanım prensipleri bilgi ve belge yönetimi bilimi açısından kavramsal boyutlarıyla ele alınmış ve çalışmanın örneklemini temsil etmeleri nedeniyle konu akademisyenlerin perspektifinden bilgi erişim sistemlerinin kullanıma yönelik olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. Bilgi Erişim Merkezleri

Dünyada ve Türkiye'de farklı format ve ortamlarda bulunan bilgi kaynaklarını çeşitli yöntemlerle derleyerek hedef kitlesiyle paylaşabilmek için organize eden merkezi kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar varoluş sebepleri nedeniyle gerçekleştirdikleri çalışmalar sonucunda bilgiyi aranabilir, erişilebilir ve yönetilebilir bir şekilde düzenlemektedirler. "Genel olarak, bünyesinde bulundurduğu bilgiyi belirli kurallar ve standartlar çerçevesinde düzenleyen, koruyan, kullandıran ve yarınlara aktarılmasına aracılık eden toplumsal kurumlar şeklinde tanımlanan bilgi erişim merkezlerinin bilginin dünyasına ve bu dünyanın gelişimine (nicel ve nitel) koşut evrimleri vardır" (Akkaya ve H. Odabaş, 2020, s. 8).

Bilgi erişim merkezlerinin uzun vadeli hedefleri arasında bağlı oldukları kurum ve kuruluşlar için bir hafıza oluşturabilmek ve sahip oldukları materyalleri gelecek nesillere aktarabilmek gibi kurumsal/toplumsal fonksiyonları bulunmaktadır. Bu kurumsal/toplumsal fonksiyonlar; içinde yaşadığı toplum ile bilgi erişim merkezlerini birbirine bağlamakta ve iki yönlü bir yararlanma ilişkisini ortaya çıkarmaktadırlar. Bu iki yönlü yararlanma çabası sırasında toplumun bilgi erişim merkezlerinden edindiği kazanımlarda ise birey faktörü ön plana çıkmaktadır. Toplumu oluşturan temel öğe olan birey varlık dünyasında verdiği kararlar ve attığı adımlarla değişimlerin ve farklılıkların baş aktörü konumunda yer almaktadır. H. Odabaş (2012, s. 386) her bireyin sosyal hayata bakış tarzının farklı olması nedeniyle bilgi erişim merkezlerine duyulan gereksinimin bireyden bireye farklılık gösterdiğini ve bu farklılıkların temelinde geçmişte alınan eğitimlerin ve yaşanan deneyimlerin yattığını ifade etmektedir.

Günümüzde bilgi erişim merkezleri doğru yöntemlerle bilgiyi arayabilmesi ve bilgiye erişebilmesi için bireyi odak noktasına almakta ve hizmetlerini kişisel gereksinimlerle ölçeklendirerek geliştirmektedirler. “Kitabın, her türden diğer geleneksel bilgi kaynaklarının ve kayıt ortamlarının, kalemin, kâğıdın, kâğıt üzerine yazı yazmanın geleceğinin dahi tartışıldığı düşünülecek olursa, bilgi dünyası ve aktörleri açısından gelinen noktanın ne denli kritik olduğu herkes için çok daha kolay görülecek ve anlaşılabilecektir” (H. Odabaş ve Akkaya, 2017, s. 21). Çalışmada bilgi gereksinimi duyan bireylerin farklılıklarını ve toplumların değişimlerini kabul eden ve beklentileri karşılamaya çalışan bilgi erişim merkezleri kütüphaneler, dokümantasyon/enformasyon erişim merkezleri ve arşivler olmak üzere üç temel başlıkta incelenmektedir.

3.1.1. Kütüphaneler

Geçmişe yönelik nostaljik bir algıya çağrışım yapan kütüphane kavramı; raflara dizilmiş kitapları, sessizliğin hâkim olduğu yüksek salonları ve ders çalışmaya gelen öğrencileri akıllara getirmektedir. Oysaki günümüzde kütüphaneler var olan koleksiyonlarının ötesine geçen, salon hizmetlerini kullanıcı odaklı yaklaşımlarla modernize eden ve kullanıcısını bekleyen değil kullanıcısına giden bir anlayışı benimseyen yapılara dönüşmüşlerdir. Kütüphanelerin bilgi teknolojileriyle sürekli dönüşüme uğrayan konseptini özümseyen araştırmacılar bilgi arama, bilgi erişim ve

bilgi yönetiminin çok farklı boyutlarıyla karşılaşmaktadırlar. Araştırmacılar, kütüphanelerin dijital/basılı kataloglarını tarama fırsatı tanıyan yerel arama motorlarıyla (bilgi keşif araçlarıyla) etkin bir şekilde kütüphane hizmetlerinden yararlanabilmekte ve sanal raf hizmetleri, çevrimiçi rezerve işlemleri ve kurumsal erişim gibi anlayışlar sayesinde kütüphane araştırmalarını kişiselleştirebilmektedirler.

Kütüphaneler, kuruluş amaç ve görevine uygun basılı ve elektronik kitap, film, plak, süreli yayın gibi her türlü düşünce ve sanat ürününü toplayan, düzenleyen ve genel olarak karşılık gözetmeden ve ayırım yapmadan kullanıcıların yararına sunan kurumlardır (Türkçe bilim terimleri sözlüğü, 2020). Bir bilgi erişim merkezi olarak kütüphaneler, sahip oldukları materyalleri üstverilerle tanımlayan, bir veritabanında kayıt altına alan ve kullanıcıya bilgi kaynağıyla ilgili erişim uçlarını düzenli bir şekilde sunan sistemler olarak ifade edilebilir.

Kütüphanelerde genellikle bilgi ve belge yönetimi formasyonu olan ve "kütüphaneci" unvanına sahip profesyoneller hizmet verir. Günümüz kütüphanecileri, bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişimle birlikte kütüphanelerde geçmişten kalan kayıt defterlerini ve fiş kataloglarını dijital ortamlara aktarma süreçlerinde bulunmuş ve bulunmaya devam etmektedir. Aktarılan bu kayıtlar kütüphane otomasyon sistemi adıyla bilinen yazılımlar aracılığıyla kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Kütüphaneciler genellikle aldıkları eğitimin bir sonucu ve kullanıcı odaklı olmanın bir gereği olarak materyale "kullanıcı bilgiyi hangi konu etiketleriyle arayabilir, konuyu hangi anahtar kelimelerle sorgulayabilir, materyaller için hangi kaynak türleri (basılı/dijital, kitap/dergi/CD, vb.) arasında filtreleme yapar?" gibi soruları düşünerek niteleme yapar. Materyali hemen her yönüyle niteleyen unsurlar (eser adı, yazar adı, yer numarası, konular, alt konular, ISBN (international standard book number)/ISSN (international standard serial number), fiziksel nitelikler, vb.) bilgi erişimini ve materyalin bulunabilirliğini artıracak şekilde kütüphaneci tarafından dizayn edilmekte ve kütüphane otomasyon sistemine işlenmektedir. Kataloglama işlemi adı verilen bu işlem sayesinde her düzeyden kullanıcı kendisiyle ilgili olduğunu düşündüğü kaynakları binlerce materyal içinden kütüphanecinin tanımlamasını yaptığı erişim uçları vasıtasıyla kısa bir süre içinde bulabilir. Ayrıca, kütüphaneler gerçekleştirdikleri sınıflama işlemleri sayesinde aynı konudaki/türdeki bilgi kaynaklarının bir araya

getirilmesini sağlayarak ilgili konuda/türde sahip olunan diğer materyalleri de kullanıcılarına alternatif olarak sunabilmektedir.

Kurulgan (2015, s. 4) kütüphaneleri türleri bakımından milli kütüphaneler, üniversite kütüphaneleri, halk kütüphaneleri, özel kütüphaneler, okul kütüphaneleri ve dijital kütüphaneler şeklinde gruplandırmaktadır. Bu araştırmanın esas konusunun üniversite kütüphaneleri ve bireysel bilgi yönetiminden oluşması; örneklem grubunu ise akademisyenlerin temsil etmesi nedeniyle "üniversite kütüphaneleri" ve "dijital kütüphaneler" kavramları üzerinde durulmasında yarar görülmektedir.

H. Odabaş (2016, s. 800), üniversite kütüphanelerinin diğer tür kütüphanelerden farklı özelliklere sahip olduğunu, en önemli farklılığın ise üniversite kütüphanelerinin kullanıcıları olduğunu belirtmektedir. Polat ve H. Odabaş (2011, s. 44), bilgi üretiminin ve tüketiminin en yoğun olduğu kuruluşların başında üniversitelerin geldiğini, bu işlevin temelinde üniversite kütüphanelerinin önemli rol oynadığını ve hizmet verdiği kitlenin özelliği gereği, üniversite kütüphanelerinin bilgi kaynakları ve hizmetleri açısından yetkin olması yanında gelişmelere uyum sağlama ve öncülük etme amacı taşıdığını dile getirmektedirler.

"Geleneksel olarak üniversite kütüphanelerinin yapısal unsurları bina, bütçe, derme, personel ve kullanıcı olarak ele alınsa da üniversite kütüphanesinin var oluş gerekçesi ve işlevlerinin ortaya konmasında bilimsel iletişim, bilgi üretimi ve bilgi merkezi ilişkisinin iyi anlaşılması gerekmektedir" (Polat, 2020, s. 230). Üniversitelerin kalbi ya da beyni şeklinde ifade edilerek bulundukları kurumda merkezî rollerine dikkat çekilen üniversite kütüphaneleri, kullanıcılarının farklı birçok alanda bilgiye erişme gereksinimi duyduğu birimlerdir. Üniversite kütüphaneleri sahip oldukları uluslararası/ulusal/bölgesel/yerel nitelikteki basılı/dijital koleksiyonlarının yanı sıra; bilgi arama, bilgi erişim ve bireysel bilgi yönetimi konularında danışma hizmeti ve eğitim de vermektedir. Örneğin, kurumsal abonelik gerçekleştirilen bilimsel veritabanları ya da bireysel kaynak yönetim araçları için üniversite kütüphaneleri/kütüphanecileri tarafından tanıtım ve eğitim programları gerçekleştirilebilmektedir. Akademisyenler kurumlarının vekil sunucu/sanal özel ağ ayarları sayesinde söz konusu dijital araçlara ve bilgi kaynaklarına uzaktan erişim sağlayabilmektedirler. Ayrıca, üniversite kütüphanelerinin bilgi ve belge sağlama

protokolleri akademisyenlerin mensubu olduğu üniversitelerde bulunmayan bir bilgi kaynağını kurumlarına getirtebilmelerine olanak tanıdığı gibi, her üniversitenin kütüphanesi/kütüphanecisi tarafından oluşturulan ve bir ölçüde kurum itibarını da ortaya koyan bilimsel açık erişim sistemleri; akademisyenlerin bilimsel üretim ve çıktılarını dijital ortamda tüm bilim dünyasıyla paylaşabilmelerine ve aynı zamanda bu sistemi kişisel bir kütüphane olarak kullanabilmelerine imkan tanımaktadır.

Dijital kütüphaneler konusunun ise kütüphane türleri içinde farklı bir boyutu ortaya çıkardığı söylenebilir. Bilgiye erişim ve bilgiyi kullanım şeklinde yaşanan işlevsel ve yapısal değişiklikler araştırmacıların zaman ve mekândan bağımsız bir şekilde bilgi hizmetlerinden yararlanabilmelerini sağlamaktadır. Araştırmacılar materyallerini üstverilerle denetimli bir şekilde saklayabilmekte, bu üstverileri bireysel kaynak yönetimi araçlarına aktarabilmekte ve kendi bireysel kütüphanelerini oluşturabilmektedirler. Bu durum bilimsel araştırma ve bilimsel iletişim süreçlerinde etkin, verimli ve hızlı olabilmenin önünü açmaktadır.

Dijital kütüphaneler araştırma ürünlerinin erişilebilirliğini, korunmasını, birbirine bağlanmasını ve yeniden kullanılmasını hedeflemeleri ve bilimsel iletişim sürecinin bileşenlerini birbirlerine entegre etmeleri sebebiyle araştırma çıktılarının gelişiminde merkezi bir konumda bulunmaktadırlar (Manghi, Candela, Lazzeri ve Silvello, 2020, s. 54). “Dijital kütüphane [..] ilkel örnekleri ile birlikte yaklaşık 4 bin yıldır bilgiyle birlikte anılan ve hatta toplumsal yaşamın önemli merkezlerinden biri olan kütüphane kavramının teknolojinin olanakları ile dönüşmüş biçimidir” (H. Odabaş ve Akkaya, 2017, s. 18). Binici (2020, s. 321) erişim ve kullanım açısından dijital kütüphanelerin; mobil uygulamalar, kullanıcı ara yüzleri, gereksinimleri, beklentileri, arama davranışları, birleştirilmiş arama ve bilgi erişim gibi daha çok kullanıcının merkezde olduğu konuları kapsadığını ifade etmektedir. Bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler kütüphane ve arşivlerin zihinlere bina/depo şeklinde yansıyan fiziksel metaforunu da dijital bir dünyaya dönüştürmektedir. Kütüphane, bilgi ve teknoloji etkileşimi sonucunda devasa büyüklükteki kütüphane/arşiv koleksiyonları birbirleriyle uyumlu hale getirilebilmekte ve kullanıcılara eşzamanlı olarak elektronik/dijital/mobil/sanal cihazlarla/uygulamalarla koleksiyonlarına erişim imkânı sunabilmektedir.

3.1.2. Dokümantasyon ve Enformasyon Merkezleri

Dokümantasyon ve enformasyon merkezleri özel bir konu ile ilgili daha çok basılı ve elektronik dokümanların hizmete sunulduğu bilgi merkezleridir. Bunların varlık nedenleri, kütüphanelerin büyük ölçüde dijital teknolojiler ve elektronik kaynaklarla hizmet vermeye başlamasından sonra etkisini yitirmeye başlamıştır. Kütüphanelerin çağlara göre değişim evrelerini açıklayan Yurdadoğ (1990, ss. 545-553); birinci evrede müteharrik harfli matbaanın bulunuşundan önceki devreyi, ikinci evrede Gutenberg matbaasının yol açtığı değişiklikleri, üçüncü evrede bilgi/yayın patlaması kavramlarıyla birlikte yaşananları, dördüncü evrede kapsamı genişleyen bilgi hizmetlerinde okuyucu kavramından kullanıcı kavramına doğru yaşanan dönüşümü ve beşinci evrede bilgi erişim merkezleri ile bilgi teknolojileri arasında yaşanan etkileşim sürecinin getirdiklerini ortaya koymaktadır. Dördüncü evrenin bilgi ve belge yönetimi terimlerine yansıyan gelişimini örneklerle açıklayan Yurdadoğ bu evrede; dokümantasyon merkezlerinin özel kütüphanelerle eş anlamlı olarak kullanıldığını belirtmektedir. Devlet teşkilatında ve özel sektörde kurulan özel kütüphanelerin Türkiye'de 1950'lerin ortasından itibaren dokümantasyon merkezi kavramıyla, 1970'lerin sonundan itibaren ise bilgi merkezi kavramıyla ifade edildiğini irdeleyen Dilek-Kayaoğlu (2020, s. 311); kavramın yerli ve yabancı literatürde "enformasyon merkezi", "bilgi (knowledge) merkezi" ve "dokümantasyon merkezi" gibi birçok kavramı kapsayan şemsiye bir kavram olduğuna işaret etmektedir.

Birbirinden çok farklı tür ve anlayıştaki resmi/özel kurum ve kuruluşların bünyesinde hizmet veren dokümantasyon ve enformasyon merkezleri diğer bilgi merkezlerine nispeten daha çok hizmet fonksiyonlarıyla ön plana çıkmaktadır. Bu bilgi merkezleri; sahip oldukları koleksiyon ve kaynaklardan ziyade, kullanıcılarına sağladıkları etkin bilgi ve belge hizmetleriyle içinde bulundukları örgütün araştırma geliştirme faaliyetlerini desteklemektedirler. Sağladıkları etkin bilgi ve belge hizmetleriyle resmi/özel kurum ve kuruluşların amaç ve politikalarına yönelik olarak teoride ve pratikte gereksinim duydukları işlevselliği faaliyetlerine ve sonuçlarına kazandırmak için çalışmaktadırlar.

"Türkiye'de 1981 tarihli ve 2547 sayılı YÖK (Yükseköğretim Kurulu) Yasası'nın ardından yayımlanan Kanun Hükmünde Kararname ile üniversite kütüphaneleri

“kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlıklarına” dönüştürülmüş ve üniversite kütüphanelerinden geleneksel kütüphane hizmetleri yanında etkin bilgi hizmeti vermesi de istenmiştir” (Dilek-Kayaoğlu, 2020, s. 310). Dünyada ve Türkiye’de akademik kütüphanelerin bilgi teknolojileriyle desteklenen ve bu yönde ilerleyerek günümüze kadar değişerek ve gelişerek ulaşan etkin hizmet anlayışları; dokümantasyon ve enformasyon merkezlerinin zamanla önemini yitirmesine sebep olmuştur. Bu durum diğer yandan akademik kütüphanelerde çalışan meslek profesyonellerinin ise farklı roller kazanmasını tetiklemiş ve itici bir güç olmuştur. Meslekî beceri ve misyonlarına yüklenen bu farklı rollerin gereği olarak kütüphaneciler; parçası oldukları bilgi merkezinin koleksiyonunda hangi bilgi kaynaklarının kayıt altına alınmasıyla ilgilendirdikleri kadar, bilgi kaynaklarının içinde bulunan bilgi ve belgelerin de etkin bir şekilde sunulmasını sağlamaya çalışmaya başlamışlardır. Akademisyenler için son derece önemli değere sahip olan bu dokümantasyon ve enformasyon hizmetleri; üniversite kütüphanelerinde bilgi ve belge sağlama standartları ve protokollerinin ulusal ve uluslararası düzeyde gelişiminin de aynı zamanda önünü açmıştır. Değişim ve gelişim gösteren bilgi hizmetlerindeki anlayış doğru orantılı ve etkileşimli bir şekilde araştırmacıların bilgi hizmetlerindeki algısını değiştirmiş, beklentilerinin de etkin bir şekilde artmasına neden olmuştur.

3.1.3. Arşivler

Bir olayın/durumun tarihteki değerini ortaya çıkarmak ya da bir olayı/durumu belgeleriyle kanıtlamak için gereksinim duyulan arşivler; birincil kaynak niteliğindeki bilgi ve belgeleri içeriğinde barındırması sebebiyle araştırma dünyasında diğer bilgi merkezlerinden farklı bir öneme sahip bir konumda bulunmaktadır. Rukancı (2017, s. 129) arşivdeki kayıtlar ya da belgelerin arşivde bulunmalarının birincil nedeninin onların korunması ve içeriğine ilişkin erişimin sınırlandırılmasıyla ilgili olduğunu ifade etmektedir.

Arşivlerin kullanım açısından toplumsal, siyasal, bilimsel, tarihsel vb. gibi birtakım olaylara/durumlara açıklık getirebilen birincil kaynak olma fonksiyonları ve sahip oldukları bilgi ve belgelerle olaylar/durumlar için ispatlayıcı nitelik taşımaları; arşivlere hukuksal bir boyut da kazandırmaktadır. Arşivler; geçmiş, bugün ve gelecek

arasında kurulan/kurulabilecek olan örüntülerin kuramsal veya kurumsal seviyede ele alınabilmesi için bilgi ve belge erişimi süreçlerine destek olmaktadır. Günümüzde arşivlik malzemeler yüksek çözünürlüğe sahip görseller ve çok boyutlu perspektif sağlayan uygulamalarla dijital ortama aktarılmakta ve belgelerin özgün formatının arşivcilik teknikleri uygulanarak tüm orijinalliğiyle korunması esas alınmaktadır.

"Arşivler, her türlü değerli ve kalıcı belgelerin toplanıp saklandığı, korunduğu ve kullanıcıların yararına sunulduğu bina ya da bu konuda sorumluluk taşıyan kurumlar ve kuruluşlar biçiminde tanımlanabilir" (Kurulgan, 2015, s. 25). Arşiv belgelerinin organizasyonların doğal faaliyetleri sonucunda kendiliğinden oluştuğunu, yapılan işlemlerin kanıtı olarak üretildiklerini belirten H. Odabaş (1999b, s. 357); bu belgelerin üreten kişi veya kurumun kimliklerini yansıttıklarını, orijinal belge niteliği taşıdıklarını, üreten kişi veya kurumun izni haricinde bir başka yere nakledilip kullanılamayacaklarına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda arşivleri genel olarak ulusal arşivler, kurum arşivleri ve kent arşivleri şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Ulusal arşivlerin, dünya devletlerinin/milletlerinin tarihini ve hafızasını gelecek nesillere aktarmak gibi önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. H. Odabaş (2012b) arşivlerin hukuk devletlerinin en önemli yapı taşlarından biri olduğunu ve arşivlerini modern dünyanın prensipleri ile düzenlemiş ve yoğun biçimde kullanan devletlerin hukuk devleti prensiplerini yüksek oranda benimsemiş olan devletler olduğuna işaret etmektedir. Türkiye'de modern arşivciliğin kökenleri Osmanlı Devleti'ne kadar uzanmaktadır. Şentürk (2020, s. 527) Türkiye'de modern arşivciliğin Maliye Nâzırı olarak görev yapan Safvetî Paşa tarafından 1845 yılında başlatıldığına, 1848 yılında Bâb-ı âli bahçesi içerisinde yüksekçe ve rutubetsiz bir alanda inşa çalışmaları biten Hazine-i Evrak'ın 1850 yılında hizmete açıldığına kronolojik bir üslupla değinmektedir. Devlet ve toplum hafızasını barındıran arşiv belgeleri Türkiye'de, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından tespit edilerek uluslararası standartlar ve erişim hizmetleri anlayışlarıyla korunma altına alınmaktadır.

İş dünyasında veya kamu teşkilatlarında üretilen arşivlik malzemeyi kapsayan kurum arşivleri; bağlı oldukları organizasyon bünyesinde üretilen bilgi ve belgeleri düzenleyen, koruyan, yöneten ve erişilebilir hale getiren arşivlerdir. Özellikle kamu

teşkilatlarında yer alan kurum arşiv malzemeleri; ölçülen değerleri nispetinde standart saklanma süreleri sonuna ulaştıklarında ulusal arşivlik malzemeye dönüşebilmektedir. Kurum arşivlerinde muhafaza edilen arşivlik malzemelerin organizasyonların tarihçesini ortaya koyan ve denetimlerde delilleri ispat eden araçlar olduğunu vurgulayan Çiçek (2020, s. 537); kurumsal arşivlerin aynı zamanda kurumsal varlıklar ile sahip olunan maddi ve mali gücü açıklayan kayıtlar olduğu üzerinde durmaktadır. 18 Ekim 2019 tarih ve 30922 sayılı resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin dördüncü maddesinin 'o' fıkrasında "yükümlülerin merkez teşkilatlarında yer alan, belgelerin birim arşivlerine ve merkezi arşivlere nazaran daha uzun süreli saklandığı arşivler" şeklinde tanımlanmaktadır. Türkiye'de kurum içi politikalara göre teşkilattaki yeri farklılık gösterebilen kurum arşivleri; üniversite teşkilatlarında genellikle genel sekreterlik birimlerine ya da kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlıkları birimlerine bağlı olarak hizmetlerini sürdürmektedirler.

Yerel araştırmacılara/araştırmalara ve daha birçok türde çalışmaya hitap etmesi nedeniyle çalışmanın bu noktasında kent arşivlerine de kısaca değinmekte yarar olduğu düşünülmektedir. "Yerellik sınırlarını koymak ve bu sınırların bilinmesini sağlamak, kent arşivlerinin günümüzdeki önemini arttırmıştır" (Akkaya, 2020, s. 476). Türkiye'de kent arşivlerinin kültürel iklimin ulusal bir kimliğe dönüşmesi ve yarınlara aktarılması noktasındaki görev, sorumluluk ve amaçlarına dikkat çeken Akkaya ve H. Odabaş (2018), bu yerel bilgi merkezlerinin genellikle bir müze ile birlikte hizmet verdiğine ya da adında müze sözcüğü geçmese dahi objeye odaklı materyallerin de kent arşivlerinde sıklıkla kullanıma sunulduğuna değinmektedirler. Akkaya ve H. Odabaş, kent arşivlerinin özerk bir yapıya sahip olduklarını, buradaki koleksiyonun isteğe göre seçilip derlendiğini ve bu serbestliğin kent arşivlerini diğer arşivlerden farklı kıldığını belirtmektedirler. Araştırmacıların, yerel bilgi ve belgelere olan gereksinimini karşılamak üzere varlıklarını sürdüren kent arşivleri; ulusal ve uluslararası tarih çalışmalarına kaynaklık edebilecek kıymete sahip materyalleri sayesinde kentlerin sahip olduğu yerel tarih ve kimliği ortaya çıkarabilmektedirler. "Yerel tarih, genellikle başka hiçbir yerden derlenemeyecek bilgi, belge ve objelerin insanlığın genel kültür mirasına taşınmasını sağlaması bakımından çok ayrıcalıklı bir alandır" (Akkaya, 2020, s. 495).

“Dijital arşivler ise; dijital ortamda ve kelime işlemciyle üretilmiş metin, hesap tablosu, grafik, görüntü veya bunların birleşiminden oluşan ve manyetik disk, manyetik teyp, optik disk, sıkıştırılmış disk gibi ortamlarda saklanan belgelerin bulunduğu yerlerdir” (Kurulgan, 2015, s. 26). H. Odabaş (2017) dijital arşivlerin yararlıklarını sıralarken; araştırma süreçlerinin sürelerini kısaltabileceğini, örtük verilerin erişiminde konuların daha bütüncül olarak değerlendirilebileceğini ve aynı veri havuzunda bir araya getirilen yüksek hacimli bilgi kaynakları üzerinde veri madenciliği çalışmalarının yapılabileceğini belirtmektedir. Arşivlik malzemenin tarihî kıymeti, ispat gücü ve birincil kaynak niteliği arşivleri paha biçilemez kılmaktadır. Bu durum arşivlik malzemenin yüksek standartlardaki güvenlik önlem ve tedbirleriyle korunmasını gerektirmektedir. Bu kıymetli malzemenin devletler/kurumlar/kuruluşlar tarafından şeffaflık ilkesi gereği araştırmacıların ve kamuoyunun erişimine açılması ya da tam tersi bir fonksiyonda öne çıkan gizlilik ilkeleri gereği saklanması söz konusu olabilmektedir. Günümüzün teknolojik imkanları kapsamında; arşivlik malzemelerin hızlı bir şekilde araştırma dünyasıyla ya da kamuoyuyla paylaşılabilmesi için dijitalleştirme uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Arşivlik malzemeye gereksinim duyanlar bu bilgi ve belgelerin dijital kopyalarına, yüksek çözünürlükteki görüntülerine ya da çok boyutlu perspektiflerine bazı prosedürlere bağlı olarak erişebilmektedirler. Bu sayede kurum/kuruluş açısından arşivlik malzemenin tarih erimindeki yeri sahip olduğu kıymetiyle birlikte muhafaza edilerek gelecek nesillere aktarımı sağlanmakta ve araştırmacı açısından paylaşım ve erişim süreçleri hızla gerçekleştirilmektedir.

3.2. Bilgi Erişim Araçları

Bilgi, çeşitli kayıt ortamlarında farklı formatlarda bulunabilmektedir. Araştırma sürecinde farklı formatlarda bulunan bilgiyi aramak ve erişmek zor bir süreçtir. Araştırmacılar bu zor süreçte bilgiyi sistematik hale getirerek kendilerine sunan yardımcı araçlara ihtiyaç duyabilmektedirler. Bilgi arama ve erişim sürecinde çeşitli kayıt ortamlarında farklı formatlarda bulunabilen bilgiyi sistematik hale getirerek araştırmacıya sunan bu araçlar “bilgi erişim araçları” olarak ifade edilmektedir.

İhtiyaç duyulan bilginin kayıtlı olduğu ortamın ve formatının türünü tanımlayarak keşif yapmaya imkân tanıyan bilgi erişim araçları, araştırmacılar tarafından da bilinçli

şekilde kullanıldığında anlamlı ve doyurucu sonuçlar alınabilir. Örneğin bir literatüre dair çalışmaları bir arada görmek isteyen araştırmacı bilgi erişim aracı olarak bibliyografyaları tercih etme; dijital ortamda kaynak arayan ise erişim aracı olarak veritabanlarını tercih etme bilinci ile hareket etmelidir.

Günümüzde ansiklopedi ve sözlükler gibi geleneksel bilgi erişim araçlarının birçoğu işlevlerini halen basılı bir şekilde sürdürebilirken bilgi teknolojileri sayesinde artık dijital ortamlarda da araştırmacılara yardımcı olabilmektedirler. Her türlü dijital platform aracılığıyla hizmet sunabilen bilgi erişim araçları kendi platformlarına üyelik imkânı sağlayarak araştırmacıların sanal kütüphane ve sanal raf oluşturabilmelerine imkân tanıyabilmekte; ilgi alanına yönelik öneriler getirerek kişiselleştirilebilmekte ve başta akademisyenler olmak üzere tüm araştırmacılara bilgi arama ve erişim konusunun yanında bireysel bilgi yönetimi sürecinde destek olabilmektedirler. Aşağıda araştırmacıların bilimsel araştırma ve bireysel bilgi yönetimi sürecine katkı sağlayabileceği düşünülen bilgi erişim araçlarının türlerine yer verilmektedir.

3.2.1. Kataloglar

Bibliyografik veritabanı şeklinde de tanımlanan dijital kataloglar, bilgi erişim merkezleri açısından daha çok "bilgi yönetimi" aracı; kullanıcılar açısından ise "bilgi arama" ve "bilgi erişim" aracı kimliğiyle öne çıkmaktadır. Bilgi erişim merkezleri sahip oldukları çeşitli materyalleri yönetebilmek ve kullanıcıları için bu materyalleri aranabilir, bulunabilir ve erişilebilir kılmak adına tanımlayıcı unsurlarla kayıt altına almaktadırlar. Bu tanımlayıcı unsurlar bir kütüphane kataloğunda "eser adı, yazar adı, yer numarası, konular, alt konular, ISBN/ISSN, fiziksel nitelikler, vb." şeklinde olabilmektedir. H. Odabaş (2017b) bilgi merkezleri tarafından sahip olunan dijital verilerin ortak veri havuzlarında harmanlanmasının araştırma süreçlerinde önemli yararlılıklar sağladığını ve araştırma süreçlerinin doğru, hızlı ve güvenilir biçimde sürdürülmesinin yolunu açtığını belirtmektedir.

ODLIS (Online Dictionary of Library and Information Science)'de (2020) katalog kelimesi "erişimi (genellikle yazar, başlık ve/veya konuya göre alfabetik olarak) kolaylaştırmak için sistematik bir şekilde düzenlenmiş bir koleksiyondaki kitapların, süreli yayınların, haritaların ve diğer materyallerin kapsamlı bir listesi" şeklinde tanımlanmaktadır. Anameriç (2018) ise katalogları, "bir bilgi merkezinde yer alan

basılı ve elektronik bilgi kaynaklarının bibliyografik kimliklerini yazar, eser adı ve konuya göre veren ve söz konusu bilgi kaynaklarının (kitap, süreli yayın, harita vb.) bilgi merkezindeki yerini gösteren ve bu özelliği ile yönlendirme yapan danışma kaynakları" olarak ifade etmektedir. Kataloglar, tanımlayıcı unsurlarıyla bilgi kaynağını ve kaynağın koleksiyondaki yerini tarif eden danışma kaynaklarıdır. Bibliyografik öğeler içermesi sebebiyle kataloglar araştırmacıların çalışmaları hakkında önemli ipuçları yakalamalarını sağlamaktadır. Bir danışma kaynağı gibi işlev gören kataloglar araştırmacının, kendi varlığını sürdürdüğü yaşam alanında yerel/bölgesel/ulusal/uluslararası nitelikteki hangi bilgi kaynaklarına erişebileceğine ve konum olarak bilgi kaynağına olan yakınlığını/uzaklığını anlamaya imkân tanır. Bu yönüyle kataloglar, araştırmacının kaynak elde etme sürecini hangi boyut ve konumlara göre yapması gerektiğini bir ön bilgi şeklinde sunarak bir nevi araştırma sürecinin maliyetinin tespit edilmesine de olanak sağlamaktadır.

Katalogların araştırmacılarla olan yakın ilişkisi, araştırma süreçleriyle organik ilişkiye geçebilen araçlar olarak gelişmelerini gerektirmiştir (Köklü, 2017, s. 36). Kütüphaneler, arşivler ve müzeler oluşturdukları kataloglar aracılığıyla sahip oldukları bilgi kaynaklarının araştırmacılarla ön iletişim kurmasının önünü açmaktadır. Bu ön iletişim süreci sırasında kataloglar, kaynak taramalarına ilaveten derleme yapmak veya bibliyografik denetim sağlamak gibi amaçlarla da kullanılabilmektedir.

"Günümüzde, bilgi kaynaklarına ilişkin anlayış ve uygulamalar, teknolojinin de itici gücüyle bütünleşik bilgi erişim sistemlerini oluşturmak üzere değişmektedir" (Köklü, 2017, s. 35). H. Odabaş (2017b) bu konuda, Amerika Birleşik Devletleri'nde OCLC (Online Computer Library Center)'nin sorumluluğunda yürütülen bir proje dâhilinde arşivlerin, kütüphanelerin, müzelerin ve tarihi eser barındıran benzer kuruluşlara ait materyallerin ArchiveGrid adıyla yaşama geçirilen dijital platformda araştırmacıların hizmetine sunulduğuna dikkat çekmektedir. Türkiye'de ise Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2006 yılında hazırladığı eylem planında "bilgi toplumu stratejisi" ve "vatandaş odaklı hizmet dönüşümü" konuları; kütüphane hizmetlerinin, katalog tarama ve içeriğe erişim hizmetlerinin elektronik ortamda sunulur hale getirilmesinin hedeflenildiğini göstermektedir (Toplukatalog, 2020). Örneğin Türkiye'de bu hedeflere yönelik çalışmalar kapsamında Türkiye Ulusal Toplu Kataloğu, Türkiye Halk Kütüphaneleri Toplu Kataloğu ve Harman-Türkiye Akademik Arşivi gibi önemli

bütünleşik bilgi erişim araçları araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Bahsi geçen ulusal bütünleşik bilgi erişim sistemlerinin veri havuzları ortak harmanlama protokolüne uygun olarak tasarlanmaları sayesinde; izin verilen uluslararası bütünleşik bilgi erişim araçları tarafından çekilerek harmanlamakta ve uluslararası düzeyde bilgi/belge sağlama standartları ve protokollerine uygun olarak işletilebilmektedir.

3.2.2. Bibliyografyalar

"Akademik çalışmalarda bilgi kaynaklarına hızlı ve doyurucu şekilde erişmek, araştırmacılar açısından son derece önemli bir gereksinimdir. Bu tür çalışmalarda olabildiğince fazla kaynağa erişebilmek ve önceden yapılan çalışmaların tekrarını önlemek açısından mevcut kaynakların bibliyografyalarına ve dizinlerine gereksinim duyulur" (Polat ve H. Odabaş, 2009). Dar anlamları ile bibliyografyalar yayınların kimlik verilerini yansıtan listelerdir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde kitâbiyat ile eş anlamlı olduğu belirtilen bibliyografya kavramı için "bir eserin telifinde başvurulan kaynaklar; eserleri tanıtan sistematik listeler, yazılar ve bunlar etrafında gelişen bilim dalı (Tdv, 2020)" ifadesi kullanılmaktadır. Bibliyografyaların; ulusal bibliyografyalar, evrensel bibliyografyalar, bibliyografyaların bibliyografyaları, kişi bibliyografları ve konu bibliyografyaları gibi içeriklerini ve amaçlarını ifade eden türleri bulunmaktadır.

"Bibliyografyanın amacı önce bir yayının varlığını doğrulamak, sonra da o yayına ait doğru bibliyografik bilgileri vermektir" (Çankırı, 2006, s. 35). Bibliyografyalar kişisel, kurumsal ya da entelektüel bilgi birikimini evrensel bir dilde derleyen danışma kaynağı niteliğinde bilgi erişim araçlarıdır. Bibliyografyalar araştırmacılara bilimsel araştırma sürecinde rehberlik ederek geniş bir perspektif, denetim ve zaman kazandırmaktadır. Türkiye'de Keşfü'z-zunûn (Kâtib Çelebi), Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası önemli bibliyografyalar arasında yer almaktadır. Bibliyografyalar araştırmacıların doğrudan bilgi kaynağına erişimini sağlamamakta, temel fonksiyonları açısından kaynağın varlığını doğrulamaktadırlar. Kaynağın varlığını doğrulaması ve araştırmacıyı yönlendirmesi bibliyografyalara danışma kaynağı niteliği kazandırmaktadır.

Bilim dünyasında yapılan bir çalışmanın kaynakçasının ortaya konması ve dipnotlarının verilmesi de bir bibliyografya hazırlama sürecidir. Günümüzde

elektronik ortamda gerçekleştirilen ve bilim dünyasında bibliyografik denetimi mümkün kılan bu süreç, araştırmacıların raporlama aşamasında karşılaştıkları bilimsel etik ilkeleriyle de ilişkilidir. Çevrimiçi kütüphane katalogları, bilimsel veritabanları, bireysel kaynak yönetimi araçları gibi dijital dünyanın nimetleri arasında sayılan bilgi erişim araçlarını kullanan araştırmacılar için raporlama aşamasında bilimsel etik ilkelere uymak, bibliyografik denetimi ve yönetimi sağlamak oldukça kolaylaşmıştır. "Elektronik kaynak kullanımının en büyük yararlılığı, kaynağın bibliyografik verisini kolay şekilde yönetebilmek ve bunları istenilen stillere dönüştürebilmektir" (H. Odabaş, 2017c, s. 319). "Kaynak yönetim yazımları bu iş sürecini ve pratiğini basit ve hızlı bir şekilde başarmakta, kolay bir şekilde bilginin ana kaynağından bibliyografik üstverilerin aktarımını yapmaktadır" (Binici, 2017, s. 94).

3.2.3. Ansiklopediler ve Sözlükler

Ansiklopediler ve sözlükler danışma kaynağı niteliği taşıyan bilgi erişim araçlarıdır. Ansiklopedi kelime olarak "belli bir yönteme göre düzenlenen, bilim, sanat ve uğraş dallarının tüm bilgilerini ayrıntılı olarak bir arada bulunduran, genellikle birkaç ciltten oluşan kitap, bilgilik" anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2020). Aksöz (2020, s. 64) ansiklopediyi "bilim alanlarının tümüne ya da bir bölümüne ait kavramları bazı yöntem, ilke ve ölçütlere göre araştıran, açıklayan geniş kapsamlı basılı, elektronik ya da çevrimiçi eserler" şeklinde tanımlamaktadır. Ansiklopediler genellikle bilimsel araştırma yöntemlerine uygun şekilde kaleme alınarak oluşturulmaktadır.

Türk Dil Kurumu (2020) sözlük kelimesini "bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat" şeklinde açıklamaktadır. "Sözlükler, bir dili anlamak veya yeni kelimeler öğrenmek amacıyla kullanılsa da sözlük kullanımı genel olarak algısal ve üretimsel olarak sınıflandırılmaktadır" (Boz, 2015, s. 47). "Genellikle sözlüklerde terimlerin yalnız bire bir karşılıklarına yer verilmez. Aynı zamanda yabancı dilde ilgili sözcüğün dilbilgisel (cinsiyet, çekim, sayı vs.) ve anlamsal özellikleri de yer alabilir" (Aksöz, 2020, s. 66). Boz (2015, s. 49), sözlüklerin (kullanıcı açısından) acil başvuru kaynağı niteliği taşıdığını ve bu özelliği ile kullanıcı için bilgiye erişim sürecinde önemli olduklarını düşünmektedir.

Dijitalleşme sürecinin ansiklopedilerin ve sözlüklerin gelişimine olumlu yönde katkıları olduğu bir gerçektir. Kullanıcılar artık çevrimiçi ansiklopediler ve sözlükler sayesinde doğrudan güncel açıklamalara ve anlamlara erişim sağlayabilmektedirler. Ayrıca, çevrimiçi ortamın sunduğu çapraz başvuru ve çapraz bağlantı adresleri sayesinde kaynaklar/konular arası geçiş yapabilmenin mümkün hale gelmesi araştırmacılar için son derece önemlidir. Örneğin, çevrim içi bir ansiklopedide "İkinci Dünya Savaşı" konusu üzerinde çalışan bir araştırmacı, konunun herhangi bir yerinde geçen "soğuk savaş" kavramına tıklayarak çevrimiçi ansiklopedilerin çapraz bağlantı adresi özelliğinden yararlanabilmekte, araştırması için önemli bir detay olan bu yeni konuyu tam zamanında ve yerinde irdeleyebilmektedir.

3.2.4. Dizinler, Öz Dizinler, Kavram Dizinleri

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan son gelişmeler bilimsel yayın sayılarının oldukça artmasına neden olmuştur. Bilimsel çalışmaların ürünü olan her yayın, diğer araştırmacılar için yeni bir bilgi kaynağı niteliği taşımaktadır. Dizinler, bir bilgi kaynağının konusal erişim uçlarını tarif eden bir atlas gibi düşünülebilir. Alfabetik olarak araştırmacının kullanıma sunulan dizinler, bilgi kaynağının içinde geçen kavram ve konulara erişim sağlamaktadır. Anameriç (2018) "dizin" kavramını; bilgi kaynaklarının içindeki bilgi parçacıklarına ulaşmak için konu, başlık, yer adı, kişi adı gibi erişim uçlarına ulaşmak için kullanılan ayrıntılı alfabetik liste olarak nitelemektedir. Bir de kaynağı özetiyle birlikte yansıtan ve öz dizinler olarak ifade edilen bilgi erişim araçları bulunmaktadır. "Öz dizinler, öz adı verilen kısa bir içerik özeti ile, bir belgenin içeriğini yansıtan kaynaklardır" (Çankırı, 2006, s. 35). Öz dizinler, Akkaya'ya göre (2018, s. 50), araştırılan konu ile ilgili önceki çalışmaların içerikleri hakkında genel fikir sahibi olmak, araştırmacıya yönelimleri gözlemleme fırsatı sunarak çalışma odağının gereksinimlerle daha doğru örtüşecek biçimde kurgulanmasını sağlamaktadır.

"İlk olarak on sekizinci yüzyılda Peter Març Roget'in sözlüğünde görüldüğü belirtilen "Kavram dizinleri" (thesaurus) ise günümüzde belirli konularda anlam ve cins olarak birbirleriyle ilişkili sözcüklerden derlenip, denetim altına alınmış terimler listesini ifade etmektedir" (Kayıran, 1987, s. 183). Yıldızeli (1985, s. 114) bir çalışmasında kavram dizinlerini işlevsel ve yapısal olarak incelemekte ve farklı özelliklerini

yansıtacak şekilde tanımlamaktadır. Yıldızeli'ne göre kavram dizinleri "işlevsel olarak dizinciler ve bilgi kullanıcıları için belgelerde kullanılan dili daha sıkıştırılmış özel bir sistem diline uyarlamak amacıyla oluşturulmuş terminolojik bir denetim aracı; yapısal olarak ise belirli bir bilim dalında anlam ve cins yönünden birbirleriyle ilişkili sözcüklerin denetimli ve dinamik bir terimler listesi" anlamına gelmektedir. Kavram dizinleri Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde ise (2020) "bir bilgi erişim dizgesinde dermenin kapsamına giren kavram ve konuları belirten anahtar sözcükleri, bunlar arasındaki anlamsal ve üretilmiş ilişkileri bağlantılı bir biçimde gösteren sözlük" şeklinde ifade edilmektedir. Kavram dizinlerinin en belirgin özelliği; dizin terimlerinin seçiminde eşanlamlı ve kelime şekillerinin (Wordforms: Farklı anlama gelen sözcükler, takılar gibi) kullanımını denetim altına alabilmesidir (Kayıran, 1987, s. 183).

Bu üç dizin türü de günümüz bilgi merkezlerinde kullanılmakta olan her bilgi erişim sisteminde gömülü biçimde sistemin bir parçası olarak yer almaktadır. Sistemin bir parçası olan ve arka planda sessizce çalışan dizinlerin; kelimelerden, anlamdaş/sesteş kelimelerden, kavramlardan, konulardan ve üstverilerden bir katalog oluşturdukları söylenebilir. Sisteme gömülü bir şekilde çalışan bu dizinler; araştırmacıların bilgi erişim sistemlerinde sorguladıkları anahtar kelimeleri, kavramları, konuları ve üstverileri hızlı aramalar yapmak ve isabet oranı yüksek sonuçlar getirmek için katalog ile ilişkilendirerek çalışmaktadır. Dizinler; arka planda sistemler tarafından semantik web teknolojileriyle otomatik olarak oluşturulabileceği gibi, sistemi yöneten bilgi profesyonellerinin empati yeteneğine bağlı olarak el yordamıyla (manuel şekilde) geliştirilerek de sisteme gömülebilmektedir.

3.2.5. Veritabanları

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin yol açtığı olağanüstü bilgi/belge üretimi her ne kadar bilgi profesyonelleri tarafından bilimsel yöntem ve teknolojik olanaklarla kontrol altına alınmaya çalışılsa da bilginin büyük bir kısmı internet ortamında kontrolsüzce artış göstermeye devam etmektedir. Bu doğrultuda bilgiyi hem üreten hem tüketen bir çarka sahip olan akademi dünyasında elde edilen bilgilerin resmi organlardan/bilimsel otoritelerden doğrulanmaları gerekebilmektedir. Günümüzün resmi organları/bilimsel otoriteleri; sahip/abone oldukları veritabanları

aracılığıyla çevrimiçi hizmet ve çevrimiçi yayıncılık gibi imkanları araştırmacıların ofislerine/evlerine kadar getirebilmektedir. Mesela Türkiye'de resmi organlara ait belgeler elektronik devlet sistemi üzerinden ya da ilgili kurumların web servisleri üzerinden doğrulanabilmektedir.

Türkiye'de özel sektörde ön plana çıkan çevrimiçi yayıncılık faaliyetinde bulunan yayınevleri bulunmakla birlikte, sayının istenilen düzeyde olmadığı söylenebilir. TÜBİTAK ULAKBİM (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi) tarafından akademi dünyasına servis edilen EKUAL (Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisansı), Dergi Park ve Tr Dizin gibi projeler ise akademi dünyasında beklentileri bir ölçüde karşılamaktadır. Dünyada çevrimiçi yayıncılıkta gelinen nokta ise çok farklı bir boyutu gözler önüne sermektedir. Dünyanın önde gelen üniversiteleri ürettikleri akademik bilginin bir kısmını açık erişim projeleri kapsamında bilim dünyasına ücretsiz arz ederken; bir kısmını da aracı şirketler aracılığıyla diğer ülkelerin kurum/kuruluşlarına pazarlamaktadırlar. URAP (University Ranking by Academic Academic Performance) 2019-2020 dünya sıralamasında ilk 20'de yer alan Oxford Üniversitesi'nin (Urap, 2020) yayınevi organları tarafından oluşturulan elektronik veritabanlarında üniversitenin ürettiği yayınların bir kısmı açık erişim projeleriyle araştırmacılar için ücretsiz erişime açılırken; bu yayınların diğer bir kısmı ise farklı erişim paketleriyle diğer ülkelere/kurumlara/üniversitelere pazarlanarak ticareti yapılmaktadır. Örneğin sadece Türkiye'de 2020 yılında 59 üniversite Anadolu Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS)'nun pazarlığını yaptığı ölçeklerde Oxford Journals Online veritabanına abonelik gerçekleştirmiştir (Ankos, 2020).

İçeriğinde etki faktörüne sahip olan kaynakların da bulunduğu ve birçoğu alanında otorite kabul edilen (her yayınevi/veritabanı otoriter değildir) bu türdeki bilgi erişim araçlarına akademik kurumlar satın alım/abonelik opsiyonlarıyla erişim sağlamaktadırlar. Akademik kurumlar veritabanlarının içeriğinde bulunan kitap, dergi, makale, bildiri, tez, video, atıf vb. gibi uluslararası/ulusal kaynak ve literatürü akademisyenlerinin erişimine sunmaktadırlar. Bu konuda bir pazar ve ekonomi boyutuna ulaşan ve bu pazarın/ekonominin pahalı bir ürünü olan bilgi ve bilgi kaynaklarının Türkiye tarafından ithal edilmesine bir parantez açmakta yarar görülmektedir. Üniversitelerin internet sayfalarında bulunan elektronik kaynaklara ait bilgiler incelendiğinde; pahalı bir ürün olan bilimsel bilginin Türkiye tarafından

ağırlıklı olarak ithal edildiği göze çarpmaktadır. Döviz bazlı yapılan harcama kalemlerinin milli sermayeyi ne kadar etkilediğinin her yıl yapılan fayda-maliyet analizleriyle araştırılması ve ülke genelini kapsayacak bir tespit yapılması gerekmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu kültür, medeniyet ve tarih dokusu, bilim, teknik ve bilgi altyapısı ile teknoloji, sanayi, üretim ağı bilginin ihraç edilebilme potansiyeli olduğu konusunda fikir vermektedir. Türkiye'nin elektronik bilgi kaynakları konusunda yerli girişimcileri hızlı ve planlı bir şekilde desteklemesi, gelenekçi yaklaşımları benimseyen yayınevlerinin elektronik geçiş sürecine olan katı tutum ve algılarını değiştirmek için teşvik projelerini hayata geçirmesi, akademik kurumları/akademisyenlerini markalaştırarak ön plana çıkarması ve küresel elektronik yayıncılık alanında söz sahibi/otorite yayınevlerine sahip olabilmek için kurumlararası protokolleri etkin bir şekilde uygulaması; aralarında uçurum bulunan bilgi ithalatı ve ihracatı kavramları arasında denge kurabilmek için çok önemli bulunmaktadır.

Üniversitelerde bilimsel ve güncel bilgiye erişimin önemli araçlarından olan veritabanlarına erişim genellikle kampüs içi erişim/kampüs dışı erişim şeklinde isimlendirilebilecek iki yöntem şeklinde gerçekleştirilmektedir. Üniversiteler söz konusu veritabanı için satın alım/abonelik opsiyonu gerçekleştirmişse; akademisyenler/öğrenciler kampüs içindeki bilgisayarlar ve ağlardan IP (Internet Protocol Address) tanımlı olarak herhangi bir ayar yapmadan içeriklere erişebilmektedirler. Kampüs dışı erişimde ise üniversitelerin vekil sunucu/sanal özel ağ ayarları yapılarak yine IP tanımlı bir şekilde içeriklere erişim mümkün hale getirilebilmektedir.

Son yıllarda ise kampüs dışı erişim için akademisyenlerin/öğrencilerin vekil sunucu/sanal özel ağ ayarları ya da herhangi bir ek ayarla uğraşmayacağı türden elektronik kütüphane sistemlerine kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlıklarınca satın alım/abonelik opsiyonları gerçekleştirilmektedir. Akademisyenler/öğrenciler kurumsal uzantılı e-posta adresleriyle bu sistemlerde kullanıcı hesabı oluşturdukları takdirde bağlı oldukları üniversitelerin satın alma/abonelik opsiyonunu gerçekleştirdiği veritabanlarına herhangi bir ayar yapmaya gerek kalmadan kurumsal erişim sağlayabilmektedirler. Ayrıca, bilgi merkezlerinin kullanıcıları için hizmete sundukları bilgi keşif araçları bulunmaktadır. Bilgi keşif araçları her veritabanını ayrı ayrı taramak zorunda kalan kullanıcılar düşünülerek

veritabanlarını tek seferde tarama imkânı sunarak kolaylık sağlamaktadır. Profesyonel arama mekanizmalarını benzerlerinden (arama motorları, karakter çakışmasına dayalı sistemler) ayıran en önemli özelliğin konu dizinlemesi olduğunu belirten Polat (2017, s. 243), "aramanın esası ilgili parçanın bulunması, ilgisiz parçanın elenmesidir" şeklinde konuyu açıklamakta ve bu durumu bilgi erişimin de temel dayanağı olarak nitelendirmektedir.

Veritabanlarının bilimsel araştırma sürecinde araştırmacılara sağladığı önemli kolaylıklar arasında, bireysel kaynak yönetimi araçlarına veritabanlarından aldıkları üstveri öğelerini kolayca aktarabilmeleri gösterilebilir. Bu sayede araştırmacılar bibliyografik öğelere dayanan kişisel kütüphanelerini kontrollü bir şekilde oluşturabilmektedir. Bu durum raporlama aşamasında atıf yapma ve kaynakça oluşturma gibi bilimsel etik kuralların uygulanması sırasında araştırmacıya bibliyografik açıdan öz denetim yapabilme olanağı sağlamaktadır.

3.2.6. Atıf Dizinleri

"Bir bilimsel çalışmanın kimler tarafından ve hangi oranda kullanıldığının ölçülmesini sağlayan kaynaklar atıf dizinleridir" (Atılgan, 2005, s. 36). Çalışmasında akademik performans, öğretim üyeliğine yükseltme ve yayın destekleme ölçütleri kapsamında dergi etki faktörü, makale etki puanı, h dizini katsayısı gibi ölçütleri inceleyen Tonta (2014), Türkiye'de akademik yükseltmelerde adaylar için bazı uluslararası atıf dizinlerinde listelenen dergilerde yayın yapma koşulu bulunduğunu belirtmektedir. Al ve Soydal (2014, s. 23) atıf dizinleri kapsamındaki dergilerde yayın sahibi olmaya yönelik motivasyonun sadece akademik yükseltmelerle sınırlı olmadığını; akademik yükseltme ölçütlerinin dışında, Türkiye'de atıf dizinleri kapsamında yayın yapmanın çeşitli şekillerde teşvik edildiğini de ifade etmektedirler.

Atıf dizinlerinin akademik performans ve akademik kalite ölçümlerindeki kullanımlarının yanında bilgi erişim aracı olarak kullanılabilme özelliği de bulunmaktadır. Atılgan (2005, s. 40) atıf dizinlerinin bilgi erişim aracı olarak "bibliyografik bilgilere erişim" ve "birbirini izleyen araştırmalara erişim" gibi iki temel işlevi yerine getirdiğine işaret etmektedir. Araştırmacılar bu iki temel işlev sayesinde; atıf dizinlerinde kayıtlı olan dergilerin, bildirilerin, basılı/dijital materyallerin tam metin bağlantılarına veya özlerine erişebilmektedirler. Atıf dizinleri

araştırmacıların uluslararası ya da ulusal kaynaklı yayınlara tek bir merkezden erişim sağlayabilmesinin önünü açmaktadır ve dergi etki faktörleri sayesinde bilimsel araştırma süreci sonunda ortaya çıkan ürünün nerede yayınlanması gerektiği konusunda akademisyenlere fikirler vermektedir. Al ve Soydal (2014, s. 26) atıf dizinlerinin yapılacak araştırmalara altyapı sağlayacak literatürü elde etmek için kullanılabildiklerini, atıfları izlemek suretiyle ilgilenilen konudaki kaynakları gözden geçirmeye olanak sağlayabildiklerini ve bibliyometriyle ilgilenen araştırmacıların bu dizinlerden yaptıkları araştırmalarda veri kaynağı olarak yararlanabildiklerini belirtmektedirler. Uluslararası atıf dizinleri arasında Web of Science, Scopus ve Google Scholar; ulusal atıf dizinleri arasında ise Tr Dizin, Sosyal Bilimler Atıf Dizini, Türkiye Atıf Dizini gibi kaynaklar araştırmacıların sıklıkla kullandıkları bilgi erişim araçlarıdır.

3.2.7. Arama Motorları

İnternet kullanıcıları istedikleri bilgi ve kaynaklara erişmek için çoğu zaman arama motorlarını kullanmaktadırlar. "Arama motorları" terimi Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde "anahtar sözcükler aracılığıyla internet kullanıcısına bilgilere erişimi sağlayan ve onun için değişik internet kaynaklarının içeriklerinin dizinini çıkaran program" ve "bir belge ya da veritabanında anahtar sözcüklerin geçtiği yerleri arayan program" şeklinde tanımlanmaktadır (Türkçe bilim terimleri sözlüğü, 2020).

"Arama motorlarının esas bileşenlerinden birisini örümcek (spider) modülü oluşturur. "Robot" adı verilen örümcek modülü web sayfalarını keşfeder, yerel veri tabanına indirir ve bu sayfaların dizinleme modülü tarafından analiz edilmesini sağlar" (Tonta ve Sever, 2006). Arama motorları araştırmalarını geniş bir yelpazede sürdürmek isteyen araştırmacılar için çok sayıda bilgi kaynağını bir arada tarama imkânı sunmaktadır. Araştırmacılar tarama esnasında binlerce internet sayfasıyla ve bu sayfalardaki değişikliklerle karşılaşabilmektedir. Arama motorlarının yazılımları sayfaların hangi sıklıkla, hangi sırada ve hangi ilgi derecesine göre ekrana yansıtılacağına kadar pek çok konuda sistematik kararlar vererek çalışmaktadır.

Arama motorlarının kullanım amacı kişiden kişiye değişiklik gösterse de temelinde bilgiye erişim ihtiyacı bulunmaktadır. Bireylerin arama motorunu kullanım amacı, arama seçeneklerinin (basit, gelişmiş, uzman arama) tercihine yansıyabilmektedir.

Gündelik bir haber ya da güncel bir bilgi için basit arama yapmak yeterli olabilirken; geçmiş tarihli ve/veya farklı bir ülkede yayınlanan bir bilgiye erişmek için gelişmiş arama opsiyonlarını kullanmak araştırmacılara zaman kazandırabilmekte ve erişim isabet oranını artırmaktadır. Gelişmiş aramalarda erişim isabet oranını artırmak için bir diğer yol ise "boolean işleçlerini" kullanmaktır. Temelde and, or, not olmak üzere üç çeşit işleç bulunmakta ve bunlar filtreleme yapmaya olanak tanıyarak tarama sonucunun daha isabetli olmasını sağlamaktadır. And, bağladığı en az iki kavramın birlikte sonuç olarak getirilmesini; or, bağladığı en az iki kavramdan en az birinin sonuç olarak getirilmesini; not ise, istenmeyen en az bir kavramın sonuçlarda getirilmemesini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Araştırmacıların arama motorlarında doğru, güvenilir ve ilgili sonuçlara erişim sağlayabilmeleri için kendi geliştirdikleri stratejilerin yanında boolean işleçleri gibi evrensel bilgi arama stratejilerini kullanmaları, aradıkları bilgiye erişim isabet oranını artırmaktadır. Günümüzde arama motorları semantik web prensip ve yaklaşımlarını temel alarak çalışmakta ve web 3.0'a geçiş sürecini doğrudan hızlandırmaktadır.

3.2.8. Semantik Web (Anlamsal Örgü)

Günümüz tarama motorlarında semantik web yaklaşımını temel alan algoritmalar yaygınlıkla tercih edilmektedir. Otonom yapıda çalışmaya elverişli bu algoritmalar, bireyin yerine anlamsal çıkarımlar yapılmasını kolaylaştırmakta ve karmaşık işlemlerin çözümü için çok sayıda yeni denklem ortaya çıkarabilmektedir. Semantik web, yazılım ile birey arasında kurulan ilişki sonucunda bireye özgü algoritmaları tanımlayan bir veritabanı oluşturmaktadır. Çoğu kez semantik web kavramıyla karıştırılan yapay zekâ kavramı ise, bu veritabanında bulunan mevcut algoritmaları kurgulayarak birey için yeniden algoritmalar oluşturan bir fonksiyona sahiptir. Söz konusu iki kavram birbiriyle bütünleşik bir yapıda çalışmaktadır. Yalçın ve Gençbüyür (2013, s. 186) semantik web kavramının yapay zekâ olmadığını; yapay zekâ alt yapısını ve teknolojilerini kullanabilen bir teknoloji olarak çalıştığını belirtmektedirler. Çankırı (2006, s. 36) semantik web kavramını "internette bulunan sitelerdeki belgeleri tanımlı bir sözcük dağarcığı üzerinden aramaya yarayan bir bilgi erişim sistemi" şeklinde açıklamaktadır. K. Doğan ve Arslantekin (2017, s. 69) veri çeşitliliğinde söz dizimi (syntax) ve anlamsal (semantik) olmak üzere iki boyutun olduğunu irdeleyerek; bilgi erişim ve aramada kullanılan dilin anlamsal bir yapıya

dönüştürülebileceğini, kullanıcı bilgilerinin çeşitli veri ambarlarından, hatta sosyal medya veri kaynaklarından elde edilebileceğine dikkat çekmektedirler. Semantik web, birey ile bireyin web ortamındaki sorgulama cümlelerini, anahtar kelimelerini, konu etiketlerini, kişisel kütüphanelerini, takvim uygulamalarını ve/veya sosyal medyada paylaştıkları gönderileri anlamsal bir yapıda ilişkilendirmektedir. Bu ilişkilendirme sonucunda ortaya çıkan çok sayıda denklemi anlamsal şekilde sınıflandırmakta ve oluşan bu anlamlı veritabanından bireyin bilgi arama ve erişim süreci yapay zekâ teknolojisiyle ele alınmaktadır. Yapay zekâ; anlamlı veritabanında sınıflanan denklem ve algoritmalara bireyin yeni arama ve sorgulamaları için tekrar tekrar ulaşmakta ve sonuçları kurgusal şekilde boyutlandırmaktadır. Sonuçta bu yeni boyut, bilgisayarlarla/yazılımlarla bireyin ihtiyaçlarını ve beklentilerini her seferinde derin bir şekilde öğrenmekte ve tahmin edebilmektedir.

Semantik web kavramını bilimsel araştırma süreci ve bireysel bilgi yönetimi kavramlarıyla ilişkilendirirken "bilgiye hızlı erişim" ve "araştırmaya/araştırmacıya göre kaynak önerileri" gibi boyutların ön plana çıktığı söylenebilir. Ersoy (2014, s. 58) bilgi erişim ve paylaşımında yaşanan dönüşümün enformasyona hızlı erişimi birincil beklenti haline getirdiğini belirtmektedir. "Araştırmaya/araştırmacıya göre kaynak önerileri" boyutu konusunda ise Emiroğlu (2009, s. 154) arama motorlarının interneti tarayarak gerekli olan bilgileri toplayıp düzenlediği sırada; webin "robotik" bir arama yerine "insansı" bir arama gerçekleştirerek sonuçları döndüreceğini ifade etmektedir. Kişiselleştirilebilirliğin webde yükselen bir değer haline geldiğine dikkat çeken Emiroğlu; servis ve sunucu merkezli yaklaşımların yerini, kullanıcı merkezli dağıtık bir yapıya bıraktığı alt yapıyı semantik web olarak tanımlamaktadır.

3.2.9. Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları

Ayrıntılarına sonraki bölümlerde yer verilecek olan bireysel kaynak yönetimi araçlarının önemli özelliklerinden biri de bilgi erişim aracı niteliği taşımalarıdır. Bireysel kaynak yönetimi araçları bilgi erişim standart ve protokollerine uygun olarak çalışan bilgi erişim araçlarından üstverileri çekebilme yeteneğine sahiptir. Hatta bu prensip dahilinde bazı bireysel kaynak yönetimi araçları araştırmacıdan bağlı olarak çalıştığı kurumun vekil sunucu (proxy)/sanal özel ağ (VPN-Virtual Private Network) ayarları isteminde bulunmakta ve araştırmacıların bireysel kütüphanelerine

bibliyografik künyelerin yanı sıra tam metin dokümanları da yükleyebilmektedir. Araştırmacıların bireysel kaynak yönetimi araçlarının bu yeteneğinden yararlanabilmesi için (aracın yeteneğine göre değişir) söz konusu bilgi kaynağını tanımlayan ISBN, DOI (Digital Object Identifier), PMID (PubMed Identifier), ARXIV numaraları gibi erişim uçlarını ilgili modüllere yazmaları yeterli olabilmektedir. Ayrıca bireysel kaynak yönetimi araçlarının çevrimiçi sürümleriyle senkronize şekilde çalışması araştırmacıların kütüphanelerini birbirleriyle paylaşabilmesine ve eriştikleri bilgi kaynaklarını kendi aralarında görebilmelerine ve tartışabilmelerine olanak tanımaktadır.

3.3. Bilgi Erişim Standartları ve Protokolleri

Kütüphanelerarası veri alışverişinin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için bazı standartlar ve protokoller geliştirilmiştir. Bu standartlar ve protokoller bilgi erişim sistemlerinin iş birliği prensibinde çalışmasını sağlamaktadır. Bilgi erişim sistemleri arasında gerçekleşen işbirliği prensipleri ve birlikte çalışabilirlik fonksiyonlarının üç farklı yaklaşımla tasarlandığını vurgulayan Binici (2020, s. 345); federasyon (federation) yönteminin kütüphanecilik dünyasında veri alışverişine, harmanlama (harvesting) yönteminin açık erişim ile kurumsal arşivlerdeki verilerin bir üst depoda barındırılmasına ve toplama (gathering) yönteminin ise web sayfalarının arşivlenmesine yarar sağladığını ifade etmektedir.

Bilgi profesyonelleri tarafından bilgi erişim sistemleri arasında üstveri akışının gerçekleşmesi için materyallerin standart bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Materyallerin üstveri standartlarına uygun olarak tanımlanması materyali tanımlayan tüm unsurların kayıpsız/hatasız şekilde aktarılabilir, paylaşılabilir ve erişilebilir olmasının önünü açmaktadır. Üstveri kavramının kütüphanecilik ve bilgi bilim alanındaki birçok araştırmanın ve uygulamanın omurgası olduğunu ifade eden Çakmak (2017, s. 62); üstveri uygulamalarının insan-makine ve makine-makine etkileşimi bağlamında öne çıktığını ve kullanıcı beklentileri çerçevesinde gerekli olduklarına değinmektedir.

“Üstveri tekniğinin kullanıldığı sistemlerde kaynağın sistemden çıkarılması durumunda, kaynağa ilişkin üstveriler de otomatik olarak sistem dışına taşınabilmektedir ve bu nedenle paylaşım, aktarım, ayıklama ve imha işlemlerinin

daha az emek ve daha az hata ile tamamlanabilmesi söz konusudur" (H. Odabaş, 2007). Kütüphanelerarası veri/üstveri alışverişini gerçekleştiren standart ve protokoller MARC (Machine-Readable Cataloging), Dublin Core gibi bibliyografik niteleme formatları ve Z39.50 (ISO 23950 (International Organization for Standardization 23950)) gibi transfer standartlarıdır. Bunların yanı sıra, sistemler arasında karşılıklı işlerlik sağlamak için ISO 2709 (Z39.2), HTML (Hypertext Markup Language) ve XML (Extensible Markup Language) gibi işaretleme dili standartlarından da yararlanılmaktadır (Öztemiz, Bitri ve Açıkgöz, 2013, s. 7). Bilgi erişim merkezlerinin kullandıkları ağ alt yapısı birçok kütüphaneyi bir araya getirerek bilgi erişimin sistematiğini temelden değiştirmiştir. Bu yapı içerisinde bilgi erişim merkezleri/araçları söz konusu protokol ve standartlar sayesinde birbirine bağlanabilmekte ve ağ geçitleri yoluyla veri paylaşımı yapabilmektedir. Kütüphanelerde elektronik ortama geçilmesiyle birlikte MARC adı verilen standartlar geliştirilmiştir. Bu standartlar bibliyografik kayıtların işlenebilmesini, verilerin ihraç ve ithal edilebilmesini olanaklı hale getirmiştir. Taşkın (2010) tüm MARC standartlarının ISO 2709 standartları ile uyumlu çalıştığını; UKMARC (United Kingdom Machine-Readable Cataloging), UNIMARC (Universal Machine-Readable Cataloging), Onix-Onix International ve MARC 21 (USMARC (United State Machine-Readable Cataloging) – CANMARC (Canadian Machine-Readable Cataloging)) gibi temel standartlarının olduğunu belirtmektedir.

"MARC ve Dublin Core standartlarının paralel olarak yayıldığı düşünülmektedir" (Çankırı, 2012, s. 83). Soykan (2007, s. 31) video, ses, resim, yazı ve web sayfaları gibi dijital dokümanları tanımlamada kullanılan Dublin Core standardı için "on beş elementten oluşan ve farklı etki alanındaki kaynakları tanımlamak için oluşturulmuş bir standart" ifadesini kullanmaktadır. Dublin Core standartları bilgi kaynaklarına erişim sürecine hız kazandırmaktadır.

"ISO 2709 Bibliyografik Bilgi Değişim Standardı işletim sistemleri arasında veri değişimini sağlayabilmek için gerekli olan komutları içermektedir" (Öztemiz ve diğerleri, 2013, s. 8). ISO 2709, MARC yapılarına uygun standartlar olup farklı ortamlardaki bibliyografik kayıtlar arasında iletişim sağlamaktadır.

Z39.50 Bilgi Erişim Hizmet ve Protokolü uzak veritabanındaki bibliyografik kayıtları arayabilme ve bu kayıtlara erişim sağlayabilmek için geliştirilmiştir. Öztemiz ve diğerleri (2013, s. 8), Z39.50 protokolü için kütüphanecilik ve bilgi bilim alanının temel işlevi olan bilgi erişimini etkin kılmak amacıyla geliştirilen bir standart olduğunu belirtmektedirler. Protokol, MARC standartlarıyla uyumlu çalışan bir prensibe sahiptir. Soykan (2007, s. 21) Z39.50'nin çok kullanılan bir protokol olmasına rağmen veri geri getirmede tutarsızlık, zaman ve hız gibi konularda bazı problemleri olduğuna dikkat çekmektedir.

Bir işaretleme dili olan HTML ise, internet sitelerinin tasarımı için kullanılmakta ve sayfanın sahip olduğu içerik öğelerinin kullanıcılar için konumlandırılmasını sağlamaktadır. Uysal (Bayter, 2009, s. 100'de aktardığı gibi), HTML'nin web sayfası geliştirecek kişilere bir sayfa üzerinden hyperlink (hiper bağ) yardımı ile bu sayfa ile ilişkili diğer belgelere erişmek için gerekli kontrol yapılarını sunduklarını belirtmektedir.

XML ile HTML'yi kıyaslayan Taşkın (2010) ise; XML'in HTML gibi belirli etiketler yerine kullanıcının istediği etiketleri kullanarak içerik oluşturmasına imkan sağladığına ve XML dokümanlarının metin temelli verilerden ses ve görüntü içeren çoklu ortam verilerine kadar farklı veri tiplerini içermekle birlikte etkin ve detaylı arama işlemlerini hızla gerçekleştirebildiğine değinmektedir.

Sürekli gelişim gösteren bilgi erişim standartları ve protokolleri bilgi erişim merkezleri açısından veri değişimi ve aktarımının işlerliğinde verimliliği sağlamaktadır. Bilgi kaynaklarının söz konusu standart ve protokollere bağlı olarak üstverilerle tanımlanması, farklı yapıdaki prensiplerin ve sistemlerin birbiriyle uyumlu bir şekilde çalışabilmelerini mümkün kılmaktadır. Bilgi erişim merkezleri, bilgi erişim araçlarını bilgi erişim standartları ve protokollerine uygun olarak yeniden dizayn ederek küresel anlamda bir bilgi erişim ağı oluşmasının önünü açmakta ve dijital dönüşümü desteklemektedirler. Web 3.0'a geçişte önemli bir aşama olan bu durum aynı zamanda Emiroğlu'nun semantik weble ilgili görüşüyle ilişkilendirilebilir: "Semantik web; dünya üzerindeki bilgileri tek bir platformda toplamayı amaçlayan, ilgili süreçlerin bilgisayarlar tarafından web üzerinden otomatik olarak yönetilmesini sağlayan bir uygulamadır" (Emiroğlu, 2009, s. 151). Araştırmacıların hızlı, etkin ve detaylı arama

yapabilmesine olanak tanıyan bilgi erişim standartları ve protokolleri dünyanın en önemli bilgi merkezlerinin koleksiyonlarını bir araya getirebilmekte ve araştırmacılar bu sayede tek bir arama motoru üzerinden bağlı koleksiyonları tarayabilmekte ve veri transferi gerçekleştirebilmektedir. Üstveri olgusunu da kapsayan söz konusu standart ve protokoller; bireysel kaynak yönetimi araçları kullanan araştırmacıların kişisel kütüphanelerine/arşivlerine verilerini en az hatayla çekebilmelerini verimli kıldığı gibi semantik web faaliyetleriyle de doğrudan ilişkilidir.

4. BÖLÜM: BİREYSEL BİLGİ YÖNETİMİ

Bireysel bilgi ve bireysel bilgi yönetimi konuları; bilginin açık, örtük, kişisel, kurumsal, sistematik, pragmatik, yönetsel yönleri üzerinde durulduğunda daha isabetli şekilde değerlendirilebilir. Benzer şekilde enformasyon (information) ve bilgi (knowledge) kavramları arasındaki benzerlik ve farkların da incelenmesi konunun daha doğru değerlendirilmesini sağlayacaktır. Somut bir olgu olan enformasyonun bireylerin zihninde yer alan soyut enformasyondan türetildiğini belirten H. Odabaş (2006, s. 100), bilginin (knowledge) bireylerin zihinlerinde yeşeren entelektüel bir çabanın ürünü olduğuna dikkat çekmektedir. Bilgi türlerini kaynağına göre açık ve örtük bilgi, niteliğine göre kişisel ve kurumsal bilgi olarak ifade eden Tokcan (2015, s. 67); örtük bilgiyi bireyin fikirlerinde, deneyimlerinde, değerlerinde veya duygularında köklenen kişiye özel bir kavram olarak tanımlamakta ve kişisel bilgi kavramını örtük bilgiye benzer bir kavram olarak değerlendirmektedir. Örtük bilgi ve kişisel bilgi gibi kavramlar birey ve bilgi arasındaki ilişkinin anlaşılır olmasına yarar sağlamakta ve "bireysel bilgi yönetimi" kavramını açıklanabilir hale getirmektedir. Bireysel bilgi yönetimi, bireyin sahip olduğu enformasyonu aranabilir ve erişilebilir şekilde organize ettiği bir süreçtir.

Çalışmanın önceki bölümlerinde bilim dünyasında varlık gösteren bireylerin bilimsel araştırma sürecinin evreleri içinde ve bilgi erişim sistemlerinin özellikleri karşısında ortaya koydukları tutumlar ve sergiledikleri davranışlar, durum ve olaylar üzerinden betimlenerek bilgi ve belge yönetimi bilimi perspektifiyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ise bilimsel araştırma sürecindeki evreleri doğrudan yaşayan ve bilgi erişim sistemleriyle etkileşim halinde bulunan bireylerin; bu evrelerde ürettiği/elde ettiği bilimsel bilgiyi bireysel olarak nasıl ve hangi yöntemlerle yönettiğine odaklanılmaktadır. Bilim dünyasında üretilen/elde edilen bilgiyi, bilgi erişim sistemlerinde kolayca erişilebilir şekilde saklamak ve değerini/güncelliğini kaybetmeden yeniden bilimsel araştırma sürecine kazandırmak hem bilimsel ve bireysel farkındalığı hem de bu verileri yönetebilme becerisini gerekli kılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde bilimsel bilgi yönetimi sürecini tamamlayan evreler üzerinde durulmakta hem bilimsel hem bireysel farkındalığa sahip olduğu varsayılan bilim insanlarının bilimsel araştırma süreci boyunca içinde bulunduğu bu evreleri ve bilgi erişim sistemlerini kapsayacak şekilde altı temel konuda ele alınmaktadır. Bu altı

konu başlığı aynı zamanda bireysel bilgi yönetiminin bir yaşam döngüsü olduğunu sergiler niteliktedir.

4.1. Bireysel Farkındalık

Entelektüel sermayeyi güçlendiren bilgi üretimi, endüstriyel sahaları da güçlendirerek bilgiye dayalı bir rekabet ortamı oluşturmaktadır. "Bilgi, yaşam kalitesini etkileyen bir faktördür ve son yıllarda teknolojik ilerleme kaydeden ülkeler bilgiye dayalı olan ekonomilerdir. Bilgiye dayalı ekonomiler aynı zamanda güçlü bir rekabet üstünlüğü de elde etmektedir" (Özdemir ve Acar, 2020, s. 67). Bilginin ticari bir meta olarak kabul gördüğü bu pazarda rekabet ortamında payını artırmak isteyen küresel şirketlerle/kurumlar kendilerini bir adım öne çıkarabilmek için çaba sarf etmektedir. "Bilginin ticari bir meta olarak kabul gördüğü günümüzde araştırma ve geliştirme (ar-ge) çalışmaları ile ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu da bilinmektedir" (Tonta, 1997, s. 313). Pek çoğu gelişmiş devletlere ait küresel şirketlerin/kurumların ekonomide ve pazarda paylarını artırma gayretleri ar-ge çalışmalarını geliştirmiştir. Ar-ge çalışmaları bilim dünyası ile özel sektörün işbirliği yapmasının önünü açmıştır. Bilim dünyası ile özel sektörün işbirliği sayesinde bilim dünyası tarafından üretilen teorilerin uygulanabilirliği gözlemlenebilmektedir. Yaşar (2020, s. 29) bu konuda; üniversitelerin bilgi birikimi ve ar-ge yetenekleri ile endüstrinin sahip olduğu finansman ve teknoloji kaynaklarının birlikte kullanılması, şirketlere/kurumlara devamlılık, yükseköğretim kurumlarına teorinin ötesinde uygulama alanı, ülkeye de kalkınma açısından oldukça önemli katkılar sağlayacağını belirtmektedir. Mesela, özel sektörün yüksek bütçeli araştırmalara/projelere sağladığı maddi destek; bilimsel ürünler için kolay bir şekilde pazar bulunabilmesinin önünü açabilmektedir. Bu durumda bilim insanı açısından ise bu işbirliğinin; bilim insanının entelektüel emek ve çabalarının özel sektör için önemini somutlaştırarak ortaya çıkarabilecek fırsatlarını beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Çünkü, bilimsel bilgi stratejik bir güç olduğu bilinen bir gerçektir.

"Hızlı bir değişimin yaşandığı günümüz küresel rekabet ortamında organizasyonlar için tek çıkar yol bilginin farkındalık ve farklılığında bulunmaktadır" (Y. Yalçınkaya, 2010, s. 398). Diğer bir deyişle; organizasyonların yerel/ulusal/uluslararası ekonomi pazarında uzun dönemler ayakta kalabilmesi için ezbere dayalı üretim anlayışını bir

kenara bırakmaları ve yeni bilgiler keşfederek mevcudu sürekli geliştirmeleri gerekmektedir. Organizasyonlar için ifade edilen bu gereklilik; küresel ve entelektüel rekabet ortamındaki bireyler için de geçerlidir. Bilgiyi üreten ve tüketen konumda bulunan bilim insanlarının entelektüel üretim ve tüketim evreleri arasında geçen süreci etkin ve verimli yönetebilmeleri için ilk koşul, bireysel farkındalığa sahip olmalarıdır. Bireyin işte, eylemde ve davranışta dış dünyaya tutarlı mesajlar verebilmesi, iradeli ve bilinçli bir yaklaşımla konuları ele alabilme becerileriyle mümkündür. İradeli ve bilinçli bir yaklaşımın etkisi bireyde odaklanma yeteneğini geliştirir. Bu gelişim ele alınan konuya hâkim olmayı sağlar ve beraberinde farkındalığı getirir. Bireysel farkındalık, bireyin odaklandığı konuyu öznel düşünce, duygu ve yargılarından arınarak nesnel bir şekilde anlama halidir.

Bireysel bilgi yönetimi sürecinin ilk evresi olan "bireysel farkındalık", bireyin becerileriyle doğrudan ilişkili bir durumdur. Bilim insanları, elde ettiği bilgi kaynaklarından nesnel ve üst düzeyde enformasyonlar çıkarmaya çalışan kişilerdir. Enformasyon, farkındalık ve beceri unsurlarından oluşan bu seviyeye, bireyin "enformasyon okuryazarı" olması ile erişilebilir. "Enformasyon okuryazarı, kendisini çevreleyen farklı enformasyonlar arasında hangisine ihtiyacı olduğunu ve verimli bir şekilde nasıl kullanabileceği bilen; değerlendirme ve somutlaştırma konularında farkındalığa ve beceriye sahip olan kişi olarak düşünülür" (Z. Y. Odabaş, 2017, s. 43). Bilim insanları da büyük oranda enformasyon okuryazarı olan kişilerdir. Bu niteleme; bilim insanlarının bireyden bireye farklılıklar içeren, fakat temelde aynı amacı hedefledikleri bir bilgi yöntemi sürecini doğurmuştur. Etkin bilimsel araştırma sürecinin varlığına verimlilik kazandırmayı hedefleyen bireysel bilgi yönetimi süreci denetimli olma farkındalığını gerektirmektedir. Bireysel bilgi yönetimi sürecinde hedeflenen denetimlilik ve verimlilik için; bilimsel araştırma sürecinin evreleri iyi bilinmeli ve bilgi erişim sistemlerinden üst düzeyde yararlanılabilecek yetkinliğe sahip olunmalıdır. "Farkındalık" ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntıları irdelenecek olan "yetkinlik" sahipliği, bireysel bilgi yönetimi sürecinin tüm evrelerinde gerekli olan becerilerdir. Süreçte yaşanan bir problemin çözümü; akademik sermaye, irade, bilinç ve yetkinliklerle donatılmış bilim insanının bireysel farkındalığına, ortak bilgi davranışına ve bilimsel iletişimine bağlıdır.

4.2. Bilgi Arama ve Toplama

"Bilgi arama davranışı belirli bir bilgiye olan gereksinim sonucu gerçekleşebildiği gibi, elde edilen her bilgi farklı türde yeni bilgilere gereksinim doğurabilmektedir" (Altay, Akın Gürdal ve Yılmaz, 2012, s. 325). Bireyler dış dünya ile zihinleri arasında oluşan örüntüleri birbirine anlamlı şekilde bağlamak için zihinsel bir enerji harcamaktadırlar. Bireylerin zihninde beliren karmaşaya ait soyut veriler; sürekli olarak sorular, sorunlar ve çağrışımlar üretmektedir. Dış dünyayı anlamlandırmak için enerji harcayan zihin, bu kavramları birbiriyle ilişkilendirmeye çalışmaktadır. Soruların cevaplanması, sorunların çözümlenmesi, çağrışımların ilişkilendirilmesi zihinsel örüntüleri birbirine bağlayarak yeni veriler üretmekte ve birbirine bağlanan her veri anlam kazanarak yeni bir bilgiyi açığa çıkarmaktadır. Örüntüler arasında kurulamayan her eksik ilişki ise yeni soruları, sorunları ve çağrışımları doğurmakta, bireyler bu noktada bilgi gereksinimi hissetmekte ve bilgi aramaya koyulmaktadırlar. "Bilgi gereksinimi, bilgi arama davranışının kaynağıdır; çünkü her bir soru işareti bireyi soru hakkında bir yanıta yönlendirmektedir" (Hashempour, 2015, s. 102). Bireyin sahip olduğu bilgilerle bir sorunu çözememesinin yeni bilgilere gereksinim duymasına sebep olacağını ifade eden Özenç Uçak (1997, s. 47) yetersiz kavrama ve yanlış yorumlamanın çözüm için duyulan gereksinimi de yanlış kılacağını belirtmekte ve ayrıca, talep edilen bilgi ile sorunun çözümü için gereksinim duyulan bilginin arasında farklılıklar olabileceğini de dile getirmektedir.

"Her bilim insanı çevresinden, çalışma grubundan, içinde bulunduğu toplumun sosyal, politik, ekonomik ve kültürel yapısından etkilenmektedir. Bu insanların meslektaşlarından oluşan bir çevresi, bağlı oldukları birer kurum, yararlandıkları bilgi sistemleri ve özel bilgi kaynakları vardır" (Özenç Uçak, 1997, s. 60). "Bilimsel bilgi, tüm bilim insanları için yaşamsal değer taşımasına rağmen, gereksinim duyulan bilginin türü, niteliği ve bilgiye ulaşmak için izlenen yollar, kullanılan kanal ve kaynaklar, bağlı oldukları disipline göre farklılıklar göstermektedir" (Özenç Uçak, 1999, s. 126). Tarih bilimiyle ilgilenen bir bilim insanı arşiv belgeleri için uzak geçmişe ve yerel kaynaklara doğru bir eğilim/yönelim sergileyebilirken; hızlı gelişim ve değişimlerin yaşandığı ve bir-iki sene önceki bilgilerin bile geçerliğini yitirdiği tıp ve sağlık disiplinlerinde ise yakın geçmişe ve yabancı dildeki kaynaklara doğru bir eğilim/yönelim sergilenebilmektedir. Bilim insanlarının uzak/yakın geçmişteki

yerel/bölgesel/ulusal/uluslararası bilgi kanallarına/kaynaklarına gösterdikleri eğilimleri/yönelimleri bilgi arama davranışlarında zamanla farklılıkları/benzerlikleri gün yüzüne çıkarmış ve aynı zamanda bilgi erişim sistemlerinin de bilgi profesyonelleri tarafından kullanıcı odaklı dizayn edilmesinde önemli rol oynamıştır.

Yıldız ve Özenç Uçak'ın (2014, s. 2) bilgi ve birey arasındaki ilişkiyi tanımlayan kavramların tümünü içine alan şemsiye kavram olarak nitelediği bilgi davranışı için İlhan (2014, s. 41); kavramın "kullanım çalışmaları (use studies)", "bilgi arama ve toplama (information seeking and gathering)" ve "bilgi gereksinimi ve kullanımı (information needs and use)" gibi kavramlarla ilişkili olduğuna dikkat çekmektedir. Bilgi davranışının ilişkili olduğu "bilgi arama" ve "bilgi toplama" kavramları; bireysel bilgi yönetimi sürecinde birbiriyle iç içe olan evrelerdir. Bilgi toplama, bilgi arama sonucunda keşfedilen bilgi kaynaklarının derlenmesi ve "kaydedilmek, saklanmak" üzere seçilmesi anlamına gelir. Bu evrede bilgi kaynakları özgür iradeyle seçilmektedir. Yeni keşiflerin etkisinde olan bilim insanları özgür iradeleriyle seçtikleri bilgi kaynaklarını sadece biriktirme gayesi gütmemeli; topladıkları bilgi kaynaklarıyla kişisel kütüphanelerini geliştirebilmeli, kaynaklardan etkin yararlanabilme sürecini gözetebilmeli, kaynakları sürekli kullanabilir kılabilmeli ve birey olarak kendilerini ortak bilgi davranışlarına uyumlu hale getirebilmelidir.

Acil olmayan ve ertelenebilen bilgi gereksinimlerini karşılamaya yönelik eylemleri ifade eden bir kavram (Dalkıran, 2018, s. 15) olan "bilgi toplama davranışı", bilim insanının evinde/ofisinde kendi imkânlarıyla oluşturduğu kişiye özel bilgi erişim sistemlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Burada geçen "sistem" kelimesi bizleri doğrudan dijital bir yazılımı düşünmeye sevk ederek hemen yanıltmamalıdır. Örneğin, Illinois Üniversitesi'nde referans kütüphanecisi olarak çalışan Hensley (2011, s. 204) bireysel kaynak yönetim araçlarını meslekî perspektifiyle incelediği çalışmasında lisans öğrencisi olduğu dönemde her bibliyografiyi bir dizin kartına yazdığını; bunu yaparken her seferinde APA (American Psychological Association) el kitaplarına danıştığını ve her unsuru dikkatlice yazdığını anlatmaktadır. Bu Hensley'in her şeyi el yordamıyla kendisinin oluşturduğu eski ve geleneksel, fakat belki de hâlâ kullanılan bir bilgi erişim ve yönetim sistemidir. Bilgi ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelere koşut olarak kullanılan teknolojik sistemlerin, önceleri el yordamıyla oluşturulan bireysel sistemlerin dijitalleştirilmesi sonucu ortaya çıktığını belirtmek

için ortaya sunulan bu örnekten; günümüzde halen geleneksel sistem anlayışlarının kullanılmaya devam edildiği ve bunun bir geçiş süreci olduğu anlaşılmaktadır.

Bilgi arama ve toplama evresinde geliştirilen ve uygulanan bireysel yöntemler; bilim insanının çalışmasının arka planında yer alan bilimsel literatüre ait kaynakları seçtiği önemli bir evredir. Yıldız ve Özenç Uçak'ın (2014) sözünü ettiği ve çalışmalarına isimlerini veren "bireyselden ortak bilgi davranışına" geçişin ilk adımları bu evrede atılmaktadır. "İkinci nesil internet ile birlikte bilgi tüketicisi rolü yanında bilgi üreticisi olan kullanıcılar, geçmişte benzeri görülmemiş bir bilgi artışının da müsebbibi olmuşlardır" (Polat, 2017, s. 235). Bilgi arama ve toplama evresinde "özgür irade" ve "seçim" ilişkisinden doğru, etkin ve verimli şekilde yararlanılabilirse; toplanan kaynakların bir yığın olmasının önüne geçilmesi sağlanmış olabilecektir. Ayrıca, bu kavramların bireysel farkındalık kavramının akım merkezi olan bireysel becerilerle bütünleşmesi sağlanabilirse; etkin ve verimli bir bireysel bilgi yönetimi sürecinin de ilk tohumları atılmış olacaktır.

4.3. Dizinleme, Kataloglama ve Kaydetme

Bilim insanları bilgi kaynaklarını sadece bir kere kullanmak amacıyla biriktirme gayesi gütmezler. Topladıkları bilgi kaynaklarını yeniden kullanabilecekleri bir şekilde kaydeder ve yönetirler. Bilgi kaynaklarını etkin ve verimli kullanabilecek şekilde kaydetme ve yönetme becerisinin düzeyi her bilim insanında eşit seviyede olmayabilmektedir. Palmer (Özenç Uçak, 1997, s. 64'te aktardığı gibi); bilim insanlarını bilgi ile ilgili davranışlarına göre altı gruba ayırmıştır: Birinci grup konusuyla ilgili bilgi ve bilgi sistemlerine geniş ölçüde hâkim olanlar; ikinci grup ilk gruba göre bilgi ve sistemler üzerinde denetimi daha az olanlar; üçüncü grup organize, aktif, çalışkan araştırmacılardan oluşan ve bilgi avcıları olarak nitelenenler; dördüncü grup konularıyla ilgili bilgiyi denetim altında tutma gereği duymayan ve bilgi pragmatiği (information pragmatist) olarak tanımlananlar; beşinci grup erişebildiği bilginin miktarı ve niteliği için endişe duymayan, bilgiyi denetim altında tutmak konusunda isteksiz olan, kendi bilgi ve koleksiyonlarına güvenen ve bilgi isteksizleri (information plodder) olarak ifade edilenler; altıncı grup ise bilgi konusunda hiçbir yöntemi olmayan, bilgi gereksinimi duymayan ve bilgiye karşı ilgisiz olan (information derelict) bilim insanlarıdır.

Kaydetme eylemi, kısaca bilgi kaynaklarını tanımlayan erişim uçlarının geleneksel ya da modern yöntemlerle sistematize edildiği bir evreyi açıklamaktadır. Evre, eylemi bireysel olarak gerçekleştirmeyi ifade etiği gibi, ortak bilgi davranışlarını da uygulanabilir kılan bir nitelik taşımaktadır. Bu nitelik bilgi kaynağına dizinleme ve kataloglama işlemi uygulanarak mümkün olmaktadır. Kataloglama işlemiyle bilgi kaynağını niteleyen tanımlayıcı uçların; dizinleme işlemiyle ise bilgi kaynağını çağıran kavramsal erişim uçlarının bilgi kaynağıyla ilişkilendirilmesi söz konusudur. Bu uygulama aynı zamanda bireysel olarak bir bilgi erişim sisteminin oluşturulmaya başlandığı bir evre olarak da izah edilebilir. "Bilgi erişim sistemi oluşturulurken kataloglama ve dizinleme hem üst hem alt konuları bir arada betimlemelidir. Katalogların kavram dizinlerindeki sınıflama yapısına benzer şekilde hangi geniş konunun içinde yer aldığını ve hangi alt konuları barındırdığını yansıtması oluşturulan erişim sistemini daha başarılı kılacaktır" (H. Odabaş, 2017d). "Bilgi erişimdeki başarı, büyük ölçüde, düzenlemelerin başarısının da göstergesi olmaktadır" (Baydur, 2012, s. 316).

Bayter (2018, s. 310) kataloglama işlemini "bir bilgi kaynağının bibliyografik bilgilerinin saptanması, teknik okuma yoluyla konusunun belirlenmesi, sınıflama sistemlerinden faydalanarak konu numarasının verilmesi, konu başlıkları listelerinden konu başlıklarının oluşturulması" şeklinde ifade etmektedir. Kataloglama işlemi bilgi erişim merkezlerinde, bu işin eğitimini almış profesyoneller tarafından gerçekleştirilmektedir. Akademisyenlerin dijital ya da basılı formatta kişisel bir kütüphane oluştururken, entelektüel birikimleri ön plana çıkmaktadır. Çok büyük koleksiyonlara sahip akademisyenler ise dermelerini bilgi erişim sistemlerine kaydederek dijital ortamlar aracılığıyla erişilebilir kılmaya çalışması sürecinde bilgi profesyonellerinden (arşivci, kütüphaneci, vb.) destek aldıkları bilinmektedir. Bilim dünyasındaki yeni keşifler ve bilgi dünyasındaki yeni teknolojilerin yeni tanımlamaları gerekli kıldığı düşünüldüğünde; bilgi kaynağını doğru tanımlamanın önemi ve yararlılığı ortaya çıkmaktadır.

Kataloglama aşamasında bilgi kaynağının doğru tanımlanmasında sorunlar yaşanmaması için dizinleme yöntemlerinden yararlanılması gerekli bir adımdır. "Belgeleri ya da dermedeki belgeleri temsil eden kayıtları içeren bir veritabanı oluşturmak için her belgenin özellikleri belirlenip kaydedilmelidir. Dizinleme olarak

bilinen bu işlem ya entelektüel olarak ya da otomatik olarak gerçekleştirilebilir" (Tonta, 1995, s. 304). Dizinleme, kataloglama işlemiyle tanımlanan bir bilgi kaynağının erişim evresindeki görünürlüğünü ve bulunabilirliğini artırmak için uygulanan bir aşamadır. Dizinleme öğeleri aynı zamanda, bilgi kaynağının sınıflandığı yerden alt konu başlıklarıyla çağırabilecek fonksiyonları da sağlamaktadır. Tonta (2012, s. 158) dizinleme aşamasındaki temel sorunu, "Sorun sadece eseri içeren belgenin somut özelliklerini (yazarı, başlığı, boyutları, sayfa sayısı, vd.) tanımlamak değildir. Örneğin, Hamlet'in yazarının kim olduğu ya da eserin hangi yıl kaleme alındığı nispeten kolayca saptanabilir. Esas sorun Hamlet'in içerdiği bilginin, konusunun tanımlanmasıdır." şeklinde örneklendirmektedir.

Bireysel bilgi yönetimi esnasında yapılacak olan salt bir kaydetme işlevi; bireyin akademik akıcılığını ve yayın üretme performansını yavaşlatabilir. Bu olumsuz durum bireyin kapasitesinin altında bilimsel ürünler ortaya çıkarmasına neden olabilir. Akademik akıcılık ve yayın üretmek için kullanılan entelektüel birikim ve çabanın bir kısmının, sahip olunan bilgi kaynaklarının kataloglama ve dizinleme işlemleriyle kaydedilmesi için de kullanılması; bir süre sonra para, zaman ve emek tasarrufu şeklinde geri dönüşü olacaktır. Kitaplıkta bulunan pahalı bir kitabın geçmiş yıllarda satın alındığının unutularak yeniden satın alınması; koleksiyonda yer alan önemli bir belgenin saatlerce/günlerce aranması; entelektüel bir emekle gelecekte yayınlanmak üzere üretilen bir makalenin kaybolması istenen olaylar/durumlar olmamakla beraber; bilimsel araştırma sürecindeki bireysel bilgi yönetimi etkinlikleri, bilgi kaynaklarının denetimli bir şekilde kayıtlarının tutulmasına ihtiyaç duymaktadır. Bilgi erişim sistemlerinin kapsayıcı düzeni, mantıksal işleyişi, bibliyografik denetimi ve teknolojik önerileri; bireyin bireysel bilgi yönetimi sırasında karşılaştığı geniş konuları ve karmaşık alt alanları anlamlandırması için yararlanabileceği özellikler ve örnekler içermektedir.

4.4. Sınıflama ve Saklama

Varlıkları benzer özellikleri bakımından bir araya getirmeye yarayan sınıflama işlemi, nesneleri hiyerarşik ve sistematik olarak gruplandırmaktadır. Hiyerarşide aynı düzeydeki gruplar bir üst grupta aynı sınıfta yer almaktadırlar ve bu sayede sınıflama eylemi sistematize bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu yaklaşım, her şeyin bir sınıfı

olduğu/olabileceği anlamına gelmekle birlikte; bu düşünceden hareket eden bilgi erişim merkezleri de varlıklarının sebebi olan bilgi kaynaklarını organize ederken uluslararası standart sınıflama sistemlerini kullanmaktadırlar. Klasik görüşe göre kategorilerin (sınıfların) insan yeteneklerinden bağımsız olarak varlıklarını sürdürdüklerini ifade eden Tonta (2012, s. 156); sınıf, sınıflama, tasnif, kategori, kategorize etme, kategorizasyon sözcüklerinin eş anlamlı olduğunu belirtmektedir. İnsan zihni evrendeki bireylerin sayısız çokluğunu kolayca kavrayamadığı için bireyler arasında bulduğu ortak özelliklere dayanarak sınıflar oluşturur ve onları bu sınıflar yoluyla sınırlayıp kavrayabilir. "Sınıflama, sınıflama yapılan toplumun düşünsel yapısı ve özelliklerini içinde taşır. Sınıflama, sınıflandırılanı değişik yaklaşımlarla bilmeyi, anlamayı gerektirir" (Keseroğlu ve Yurtoğlu, 2019, s. 89). "Bilgiyi üreten, bilgi kaynağına aktaran ve bilgiden yararlanan birey daha en başında bu istemli eylemi bilerek tercihini ortaya koyar; bilgi kaynağını kendine göre konumlandırır" (H. Odabaş ve Akkaya, 2017, s. 16).

Bilgi ve belge yönetiminde sınıflama işleminin temel amacı, aynı türdeki/konudaki bilgi kaynaklarının bir araya getirilmesini sağlayabilmektir. Bilgi kaynaklarının sınıflanarak bir araya getirilmesi; bilginin salt biriktirilmiş bir yığına dönüşmesinin önüne geçecek önemli bir adımdır. "Sınıflama, sıralama (ordering) değildir. Sıralama, öğelerin mantıksal ya da anlaşılabilir bir biçimde düzenlenmesidir" (Keseroğlu ve Yurtoğlu, 2019, s. 91). Sınıflama evresinde ilk olarak genellikle aynı türdeki (kitaplar, dergiler, makaleler, CD'ler, vb. gibi) materyaller bir araya getirilmektedir. Aynı türlerin bir araya getirilmesindeki amaç ihtiyaç duyulanın ilk olarak türünden yola çıkmak olabileceği gibi, ergonomik bir amaç için yer kazanmak da olabilir. Türüne göre bir araya getirilen bilgi kaynaklarına da kendi içinde konusal bir sınıflama işlemi uygulanmaktadır. Sınıflama işleminde konular genellikle alfabetik, numerik ya da alfa numerik sembollerle ifade edilmektedir. Bu sembollerin yanı sıra renklerle ifade edilen sistemlerin kullanıldığı da bilinmektedir. İfade yöntemi ya da sembolü ne olursa olsun sınıflama işlemi, materyaller arasında konusal bir yakınlık oluşturmaya yaramaktadır. Toplanan ve kaydedilen bilgi kaynaklarının uluslararası sınıflama sistemlerinde bir sınıfı olduğu gibi; bireyin zihninde beliren farklı bir sınıfı da olabilmektedir. Bireysel ve kurumsal sınıflama sistemlerinin spesifik amaçlar için tasarlandığına dikkat çeken Tonta (2012, s. 166), bu sistemlerin herkes tarafından kullanımının daha problematik

olabileceğini dile getirmekte ve konuyu "bireysel kullanım amacıyla "mutlaka oku", "süper" gibi etiketler atanmış bir belgenin içeriği hakkında bir fikir sahibi olmak mümkün değildir" şeklinde izah ederek örneklendirmektedir.

Bilgi toplama ve kaydetme evreleri sonunda, birey için bilgi ve bilgi kaynaklarının sınıflanarak uzun yıllar korunması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. "Bilginin doğru ve güvenli bir şekilde saklanmış olması, ihtiyaç duyulduğunda gereken bilgiye ulaşabilmek için oldukça önemlidir" (Peker, 2016, s. 27). Bilginin saklanması "bilgiyi gizlemek" anlamında kullanılmamakta; toplanan, kaydedilen, üretilen yeni bilginin hem yeniden kullanılabilmesi için hem de ilgililerle paylaşılabilmesi için her an hazır bir şekilde tutulması ve korunması gerektiği anlamına gelmektedir. "Bilginin etkili biçimde depolanması ve bilgiye erişim mekanizmaları bilgiye hızla ulaşabilme olanağı vermektedir" (Çakar, Yıldız ve Dur, 2010, s. 76). "Bilginin saklanması; bilgi sahiplerinin yaratıcılıklarının ve ilgilerinin korunması şeklinde anlaşılmalıdır" (Tokcan, 2015, s. 247). "Bilgi koruma sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de gereksiz yere bir bilgi yığma işine girişilip girişilmediğidir" (Peker, 2016, s. 27). Kaynakların saklanması aşamasında neyin gerekli olup neyin gerekli olmadığına karar verebilmek zor bir süreçtir. Buna karşılık, bilginin üretimi aşamasında yaşanan zorluklar, bilgiyi zihinde taşımanın bireye verdiği ağırlık veya bireyin harcadığı zaman ve emek; saklama aşamasındaki karar sürecini etkileyebilmektedir. Bu durumlar için organizasyonlar "ayıklama ve imha" politikaları geliştirmişlerdir. Bireyler de çalışma amaçları, bilgi-belgelerin geçerlikleri ve ergonomik kazanımlar için kişisel ayıklama ve imha uygulamaları gerçekleştirebilmektedirler.

Çalışmada "saklama" kavramıyla ifade edilen bilgi ve bilgi kaynaklarının korunmasının anlatıldığı bu evrenin; bireyin zihninde bulunan örtük bilgi paradigmasında da bir boyutunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Bilgi, insan zihninde gerçekleşmekte ve saklı bulunmaktadır. "Bilgiyi ortaya çıkartmak zor ve karmaşık bir süreçtir" (Tokcan, 2015, s. 247). "Bilgi onu üreten ve sürekli tekelinde olan kişi tarafından kişiselleştirilebilir ve daha sonra kullanılmak üzere veri veya süreçlerde saklanabilir" (Akyazıcı, 2019, s. 10). Entelektüel öğrenme, deneyim ve yorumlama gücü gibi fonksiyonlar harekete geçirildiği takdirde, bireyin zihninde yer alan örtük bilgi ortaya çıkabilmektedir. Örtük bilginin ortaya çıkarılmasında betimleme ve hikayeleme gibi yöntemler sözlü ve/veya yazılı şekilde uygulanabilmektedir. Yazılı

uygulamalar kelime işlemci araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilebileceği gibi; sözlü uygulamalar ses kaydeden elektronik, mobil, vb. cihazlarla da yapılabilmektedir.

Organizasyonlar saklama işlemini gerçekleştirirken teknolojiye dayalı bilgi erişim sistemlerinin imkânlarına, mevzuat ve standartların onlara kazandırdığı hareket kabiliyetlerine sahiptirler. Bu durumun sağladığı esneklik kadar sınırlayıcı faktörler de ortaya çıkabilmektedir. Bilim insanları ise birey olarak bilgi yönetimi sırasında maddi anlamda teknolojik imkanlardan uzak kalabilmektedir; fakat bu konuda bilimsel bir sorumlulukla birlikte daha özgür/esnek hareket etme şansına da sahiptir. Sınıflama ve saklama evresi; bilim insanının bilgiyi erişime hazır hale getirdiği son evredir. Bu evrede üretilen ve ayıklanan bilgi kaynaklarından saklanmasına karar verilenler sınıflama işlemiyle birlikte tamamen erişime hazır hale gelmişlerdir. Artık kaynağın yeri; onu bulan, tanımlayan ve sınıflayan bilim insanı tarafından bilinmektedir. Oluşturulan sistemdeki bilgi kaynakları herkesin ya da en azından tabi olunan disiplindeki diğer bilim insanlarının kullanabileceği bir dilde nitelenmiş ya da sınıflanmışsa; kişisel arşivin/kütüphanenin bir bilgi erişim sistemine dönüştüğü, hatta evrensel/ulusal/yerel bir miras olarak gelecek nesillere bırakılabileceği de söylenebilir.

4.5. Bilgi Erişim, Yararlanma ve Yetkinlik

Bilim insanı, sahip olduğu potansiyel bilgi kaynaklarını ve bilimsel dinamikleri bir ürüne/değere/güce dönüştürebilme kapasitesine sahip olan kişidir. Bilim insanının inovatif tespitleri, teknolojik gelişmelere sağladığı uyum ve entelektüel birikimi bilginin bilim ve toplum için kullanılabilir düzeye gelmesini sağlamaktadır. Potansiyel kaynaklardan ve bilimsel dinamiklerden yetkin düzeyde yararlanabilmek; araştırma sürecinde bilişim teknolojilerinden yüksek verimlilik elde etmekle mümkün olabilmektedir. Bilgi erişim sürecinde potansiyel kaynakların ve bilimsel dinamiklerin harekete geçirilmesine yarayan en temel faktör ise bilim insanının kendisi, yani yetkinliğidir. “Araştırma süreçleri, yöntemleri ve bilişim konularında yüksek becerilere sahip olanlar, elektronik kaynaklardan daha üst düzeyde yararlanabilmekte ve edindiği kaynakları daha yararlı biçimde yönetebilmektedir. Üstelik bu becerilere sahip olan kullanıcıların araştırma süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar da azalmaktadır” (H. Odabaş, 2017c, s. 324). Bilgi ve bilgi kaynaklarıyla ilgili yaşanan gelişmelerin bilişim teknolojilerinin etkisi altında olduğu düşünülürse; yirmi birinci

yüzyılda bireyin kendisini geliştirmesinin gerekliliği daha iyi anlaşılmaktadır. Dijital ortama taşınan bilginin bilimsel araştırma süreci evrelerinde saymakla bitmeyen yararlıkları olduğu kadar, bilginin bu yeni ortamında başa çıkılması gereken birçok sorunu da bulunmaktadır.

H. Odabaş ve Akkaya (2017, s. 22) bilginin erişilebilir olduğu andan itibaren üretici, aracı ve kullanıcı açısından değerli ve anlamlı bir metaya dönüştüğünü belirtmektedirler. Kişisel bir arşivde/kütüphanede/sistemde bulunan bilgi kaynaklarının erişilebilirliği, onu oluşturanın tanımlama ve sınıflama işlemlerini doğru şekilde yapmasını gerektirdiği kadar; kaynağın erişim uçlarını tanımak, kaynaktan yararlanmayı bilmek ve yetkinlikle hareket etmek gibi becerilerle de ilişkilidir. "Yararlanma" kavramı ile bilgi kaynaklarından ürün/değer/güç elde edebilmek için sarf edilen arama, tarama, bulma ve elde edebilme gibi becerilerin tamamı anlatılmak istenmektedir. Yararlanma sürecinde, bilim insanının bilgi kaynağı ile kurduğu bağ da çok önemlidir. Koleksiyondaki her bilgi kaynağı hatırlanmazken, bazı bilgi kaynaklarının erişim yolları erişim uçlarıyla birlikte hatırlanabilmektedir. Bilim insanının bilgi yönetimi sürecinde ulaşmak istediği son nokta, elbette bilgi kaynaklarından yetkin bir şekilde yararlanmaktır. Çünkü arama, kataloglama, sınıflama ve erişim sırasında ortaya çıkan ürüne/değere/güce başarılı bir yararlanma çabasının sonunda ulaşılabilmektedir. Bu nedenle yararlanma ve yetkinlik evresinde ulaşılan verimliliğin düzeyi, bireysel bilgi yönetimi sürecinin başarısını göstermektedir.

"Başarılı bir bilgi yönetiminin temel bileşenlerinden biri de, bilgi yönetiminde yetkinlik (mükemmeliyet) sağlamaktır" (Tonta, 2004, s. 57). Koleksiyonu erişime hazır hale getirebilmek ve koleksiyonun potansiyelinden yararlanabilmek yetkinlikle mümkün olmakla birlikte; potansiyel kaynakların bilinçli bir şekilde tüketilmesi ve yeni bilgiler üretilmesi de bu kavramla ilişkilidir. "Yetkinlik, mükemmel performansın elde edilmesinde ayırt edici bilgi, beceri ve tutumları kapsayan gözlenebilir davranışlar olarak tanımlanabilir" (Biçer ve Düztepe, 2003, s. 14). Bilim insanları, geleneksel akademisyen profili ve söz sahibi kişiliğini bilişsel becerilerle bütünleştirebilir ve bilimsel araştırma sürecinde bu becerileri tercih edebilir noktaya ulaşabilirlerse; günümüzde yaşanan hızlı inovatif değişikliklere ve teknolojik gelişmelere de ayak uydurabilirler.

Kişisel arşivden/kütüphaneden/sistemden yetkinlikle yararlanabilmek; bireysel bilgi yönetimi sürecindeki evreleri doğru yönetebilmenin ön koşuludur. Bir çarkın dişlileri gibi birbirinin itici gücü olan her evre bilgi erişime giden yolu kısaltmakta ve yeni keşiflerin önünü açmaktadır. Bilgi erişim sisteminden her yararlanma çabası ve hatta sistem üzerindeki her yeni sorgulama, yeni bir erişim ucunun daha keşfedilmesi anlamına gelmekle birlikte; bilim insanının sahip olduğu koleksiyon üzerindeki yetkinliği de artırmaktadır. Temelde, her bilim insanı kendi koleksiyonunun yetkinliğine zaten sahiptir; fakat yönetim süreci evrelerinden elde edilebilecek verimliliğin arka planında da yararlanma eylemi bulunmaktadır. Farklı disiplinlerdeki akademisyenlerin bireysel bilgi yönetim sürecindeki tutumları söz konusu yetkinliği etkileyen bir diğer ölçüt olabilmektedir. Bu ölçüt her bilim insanının teorisinde ve uygulamasında değişiklik gösterebileceğinden erişimdeki düzen esasını etkileyebilmektedir. Çalışmanın bu noktasında bilgi erişim düzenlerinin kısaca irdelenmesinde yarar görülmektedir. Esasen "sıralı erişim düzenleri" ve "yapısal erişim düzenleri" şeklinde erişim düzenlerini iki ana başlık altında inceleyen Arıkan (2005, ss. 40-47); sayıların sıralanmasından sayısal düzenlerin, kelimelerin ya da isimlerin sıralanmasından alfabetik düzenlerin, konuların sistematik sıralanmasından konusal (sistematik) düzenlerin ve nihayet tarihlerin ya da tarihsel dönemlerin sıralanmasından ise kronolojik düzenlerin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Yapısal erişim düzeniyle ise; birden fazla arama ve erişim boyutunun iç içe olduğu çok boyutlu erişim düzenleri anlatılmak istenmektedir.

4.6. Paylaşım

Bireysel/kurumsal/ulusal/evrensel düzeyde akademik kalite ve performansın artması, akademik bilgi ve kaynakların paylaşılmasını gerektirmekte; bu durum ise bilimin ve araştırmaların devamlılığının sağlanması sonucunu doğurmaktadır. H. Odabaş ve Akkaya (2017, s. 18)'nın bilgi üretimi, paylaşımı, kullanımı ve depolama gibi evrelerin elektronik ortamda gelişen yeni kavramlar ve süreçler açısından amacını irdelerken kullandıkları "bilgiyi aktarılabilir ve bu sayede değerli kılmak" ifadeleri, aslında bilgi kavramının ilintili olduğu tüm süreçler için geçerli bir durumu ortaya koymaktadır. Bilginin aktarılabilmesi ve değerli kılınabilmesi için yapılan çalışmalar sonucunda bilginin üreticisinin (birey/kurum/şirket) tekelinden çıkarılması amaçlanmaktadır. Çünkü bilimsel bir çalışmanın vardığı bilimsel sonuçlar yerel/bölgesel/ulusal düzeyde

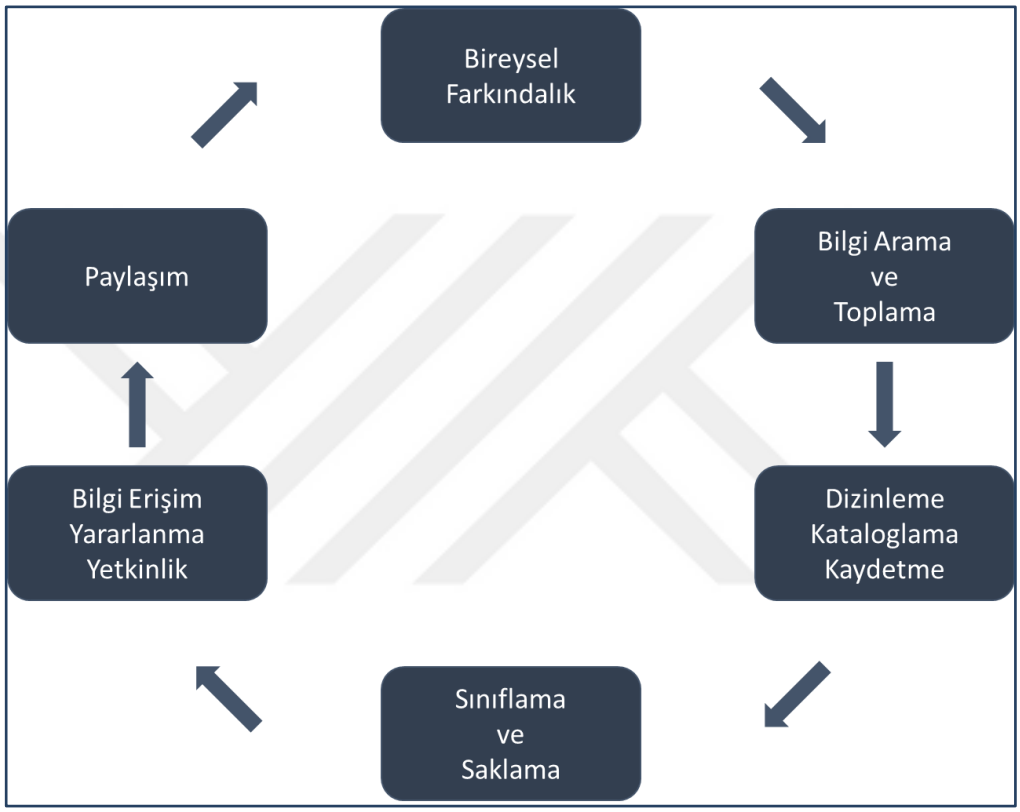
çözüm ve öneriler üretse bile, bilimsel bir çalışma her zaman evrensel bir nitelik taşımaktadır. Paylaşım, aktarım ve evrensellik kavramlarının bünyesinde gelişen amaçlar, günümüzde akademik mekanizmaları yapısal olarak dönüştüren açık bilim ve açık erişim sistemlerinin ortaya çıkmasının temelindeki anlayışı da yansıtmaktadır.

Açık bilimi ve bilimsel iletişimi tetikleyen itici bir güç olan paylaşım; öğrencilerle, asistanlarla ve/veya diğer bilim insanlarıyla bilgi ve kaynak paylaşımı yoluyla gerçekleşebilmekte; iş birliği ve ortak girişim ortamlarında geliştirilebilmektedir. Bu iş birliği ve ortak girişimler bireysel nitelikte olabileceği gibi; kurumsal düzeyde de ileri seviyelere taşınabilmektedir. "Bilimsel bilginin paylaşılması, ortak proje ve çalışmaların yapılması sadece aynı bölümde değil, diğer bölümlerle de bir araya gelmeyi gerektirdiğinden; biçimsel ve biçimsel olmayan iletişim kanallarının etkin bir biçimde çalışmasını gerektirmektedir" (Ölçer ve Koçer, 2015, s. 340). Ortada somut ve/veya soyut bilimsel bir bilgi alışverişi olması; biçimsel ve/veya biçimsel olmayan iletişim kanallarını etkin bir biçimde çalıştıran bu eylemden "paylaşım evresi" şeklinde bahsedilmesini yeterli kılmaktadır.

Bilimsel bilgi üretimi, esasen ortaya kullanılabilir nitelikte bilimsel bir model koyabilme anlayışıyla birlikte çalışmaktadır. Bu anlayış farklı fonksiyonlarda bilgiyi işleyen çevrelere hitap edebilmekte ve bazı durumlarda ise bilim dünyasının toplumun her kesimine dönen yüzünü de yansıtabilmektedir. Bilginin kullanılabilir bir ürün/değer/güce dönüştürülmesi için harcanan emek ve zaman akademik mekanizmalarda yaşanan yenilikler ve yapısal dönüşümlerle birlikte ortak hareket etmeyi, paylaşımı ve bilimsel iletişimi zorunlu bir hale getirmektedir. "Ortak bilgi davranışı, grup içinde paylaşılan ortak bir anlayış ve belirli düzeyde bir uzlaşı gerektirmektedir. İş birliği için, bireylerin, ekiplerin ve/veya toplulukların her konuda anlaşmaları beklenemez, ancak temel düzeyde bir "ortak zemin" yaratılamaz ise iş birliği yapılamaz" (Yıldız ve Özenç Uçak, 2014, s. 11). Paylaşım evresi; akademisyenin bilgiyi üreten/tüketen profiline; koordine eden ve paylaşan birey olabilme fonksiyonunu da kazandırmaktadır.

"Bilginin, bilgiyle ilintili kavramların ve bilgi hizmetlerinin ortak tarihine bakıldığında, paydaşların tamamının dünyanın en önemli doğa kanunlarından biri olan yaşam döngüsüne tabi oldukları kolaylıkla görülmektedir" (H. Odabaş ve Akkaya,

2017, s. 20). Bilim insanının bilimsel araştırma sürecinde ve bireysel bilgi yönetimi sürecinde gerçekleştirdiği bilimsel iletişim ve paylaşım hem kendisinde hem de etkileşim halinde bulunduğu diğer bireylerde yeni bireysel farkındalıklar oluşmasına sebep olmaktadır. Bu yeni farkındalıklar bilgiyle ilintili olan her kavram gibi bireysel bilgi yönetim sürecindeki evrelerin yeniden hareket etmesini tetiklemekte ve bir yaşam döngüsünü (Şekil 1) ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 1: Bireysel Bilgi Yönetimi Sürecinde Yaşam Döngüsü

Bireysel bilgi yönetimi süreci; bilimsel çalışmaların kalitesini ve bireysel performansın başarısını artırarak entelektüel sermayedeki bilgi üretiminin artmasına katkı sağlayabilecek bir yaşam döngüsüne sahiptir. Bu yaşam döngüsünün tüm evreleri arasında etkileşimi ve paylaşımı sağlamak için kullanılan ve bilimsel etkileşimi daha verimli hale getirebilen bireysel kaynak yönetimi araçları bulunmaktadır. Bireysel kaynak yönetimi araçları bilimsel araştırma sürecinde bireysel bilgi yönetimi sürecindeki evreleri destekleyerek bilimsel iletişimi ve bilimsel bilgi paylaşımı sağlayabilen yazılımları/programları ifade etmektedir. "Bu yazılımlar/programlar bibliyografik bilgileri depolama, yönetme, kendi kütüphanesi içinde arama,

başkalarıyla paylaşma alanlarında uzmanlaşmıştır" (Esgin, 2019b, s. 182). Bireysel kaynak yönetim araçlarının birçoğu kendi sosyal siteleriyle kişisel arşiv/kütüphane arasında bir senkronizasyon gerçekleştirerek kaynak ve kütüphane paylaşımlarına imkân tanımaktadır.

5. BÖLÜM: BİREYSEL KAYNAK YÖNETİMİ ARAÇLARI

İnsanoğlu genellikle dış dünyadaki varlık, nesne, olay ve durumları deneyimleriyle algılar ve zihninde oluşturduğu yargıları içinde bulunduğu çevreye bir düşünce (fikir) olarak beyan eder. Düşüncenin kalitesi; yorumlama eylemine zemin hazırlayan bilgi ve bilgi kaynağının değerine bağlıdır. Bilgi ve/veya bilgi kaynağı tek başına bile yorumlama eyleminin filizlenmesi için yeterli olabilirken; kaynağın değeri bireyin yorumlama gücünü zenginleştirerek düşünceyi değerli ve güvenilir kılmaktadır. Değerli ve güvenilir düşünce zengin bir yorumlamanın ürünüdür. Bilimsel araştırma süreci evrelerinin yorum gücü ve düşünce kalitesiyle gelişerek ilerlediği düşünülürse; bilim insanının bilgi kaynaklarından etkin şekilde yararlanmasının ve sahip olduğu varlıkları özümsemesinin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılabilir. Öyle ki bilimsel araştırma evreleri arasında ileri-geri geçişler yapılırken; yararlanılan kaynakların sistematik bir şekilde düzenlenmiş olması olası problemleri ya önler ya da miktarını azaltır. Sahip olunan bilgi kaynaklarına düzenli bir arşiv ya da kütüphane niteliği kazandırmak, bilgi kaynaklarından üst düzeyde yararlanma potansiyelini artırır. Bu düzenli yapıları tesis edebilmek için günümüzde araştırmacıların ortak bilgi davranışlarından yola çıkarak bireysel kaynak yönetimi araçları geliştirilmiştir. Bu araçlar uluslararası/ulusal bilgi erişim sistemleriyle uyumlu bir şekilde çalışarak denetimli bibliyografik malzemeden oluşan kişisel kütüphane ve/veya kişisel arşiv ortamlarının oluşturulabilmesini mümkün kılmaktadır.

Bireysel kaynak yönetimi araçları, bireysel bilgi yönetimi süreci evrelerine katkı sağlayan yapıda yazılımlar/programlardır. Yapı ve özellikleri bakımından bilgi erişim araçlarının sahip olduğu çoğu özellikleri taşımalarına ek olarak; kişisel dijital kütüphane ve/veya kişisel dijital arşiv niteliğine de sahip şekilde tasarlanmışlardır. Bireysel kaynak yönetim araçları bireysel bilgi yönetimi sürecinin bilgiyle ilintili olan arama, toplama, dizinleme, kataloglama, kaydetme, sınıflama, saklama, erişim, yararlanma, yetkinlik ve paylaşım evrelerinin her birine katkı sağlayarak bilimsel araştırma süreci evrelerindeki adımların hızlı işlemesine yarar sağlamaktadır. Örneğin bilimsel araştırma süreci evrelerini geliştiren düşünme ve yorumlama eylemleri esnasında düşünceyi ve/veya yorumu destekleyen bir kaynağa gereksinim duyulduğunda; kaynak önceden tanımlanmış erişim uçları sayesinde kişiselleştirilmiş kütüphaneden/arşivden hızlı bir şekilde çekilebilmektedir. Hatta araştırmacı kaynağın

yerine gitmeden; kaynak ile ilgili ön notları okuyarak bile bu evreyi tamamlayabilmektedir. Ayrıca, bilgi kaynağının erişim uçlarını oluşturan üstveriler; bilgi erişim standartları ve protokolleri sayesinde bilimsel iletişime ve bilimsel bilgi paylaşımına da destek olmaktadır. Kelime işlemcilere sağladıkları eklenti özellikleri sayesinde ise bilimsel araştırma sürecinin raporlama evresinde yer alan atıf yapma ve kaynakça oluşturma adımlarını otomatik olarak yapabilmektedirler.

Çalışmanın bu bölümünde bilimsel araştırma süreci ve bireysel bilgi yönetimi sürecini etkin ve verimli hale getiren ve aynı zamanda bir bilgi erişim sistemi özelliği de taşıyan bireysel kaynak yönetim araçları üç ana başlık altında irdelenmektedir. "Tanım" başlığında literatürde "bireysel kaynak yönetimi araçları" kavramı ile birlikte kullanılan diğer terimlere; "gelişim" başlığı altında bireysel kaynak yönetim araçlarının tarihsel gelişimine ve "işlevler" başlığında ise söz konusu araçların bilimsel araştırma sürecinde sağladığı kolaylıklara yer verilmektedir.

5.1. Tanım

Bilimsel araştırma süreci ve bireysel bilgi yönetimi sürecini etkin ve verimli şekilde yönetmek isteyen bilim dünyasının aktörlerine destek olan bireysel kaynak yönetim araçları, literatürde farklı isimlerle anılmaktadır. Bu isimler bireylerin ihtiyaçlarından ve/veya bireysel kaynak yönetimi araçlarının işlevlerinden/özelliklerinden ileri gelmektedirler. "Farklı isimler ile anılan kaynak yönetim araçları temelde bir bilgisayar yazılımı olup bilgiyi derleme, düzenleme, yazma ve aktarma süreçlerinde araştırmacılar için birçok rutin ve zaman alıcı görevi basit ve hızlı bir şekilde yerine getiren bireysel bilgi yönetimi programlarıdır" (Binici, 2017, s. 89).

Bilgi kaynaklarını bilimsel araştırma sürecinin akım merkezi haline getiren bu araçları/yazılımları/programları tanımlamak için yabancı literatürde bibliyografik asistan (bibliographic assistant) (Mueen Ahmed ve Al Dhubaib, 2011), bibliyografik atıf yönetimi yazılımı (bibliographic citation management software) (Steele, 2008), bibliyografik yönetim yazılımı (bibliographic management software) (Cuschieri, Grech ve Calleja, 2019; Fitzgibbons ve Meert, 2010; Ritterbush, 2007), bibliyografik yönetim aracı (bibliographic management tool) (Rempel ve Mellinger, 2015), bibliyografik yazılım (bibliographic software) (binti Zulkharnain ve Ashaari, 2015), bibliyografik araç (bibliographic tool) (Hull, Pettifer ve Kell, 2008), bibliyografik

referans programı (bibliographical references program) (Kratochvíl, 2017), atıf ve bibliyografik veritabanı yazılımı (citation and bibliographic database software) (Hernandez, El-Masri ve Hernandez, 2008), atıf yönetimi yazılımı (citation management software) (Hensley, 2011; Rakhshan, 2012), atıf yönetimi aracı (citation management tool) (Holt Zaugg, Richard E. West, Isaku Tateishi, Daniel L. Randall, 2011**;** Marino, 2012), atıf aracı (citation tool) (Childress, 2011), bilgi yönetimi yazılımı (information management software) (Fernandez, 2011), kişisel dosya yönetimi yazılımı (personal file management software) (Strube, Antoniewicz MLS, Glick MLS ve Asu, 1989), referans ve PDF yöneticisi yazılımı (reference and PDF-manager software) (Mead ve Berryman, 2010), referans yönetimi yazılımı (reference management software) (Basak, 2014; Fenner, 2010; Francese, 2013; Gilmour ve Cobus-Kuo, 2011; Lorenzetti ve Ghali, 2013; Melles ve Unsworth, 2015; Nilashi, Dalvi, Ibrahim, Zamani ve Ramayah, 2016; Tramullas, Sánchez-Casabón ve Garrido-Picazo, 2015), referans yönetimi aracı (reference management tool) (Zhang, 2012), sosyal referans yönetimi aracı (social reference management tool) (Lundin, 2012) ve referans işleme yazılımı (reference handling software) (Edhlund, 2015) gibi kavram ve terimler kullanılmaktadır. Türkçe literatürde ise atıf düzenleme programı (Orhan Sungur ve Özkan Seyhan, 2013), atıf ve referans yönetimi programı (Kaya, Yıldız ve Sinecen, 2016), bibliyografik yönetim programı (Esgin, 2019a; Esgin, 2019b), bireysel kaynak yönetimi aracı (Polat ve Binici, 2015), bireysel kaynak yönetimi yazılımı (Binici, 2017), kaynak yönetimi yazılımı (Gürsoy, 2008; H. Yıldırım ve Yılmaz, 2012), kaynakça yönetim yazılımı (Binici, 2013) şeklinde kavram ve terimlerin tercih edildiği görülmektedir.

Kavram ve terimlerin ifade ediliş biçimini; bireysel kaynak yönetimi araçlarının tanımlarda ön plana çıkan işlevleri, özellikleri ve ayrıca bireylerin gereksinimleri şekillendirmektedir. Childress (2011, s. 144) bilgi okuryazarlığı konusuyla da ilişkilendirdiği atıf yönetimi araçlarını; atıf yönetimini destekleyen ya da atıfların araştırma ve bilgi okuryazarlığı esnasında anlaşılmasını, toplanmasını, organize edilmesini ve kullanılmasını destekleyen herhangi bir kaynak, program veya hizmet olarak tanımlamaktadır. Referans yönetimi yazılımlarının seçimini etkileyen özellikleri irdeleyen ve yapısal bir model ortaya koyan Nilashi ve diğerleri (2016, s. 34) referans yönetimi yazılımlarının akademisyenlerin çalışmalarını düzenlemelerine,

iş akışlarını iyileştirmelerine ve zamandan tasarruf etmelerine yardımcı olmak için tasarlandıklarını ifade etmektedirler. Tanımlar, bireysel kaynak yönetimi araçlarının akademik iş yükünü hafifletmesi ve sistematik incelemeyi kolaylaştırması bakımından önemli olduğunu göstermektedir. Referans yönetiminin araştırmacı olmanın en karmaşık yönlerinden biri olduğunu ifade eden Gilmour ve Cobus-Kuo (2011, s. 63); bilim insanlarının çeşitli atıf stillerine dayanan referansları biçimlendirmek için harcadıkları eforu bir bezginlik şeklinde nitelemekte ve referans yönetim araçlarının her seviyedeki akademisyen için vazgeçilmez bir araç haline geldiğini belirtmektedirler. Web tabanlı programların artışa geçtiğine işaret eden Mead ve Berryman (2010, s. 388) ise; programların temelde PDF (Portable Document Format) yönetimi yazılımları olduğunun altını çizmektedirler. Atıf düzenleme programlarını, kaynakları kişisel bilgisayar üzerinde kaydetmek ve kullanmak üzere tasarlanan programlar olarak tanımlayan Orhan Sungur ve Özkan Seyhan (2013, s. 27); bazı programların elektronik kütüphaneleri araştırabildiğini, bu atıfları kişisel bilgisayara çekebildiğini ve yazının künyesinin otomatik tanınmasını sağlayan üstverileri bulabildiğini ifade etmektedirler. Kaynak yönetim programlarının araştırma sürecinde araştırıcılara bilgi kaynaklarını düzenleme, yönetme, erişim ve atıf yapma olanakları sunduğunu açıklayan Polat ve Binici (2015, s. 1); bu programların tüm özelliklerini kapsayan çatı bir kavram olması nedeniyle "bireysel kaynak yönetim programı" terimini kullanmayı tercih etmektedirler.

Bilimsel ortamda, araştırma bulgularını destekleyen atıfları ve kaynakları doğru şekilde gösterebilmek; bilimsel etik açısından son derece önemli bir konudur. "Bilimsel yayıncılıkta kaynak gösterme bir kural olarak kabul edilmekte ve bilim etiğinin temel konuları arasında değerlendirilmektedir" (Binici, 2013, s. 410). Çalışmanın arka planını güçlendiren ve bilimselliğini destekleyen literatürün kaynak olarak gösterilmesi aynı zamanda bilimsel bir gerekliliği de ifade etmektedir. Yayınevi, üniversite veya bilim sahası aktörlerinin tercih ettiği birbirinden farklı kaynak gösterme biçimlerinin varlığı, her referans biçiminin ve detaylı kurallarının öğrenimini zorlaştırmaktadır (Binici, 2017, s. 88). Sadece, kişiselleştirilmiş veritabanları oluşturmakla kalmayan bibliyografik yönetim yazılımları, kaynağa ait verilerdeki giriş hatalarını ve yanlış referansları ortadan kaldırırken; reddedilen bir yayını farklı bir dergiye yeniden göndermek gerektiğinde, gereksinim duyulan

herhangi bir referans stilinde atıf ve referansı uygun bir şekilde etkinleştirebilmektedirler (Cuschieri ve diğerleri, 2019, s. 118).

Bilimsel ortamda ticari ya da açık kaynaklı olarak hizmet veren, bilimsel iletişimi sağlayan ve ortak bilgi davranışları geliştirilmesine yarayan bireysel kaynak yönetimi araçları kişisel kütüphane/arşiv/veritabanı boyutuyla da ön plana çıkmaktadırlar. Birçok bilim insanı artık bibliyografik bilgilerinin çoğunu elektronik olarak yöneterek; yayınlarını ve atıf materyallerini dijital kütüphanelerinden organize etmektedirler (Hull ve diğerleri, 2008, s. 1). Bireysel kaynak yönetimi araçları sadece elektronik bilgi erişim sistemlerinden çekilen üstveriler için kullanılmamakta; bireysel bilgi yönetiminin bilgi arama ve toplama evreleri sonucunda derlenen farklı formattaki bilgi kaynaklarının yönetimi için de elzem bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bireysel kaynak yönetimi araçları sayesinde araştırmacıların kendi kütüphanelerini yönetebildiklerini ifade eden Polat ve Binici (2015, s. 1); araştırma metinlerinin yazımı aşamasında araştırmacıların, oluşturdukları kütüphaneyi bireysel kaynak yönetimi yazılımları aracılığıyla kolay ve etkin olarak kullanabildiklerini, atıf verme ve kaynakça işlemlerini gerçekleştirebildiklerini belirtmektedirler.

5.2. Gelişim

İlk olarak 1980'lerde tanıtılan referans yönetim yazılımları; araştırmacılar ve akademisyenler tarafından araştırmalarında karşılaştıkları bibliyografik atıfları yönetmek için kullanılmaktadır (Nilashi ve diğerleri, 2016, s. 34). “Kaynak yönetim araçlarının ilk örneği 1989 yılında geliştirilen Endnote yazılımıdır” (Binici, 2013, s. 410; Binici, 2017, s. 90; Mead ve Berryman, 2010, s. 390; Polat ve Binici, 2015, s. 2). Yaşanan teknolojik gelişmeler neticesinde eklenen özellikler, işlevler ve değişime uğrayan bireysel gereksinimler; ilk araçlardan bugünün bireysel kaynak yönetim araçlarına kadar birçok dönüşümün ve yeniliğin olduğunu göstermektedir.

1990’ların sonlarında iki önemli özellik olan “bibliyografya oluşturma ve kelime işlemci programlara entegrasyon modülü” kaynak yönetim yazılımlarının bir parçası olmuştur (Binici, 2017, s. 90; Tramullas ve diğerleri, 2015, s. 8). Cibbarelli (1995) çalışmasında referans yönetim yazılımlarının kullanımı üzerine bir anket uygulamaktadır. Ankette katılımcılardan dönemin popüler kaynak yönetim araçlarının kullanımına ilişkin, yedi farklı kategoride (dokümantasyon, teknik destek, ürün

güvenirliği, ürün yetenekleri, kullanım kolaylığı, satıcının dürüstlüğü, genel memnuniyet) derecelendirme yapmaları ve yorum getirmeleri istenmiştir. Nilashi ve diğerleri (2016, s. 36), Cibbarelli'nin anket sonuçları ve yorumlarının konuya daha fazla ilgi gösterilmesi için cesaret verici bir nitelik taşıdığını belirtmektedirler. 2006 yılında Eapen (2006) indirme eklentilerinin kaynakçaların doğru bir şekilde derlenmesini kolaylaştıran bir etken olarak keşfedildiğini dile getirmektedir. Fitzgerald ve Erianne (Gürsoy, 2008, s. 57'de aktardığı gibi), The Scientist dergisi tarafından 2001 yılında yapılan bir ankette, katılımcıların %76'sının kaynaklarını düzenlemek için bir yazılım kullandıklarını belirtmektedirler. Binici (2017, s. 90), yazılımların veri tabanındaki künyelere not ekleme ve PDF dosyalarını yönetme yeteneğinin 2010 yılından sonra ilgi görmeye başladığını ifade etmektedir. 2010 yılında Fitzgibbons ve Meert (2010), eleştirel bir analiz gerçekleştirerek veritabanlarının arama modülleriyle yazılımların arama modülleri arasındaki sonuçları kıyaslamaktadırlar. Sonuçlar, referans yönetim yazılımlarının araştırmacılara zaman kazandırdığını (Nilashi ve diğerleri, 2016, ss. 34-35) ve araçları kullanmak için kullanıcı eğitimine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

2011 yılında King, Hooper ve Wood (2011, s. 719) yazılımların sadece bibliyografik işlevler açısından temsil edilmemesi gerektiğini; basit bibliyografik işlevlerin ötesine uzanan kullanımların da araştırılmasının gerekli olduğunu savunmaktadırlar. Çalışmanın sonucunda, bibliyografik yazılımların kaynakları organize etmekle beraber, aynı zamanda araştırmacıların sistematik inceleme sürecini de etkilediğini saptamışlardır. Childress (2011, s. 143) ise aynı dönemde bireysel kaynak yönetim araçlarını tanımlarken; bilgi okuryazarlığı süreciyle de ilişkilendirmektedir. 2014 yılında Ram ve Paul Anbu K. (2014) Hindistan'daki kütüphanelerin ve bilgi profesyonellerinin bibliyografik yönetim yazılımlarına yönelik farkındalıklarını ve kullanımlarını değerlendirmektedirler. Çalışma, bibliyografya yönetim yazılımları farkındalığının kurumsal düzeyde güçlendirilmesine ihtiyaç olduğunu ve aynı zamanda kütüphane profesyonellerinin araştırma/yazma sürecinde deneyime sahip olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Kraker, Schlögl, Jack ve Lindstaedt (2015), sosyal referans yönetim sistemlerinde kaydedilen okuyucu istatistiklerinin yeterliliğini ve uygulanabilirliğini analiz etmektedirler. Çalışmada ilk olarak Mendeley yazılımını kullanan eğitim teknolojisi araştırmacılarının kütüphanelerinde bulunan konu

alanlarının dağılımı araştırılmakta ve ardından eğitim teknolojisi alanını haritalamak için ortak okuma modellerinden yararlanılmaktadır. Çalışma bilimsel iletişimi ve ortak okuryazarlığı desteklerken; bir araştırma alanının evrimini zaman içinde ayrıntılı bir şekilde göstermenin mümkün olduğu sonucuna da varmaktadır. Nilashi ve diğerleri (2016) "Araştırmacıların referans yönetim yazılımı seçimini etkileyen özelliklerin yorumlayıcı yapısal modellemesi" isimli çalışmalarında kapsamlı bir literatür çalışması ortaya koymaktadırlar. Çalışmada yazılımların öne çıkan özelikleri ile tercih edilme nedenleri arasındaki ilişki; 1974 yılında ilk defa Warfield tarafından ortaya konulan (Nilashi ve diğerleri, 2016, s. 37) yorumlayıcı yapısal modelleme (Interpretive Structural Modelling-ISM) yöntemiyle derinlemesine incelenmektedir. Üniversiteler ve yayınevlerinin intihalleri hafife almadığını ifade eden Cuschieri ve diğerleri (2019, s. 118) ise; bilimsel bir yayın hazırlanırken tercih edilebilen popüler referans yönetimi yazılımları arasında karşılaştırmalar yapmaktadırlar. Çalışmada, atıflara ve kaynakçalara ait veri girişlerinin el yordamıyla yapılmasının hata riskini artıran ve zaman kaybına yol açan ağır bir süreç olduğu sonucuna varılmaktadır.

Türkiye'de 2020 yılı itibariyle, Endnote ANKOS derneği kapsamında üniversitelerin akademik personel ve öğrenci sayılarına yönelik olarak ölçeklendirilen fiyatlarla sunulmaktadır (Ankos, 2020). Mendeley ise, TÜBİTAK ULAKBİM EKUAL projesi kapsamında üniversiteler ve polis akademilerine yönelik olarak kurumsal lisans ve sözleşme imkânlarıyla erişime açılmıştır (Ekual, 2020). Her ne kadar Mendeley programı üniversiteler ve polis akademilerine EKUAL'ın maddi imkanlarıyla sunulsa da; 2020 yılında ANKOS aracılığıyla yirmi yedi (27) üniversitenin Endnote programına da ücreti mukabilinde kurumsal abonelik protokolü gerçekleştirdiği görülmektedir (Ankos, 2020). Buna karşılık açık kaynak kodlu bir yazılım özelliği taşıyan ve kullanıcısına Türkçe arayüz imkânı da sunan Zotero programının da akademik çalışmalarda yaygın olarak tercih edildiği gözlemlenmektedir (Polat ve Binici, 2015).

Türkiye'de Gürsoy (2008), sağlık alanında çalışan akademik personelin kaynak yönetimi teknolojileri vasıtasıyla araştırma yapma ve yayın haline getirme süreçlerini incelemektedir. Çalışmada kaynak yönetimi ile ilgili temel tanımlamalar, sık kullanılan kaynak gösterme stilleri ve kaynak yönetimi yazılımlarının işlevleri örneklerle açıklanmaktadır. H. Yıldırım ve Yılmaz (2012), İstanbul Üniversitesi

Orman Fakültesi akademisyenlerinin kaynak yönetim araçlarına yönelik tutum analizlerini değerlendirmişlerdir. Elde edilen anket sonuçlarının değerlendirilmesi sonucunda bilimsel kaynakları yönetmede kullanılan yazılımlara duyulan gereksinim belirlenmiştir. Çalışma sonunda, aynı fakültede bilimsel kaynak yönetim yazılımları ile ilgili tanıtıcı ve uygulamalı bir seminer düzenlenmiştir. Binici (2013), yaptığı bir çalışmada CSL uygulaması ile APA kaynak gösterme biçiminin Türkçe sürümünü oluşturmuştur. Zotero'nun stil deposunda "apa-tr.csl" ismiyle yer alan dosya, Türkiye'de APA stili ile çalışan araştırmacıların yayın sürecini kolaylaştırmıştır[3]. 2015 yılında yaptıkları çalışmada Polat ve Binici (2015), kaynak yönetim araçlarını "bireysel" ifadesiyle nitelemektedirler. Zotero yazılımının tüm ayrıntılarıyla irdelendiği çalışma; araştırmacılar için bir rehber niteliği taşıması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca, bu çalışmanın eğitim videosu da CD ortamında okuyuculara sunulmaktadır.

Kaya, Yıldız ve Sinecen (2016) atıf ve referans programlarının performanslarının karşılaştırmasını yapmışlardır ve yapılan analiz sonucunda Zotero'yu en başarılı program olarak saptamışlardır. Binici (2017) "Bireysel kaynak yönetim yazılımlarının işlev ve özellikleri" isimli çalışması, ülkemizde akademisyenlerin bu yazılımlar için kullanıcı eğitimi ve teknik desteğe olan ihtiyacını ortaya koymaktadır. Çalışma aynı zamanda bireysel kaynak yönetim araçlarının işlevlerini teknik boyutlarıyla ele almaktadır. Youtube video platformundaki sosyal kanalı üzerinden Zotero ile ilgili eğitim videoları da yayınlayan Öney (2019a); Zotero yazılımının bilimsel araştırma süreçlerindeki işlevlerini uygulamalı örneklerle açıklamaktadır. Öney (2019b) aynı yıl yaptığı başka bir çalışmada, Zotero'nun tez yazım sürecinde öğrencinin danışmanı tarafından izlenmesini sağlayan grup özelliğini incelemekte ve danışman ile öğrenci arasındaki iletişimin tez yazım sürecinde Zotero üzerinden gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır. Esgin (2019a) ise tez çalışmasında; web tabanlı bibliyografik yönetim programlarına ait reyting bilgilerini sıralamakta ve reytingi en yüksek olan üç programın EndNote, Mendeley ve Zotero olduğunu saptamaktadır. Çalışmada yazılımların yetenekleri birbirine karşı güçlü ve zayıf yanları ölçülmektedir. Araştırmacıların çeşitli değerlendirme ölçütleri çerçevesinde yaptıkları çalışmalarda

[3] Bu çalışmanın kaynak yönetimi ve yazım aşamasında bu adaptasyondan ve açık kaynak kodlu Zotero yazılımından yararlanılmıştır.

söz konusu her programın birbirlerine kıyasla güçlü ve zayıf yönlerinin bulunduğu ifade edilmektedir. “Hiçbir programın mükemmel olmadığı ve yalnız başına bütün amaçları karşılamak için kullanılamayacağı anlaşılmaktadır” (Gilmour ve Cobus-Kuo; Zhang'dan aktaran Polat ve Binici, 2015, s. 2).

5.3. İşlevler

Bilimsel gelişmelere koşut olarak ortaya çıkan bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler; bilim insanları arasında bilimsel iletişimin sağlanması için ortak paylaşım noktaları oluşmasına zemin sağlamaktadır. Ortak paylaşım noktaları aynı zamanda ortak bilgi davranışlarının da gelişimine yön vermektedir. Web 2.0 alt yapısıyla günümüzde bilimsel iletişim kısmen sosyal medya kanalları üzerinden gerçekleştirilirken; bireysel kaynak yönetimi araçları da bireylere kendi sosyal ağları üzerinden birbirleriyle iletişim kurabilme olanağı tanımaktadır.

Hayatımızın her adımında karşımıza çıkan ve hayatımızı kolaylaştıran bilgi iletişim teknolojilerinin bir ürünü olan bireysel kaynak yönetim araçları; temelde bilimsel araştırma sürecine ve bireysel bilgi yönetimi sürecine destek olmaktadır. Bu önemli desteğin yayıncılıktan (başta elektronik yayıncılıktan), bilgi erişim sistemlerinden ve bu sistemlerdeki verilerin üreticisi olan bilgi profesyonellerinden bağımsız ilerleyebileceği düşünülemez. Bilgi profesyonellerinin bilgi erişim sistemlerinin mekanizmasında oluşturduğu denetimli üstveriler, kaynağın kimliğini oluşturmaktadır. Doğru erişim uçlarıyla kimliği oluşturulan bir kaynak bilimsel bir konu için denetimli bir kaynak özelliği gösterebileceği gibi, aynı zamanda sonraki bilimsel çalışmaların da temelini oluşturabilecek bir yapısal düzen sergilemektedir.

Yayıncılar ve bilgi profesyonelleri tarafından bilgi erişim sistemlerinde tanımlanan bir materyalin kimliği; bireysel kaynak yönetim araçları tarafından kolayca tanınabilmektedir. Bu araçları kullanan bir bilim insanı bir kaynağı bulunduğu sistemden ISBN, DOI, PMID, ARXIV numaraları gibi erişim uçlarıyla arayabilir ve kullandığı yazılımın kütüphanesine/arşivine tek bir tuşa basarak, çağırarak erişebilir. Araştırmacı kişisel kütüphanesine/arşivine aktardığı bu kaynağı isterse kendi belirlediği erişim uçlarıyla yeniden niteleyebilir ve yeni etiketlerle tanımlayabilir. Sistematik gözden geçirmeyi verimli kılan bireysel kaynak yönetim araçları; raporlama ve yazım aşamalarında zengin atıf stil depoları sunarak atıf verme ve

kaynakça oluşturma evrelerini denetimli bir şekilde kolaylaştırmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında bireysel kaynak yönetim araçlarının işlevleri on başlık altında toplanmıştır. Söz konusu işlevler her kaynak yönetimi aracında yer almayabilir ya da işlevlerin performans ölçüm sonuçları araçtan araca farklılıklar gösterebilir.

5.3.1. Bilgi Arama ve Erişim

Bireysel kaynak yönetimi araçlarının bilgi arama ve erişim işlevleri, bu tarz yazılımların/programların temel bir görevi olarak ön plana çıkmaktadır. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının bu temel işlevleri sayesinde yazılım/program, araştırmacılar tarafından arama/tarama motorları gibi kullanılabilmektedir. Kullanım sırasında akademik veritabanları, dizinler ve kataloglar gibi bilgi erişim araçları taranabilmektedir. Kaynak yönetimi araçlarında bilgi arama özelliğinin iki şekilde çalıştığını ifade eden Binici (2017, ss. 93-94) bunları; akademik veri tabanlarında tarama ve yazılımın/programın kendi sisteminde barındırdığı künye ve tam metin PDF dosyalarında arama yapabilme özellikleri olarak açıklamaktadır. Cuschieri ve diğerleri (2019) popüler referans yönetimi yazılımlarını kıyasladıkları çalışmalarında Endnote, Mendeley, Refworks ve Zotero'nun PubMed, Scopus ve Web of Science gibi akademik veritabanlarından hangilerinde arama yapabildiklerini incelemektedirler. Endnote, Mendeley ve Refworks yazılımları arasında perfromans ölçümü gerçekleştiren Basak (2014, s. 563) ise; bireysel kaynak yönetimi araçlarının arama stratejileri ve araştırma günlüğü tutmalarına yardımcı olduklarını; veritabanı firmalarının çoğunun kullanıcı ara yüzlerini bu araçlara göre uyarladıklarını belirtmektedir.

Bu araştırmanın "bireysel bilgi yönetimi süreci" başlığında birbirinden bağımsız evreler olarak ifade edilen bilgi arama ve bilgi erişim evreleri, bireysel kaynak yönetimi araçlarının işlevlerinde birbiriyle ilişkili bir konumda ifade edilmektedir. Bu ilişki esasen bireysel kaynak yönetimi araçlarının bireysel bilgi yönetimi sürecinde bilim insanlarına sunduğu temel bir kolaylığı ortaya koymaktadır. Bireysel kaynak yönetimi araçları ISBN, DOI, PMID, ARXIV numaraları gibi erişim uçlarıyla aranan bir kaynağı kendi kütüphanesine/arşivine çekerken (bilgiyi içeri aktarma işlevi); toplama, dizinleme, kataloglama, kaydetme, sınıflama ve saklama gibi evreleri otomatik gerçekleştirmekte ve ilgili kaynağa doğrudan erişim sağlanmasının önünü

açmaktadır. Bireysel kaynak yönetim araçları bilgi erişim esnasında açık erişimli bir kaynağı bibliyografik künyesi ile birlikte doğrudan çekebilirken; kaynağın ücretli bir veritabanında bulunması sırasında araçlar, araştırmacıdan kurumsal erişim bilgilerini (vekil sunucu, sanal özel ağ vb. gibi) isteyebilmektedir.

5.3.2. İçeri Aktarma

Bibliyografik yönetim yazılımları, bir araştırma veritabanından seçilen referansları çevrimiçi olarak içe aktararak (ya da nadiren el ile girerek) kişisel bir veritabanı oluşturulmasını sağlamaktadırlar (Cuschieri ve diğerleri, 2019, s. 119). Günümüzde bilgi erişim sistemlerinin büyük çoğunluğu (bilgi erişim merkezlerinin katalogları, toplu kataloglar, veritabanları, dizinler vb.) bireysel kaynak yönetim araçlarına doğru şekilde üstverileri aktarabilecek kapasite ve prensipte çalışmaktadırlar. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının bilgiyi içeri aktarma işlevi olarak isimlendirilen bu veri aktarım eylemi; bilgi erişim esnasında kaynağın bibliyografik künyesiyle birlikte yazılımların/programların kütüphanelerine/arşivlerine otomatik olarak çekilebildiği önemli bir aşamayı ifade etmektedir. Çoğu referans yönetim programının önceden biçimlendirilmiş otomatik künyeler sunduğunu belirten Gilmour ve Cobus-Kuo (2011, s. 69) bu özellik için; vasatın altında bile çalışsa, otomatik olarak oluşturulan bir bibliyografyanın düzenlenmesinin bir bibliyografya üretmekten daha hızlı olacağı üzerinde durmaktadırlar.

"Çevrimiçi kaynaklardan programların kütüphanesine/arşivine veri almak için, kaynağın programların desteklediği formatta çevrimiçi kaynaktan dışarıya aktarılması ya da tek tuş ile direk programlara aktarma için ilgili programları desteklemesi gerekmektedir; fakat bilgilerin doğruluğu, yazarların olması gereken sırasının uygunluğu tedarikçilerin sağladığı şekilde gösterildiği için garanti edilemez" (Esgin, 2019a, s. 34). Bireysel kaynak yönetimi araçlarının otomatik içeri aktarım işlevlerindeki bu durum, bilimsel araştırmanın bibliyografik denetim boyutunda yaşanabilecek olası sorunlar için ipuçları vermektedir. Esgin'in sözünü ettiği yazar sıralamasının uygunluğuna dair ortaya koyduğu sorunsal; Türkiye'de elektronik yayıncılığın yavaş seyreden gelişimi nedeniyle bireysel kaynak yönetim araçlarının üstverileri doğru şekilde kişisel kütüphaneye/arşive çekebilmesini de etkilemektedir. Bilgi kaynağına ait üstverilerin içeri aktarımında elde edilecek verim, kaynağın

bulunduğu veritabanının otoriterlik düzeyi, bibliyografik denetim uygulayabilme kapasiteleri ve elektronik yayıncılığa bakış düzeyleri gibi faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu faktörler karşısında bilim insanının araştırmacı kimliği ve bilgi erişim sistemlerinden yararlanabilme düzeyi kaynağa ait verilerin el ile denetimli şekilde düzenlenmesini gerekli kılabilmektedir.

Çalışmanın bu aşamasında, akademik çevrelerde önemli bir yayıncı olarak kabul Ebsco veritabanları üzerinde basit bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Ebsco platformları bilgi erişim standartları ve protokollerinden Z39.50 transfer protokolüyle uyumlu çalışan özelliklere sahiptir. Bu platformda bulunan bir bilgi kaynağı, Zotero'nun Google Chrome ile uyumlu çalışan eklenti özelliği sayesinde, tek bir tuşa basılarak kişisel kütüphaneye/arşive aktarılabilmektedir. Bunun yanı sıra, platformda bulunan bilgi kaynaklarının künyesinde bireysel kaynak yönetim araçlarının içine aktarabilmek için bibliyografik künyeleri dışarı aktarım seçeneği de mevcuttur. Ebsco veritabanları bu özelliği sayesinde bibliyografik bir künyeyi dokuz farklı biçimde dışarı aktarabilmektedir:

- RIS (Research Information Systems) biçiminde doğrudan dışarı aktarım (ör. Citavi, Easybib, Endnote, Procite, Reference Manager, Zotero),
- Genel kaynakça yönetimi yazılımları için dışarı aktarım
- XML formatındaki atıflar için dışarı aktarım
- Bibtex formatında atıflar için dışarı aktarım
- MARC21 formatında atıflar için dışarı aktarım
- Refworks'e doğrudan aktarım,
- Endnote Web'e doğrudan aktarım,
- Easybib'e doğrudan aktarım,
- CSV şeklinde indirebilme modülü

Bireysel kaynak yönetimi araçlarının yetenek ve performansları ölçeğinde söz konusu biçimlerde dışarı aktarılan referans künyeleri, yazılımların/programların içe aktarma özelliğiyle de kişisel kütüphaneye/arşive aktarılabilmektedir.

5.3.3. Düzenleme

Bireysel kaynak yönetim araçlarının düzenleme işlevi bireysel bilgi yönetimi süreci evrelerinden dizinleme, kataloglama, kaydetme, sınıflama ve saklama evreleriyle yakın ilişkilidir ve bu işlevler bireysel kaynak yönetimi araçlarının dosya yönetimi özelliklerinde tanımlamalar, nitelemeler, ilişkilendirmeler, etiketlemeler şeklinde karşılıklarını oluşturacak şekilde kullanılmaktadır. Bu bölümün tanım başlığı altında da ifade edildiği gibi; Türkçe literatürde bireysel kaynak yönetim araçlarından bahsedilirken, alıntı ve referans düzenleme programları (Kaya ve diğerleri, 2016) ve atıf düzenleme programları (Orhan Sungur ve Özkan Seyhan, 2013) gibi sözcük öbeklerinin tercih edildiği ve "düzenleme" kelimesine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Bireysel kaynak yönetim araçları üstveri anlayış ve prensipleriyle hareket eden elektronik kaynak platformlarıyla birlikte uyumlu çalıştıkları için, otomatik veri aktarımlarında genellikle verilerin el yordamıyla düzenlenmesi konusunda araştırmacıları yormazlar; fakat, kendilerinden ve veri çekimi yaptıkları veritabanlarından ileri gelen sebeplerle öngörülemeyen bazı aktarım hataları yapabilmeleri de olasılıklar arasındadır. Hatta herhangi bir disiplinin doğası, çalışmanın elektronik format dışındaki kaynaklarla gerçekleştirilebilmesini de gerekli kılabilmektedir. Bireysel kaynak yönetim araçlarının bu durumda devreye giren kolay düzenleme işlevleri, bilim insanlarının olası aktarım hatalarını ve disipline özel kaynak tanımlamalarını el yordamıyla yapabilmelerine imkân tanımaktadır.

Bireysel kaynak yönetimi araçlarının düzenleme modülleriyle esasen anlatılmak istenen ise; yukarıda bahsi geçen olasılıkları da kapsayan niteleyici ve tanımlayıcı düzenlemelerin daha ileri bir aşamasıdır. Araçların sahip olduğu kaynak/dosya düzenleme modüllerinin yetenekleri; dosyalara hatırlatıcı not ekleyebilme, dosyalar ve metinler arasında köprüler/ilişkiler kurabilme, ana konu/alt konu gibi kişisel sınıflamalar tasarlayabilme, etiket bulutları oluşturabilme ve/veya kaynak hakkında ipucu veren kişiye özel anahtar kelimelerle dosyayı tanımlayabilme gibi işlevleri harekete geçirmektedir. Çalışmalarında atıf ve bibliyografik veritabanı yazılımlarının çalışma prensipleri, yetenekleri ve fonksiyonlarını anlatan Hernandez ve diğerleri (2008, s. 472); bu yazılımlar içinde oluşturulan bir kütüphaneye ilgili literatür eklendikten sonra, kullanıcının bu literatürü unutmak veya kaybetmek konusunda

endişelenmeksizin etkin bir şekilde depolama ve erişim gerçekleştirebileceğini savunmaktadırlar.

Bireysel bilgi yönetimi sürecinin bilgi arama ve bilgi erişim fonksiyonlarından etkin ve verimli bir şekilde yararlanmak için kullanılan kaynak yönetimi araçları, kaynakların tam metin, görüntü, video ve ses gibi dosyalarla doğru şekilde birbirine bağlanmasını sağlamaktadırlar. Düzenleme işlemi, araştırmacının zaman ayırması gereken özen isteyen bir özelliktir. Doğru şekilde sisteme işlenen etiketler, notlar ve ilişkiler; hızlı çözüm ve cevap gerektiren durumlarda saniyeler içinde araştırmacının aramalarını yanıtlayabilmektedir. Düzenleme esnasında kaynak yönetim aracına işlenen veri girişleri, aynı zamanda bilimsel araştırma sürecinin raporlama evresinde ifade edilen kelime işlemcilerle birlikte çalışan kişisel kütüphanenin/arşivin de kontrollü bir şekilde oluşturulmasına temel olmaktadır.

5.3.4. Kişisel Kütüphane/Arşiv Oluşturma

"Akademik yaşamda kişilerin yaşadıkları ortak güçlüklerden biri de çok ve karmaşık kaynaklar arasından aranılan kaynağın bulunamaması" (Polat ve Binici, 2015, s. 93) ya da emek, zaman ve maliyet kayıplarıyla birlikte geç bulunması sorunudur. Bilgiyi hem üreten hem tüketen yönüyle bilim insanları sahip oldukları kaynakların varlıklarını her an sorgulayabilmek ve konumlarını saptayabilmek isteyebilmektedirler. Bu anlamda akademisyenler arasında kişisel çözümlerin üretildiği ve geleneksel biçimde düzenlenmiş kitaplıkların/koleksiyonların oluşturulduğu bilinen bir gerçektir. Kişisel çözümlerin geçiciliği ve geleneksel biçimde düzenlenmiş kişisel koleksiyonların bilimsel araştırma sürecini yavaşlattığı düşünüldüğünde; anlık bilgi gereksinimlerine üstverilerle yanıt verebilen elektronik ortamda bulunan kişisel kütüphane/arşiv araçlarının kullanımının kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bireysel kaynak yönetim araçları, araştırmacıların kendi kişisel kütüphanelerini/arşivlerini oluşturabilmelerine olanaklar sunarak bireysel bilgi yönetimi sürecine doğrudan katkılar sağlamaktadır.

"Geçmiş dönemlerde bilgi kaynaklarının saklanmasında kütüphane, arşiv gibi merkezlere gereklilik duyulurken; bugün bilgisayarlara bağlı depolama araçları bu işlevi yerine getirmektedir" (H. Yıldırım ve Yılmaz, 2012, s. 69). Bireysel kaynak yönetimi araçlarının kaynağı üstverilerden oluşan künyesiyle birlikte kayıt altına

alması; öz denetimden geçmiş bir kütüphane/arşiv oluşturulabilmesi konusunda önemli ölçüde fayda getirmektedir. Kaynak yönetimi araçlarının kişisel kütüphane/arşiv oluşturma işlevi; bireysel bilgi yönetimi sürecine profesyonel bir şekilde yaklaşabilmeyi ve bilimsel araştırma sürecinde literatürü sistematik olarak verimli bir şekilde gözden geçirebilmeyi kolaylaştırmaktadır. Yirmi birinci yüzyılın modern koleksiyon yönetimi anlayışını ortaya koyan bireysel kaynak yönetimi araçları, ilgili literatürü kütüphanesinden/arşivinden tek bir anahtar kelimeyle çağırabilmekte ve bilim insanın çalışmasının raporlama sürecini bu kütüphaneyle/arşivle iç içe bir şekilde sürdürebilmesinin yolunu açmaktadır.

Araştırmacıların sahip olduğu eserlerin, dijital kopyaları da göz önüne alındığında sayısının zamanla artabileceğine işaret eden Polat ve Binici (2015, s. 15); kaynakların etkili bir biçimde kullanılması için eserlerin tasnif edilmesi, tarama yapılması, ihtiyaç olduğunda erişimin sağlanması gerektiğini belirtmektedirler. Bu durumda izlenmesi gereken ilk yol, sahip olunan kaynakları tüm bileşenleriyle hesaplamaktır. Kişisel kütüphanenin/arşivin boyutu da göz önüne alınarak; kaynaklar için imha uygulamaları gerçekleştirilebilir ve/veya güncel kaynakların temini sağlanarak kişisel koleksiyonun işlevselliği ve güncelliği artırılabilir. İşlevsellik ve güncellik fonksiyonları; koleksiyondan elde edilecek verimin düzeyini yükseltmesi bakımından, bilim insanlarının zihinleriyle kişisel kütüphaneleri/arşivleri arasında kurdukları beşere özgü karmaşık örüntüyü anlamlı hale getirmeleri ve akademik performanslarını artırmaları için önemli uygulamalar içermektedir. Bireysel kaynak yönetimi araçlarıyla gerçekleştirilecek olan bir metin oluşturma algoritması, PDF belgesinden zihin haritasına farklı dosyalardan daha önce işaretlenmiş metinleri çekmeyi ve yönetmeyi kolaylaştırır (Teh, 2019).

Bireysel kaynak yönetimi araçlarının sunduğu imkanlar bağlamında kişisel bir kütüphane/arşiv oluşturulurken; yazılımların/programların bilgiyi içeri aktarma işlevinin sergilediği performans, el yordamıyla gerçekleştirilmesi gereken durumlarda tanımlama ve niteleme alanlarının kullanım kolaylığı ve bu alanları oluşturulan koleksiyonun niteliğine uygunluğu gibi faktörlerin ön plana çıktığı söylenebilmektedir. Bireysel bilgi yönetimi sürecine profesyonel yaklaşım sergilemek; hataların fark edilmesini, koleksiyonun rasyonel bir şekilde yönetilmesini ve etkin kaynak erişimini sağlamaktadır. Bilgi erişim standartları ve protokollerine

uyumlu çalışan bir bireysel kaynak yönetimi aracı; uyumlu diğer yazılımlarla beraber koleksiyonun doğru üstverilerle paylaşılmasına olanak sağlayarak bilimsel iletişimi ve ortak çalışmaları desteklemekte, yüksek performans ve verimlilik elde edilmesinin önünü açmaktadır.

5.3.5. Okuma

Bibliyografik araçlar, araştırmacıların ilk literatür araştırmasını izleyen aşama için benimsedikleri yöntemlerin daha şeffaf ve sistematik hale getirilmesine katkıda bulunabilmektedir (King ve diğerleri, 2011, s. 723). Yazılımların/programların sınıflama ve klasör oluşturma fonksiyonları benzer ve ilişkili olabilecek kaynakları bir araya getirebilmektedir. Bir makalenin yazar adı, yayın yılı ve başlığı gibi erişim uçları; kaynakların kaydedilmesini ve okunmasını kolaylaştırır (Basak, 2014, s. 561; Reiss ve Reiss, 2002, s. 1647). Tanımlama ve niteleme alanları sayesinde oluşturulan kişisel erişim uçları; ilgili literatürü tek bir tuşla kişisel kütüphaneden/arşivden çağırabilmektedir. Bu sayede araştırmacı, klasörün kapsadığı konunun içinde bulunan kaynakları künye bilgileri ve dosyalarıyla görüntüleyebilmektedir. Kişisel kütüphane/arşiv içinde mevcut olan kaynakların şeffaf ve sistematik bir şekilde görüntülenebilmesi; bilimsel araştırma sürecinin "elde edilen bilgi kaynaklarının okunması" (akademik okuma) evresiyle ilişkilidir.

Bilimsel araştırma sürecinin akademik okuma evresinin kalitesi, kaynak yönetimi araçlarının araştırma sürecinde etkin kullanımıyla doğru orantılıdır. Sistematik incelemeler yapan araştırmacılar, alınan referansları değerlendirmekte ve bunları çalışmaya dahil etmek/hariç tutmak için kodlamaktadırlar (King ve diğerleri, 2011, s. 721). İlgili literatüre dair sistematik inceleme imkânı sunan bu araçlar, akademik okuma eylemini destekleyici bir prensipte kurgulanmıştır. Bu prensip içinde bilim insanı sadece bilgi kaynakları arasında geçişler yapmaz, aynı zamanda farklı bilgi erişim sistemleri arasında da okuma eylemini harekete geçirebilmektedir. Akademik okuma eyleminin bilgiyi sistematize eden kaynak yönetimi araçlarında gerçekleştirilmesi, davranış açısından farkındalığa ve biçimsel olarak ise bireysel becerilere ihtiyaç duymaktadır. Kaynak yönetimi araçlarının akademik okuma evresine sağladığı rasyonel verimlilik ise, bilim insanlarının kişisel kütüphanelerini/arşivlerini birbirleriyle paylaşabildikleri parametrelere sahip

olmasında gizlidir. Başka bir bilim insanı tarafından sistematize edilmiş bir literatüre erişmek, literatürün hem daha iyi anlaşılmasını hem de üstüne katılarak geliştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Çünkü, sistematik incelemeler sürecin her aşamasında titiz ve güvenilir bir veri yönetimi planı gerektirmektedir (King ve diğerleri, 2011, s. 719).

Bilim insanı, sistematik okuma ve inceleme eylemi sırasında kaynakların birbirine yakınlık ve ilişki durumlarını analitik olarak gözden geçirmektedir. Göz ucuyla okumanın çok ötesinde bir eylem olan bu davranış sayesinde bilim insanı; kaynaklarda geçen metin, cümle, tablo, görüntü, vb. önemli parçaları yakalayabilmekte ve kendi çalışmasıyla sentezlenebilir hale getirmektedir. "Bilim insanının araştırma sürecindeki bu davranışına teknik katkı sağlayan kaynak yönetimi araçlarının okuma ve sentezleme işlevi; dokümanların okunup okunmadığını işaretleme, PDF dosyalarının içeriğine not alma ve notları gruplandırma, PDF dosyalarındaki notları toplu olarak kopyalama, dokümandaki notlara link verme, zihin haritaları oluşturma gibi işlevler ile araştırmacılara ek kolaylıklar sunmaktadır" (Binici, 2017, s. 95).

5.3.6. Yazma

Bireysel kaynak yönetim araçlarının yazma ve atıf verme işlevi; binlerce atıf stilinin arasından seçim yapmak ve stil üzerindeki kontrolü raporlama süreci boyunca korumak zorunda olan bilim insanı için eşsiz kolaylıklar sunmaktadır. Demir (2018, s. 780) kaynak göstermenin bilginin bilimselliğinin bir gereği olduğu kadar fikrî mülkiyet ve telif haklarına saygının da bir gereği olduğunu ve istifade edilen bir kaynağın araştırmada belirtilmemesinin yayın etiği suçu (intihal/plagiarism) olduğunu belirmektedir. Bilimsel etik için son derece önemli bir evre olan kaynak gösterme aşamasının el yordamıyla yapılması, zaman alıcı olduğu kadar hatalara neden olan bir eylem olduğu da gerçektir. En yaygın atıf stillerinin APA, MLA (Modern Language Association), Chicago, Turabian, Vancouver gibi kaynak gösterme biçimleri olduğunu belirten Polat ve Binici (2015, s. 7); bunların dışında kimi üniversiteler ve akademik dergilerin de kendilerine özgü atıf gösterme kuralları belirlediklerini ve bu kadar çok kaynak gösterme biçiminin akademik yazı yazmayı zorlaştırdığını ve hataların doğmasına neden olduğunu açıklamaktadırlar.

Fenner (2010) referans yönetimi programlarının arama, depolama ve yazma olmak üzere üç temel işlevi yerine getirerek araştırmacılara yardımcı olduğunu ifade

etmektedir. Polat ve Binici (2015, s. 6) ise; bilimsel araştırma sürecinin yayın toplama, düzenleme, okuma ve yazma aşamalarından oluştuğunu belirtmektedirler. Referans yönetimi programlarının büyük çoğunluğunda bulunan atıf verme fonksiyonları; bilimsel araştırma sürecinin rapor yazım evresiyle uyumlu bir şekilde ilerlemesi için tasarlanmışlardır. Öney (2019a, s. 24) birçok araştırmacının raporlama evresinde Microsoft Word programını tercih ettiklerini ifade etmektedir. Fenner (2010) tüm referans yönetimi araçlarının/yazılımlarının bir kelime işlemci eklentisi olmadığını ve eğer yaparlarsa genellikle sadece Microsoft Word ve belki de OpenOffice'i destekleyeceklerini öne sürmektedir.

"Araştırma metninin yazımında en zahmetli ve zaman alıcı işlemlerinden biri, atıf yapma ve kaynakça oluşturmaktır" (Polat ve Binici, 2015, s. 6). Bu aşamada bireysel farkındalık ve kişisel beceriler gibi etmenler hataların sıklık derecesini etkilemektedir. Binici (2017, s. 96) farklı kaynak gösterme biçimlerinin, her standartta her kaynağın ayrı biçimde gösteriminin, künyelerdeki özniteliklerin sıralanmasının; büyük, küçük harf ve noktalama işaretlerinin; tekil, çoğul veya tüzel yazarlık gibi ayrıntılı kuralların, yazım aşamasında yazarı araştırmasının odağından uzaklaştırabileceğini ifade etmektedir. Bireyin konuya iradeli ve bilinçli yaklaşım sergilemesi yazma sürecinden verimlik elde edilmesini sağlayabilen önemli bir etkendir. İradeli ve bilinçli yaklaşım kontrollü olmayı artırarak bireyde odaklanma yeteneğini geliştirir. Bu gelişim ele alınan konu üzerinde etkin düşünmeye olanak tanırken, sonucunda da bireysel farkındalığın oluşmasına zemin hazırlar. Bireysel kaynak yönetimi araçları yazım aşamasının zahmet isteyen ve zaman alan evrelerinde bireyin kontrol, odak ve farkındalık gibi davranışlarına irade ve bilinç konusunda katkılar sağlamaktadır.

Bilimsel dergilerin yayın kabul süreçlerinde farklı atıf stillerinde çalışma yapılmasını istemeleri yazma, atıf verme ve kaynakça oluşturma süreçlerinin zorluk derecesini etkilemektedir. Bunun bir nedeni olarak disipline özel durumlar ve akademik yazım sürecinin akademik okumayla birlikte sürdürülen bir süreci temsil etmesi gösterilebilir. Oysaki, içerik olarak büyük farklılık olmamakla beraber, her stil kullanıldığı disiplinin ihtiyaçlarına cevap vermek için oluşturulmuştur (Orhan Sungur ve Özkan Seyhan, 2013, s. 26). Türkiye'de Binici (2013), APA yazım stilini Türkçe yazım kurallarına uyarlayarak CSL dilinde kaynak gösterme biçimi tasarlayan bir çalışma gerçekleştirmiştir. APA-TR olarak isimlendirilen bu adaptasyon çalışması

Mendeley ve Zotero gibi bireysel kaynak yönetimi araçlarında çalışabilmektedir. “Bu biçim dosyası APA kaynak gösterme biçiminin altıncı sürümünden Türkçeye uyarlaması yapılmış bir sistemdir” (Polat ve Binici, 2015, s. 42). Akademik yazım sürecine destek olan bir diğer yazım stili çalışması ise Demir (2018) tarafından hazırlanan “İSNAD (İlahiyat Atıf Sistemi) atıf sistemi” isimli çalışmadır. İlk olarak “ilahiyat atıf sistemi” olarak geliştirilen İSNAD atıf sisteminin ilgi görmesi sebebiyle; sosyal ve beşeri bilimler alanında kullanılabilmesi için ikinci versiyonu hazırlanarak akademinin hizmetine sunulmuştur.

5.3.7. Senkronizasyon

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler bireysel kaynak yönetimi araçlarının bilgisayar sürümlerinin yanında web ve mobil sürümlerinin geliştirilmesine de yol açmıştır. Söz konusu yazılımların/programların bilgisayar sürümünde bulunan kaynakların bir web ortamında sağlanan kullanıcı hesabıyla eşitlenmesini ifade eden senkronizasyon işlevi; kaydedilmiş verilerin yönetilmesini, mevcut bibliyografyaların eş zamanlı olarak tüm sürümlerde güncellenmesini ve kaynak dosyalarının yedeklenmesini sağlamaktadır. Yazılımların/programların senkronizasyon gerçekleştirme özelliğinin sadece yedekleme ve görüntüleme ile ölçülmemesi gerektiğini savunan Binici (2017, s. 99); mobil veya tablet sürümü, bulut sürümünün depolama kapasitesi, yedekleme hızı ve sorunsuz entegrasyon, künye ve dosyalar üzerinde değişiklik yapma özelliklerinin oldukça aranan yetenekler olduğunu açıklamaktadır. Referans yönetim yazılımlarının 2005 yılında web 2.0 ile tanıştığını açıklayan Fenner (2010); yazılımların birkaç kullanıcı, bilgisayar ve/veya diğer web uygulamaları arasında referansları kolayca paylaşabilmeyi sağladığını belirtmektedir.

Mead ve Berryman (2010, s. 389) Macintosh, Windows, Linux, iOS (iPhone/iPad Operating System) ve Android gibi işletim sistemlerinde, indirme prosedürleri, tarayıcı eklentileri, bağlantı çözücüler, üstveriler, şifreler, sanal özel ağlar ile güvenlik duvarlarının web hesapları ve akıllı telefonlarla senkronizasyonlarında zorluklar olabileceğinin altını çizmektedirler. Bireysel kaynak yönetim araçları, kaynakların verimlilik esasıyla kullanılabilmesi ve verilerin tutarlı biçimde saklanabilmesi için senkronizasyon mekanizmaları oluşturmuşlardır. Senkronizasyon mekanizmalarının tutarlı bir prensipte çalışması; bilginin dışa aktarımı, yedeklenmesi ve paylaşımı,

gereksinim duyulan süreçlerin sorunsuz ilerlemesi son derece önemlidir. Yazılımların/programların senkronizasyon altyapısının varlığı ya da gücü aynı zamanda kullanıcıların tercihini de etkileyen bir ölçüttür. Mesela ağ üzerinde yaşanan bir yoğunluk; yapılan grup çalışmaları ya da ortak çalışmalarda kullanıcıların birbirleriyle olan eş zamanlı etkileşimini yavaşlatabilir. Bir bireysel kaynak yönetimi aracının senkronizasyon performansı akademik dinamiklerin çalışması için engel teşkil etmemelidir.

5.3.8. Dışarı Aktarma

Bilginin içeri aktarılması kadar önemli olan bir diğer işlev de kaynağın ya da dermenin dışarı aktarılması işlevidir. Dışarı aktarım işlevi; bireysel kaynak yönetimi aracının mevcut sürümlerinde bulunan referanslara ait üstveriler üzerinde yapısal bir dönüşüm gerçekleştirerek bu verilerin yedeklenmesini, farklı bir sürüme ya da yazılıma/programa aktarılabilmesini ve/veya bilimsel iletişim ortamında paylaşabilir olmasını sağlamaktadır. Programların/yazılımların dışarı aktarım performansı bu adımlardan elde edilebilecek verimlilik düzeyini de etkilemektedir. Fernandez (2011, s. 6), atıfları kolayca dışarı aktarabilme özelliğinin yalnızca birbirleriyle iletişim kurması gereken blog yazarları ve diğer kullanıcılar için değil aynı zamanda giderek dijitalleşen dünyamızda referans çalışmaları yapmak üzere yeni teknolojiler kullanan bilgi uzmanları için de yararlı olduğunu belirtmektedir.

Dışarı aktarım işlevi sayesinde sahip olunan arşivde/kütüphanede bulunan referanslara ait üstveriler; yapısal olarak diğer yazılımlarda/programlarda da çalışabilen bir dosyaya dönüştürülmektedir. Üstverilerin yedeklenmesi, aktarılması ve/veya paylaşılması için tasarlanan bu dosya formatları farklı türlerde (RIS, Bibix, Bibtex, vb.) olabilmektedir. Kaynak yönetimi programlarının birbirleriyle veri alışverişinde bulunmalarını sağlayabilmek için geliştirilen söz konusu formatlar; bireyin amacına göre yedekleme, aktarım ve paylaşım gibi gereksinimlerini karşılayabilmektedir. Araştırmacı kütüphanesi/arşivini dışarı aktarmadan önce; en iyi sonucu alabilmek için, referansları tanımlayan ve niteleyen üstverileri titiz bir şekilde düzenlemelidir. Gilmour ve Cobus-Kuo (2011, s. 66) farklı referans yöneticilerinin farklı bibliyografik veritabanlarıyla nasıl etkileşime girdiğini test etmek için; yedi farklı bibliyografik veritabanında (Arxiv, BioMed Central, PLoS, EBSCO CINAHL, Ovid Medline,

ScienceDirect ve PubMed) performans ölçümü gerçekleştirmektedirler. Çalışmada, dışarı aktarım sürecinde ağırlıklı olarak doğrudan dışarı aktarım yöntemleri (bağlantı, eklenti ve/veya simgeye tıklamak gibi) tercih edilmekte, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise dolaylı yöntemlere (genellikle RIS ve Bibtex dosya formatında dışarı aktarılan verilerin referans yöneticiye aktarılması gibi iki adımlı bir işlem) başvurulmaktadır. Gilmour ve Cobus-Kuo bu etkileşimde verimliliği etkileyen faktörleri; verilerin alınabileceği kaynağın niteliği, dışarı aktarım mekanizmasının kolaylığı (doğrudan/dolaylı) ve alınan verilerin kalitesi şeklinde sıralamaktadırlar.

Günümüzde bireysel kaynak yönetim araçlarının senkronizasyon işlevleri kullanıcıya ait hesaplar aracılığıyla farklı aygıtlarda kütüphaneleri/arşivleri birbiriyle eşitleyebilen prensiplerde çalışmaktadır. Ayrıca, kaynak yönetimi araçlarının çoğunun günümüzde teknolojik alt yapısı bilgi erişim protokolleri ve standartları aracılığıyla birbirlerine veri transferi yapabilmektedir. Bu durumun dışarı aktarım işlevinin yedekleme, aktarım ve paylaşım amacıyla kullanımını azalttığını gösterdiği söylenebilmektedir. Yine de kullanım amacına göre bilimsel iletişim ortamında dışarı aktarım mekanizmalarının çalıştırılması her zaman olasılıklar arasında bulunmaktadır. Çünkü, programın/yazılımın abonelik süresinin bitmesi, program/yazılım değiştirme, bir programdan/yazılımdan diğer programa/yazılıma veya içerik ortamlarına veri transferi veya paylaşımı sıkça karşılaşılan bir durumdur (Binici, 2017, s. 97). Bir kaynak yönetimi aracının kullanım amacının, bilim insanının gereksinimlerini karşılamadığı durumlarda çalışmaya daha uygun ortamı tasarlayabilecek yeteneklere sahip marka/model tercih edilebilmektedir. Değişikliğin söz konusu olduğu bu gibi durumlarda kütüphane/arşiv dışarı aktarılarak uygun bir dosya formatına dönüştürülebilmekte ve veriler amaca uygun olarak tercih edilen yeni kaynak yönetimi aracına üstverilerle aktarılabilmektedir. Aynı dosya formatları grup çalışmaları ve paylaşım için de önemli bir standart veri alışverişi sağlayabilmektedir.

5.3.9. Paylaşım

Bireysel bilgi yönetimi sürecinin ve yaşam döngüsünün son evresi olan paylaşım evresi; bilimsel iletişim kanallarının etkin bir biçimde çalıştırılarak yeni bilimsel farkındalıkları ortaya çıkarması ve sürecin yaşam döngüsünde yeni başlangıç uçları oluşturması sebebiyle oldukça önemlidir. Günümüzde bireysel kaynak yönetim

araçlarının kullandıkları bilgi erişim standartları, protokolleri ve sosyal ağ alt yapıları bireysel bilgi yönetimi sürecinin paylaşım evresine katkı sağlayarak bilimsel iletişim ortamları oluşturmaktadır. İşbirliği, ortak çalışmalar ve/veya grup çalışmaları sahip olunan bilgi ve kaynakların paylaşılmasını gerekli kılmakta ve bu gereklilik için bireysel kaynak yönetimi araçlarının paylaşım işlevinden yararlanılmaktadır. Nilashi ve diğerleri (2016, s. 35) çoğu referans yönetim yazılımının; farklı yazılım ve/veya diğer sanal ortamlarla entegrasyona izin veren, verileri paylaşan ve zenginleştiren özellikleri sayesinde web ortamından en iyi şekilde yararlanabilme imkânı sunduklarını belirtmektedirler. Esgin (2019a, s. 5) World Wide Web ve bilgi iletişim teknolojilerinin modern toplumun birbirleriyle etkileşmesi üzerinde büyük bir etkisi olduğunu ifade ederken; internet üzerindeki sosyal medya ve bilgi paylaşımına ek olarak sosyal ilişkiler kurulabilmesini de olanaklı hale getirdiğine işaret etmektedir.

Öney (2019b, s. 265) tez yazım sürecinde öğrenci ile danışmanı arasındaki iletişimin tezin kalitesine olumlu katkı sağlayan başat bir faktör olduğunu ve tez hazırlama sürecini olumlu etkileyerek kalite düzeyini artırdığını savunmaktadır. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının grup çalışmalarına olanak tanıyan paylaşım işlevi; birden fazla teze danışmanlık yapan akademisyenlerin öğrencilerini takip edebildiği bilimsel bir iletişim ortamı kurulmasını sağlamaktadır. Programların/yazılımların grup çalışmasına katkı sağlayan özellikleri sadece danışman ve öğrenci arasındaki bilimsel iletişimi sağlamamakta; tartışma ortamları oluşturulması ve beyin fırtınaları gerçekleştirilmesi için de uygun ortamın önünü açmaktadır. Kaynak ve/veya kaynaklar üzerinde eş zamanlı olarak paylaşılan bilimsel yorumlar; düşüncelerin olgunlaşması, zenginleşmesi ve/veya çalışma haritaları oluşturulması için tetikleyici bir güç niteliği taşımaktadır.

Dijital kütüphaneleri soğuk düşünce depolarına benzeterek çoğu dijital kütüphanenin soğuk, kişisellikten yoksun, izole edilmiş ve erişilebilirlikten uzak yerler olduğunu savunan Hull ve diğerleri (2008, s. 8); çalışmalarında "kişiselleştirme" ve "sosyalleşme" kavramlarına ayrı bir paragraf açarak, bilim dünyasında verilerin/üstverilerin büyük ve dağınık gruplar tarafından paylaşılmasının giderek önem kazandığını ifade etmektedirler. Bilimsel araştırma sürecinde bilgi üretiminin etkileşime dayalı katılımcı kültürüne iletişim, işbirliği ve düşünce dolaşımı konularında katkı sağlayan bireysel kaynak yönetimi araçları; düşüncelerin

bireysel/yerel/ulusal öneme sahip olan konumunu uluslararası bir boyuta taşıyabilmekte ve bilginin küreselleşmesinde önemli rol oynamaktadır.

"İnternet kullanımın artması bilimsel bilginin paylaşımını artırmanın yanında erişimini de kolaylaştırmıştır" (H. Yıldırım ve Yılmaz, 2012, s. 69). Bu yönüyle bilimsel bir çalışmanın paylaşımının avantajlarının yanında güvenilir şekilde gizliliğinin esas alınması da gerekmektedir. Nitekim, bilim insanlarının büyük çoğunluğu yayınlarını hakem sürecinden önce herhangi bir sosyal platformda paylaşmaktan haklı sebeplerle kaçınmaktadırlar (Hull ve diğerleri, 2008, s. 10). Bireysel kaynak yönetimi araçları bilim insanlarına referanslarının, dosyalarının, notlarının, yorumlarının ve/veya yayınlarının gizlilik düzeylerini ayarlayabilmelerine imkân tanımaktadır. Yazılımların/programların bilimsel iletişim ortamlarında verilerin paylaşımdan korunması için; birçok sosyal medya platformunda olduğu gibi 'sadece ben görebilirim', 'sadece arkadaşlarım görebilir', 'sadece arkadaşlarımın arkadaşları görebilir', 'sadece "x" kişisi/grubu görebilir' veya 'herkes görebilir' gibi gizlilik düzeyleri kişisel seçenekler olarak sunulmaktadır.

Bireysel kaynak yönetimi araçlarının paylaşım işlevi; yeterliği tartışılsa bile kullanıcılarına önemli gizlilik düzeyleri sunarak kararlı şekilde çalışmaktadır. Güvenlik, uyumluluk, bulutta saklama alanı hakkı gibi platform özellikleri bu kararlı yapıları etkileyen faktörler olarak sayılabilir. Bu faktörler sosyal medya araçlarının paylaşım işlevi ve gizlilik seçeneklerinin hemen hepsinde olduğu gibi; bireysel kaynak yönetimi araçlarının işbirliği ve ortak çalışma alanlarında da bir evrim geçirerek gelişmektedir. Paylaşım işlevinin gelişiminin bilimsel araştırma sürecine getirdiği kazanımlar, kuşkusuz bilim insanlarının işbirliği ve ortak çalışma mekanizmalarının gerektirdiği ölçüde verimli ve yüksek kapasitede çalışabilmesi için çözüm odaklarını harekete geçirmektedir.

5.3.10. Atıf Stili Dili (Citation Style Language - CSL)

Bilimsel yayınların önemli bir parçası olarak kabul edilen kaynak gösterme evresi temelde bilimsel iletişimi sağlamaya yaramaktadır ve aynı zamanda bilim etiğinin de konusu içinde yer almaktadır. Bilimsel yayınlarda doğru dergi stiline referans vermek ve listelemek çok önemlidir (Murlimanju, Prabhu ve Pai, 2020, s. 103). Kaynak göstermek; bilimsel bir yayının güvenirlik ve kullanılan bilgilerin/belgelerin

erişilebilirlik düzeyini artırmaktadır. Günümüzde kaynak gösterme yöntemleri için bibliyografik sistemler geliştirilmiştir. Böyle bir sistemin neden evrimleştiği açık olmamakla birlikte; formatların doğru olması için ayrıntılara özen gösterilmesi gerekmektedir ve bu durum yazarlar için zaman alıcıdır (Kambhampati ve Maini, 2019, s. 381). Bireysel kaynak yönetim araçları zaman ve emek isteyen kaynakça kurallarını bilimsel bir yayına üstverileriyle kolayca aktarabilmektedir. Sayıları her geçen gün artan kaynak yönetimi araçları; bilim insanlarının kütüphanesinde/arşivinde bulunan mevcut kaynakları dergilerin kurallarına göre biçimlendirebilmektedirler. Bu yazılımlar/programlar aracılığıyla istenen stilde kaynakçalar ve atıflar oluşturabilmek için, bilgisayarların okuyabileceği bir kodlama dilinde yazılmış olması gerekmektedir. Kaynak yönetimi yazılımları/programları Citation Style Language (CSL) adı verilen bir dil kullanmaktadırlar.

Kaynak yönetimi programları genellikle kelime işlemci programlarda eklenti modülleriyle birlikte bütünleşik yapılarda çalışarak kaynakça gösterme ve raporlama (yazma) evrelerine destek olmaktadırlar. CSL, dergilere gönderilen yayınlardaki atıfların ve referansların standart formatlarda yazılabilmesi için geliştirilmiş XML tabanlı bir işaretleme dilidir (Kambhampati ve Maini, 2019, s. 381). Dosya uzantısı ".csl" biçimindedir. CSL uzantısı Zotero, Mendeley, Papers, Qiqqa, Drupal ve Pandoc gibi yazılımlar tarafından kullanılabilmektedir (Binici, 2013, s. 411). Bilimsel bir derginin yayın kabul ilke ve kuralları; derginin ekolünü ortaya koymaktadır ve ayrıca künyelerde ilke ve kurallar bakımında eksik olmaması bilim etiği bakımından önemli bir durumdur. Raporlama evresinde bireysel kaynak yönetimi araçları ve kelime işlemcilerle birlikte çalışan bilim insanları, CSL'nin sağladığı birçok avantajı elde etmektedirler. CSL'nin çeşitli işletim sistemleriyle çalışabilmesi ve UTF-8[4] (Unicode Transformation Format 8) karakter kodlamasına sahip olması her tür metin işlemcisi tarafından kullanılabilmesini sağlamaktadır (Lok ve Cervantez, 2016, s. 334). Çalışmasında yaygın kaynak gösterme biçimlerinin Türkçeye uyarlanmasını amaçlayan Binici (2013, s. 418) bilimsel çalışmaların yayımında söz sahibi olan üniversiteler, meslek kuruluşları, yayınevleri ve dergi editörlerinin kendi kaynak gösterme kurallarını CSL'de yazarak araştırma metinlerinin yazımında bibliyografya

[4] UTF-8: 8 bitlik bir unicode dönüşüm biçimidir. Unicode karakterlerini değişken sayıda 8 bitten oluşan bayt (kod birimi) gruplarıyla kodlamakta kullanılır. Rob Pike ve Ken Thompson tarafından geliştirilmiştir (Wikipedia.org, 2020).

yönetim programlarının kullanım avantajlarını yazarlarına sunmaları gerektiğini savunmaktadır.

Kaynakçalardaki üstveriler kaynağı tanımlayıcı ve niteleyici standart erişim uçlarından oluşmaktadırlar. Üstverileri bilgisayarlar için anlamlı hale getiren CSL, kaynak yönetim araçlarının içeri aktarım özellikleri sayesinde kaynakların erişimini kullanıcılar için kolaylaştırmaktadır. Bu konuda Shotton, (2013, s. 296) ve Willighagen (2019, s. 1) araştırmaların, diğer araştırmalardan elde edilen bilgilerle genişletildiğini veya kullanıldığını; bilimsel yayıncılığın birincil amacı bilginin dağıtımı olduğu için, yayınların ve atıf yaptıkları literatürün erişilebilir, tanımlanabilir ve bulunabilir bir şekilde dağıtılmasının önemli olduğunu ifade etmektedirler. Referans yönetim yazılımlarının bu konudaki etkisinin göz ardı edilmemesi gerektiğini savunan Willighagen (2019, s. 4); bazı referans yönetim yazılımlarının arka uçlarının tescil edilmiş verilere sahip olduğunu ifade ederken, birçok aracın Amerikan Kongre Kütüphanesi'nin üstverileriyle etkileşim halinde olduğunu vurgulamaktadır. Bilgi erişim sitemlerinden üstverileri araştırmacının kütüphanesine/arşivine çeken ve yazım aşamasında kaynakça/atıf göstermedeki hata payını azaltan bireysel kaynak yönetimi araçları açık kaynak kodlu CSL sayesinde, künye biçimlendirme formatlarındaki standartları yüksek performansta yakalayabilmekte; bilimsel araştırma ve bireysel bilgi yönetimi süreçlerine destek olabilmektedirler.

6. BÖLÜM: BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde özellikle bilişim dünyasında yaşanan yenilikler ve dönüşümler küresel rekabet ortamının tüm sinir uçlarını etkisi altına alırken; bilimsel bilginin de stratejik bir güce doğru evrilmesine neden olmaktadır. Entelektüel üretim ve tüketim evreleri arasında evrilen bu sürecin en önemli aktörleri olan bilim insanları; bu süreç içinde elde ettikleri bilgi kaynaklarından nesnel ve üst düzeyde enformasyonlar çıkarabilmek için çabalamaktadırlar. Bilim insanının bir kaynaktan üst düzeyde enformasyonlar çıkarabilmesi, aynı zamanda o kaynaktan üst düzeyde yararlanabilmeyi gerektiren önemli becerilere de sahip olduğuna işaret etmektedir. Entelektüel üretim ve tüketim evreleri arasında geçen süreçte bilgi yönetiminin bireysel yönüne odaklanan bu çalışma; bilim insanlarının akademik verilerini/bilgilerini/materyallerini nasıl yönettiklerini ve muhafaza ettiklerini saptayabilmek, bireysel kaynak yönetimi araçlarının akademik çalışmalarda sağladığı avantajları ortaya koyabilmek, bilgi yönetiminin bireysel yönüne dikkat çekebilmek, bilgi yönetimi ve organizasyonunda bireysel kontrolün düzeyini ortaya çıkarabilmek amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamına giren grubun söz edilen amaçlara yönelik tavır, davranış, düşünce ve yaklaşımlarını saptayabilmek amacıyla anket tekniğinden yararlanılmıştır. Söz konusu anket, Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilimsel Etik Kurulu 20/10/2020 tarihli ve 320 sayılı kararıyla "bilimsel araştırmalar etiği açısından bir sakıncası bulunmadığı" yönünde değerlendirilmiştir (Ek 1). Anket çalışması; Ordu Üniversitesi Rektörlüğü tarafından verilen 22/10/2020 tarihli ve 81515450-204.01.07-E.00000542876 sayılı izin belgesi (Ek 2) ile 26/10/2020 – 20/11/2020 tarihleri arasında aynı üniversitenin akademisyenlerinde uygulanmıştır.

İki bölümden oluşan anketin birinci bölümünde çalışmaya katılan akademisyenlere "cinsiyet, yaş, unvan ve çalıştıkları bilimsel alandan" oluşan demografik bilgilerin elde edilebileceği şekilde sorular yöneltilmiştir. İkinci kısma başlamadan önce konu hakkında kapalı ve yarı kapalı uçlu olmak üzere dokuz soruya daha yer verilmiştir. Aynı anketin ikinci bölümünde akademisyenlerin bireysel bilgi yönetimi sırasında sergiledikleri davranışlara ve bireysel kaynak yönetimi araçlara yönelik farkındalıklarını ölçebilmek üzere bazı önermelere yer verilmiştir. Ankette altılı Likert ölçeği "Daima, Çoğunlukla, Bazen, Nadiren, Asla ve Fikrim Yok" tercihlerinden

oluşan seçenekler kullanılmış ve katılımcılardan önermelerle ilgili kendi tutum ve davranışlarını derecelendirmeleri istenmiştir. Katılımcılara "Fikrim Yok" seçeneğinin sunulması önermelere yanlış cevap verilmesinin önüne geçilebilmesine katkı sağlamıştır. Anketin sekizinci sorusu olan "Araştırmalarınız sırasında bireysel kaynak yönetimi aracından (Endnote, Mendeley, Zotero vb.) ne kadar yararlanıyorsunuz?" sorusuna "c. Hiçbir Zaman" yanıtını verenlerin 9, 10, 11, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 32, 35, 36, 37, 38 ve 39. sorulara (15 adet) yanıt vermemeleri istenmiştir. Toplamda 267 gönüllü katılımcının yanıtladığı soru ve önermelerden elde edilen anket verileri; Spss programından yararlanılarak analiz edilmiş ve aşağıdaki bölümlerde tablolara dönüştürülmüştür.

6.1. Katılımcıların Özellikleri

Ordu Üniversitesi Personel Daire Başkanlığı'nın kurumsal internet sitesinde 2020 yılı ocak ayında yayınlanan "2019 Yılı Faaliyet Raporu" verilerine göre; kurumda 62 profesör, 66 doçent, 201 doktor öğretim üyesi, 157 öğretim görevlisi ve 262 araştırma görevlisi olmak üzere 748 akademik personelin görev yaptığı anlaşılmaktadır (Ordu Üniversitesi, 2019). Aynı rapora göre; Ordu Üniversitesi akademik personelinin 333'ü kadın ve 415'i erkektir. Çalışma kapsamında küresel boyutlara ulaşan "Covid-19 Salgını" da düşünülerek; Ordu Üniversitesi Telefon Rehberi'nde iletişim bilgileri yer alan 594 akademik personelin kurumsal e-posta adresine hazırlanan anket elektronik ortamda gönderilmiş; akademisyenlerin ankete yanıt vermeleri istenmiştir. Sonuç olarak anket çalışmasına toplam 107 "kadın" ve 160 "erkek" olmak üzere 267 akademik personel katılım gerçekleştirmiştir (Tablo 1). Demografik özellikleri Tablo 1'de gösterilen katılımcıların çalıştıkları bilimsel alanlar arasında dağılımın birbirine yakın olmasına dikkat edilmiş ve "sosyal, beşeri ve idari bilimler" alanında %34,8 oranında, "tıp ve sağlık bilimleri" alanında %34,8 oranında ve "fen, mühendislik ve doğa bilimleri" alanında %30,3 oranında temsil sağlanmıştır. Katılımcıların yaşları açık uçlu soruya verilen yanıtlarla derlenmiş; derlenen yaşlar eşit mesafeli bir bölümleme ile üç grup altında sınıflandırılmıştır. Buna gör yaş grupları, "alt yaş grubu" (36 yaş ve altı), "orta yaş grubu" (37-49 yaş) ve "üst yaş grubu" (50 yaş ve üzeri) olmak üzere sınıflandırılmıştır. Bu durumda ankete katılanların %40,8'i "alt yaş grubunda", %47,6'sı "orta yaş grubunda" ve %11,6'sı "üst yaş grubunda" yer almaktadır. Çalışmanın evrenini temsil eden 267 kişilik örneklem grubunda yer alan

katılımcıların %21,3 (57 kişi)'ü "araştırma görevlisi", %14,2 (38 kişi)'si "öğretim görevlisi", %29,2 (78 kişi)'si "doktor öğretim üyesi", %23,2 (62 kişi)'si "doçent" ve %12 (32 kişi)'si "profesör" olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların özellikleri

Cinsiyet	**N**	**%**
Kadın	107	40,1
Erkek	160	59,9
Toplam	**267**	**100**
Yaş	**N**	**%**
Alt yaş grubu	109	40,8
Orta yaş grubu	127	47,6
Üst yaş grubu	31	11,6
Toplam	**267**	**100**
Unvan	**N**	**%**
Araştırma görevlisi	57	21,3
Öğretim görevlisi	38	14,2
Doktor öğretim üyesi	78	29,2
Doçent	62	23,2
Profesör	32	12,0
Toplam	**267**	**100**
Bilimsel alan	**N**	**%**
Sosyal, beşeri ve idari bilimler	93	34,8
Tıp ve sağlık bilimleri	93	34,8
Fen, mühendislik ve doğa bilimleri	81	30,3
Toplam	**267**	**100**

Anket çalışması kapsamında elde edilen bulgular; "Akademisyenlerin Bilgi Yönetimi Davranışları" ve "Akademisyenlerin Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları" şeklinde olmak üzere iki ana başlık altında sunulmaktadır. İlk başlık birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü varsayımları sınamaya yönelik bulgulardan oluşmaktadır. İkinci başlıkta ise beşinci ve altıncı varsayımlara yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu süreçte ilk dört grubu oluşturan olgusal sorular ile peşi sıra gelen dokuz soru arasında ayrı ayrı çapraz karşılaştırmalar yapılmış; sonuçları yönüyle anlamlı ilişkisi belirgin olanlar çapraz tablolara dönüştürülerek bu bölümün ilgili yerlerinde kullanılmıştır. Önerme tipi sorulardan oluşan grup ise kendi içlerinde konu gruplarına ayrılmış ve her bir grubun frekans tabloları oluşturulmuştur. Daha sonra her bir grubun sıklık yüzdelerinin aritmetik ortalamaları çıkarılarak, katılımcıların o grup içindeki eğilimleri saptanmaya çalışılmıştır.

6.2. Akademisyenlerin Bilgi Yönetimi Davranışları

Bilim insanlarının bilgi yönetimi süreci sırasında sergiledikleri bireysel farkındalık ve yetkinlikler çoğu zaman onların kişisel deneyimleri ve tercihleriyle şekillenmektedir. Bireysel bilgi yönetiminin farkındalığını mesleğin özünde yaşayan bir kitle olarak bilim insanlarının deneyimleri ve tercihleri, onların meslekleri kapsamında bazı genel davranışlarına ve tutumlarına yansımaktadır. Bilgi yönetimi süreci sonunda ulaşılmak istenen denetimlilik ve verimlilik için sergilendiği düşünülen bu ortak davranış ve tutumlar; bilim insanlarının entelektüel birikimi ve yetkinliğiyle ilişkili bir farkındalık durumunu anlatmaktadır.

Bu bölümde Ordu Üniversitesi Akademisyenlerinin bireysel bilgi yönetimi sürecinde sergiledikleri davranış ve tutumlar, araştırmanın birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü varsayımları kapsamında incelenmektedir. Birinci ve ikinci başlıklar ilk varsayımı, üçüncü başlık ikinci varsayımı; dördüncü başlık üçüncü varsayımı ve son olarak beşinci başlık dördüncü varsayımı kanıtlamaya dair bulgular içermektedir.

6.2.1. Akademisyenlerin Bilgi Kaynağı Tercihleri

Çalışmanın ilk varsayımı "akademisyenlerin bireysel akademik bilgi yönetimi sırasında sergiledikleri davranışlar, yaş, unvan ve hizmet verdikleri akademik alanlara göre değişiklik göstermektedir" şeklindedir. Bu bölümde akademisyenlerin bilimsel araştırma sürecinde tercih ettikleri bilgi kaynakları ilk varsayım açısından değerlendirilmeye çalışılırken; "akademik alanlar" arasındaki farklılıklar üzerinde durulmuştur. Günümüzde bilgi kaynaklarının türünde ve formatlarında yaşanan değişim ve dönüşümler bilim insanlarına bilgi kaynakları konusunda alternatif seçenekler sunabilmektedir. Bireye sunulan alternatif seçenekler ve özelliklerinin

bilim insanında bıraktığı etki ile bu etkinin diğer bilim insanları arasında yol açtığı yeni etkileşimler; bilimsel alanların bazı ortak tercihlerinin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bilimsel rekabet ortamı ve diğer koşullar bireysel tercihlerin belirlenmesinde farklı etkileri tetiklese de rekabet ortamını sağlayan çatı unsurun aynı bilimsel alan olduğu bilinen bir gerçektir. Bilim insanlarının farkındalık ve yetkinliklerinin göreceli olması sebebiyle; bazı durumlarda bilim insanının "alternatif tercihi" ile "çalıştığı bilimsel alanın kesin seçimleri" aynı düzlemde kesişmeyebilir. Fakat optimum düzeye ulaşabilmek için bilim insanının bireysel tercih ve tutumları çalıştıkları bilimsel alanda bir denge oluşturarak alana özgü bazı ortak davranışların ortaya çıkmasına da etki edebilmektedir. Bu durumu daha iyi açıklayabilmek için; akademisyenlerin çalıştıkları "bilimsel alanlar" ile "tercih ettikleri bilgi kaynağı türleri" arasındaki ilişki Tablo 2'de gösterilmektedir. Bulgular, 267 katılımcının tamamının yanıt verdiği ve ankette beşinci sıradaki "Bilimsel araştırmalarınızı hazırlarken daha çok hangi kaynak türünden yararlanırsınız?" sorusuna verilen yanıtlar katılımcıların alanlarına göre söz konusu tabloda listelenmektedir.

Tablo 2: Akademisyenlerin bilgi kaynağı tercihleri

	Sosyal, beşeri ve idari bilimler		**Tıp ve sağlık bilimleri**		**Fen, mühendislik ve doğa bilimleri**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Elektronik kaynaklar	21	22,6	53	57	37	45,7	**111**	**41,6**
Basılı kaynaklar	7	7,5	0	0	0	0	**7**	**2,6**
Elektronik ve basılı kaynaklar	65	69,9	40	43	44	54,3	**149**	**55,8**
Toplam	**93**	**100**	**93**	**100**	**81**	**100**	**267**	**100**

Bulgular incelendiğinde; "sosyal, beşeri ve idari bilimler" alanındaki akademisyenlerin %7,5'inin "basılı kaynakları" ve %69,9'unun "elektronik ve basılı kaynakları" tercih ettikleri görülmektedir. Bunun altında yatan sebep olarak; "sosyal, beşeri ve idari bilimler" alanında çalışan akademisyenlerin tarih, sanat, edebiyat ve sosyoloji gibi uzak geçmişe ait eserlerden yararlanma gereksiniminin diğer bilim alanlarına göre daha fazla olabileceğinin düşünülmesidir. Tablo 2'de "Tıp ve sağlık bilimleri" alanında çalışan akademisyenlerin "elektronik kaynakları" %57 (Tıp ve

sağlık bilimleri) ve %45,7 (Fen, mühendislik ve doğa bilimleri) oranlarında tercih ettikleri dikkat çekmektedir. Aynı zamanda iki akademisyen grubunun araştırmalarında hiçbir şekilde "basılı kaynakları" kullanmadıklarını belirtmiş olmaları da tablonun en dikkat çekici kısmını oluşturmaktadır. Tıp, sağlık, fen ve mühendislik bilimlerinde görev alan akademisyenlerin yakın geçmişe ait ve güncel bilgi kaynaklarına olan doğal gereksinimlerinin "elektronik bilgi kaynaklarına" yönelmeleri konusunda önemli bir etken olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, "Tıp ve sağlık bilimleri" alanında %43 oranında ve "fen, mühendislik ve doğa bilimleri" alanında %54,3 oranında "elektronik ve basılı kaynaklar" şeklinde yanıt vermeleri de bu tahmini destekler bir nitelik taşımaktadır.

6.2.2. Akademisyenlerin Bilgi Yönetimi Farkındalıkları

Bilgi yönetimi süreci bilim insanında denetimli olma farkındalığını gerektiren bir süreçtir. Süreç sonunda ulaşılmak istenen denetimlilik ve verimlilik için; sahip olunan entelektüel birikimin yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Çalışmanın dördüncü bölümünde bulunan "bilgi erişim, yararlanma, yetkinlik" başlığı altında; kişisel arşivden/kütüphaneden/sistemden yetkinlikle yararlanabilmenin, bireysel bilgi yönetimi sürecindeki evreleri doğru yönetebilmek için ön koşul olduğu üzerinde durulmuştur. Bu durumda "entelektüel birikimin" ve "yetkinliğin" bilgi erişim farkındalığını etkilemesi beklenen bir gelişmedir. Akademisyenler tarafından erişilen kaynak türlerinin bulunabilirliği kısaca "bilgi erişim farkındalığı" olarak nitelendirilmiştir. Aralarındaki ilişki de düşünülerek konu kapsamının da boyutlandırılması amacıyla; anketin beşinci sorusu olan "Bilimsel araştırmalarınızı hazırlarken daha çok hangi kaynak türünden yararlanırsınız?" sorusu ile anketin yedinci sorusu olan "Daha önce bulduğunuz ve depoladığınız elektronik kaynakları bir zaman sonra yeniden bulma konusunda aşağıdaki durumlardan hangisini yaşıyorsunuz?" sorusu arasında SPPS uygulaması üzerinden çapraz tablo oluşturulmuş ve "yaş" olgusu üzerindeki dağılım ile birlikte bulgular Tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3: Akademisyenlerin bilgi erişim farkındalıkları

	Alt yaş grubu		Orta yaş grubu		Üst yaş grubu		Toplam	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Genellikle sorun olmadan bulabilmekteyim	57	52,3	76	59,8	16	51,6	**149**	**55,8**
Bazen bulamama sorunları yaşamaktayım	50	45,9	48	37,8	10	32,3	**108**	**40,4**
Genellikle bulmakta zorlanıyorum	2	1,8	3	2,4	5	16,1	**10**	**3,7**
Toplam	**109**	**100**	**127**	**10**	**31**	**100**	**267**	**100**

Tablo 3'te satır toplamlarına ait sıklık değerleri "akademisyenlerin daha önce bulduğu ve depoladığı elektronik kaynaklarını bir zaman sonra yeniden bulabilmesi" açısından incelendiğinde; 149 akademisyenin (%55,8) "genellikle sorun olmadan bulabilmekteyim", 108 akademisyenin (%40,4) "bazen bulamama sorunları yaşamaktayım" ve 10 akademisyenin (%3) "genellikle bulmakta zorlanıyorum" şeklinde yanıt verdikleri görülmektedir. "Genellikle sorun olmadan bulabilmekteyim" seçeneğini yorumlanabilir kılan yüzdesel oranlara "yaş grupları" yönünden bakıldığında, bilgi erişim becerisi açısından alt ve üst yaş grubunun elektronik kaynaklara erişme konusunda sorun yaşamadığını belirten kitlenin eşit olduğu; buna karşın sorun yaşadığını dile getiren kitle içerisinde üst yaş grubunun (%16,1) orta yaş grubuna (%2,4) kıyasla kabaca altı, alt yaş grubuna (%1,8) göre ise sekiz kat kadar fazla olduğu görülmektedir. Sorunu bazen yaşadıklarını dile getiren yaş grupları arasında anlamlı bir durum görünmese de verilen yanıtların genel olarak grupların yaş ortalamaları arttıkça depolanan elektronik kaynaklar erişimde sorunların bir miktar arttığına işaret ettiği anlaşılmaktadır. Sonucun bu şekilde çıkmasına, genç yaşların teknolojiye adapte olma ve beceriler kazanmaya daha uygun bir zaman dilimi olmasının etki ettiği varsayılabilir.

Bilgi erişim boyutunda ele alınan farkındalık konusunun; akademisyenlerin "unvanları" ve "bilgi yönetimi farkındalıkları" açısından da ele alınmasında fayda görülmektedir. Bireysel bilgi yönetimi tutumu ve becerileri ile sahip olduğu kütüphane ve arşivin düzeni arasında doğrusal bir bağlantı kurulabilir. Sahip olunan kaynaklara sorunsuz erişebilmek ile sahibi olunan kütüphane ve arşivin düzenli olması arasındaki

kurgu, dijital ortamlarda sahip olunan kaynakların düzeni ile onlara sorunsuz erişim arasındaki kurgudan farklı değildir. Bu bakımdan basılı ya da dijital kaynaklarını düzenli yönetebilen akademisyenler, genel olarak bireysel bilgi yönetimi becerileri konusunda başarılı olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla, bireysel bir kütüphanenin/arşivin düzen durumunun "bireysel bilgi yönetimi farkındalığıyla" bir ilişkisi bulunmaktadır. Konuya katkı sağlaması bakımından akademisyenlerin "bireysel kütüphanelerinin/arşivlerinin düzeni" ile ilgili anketin 13. sorusuna verdikleri cevaplar "unvan" değişkeniyle ilişkilendirilerek çapraz bir tablo hazırlanmıştır (Tablo 4):

Tablo 4: Bireysel kütüphane/arşiv düzeninin unvanlar üzerindeki dağılımı

	Araştırma görevlisi		**Öğretim görevlisi**		**Doktor öğretim üyesi**		**Doçent**		**Profesör**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Kütüphanem -arşivim düzenlidir	36	63,2	30	78,9	61	78,2	45	72,6	24	75	**196**	**73,4**
Kütüphanem -arşivim düzensizdir	21	36,8	8	21,1	17	21,8	17	27,4	8	25	**71**	**26,6**
Toplam	**57**	**100**	**38**	**100**	**78**	**100**	**62**	**100**	**32**	**100**	**267**	**100**

Tablo 4'te "unvan" olgusunun "bireysel bilgi yönetimi farkındalığı" üzerinde ortaya koyduğu bulgular; "Kütüphanem/Arşivim düzenlidir" seçeneğini işaretleyenlerin oransal olarak sırasıyla büyükten küçüğe doğru "Öğretim Görevlilerinin" %78,9 oranında (30 kişi), "Doktor Öğretim Üyelerinin" %78,2 oranında (61 kişi), "Profesörlerin" %75 (24 kişi) oranında, "Doçentlerin" %72,6 (45 kişi) ve "Araştırma Görevlilerinin" %63,2 oranında (36 kişi) olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bireysel bilgi yönetimi farkındalığı bakımından en yüksek orana sahip olan unvan grubu olarak "Öğretim Görevlileri" görünse de grupların davranış bakımından önemli farklılıklar sergilemedikleri görülmektedir. Gruplar arasında en düşük yüzdelik orana sahip "araştırma görevlilerinin" bu durumu, kariyerlerinin henüz başında olmalarıyla ve "mesleki yetkinliklerinin" diğer unvanlara göre daha düşük seviyede olmalarıyla açıklanabilir. "Öğretim Görevlilerinin" ve "Doktor Öğretim Üyelerinin" birinci ve ikinci sırayı almaları ise, kariyerleri açısından yayın yapma gereksinimi en yüksek

grubu oluşturmaları ve bu nedenle kütüphanelerini/arşivlerini her an kullanılabilir şekilde hazır tutmalarıyla ilişkilendirilebilir. Bu doğrultuda; ilk varsayımın ilk bölümde "bilimsel alanlar" olgusu üzerinden ortaya konan bulgularla kanıtlanan tahminleri; bu bölümde "yaş" ve "unvan" olguları üzerinden de desteklenerek ortaya konmuştur.

Bireysel bilgi yönetimi ve bilgi erişimi farkındalığı arasında bir ilişki olduğu düşünülerek; anketin yedinci sorusu olan "Daha önce bulduğunuz ve depoladığınız elektronik kaynakları bir zaman sonra yeniden bulma konusunda aşağıdaki durumlardan hangisini yaşıyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar ile "Bireysel kütüphanenizin/arşivinizin (basılı/elektronik) düzeni için genel olarak hangi tanımı uygun görmektesiniz?" sorusuna verilen yanıtlar arasında karşılaştırma yapılmıştır. Bu kıyaslamaya, bilgi erişim farkındalığı (Tablo 3) ve bilgi yönetimi farkındalığı (Tablo 4) arasındaki ilişkiyi sınamak üzere ihtiyaç duyulmuştur. Tablo, bilgi erişim konusunda herhangi bir sorun yaşamayan akademisyenlerin bireysel kütüphanelerinin/arşivlerinin düzeni hakkında bilgiler vermektedir. Toplam 267 katılımcının tamamının yanıtlarından oluşan bulgularda; 196 kişinin "Kütüphanem/Arşivim düzenlidir" dediği ve 71 kişinin ise "Kütüphanem/Arşivim düzensizdir" şeklinde yanıt verdiği Tablo 5'te görünmektedir.

Tablo 5: Akademisyenlerin bilgi yönetimi ve erişimi farkındalıkları

	Genellikle sorun olmadan bulabilmekteyim		**Bazen bulamama sorunları yaşamaktayım**		**Genellikle bulmakta zorlanıyorum**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Kütüphanem-arşivim düzenlidir	129	86,6	63	58,3	4	40	**196**	**73,4**
Kütüphanem-arşivim düzensizdir	20	13,4	45	41,7	6	60	**71**	**26,6**
Toplam	**149**	**100**	**108**	**100**	**10**	**100**	**267**	**100**

Tablo 5'ten elde edilen bulgular; bilgi yönetimi sürecini etkin bir şekilde yöneten akademisyenlerin, bilgi erişim sürecinden verimlilik elde ettiklerini ortaya koymaktadır. Daha önce bulduğu ve depoladığı elektronik kaynakları bir zaman sonra yeniden bulma konusunda sorun yaşamayan akademisyenlerin %86,6 oranında

“Kütüphanem/arşivim düzenlidir” şeklinde yanıt verdikleri görünmektedir. Bu sonucun “bireysel bilgi erişim farkındalığı” yüksek olan akademisyenlerin “bireysel bilgi yönetimi farkındalıkları”nın da yüksek olduğundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Daha önce bulduğu ve depoladığı elektronik kaynakları bir zaman sonra yeniden bulma konusunda sorun yaşayan akademisyenler ise %60 oranında “kütüphanem/arşivim düzensizdir” şeklinde yanıt vermişlerdir.

6.2.3. Akademisyenlerin Bilgi Yönetimi Tutumları ve Davranışları

Günümüzde geliştirilen bilgi erişim sistemleri genellikle kullanıcıyı odak noktasına koyarak tasarlanmaktadır. Bilgi erişim sistemlerinin bu kullanıcı odaklı yaklaşımı; kullanım kolaylıklarını, kullanıcı dostu arayüzlerini ve/veya kişiselleştirme ayarlarını beraberinde getirmekte ve kullanıcıların kişisel tercihlerini belirleyebilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bilgi erişim sistemlerinin web 2.0 ve web 3.0 gibi kullanıcı odaklı yaklaşımlarla gelişen söz konusu arayüzleri; bilgi erişim sistemleriyle en çok ilgilenen kitle olduğu tahmin edilen bilim insanlarının bilgi arama ve bilgi kaynaklarını saklama yönelimlerini de etkilediği düşünülmektedir.

Bu bölümde çalışmanın “Akademisyenler akademik amaçlı bilgi arama, erişim ve depolama süreçleri sırasında öncelikle bireysel ve/veya kurumsal bilgi kaynaklarını kullanmayı değil, ticari arama motorlarını ve bunların bulut çözümlerini tercih etmektedir” şeklinde oluşturulan ikinci varsayımı için elde edilen bulgular incelenmektedir. Anket sorularından elde edilen bulgular ışığında öncelikle akademisyenlerin en çok kullandıkları ticari arama motorları ve elektronik kaynaklarını sakladıkları alanlar; sonrasında ise ankette yer alan önermelerden elde edilen bulgular sayesinde akademisyenlerin bilgi yönetimi davranışları ve tutumları hakkında bilgilere yer verilmektedir. Bu kapsamda “Edindiğiniz elektronik kaynakları daha çok hangi şekilde saklarsınız?”, “Hangi arama motorundan en sık yararlanırsınız?” ve “Bireysel kütüphanenizin/arşivinizin (basılı ve elektronik) düzeni için genel olarak hangi tanımı uygun görmektesiniz?” sorularından elde edilen sıklık değerleri ve yüzdelik dilimleri frekans tablosu şeklinde yansıtılmaktadır. Konunun kapsamı anketin 20. sırasında bulunan “Dijital bilgi kaynaklarımı saklarken ticari arama motorlarının bulut çözümlerinden (Google Drive, Dropbox, Yandex Disk, vb.) yararlanırım.”, 21. sırasında bulunan “Çalıştığım kurumun kütüphanesinin sunduğu

bilimsel açık erişim sistemini bireysel kütüphanem/arşivim olarak da kullanırım.” ve 37. sırasında bulunan “Bireysel kaynak yönetimi araçlarının kaynaklarımı saklayabilmem için sunduğu bulut çözümleri yeterlidir.” önermeleriyle genişletilerek izah edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 6: Akademisyenlerin arama motoru tercihleri

Arama motorları	N	%
Google	263	99,2
Yandex	2	0,8
Yahoo	0	0
Bing	0	0
Toplam	**265**	**100**

Tablo 6’da Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin ticari arama motorları kullanım tercihleri sergilenmektedir. Soruya gelen 265 yanıttan 263’ü “Google” arama motoru şeklinde olmuştur. Bu sıklık değeri, soruya yanıt verenlerin oransal olarak %99,2’sini ifade etmektedir. Katılımcılardan sadece 2 kişi (%0,8) Yandex arama motorunu tercih ettiklerini belirtmiştir. Akademisyenlerin çok büyük bir bölümü tarafından tercih edilen arama motoru Google, e-posta hesabına sahip olan kullanıcılarına Google Drive isimli bulut çözümünü de sunmaktadır. Google, kullanıcılarına drive uygulaması üzerinden e-posta ve fotoğraflarını depolayabilmeleri için ücretsiz bulut alanı sağlamaktadır. Android yazılımlı telefonların kullanımı için bir Google e-posta hesabı kullanmanın şart olması ve Google’ın diğer dijital cihazlarla senkronizasyon özelliği sağlaması gibi etmenler birlikte düşünüldüğünde; akademisyenlerin bulut çözümlerden daha fazla yararlanması beklenmektedir. Konu Tablo 7’de “yaş” olgusu ile birlikte ele alınarak değerlendirilmektedir.

Tablo 7: E-kaynak saklama alanlarının yaş gruplarına dağılımı

	Alt yaş		Orta yaş		Üst yaş		Toplam	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Harici bellek	30	27,5	57	45,6	15	50	**102**	**38,6**
Bilgisayar diski	46	42,2	53	42,4	15	50	**114**	**43,2**
Bulut bellek	28	25,7	10	8,0	0	0	**38**	**14,4**
E-posta	5	4,6	5	4,0	0	0	**10**	**3,8**
Toplam	**109**	**100**	**125**	**100**	**30**	**100**	**264**	**100**

Tablo 7'de satırlar toplandığında; durum beklenenin aksine, edinilen elektronik kaynakların bulut bellek (38 kişi-%14,4) ve e-posta çözümlerinde (10 kişi-%3,8) daha az kullanıldığını göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (114 kişi-%43,2) e-kaynaklarını "bilgisayar diskinde" ve "harici bellekte" (102 kişi-%38,6) sakladıklarını ifade etmişlerdir. E-kaynakların saklanması sürecinde "bulut bellek" (%25,7) ve "e-posta" (%4,6) çözümlerini en çok kullananlar ise %30,3 oranında "alt yaş grubu"nda yer alan akademisyenlerdir. Bu duruma, özellikle orta yaş üstü grupta belirgin olmak üzere akademisyenler arasında bilgisayar kullanımı konusunda eski alışkınların etkisinin devam etmesi ve son birkaç yıldır bilinir olan bulut çözümlerinin henüz geniş kitleler tarafından bilinmemesi neden olmuş olabilir. Tablo 8'de ise; bireysel kütüphane/arşiv düzeninin e-kaynak saklama alanlarıyla olan ilişkisi incelenerek konunun farklı bir boyutu ortaya çıkarılmaktadır.

Tablo 8: Bireysel kütüphane/arşiv düzenine göre e-kaynak saklama alanları

	Kütüphanem/arşivim düzenlidir		Kütüphanem/arşivim düzensizdir		Toplam	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Harici bellek	82	42,5	20	28,2	**102**	**38,6**
Bilgisayar diski	79	40,9	35	49,3	**114**	**43,2**
Bulut bellek	28	14,5	10	14,1	**38**	**14,4**
E-posta	4	2,1	6	8,5	**10**	**3,8**
Toplam	**193**	**100**	**71**	**100**	**264**	**100**

Tablo 8'de bireysel kütüphanesi/arşivinin düzenine göre akademisyenlerin e-kaynaklarını daha çok hangi ortamlarda sakladıklarına yönelik dağılımlar

görünmektedir. Tablo, "kütüphanem/arşivim düzensizdir" diyen toplam 71 akademisyenin %49,3'ünün kaynaklarını depolamak için "bilgisayar diski"nden yararlandıklarını ortaya koymaktadır. Bireysel kütüphanesi/arşivi düzenli olan akademisyenlerin ise daha çok harici bellek (%42,5) kullandıkları anlaşılmaktadır. Ortaya çıkan tablonun; harici bellek kullanan akademisyenlerin verilerini belirli aralıklarla dışarı aktarmalarından ve/veya dışarı aktardıkları verileri düzenleme gereksinimi duymalarından ileri geldiği tahmin edilmektedir. Çünkü, verilerin düzenli bir şekilde aktarılması, daha sonraları gereksinim duyulan bilgi ve bilgi kaynağına erişimi kolaylaştıran bir durumdur.

Tablo 6, 7 ve 8'de akademisyenlerin akademik amaçlı bilgiyi keşfetme, arama ve erişme süreçlerinde arama motorlarından ve bunların bulut çözümlerinden yararlanma durumları çalışmanın ikinci varsayımı açısından açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı varsayımın durumu, bir de akademisyenlerin bireysel ve/veya kurumsal bilgi kaynaklarıyla olan ilişkisini ortaya koyan üç ayrı önerme üzerinden de sınanmıştır. Bu doğrultuda akademisyenlerin anketin 20, 21 ve 37. önermeleri için belirlenen altı seçeneğe katılım düzeyleri saptanmıştır. 20 ve 21. önermelere ankete katılan toplam 267 kişinin tamamı yanıt verirken; koşullu soru grubunda olduğu için bazı katılımcıların yanıt vermediği 37. önerme (Bireysel kaynak yönetimi araçlarının kaynaklarımı saklayabilmem için sunduğu bulut çözümleri yeterlidir.) toplam 131 kişi tarafından yanıtlanmıştır (Tablo 9).

Tabloda önermeler ardışık olarak sıralanmış ve anket uygulamasında önermenin sırasını ifade eden sayılar cümle sonlarına parantez içinde yazılarak ifade edilmiştir. Anketin 21. sıradaki "çalıştığım kurumun kütüphanesinin sunduğu bilimsel açık erişim sistemini bireysel kütüphanem/arşivim olarak da kullanırım" önermesi tabloda anlam birliğine varabilmek için olumsuz biçime dönüştürülmüş; daha sonra da "daima/asla" ile "çoğunlukla/nadiren" şıklarına verilen yanıtlar arasında yer değişimi yapılarak mantıksal bütünlük korunmuştur. Anket çalışmasının 20, 21 ve 37. önermelerinde çalışmanın "akademisyenler akademik amaçlı bilgi arama, erişim ve depolama süreçleri sırasında öncelikle bireysel ve/veya kurumsal bilgi kaynaklarını kullanmayı değil, ticari arama motorlarını ve bunların bulut çözümlerini tercih etmektedir" varsayımını sınamaya yönelik davranış ve/veya tutumlarının ölçülmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla kendi tutumları ve/veya davranışlarını derecelendiren katılımcılar, ortalama %6,5 oranında "fikrim yok" seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 9: Akademisyenlerin bilgi yönetimi tutumları ve davranışları

	Yanıt yok		Daima		Çoğunlukla		Bazen		Nadiren		Asla		Fikrim yok	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
1. Dijital bilgi kaynaklarımı saklarken ticari arama motorlarının bulut çözümlerinden (Google Drive, Dropbox, Yandex Disk, vb.) yararlanırım **(20)**.	0	0	34	12,7	73	27,3	62	23,2	42	15,7	46	17,2	10	3,7
2. Çalıştığım kurumun kütüphanesinin sunduğu bilimsel açık erişim sistemini bireysel kütüphanem/arşivim olarak kullanmıyorum **(21)**.	0	0	44	16,5	63	23,6	85	31,8	43	16,1	7	2,6	25	9,4
3. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının kaynaklarımı saklayabilmem için sunduğu bulut çözümleri yeterlidir **(37)**.	136	50,9	5	1,9	59	22,1	38	14,2	10	3,7	2	0,7	17	6,4
Ortalama (%)		**17**		**10,4**		**24,3**		**23,1**		**11,8**		**6,8**		**6,5**

Tablo 9'da katılımcıların, "çoğunlukla" (Ort. %10,4) ve "daima" (Ort. 24,3) seçeneklerini toplam %34,7 (Ort.) oranında işaretlemesi; bilimsel araştırma sürecinde ağırlıklı tercihlerinin "ticari arama motorlarından ve bunların bulut çözümlerinden yana olduğunu" göstermektedir. "Asla" (Ort. %6,8) ve "nadiren" (Ort. %11,8) seçeneklerini işaretleyen katılımcılar ise toplam %18,6 (Ort.) şeklinde yanıt vermişlerdir. "Asla" ve "nadiren" seçeneklerini işaretleyen akademisyenlerin sayısı ile "daima" ve "çoğunlukla" seçeneklerini işaretleyen akademisyenler arasında iki kata yakın oransal bir fark bulunmaktadır. Tablo 9'daki bulgular, varsayımın içerdiği iddiaları büyük oranda doğrular nitelik göstermekle birlikte; akademisyenlerin "öncelikle bireysel ve/veya kurumsal bilgi kaynaklarını kullanmayı değil, ticari arama motorlarını ve/veya bunların bulut çözümlerini" tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Buna, akademisyenlerin kurumsal bilgi kaynaklarını ve/veya çözümlerini yeterli görmemesi, bulut kaynak ve/veya çözümleri sunan birimlerin yeterli tanıtım

yapmaması ve akademisyenlerin kurumsal çözümlerden farklı sebeplerden dolayı haberdar olamamasının neden olduğu varsayılmaktadır.

6.2.4. Akademisyenlerin Bilgi Yönetimi Sürecinde Yaşadığı Deneyimler

Bilim insanlarının zamanları kıymetli; emekleri ise zahmetli ve pahalıdır. Günümüzde ekonomik bir pazar boyutuna ulaşan bilimsel bilginin bilgi erişim sistemleri (veritabanları, arama motorları, vb.) aracılığıyla ithalat ve ihracat aracı olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Bilimsel/teknik bir konuda bilgiyi elinde bulunduran devletler, bilgiyi stratejik/ekonomik bir güç olarak kullanmaktadırlar. Örneğin günümüzde devletler, başta ekonomik ve sosyal boyutta değişimlere yol açan Covid-19 Salgını sürecinde; hastalığa yol açan virüsü yenebilecek aşıyı/ilacı bulabilmek için ciddi boyutta yatırımlara imza atmaktadırlar. Virüsü yenebilen aşıyı/ilacı keşfetmeyi başaran devletin/devletlerin dünya insanlarının sağlığını kurtarmanın yanı sıra; bu durumu ihracat malzemesi olarak da kullanacağı tespitini yapmak yanlış olmayacaktır. Bilimsel bilgi ve bilgi kaynaklarının ne kadar pahalı olabileceğini de örnekleyen bu durum; bilimsel araştırma sürecinde ihtiyaç duyulan bütçe ve zaman gibi kavramların bilim insanı açısından da önemini açık bir şekilde ifade etmektedir.

Bu bölümde çalışmanın "Akademik bilginin geleneksel yöntemler içerisinde keşfini, erişimini ve yönetimini tercih eden akademisyenler para, zaman ve emek gibi kayıplar yaşamaktadır" şeklinde oluşturulan üçüncü varsayımını sınamaya yönelik veriler üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu doğrultuda anketin yirmi dokuzuncu "Dijital kütüphanelerinde/arşivlerinde depoladıkları kaynakları bulamayan akademisyenlerin genel çalışma performansları düşer" önermesi, otuz üçüncü "Bireysel bilgi yönetimi sürecinde modern yöntemleri kullanmak daha güvenli bir tercihtir" önermesi ve otuz sekizinci "Bireysel kaynak yönetimi araçları; para, zaman ve emek tasarrufu kazandırır" önermesine akademisyenlerinin verdikleri yanıtlar üzerinde çıkarımlar yapılmış ve bu durum Tablo 10'da özetlenmiştir. Burada 29. önerme "biçimce olumsuz, anlamca olumlu" bir durumu ifade etmektedir. Anket çalışmasına katılan toplam 267 akademisyenin tamamı 29 ve 33. önermelere yanıt vermişlerdir. 38. önermesi ise koşullu türde bir soru olması nedeniyle yalnızca 131 kişi tarafından yanıtlanmıştır. Katılımcılar, seçenekleri ortalama %6 oranında "fikrim yok" şeklinde işaretlemişlerdir. Bunun yanı sıra önermelere yanıt vermeyenler ise ortalama

%17 oranındadır (Tablo 10). Tabloda anlam bütünlüğünü yakalayabilmek için; anketin 33. sırasında bulunan "bireysel bilgi yönetimi sürecinde geleneksel yöntemleri kullanmak daha güvenli bir tercihtir" önermesi anlamca olumlu biçime dönüştürülmüştür. Ayrıca, şıkların mantıksal bütünlüğünün bozulmaması için; "daima/asla" ile "çoğunlukla/nadiren" şıklarının yerleri değiştirilmiştir.

Tablo 10: Akademisyenlerin bilgi yönetimi sürecinde yaşadığı deneyimler

	Yanıt yok		Daima		Çoğunlukla		Bazen		Nadiren		Asla		Fikrim yok	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Dijital kütüphanelerinde/ arşivlerinde depoladıkları kaynakları bulamayan akademisyenlerin genel çalışma performansları düşer (**29**).	0	0	38	14,2	126	47,2	63	23,6	10	3,7	6	2,2	24	9,0
2. Bireysel bilgi yönetimi sürecinde teknik ve teknolojik yöntemleri kullanmak daha güvenli bir tercihtir (**33**).	0	0	20	7,5	55	20,6	109	40,8	52	19,5	12	4,5	19	7,1
3. Bireysel kaynak yönetimi araçları; para, zaman ve emek tasarrufu kazandırır **(38)**.	136	50,9	39	14,6	72	27,0	12	4,5	3	1,1	0	0,0	5	1,9
Ortalama (%)	**17**		**12,1**		**31,6**		**23**		**8,1**		**2,2**		**6**	

Bireysel bilgi yönetimi sürecinde teknik ve teknolojik yöntemlerin daha güvenli bir tercih olduğunu, bu yöntemlerin para, zaman ve emek tasarrufu kazandıracağını ve dijital kütüphanelerinde/arşivlerinde depoladıkları kaynakları bulamayan akademisyenlerin genel çalışma performanslarının düşeceğini düşünen akademisyenlerin pozitif yargılar içeren yanıtları yaklaşık %43 oranında tercih ettikleri; negatif yargılara ise yaklaşık %10'luk oranda katılım gösterdikleri görülmektedir. Bunun aksini düşünen akademisyenler ise "asla" yanıtı ile %2,2 oranında ve "nadiren" seçeneğiyle %8,1 oranında olmak üzere toplam %10,3 oranında katılım sergilemişlerdir. Tablo 10'da yer alan bulgular, çalışmanın üçüncü varsayımında yer alan tahminleri doğrulamaktadır. Ordu Üniversitesi akademisyenleri ağırlık olarak geleneksel yöntemlerin para, zaman ve emek kayıplarına yol

açabileceğini düşünmektedirler. Çünkü, günümüzde ortaya çıkan ve her geçen gün kullanımları biraz daha artan bilgi erişim sistemlerinden olan bireysel kaynak yönetimi araçlarının modern bilgi yönetimi uygulamalarında bireylere hız ve verimlilik kazandırdığı; bu durumun da dolaylı olarak bir birey olan akademisyende akademik performansı artırdığı varsayılmaktadır.

6.2.5. Akademisyenlerin Bilgi Yönetiminde Kullandıkları Bireysel Yöntemler

Akademisyenler dijital ve/veya basılı bilgi kaynaklarından meydana gelen kişisel bir kütüphane/arşiv oluştururken entelektüel birikimlerinin de desteğiyle; sahip oldukları kaynakları erişilebilir hale getirmektedirler. Bilgi kaynağını doğru tanımlamanın küresel/ulusal boyutta birçok yöntemi olabileceği gibi bireyin zihninde de her şeyin bir sınıfı olduğu gerçeğinden yola çıkarak bilim insanlarının kendilerine özel yöntemlerinin bulunması olağan bir durumdur. Bilgi kaynağının bilimsel araştırma sürecinde her an erişilebilir konumda olması; akademisyenin yayın üretme performansını olumlu yönde etkileyen bir faktördür. Bu yüzden akademisyenlerin her zaman bilginin salt biriktirilmiş bir yığına dönüşmesinin önüne geçmeleri gerekmektedir. Bu durumun önüne geçmek için bilim insanları; sahip oldukları bilgi kaynaklarını kataloglama, dizinleme, kaydetme ve sınıflama işlemlerinden geçirmektedirler.

Çalışmanın bu bölümünde akademisyenlerin bilgi yönetimi sırasında kullandıkları bireysel yöntemlerinin çalışmanın dördüncü varsayımı açısından değerlendirilmesi gerçekleştirilmektedir. Varsayımda "akademisyenlerin büyük çoğunluğunun akademik bilgi kaynaklarını kendi özel yöntemlerine göre yönettikleri" iddia edilmektedir. Bu kapsamında Ordu Üniversitesi akademisyenlerine dört adet önerme (14, 15, 17 ve 18) ileri sürülmüştür. Akademisyenlerin ölçeklendirdiği önermelerden çıkan bulguların; bireysel bilgi yönetimi sürecinde uygulanan özel yöntemler açısından önemli ipuçları sunduğu düşünülmektedir. Konu bireysel bilgi davranışları sırasında sergilenen ortak davranışları ve bireysel kaynak yönetimi araçlarına duyulan gereksinimin ortaya çıkarılabilmesi bakımından oldukça önemlidir. Konuyla ilgili akademisyenlerin ölçeklendirdiği önermelerden çıkan bulgular Tablo 11'de sunulmaktadır.

Tablo 11: Akademisyenlerin bilgi yönetiminde kullandıkları bireysel yöntemler

	Yanıt yok		Daima		Çoğunlukla		Bazen		Nadiren		Asla		Fikrim yok	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
1. Akademik aramalarım sonucunda elde ettiğim kaynakları dizinleyerek saklamayı tercih ederim (**14)**.	*0*	*0*	*44*	*16,5*	*114*	*42,7*	*50*	*18,7*	*27*	*10,1*	*12*	*4,5*	*20*	*7,5*
2. Elde ettiğim kaynakları dizinleme/ kataloglama gibi erişim uçlarıyla (üstveri elemanlarıyla) birlikte saklarım (**15)**.	*0*	*0*	*24*	*9*	*94*	*35,2*	*64*	*24*	*29*	*10,9*	*24*	*9*	*32*	*12,0*
3. Bireysel bilgi yönetimi sürecinde teknolojik çözümlere dayalı yöntemler kullanır ve uygularım **(17)**.	*0*	*0*	*31*	*11,6*	*136*	*50,9*	*54*	*20,2*	*20*	*7,5*	*9*	*3,4*	*17*	*6,4*
4. Bireysel dijital kütüphanemde/ arşivimde bulunan bir bilgi kaynağına yıllar sonra bile erişim sağlayabileceğim bir sınıflama sistemim vardır **(18)**.	*0*	*0*	*29*	*10,9*	*99*	*37,1*	*62*	*23,2*	*33*	*12,4*	*16*	*6*	*28*	*10,5*
Ortalama (%)		**0**		**12**		**41,5**		**21,5**		**10,2**		**5,7**		**9,1**

Anket çalışmasına katılan 267 katılımcının tamamı Tablo 11'de belirtilen önermeleri derecelendirerek yanıt vermişlerdir. Katılımcılar, ortalama %9,1 oranında konuyla ilgili fikirleri olmadıklarını dile getirmişlerdir. Tablodaki bulgular ortalamalar baz alınarak incelendiğinde; dördüncü varsayımın ortaya koyduğu iddianın doğruluk payının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Varsayım açısından Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin ortalama %12 oranında "daima" ve %41,5 oranında "çoğunlukla" akademik bilgi kaynaklarını kendi özel yöntemlerine göre yönettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu iki yanıtın ortalama toplamı %53,5, olumsuz yanıtların ortalama toplamlarının ise %37,4 (asla ve nadiren %15,9; bazen %21,5) ile sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 12: Akademisyenlerin bilgi yönetiminde kullandıkları bireysel yöntem eğilimleri

	Yanıt yok		Daima		Çoğunlukla		Bazen		Nadiren		Asla		Fikrim yok	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
1. Elektronik bilgi kaynaklarını saklamak, basılı bilgi kaynaklarını saklamaktan daha kolaydır **(30)**.	0	0	108	40,4	109	40,8	30	11,2	6	2,2	3	1,1	11	4,1
2. Bilgi kaynaklarımı metnin kendisi olmaksızın yalnızca bibliyografik künyesiyle/kataloğuyla saklamak benim için yeterlidir **(34)**.	0	0	5	1,9	50	18,7	74	27,7	56	21	51	19,1	31	11,6
Ortalama (%)		**0**		**21,2**		**29,8**		**19,5**		**11,6**		**10,1**		**7,9**

Bu konuyu desteklemek mahiyetinde akademisyenlere iki önerme (30 ve 34.) daha yönetilmiş, elde edilen bulgular Tablo 12'de sunulmuştur. Tabloda 12'de anketin 30. sırasında bulunan "elektronik bilgi kaynaklarını saklamak, basılı bilgi kaynaklarını saklamaktan daha kolaydır" önermesine katılımcılar %40,4 oranında "daima" ve %40,8 oranında "çoğunlukla" pozitif yönde yanıt vererek toplamda bu önermeye %81,2 oranında olumlu baktıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun elektronik bilgi kaynaklarının bilimsel çalışmalara sağladığı erişimde hız ve yönetimde kolaylık gibi faydalarının akademisyenleri önemli ölçüde etkilemesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Tablo 12'ye genel olarak bakıldığında ise; katılımcıların pozitif yönde toplam ortalama %51 (daima %21,2 ve çoğunlukla %29,8) oranında ve negatif yönde ise %21,7 oranında görüşlerini belirttikleri görülmektedir. Olumlu yanıtların görece yüksek oranda olması Tablo 11'deki ortalama değerleri ve varsayımları da destekler niteliktedir.

6.3. Akademisyenlerin Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları

Bireysel kaynak yönetim araçları küresel düzeyde hizmet vermek üzere tasarlanan diğer pek çok bilgi erişim sistemleriyle uyumlu şekilde çalışarak bibliyografik denetimi mümkün kılmakta; kişisel kütüphane/arşiv oluşturabilmeye yardımcı olmakta ve/veya bilimsel dergilerin tercih ettikleri farklı formattaki atıf stilleri arasında dönüşüm yapabilmeyi kolaylaştırmaktadır. Bilim insanlarının bireysel bilgi

yönetimi sırasında ihtiyaç duydukları ortak gereksinimleri karşılayan bu araçlar; ortak bilgi yönetimi davranışlarının ortaya çıkmasını sağlamakla birlikte, kişisel gereksinimlere göre şekillenebilen fonksiyonlara da sahiptir. En önemli özellikleri arasında; bilimsel araştırma sürecinde elde edilen kaynakların ve notların sistematik okunmasına imkân vererek raporlama evresinde zihin ile kaynak arasında veri geçişini kolaylaştırmaları gösterilebilir. Kaynak yönetimi programları/yazılımları bilimsel araştırma sürecinin akademik okuma ve yazma evrelerinden elde edilebilecek verimliliğe katkı sağlamaktadır.

Bireysel kaynak yönetimi araçlarının kullanım farkındalığı yazılımların/programların işlevsel özellikleriyle ortaya çıkmakla birlikte; bu farkındalık esasen bilim insanın bilimsel etik kuralları uygulayabilmesi, farklı atıf stillerinden yararlanabilmesi ve kaynak/not arama, erişim ve yönetimi açısından araştırmacılara standart bir yöntem sunmakta ve kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca, söz konusu kavramlar bilim insanlarının bazı becerilere sahip olmasını da gerektirmektedir. Bilim insanlarının bilgi teknolojilerine bakış açısı ve bu teknolojilerini kullanım becerileri; bireysel farkındalığın oluşmasına sebep olurken bilimsel araştırma sürecinin tüm dinamiklerini de etkin bir şekilde kullanabilmeyi sağlamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde beşinci sıradaki "akademisyenler bireysel kaynak yönetim araçlarına ihtiyaç duymaktadır fakat kullanım oranları düşük bir seviyededir" varsayımı ilk başlıkta ve altıncı sıradaki "akademisyenler bireysel kaynak yönetimi araçları da dâhil olmak üzere akademik bilginin keşfi, erişimi ve yönetimi için gerekli olan bilgi teknolojilerini kullanma konusunda isteklidir" varsayımı ise ikinci başlıkta sınanmaya çalışılmaktadır.

6.3.1. Akademisyenler ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları

Günümüzde elektronik bilgi kaynaklarının sayısında meydana gelen artış ve bilgi teknolojilerinin sağladığı kolaylıklar; bilim insanlarının bireysel kaynak yönetimi araçlarına olan gereksinimlerinin artmasına neden olmaktadır. Bilgi profesyonellerinin (kütüphaneciler, arşivistler, vd.) bilgi erişim sistemlerinde bir kaynağa dair oluşturduğu üstveriler; bilgi erişim standartlarını ve protokollerini uygulanabilir hale getirirken, aynı zamanda bilim insanlarının da kaynaklarını denetimli bir şekilde biçimlendirebilmelerine fayda sağlamaktadırlar. Örneğin günlük hayatta hemen herkesin sıkça kullandığı PDF gibi belge formatları; dijital kimlik bilgilerini ifade eden

üstveriler sayesinde, bireysel kaynak yönetimi araçları içinde bilim insanının ihtiyaç duyduğu ergonomik belge gereksinimlerini karşılayabilen sayısal algoritmalara dönüşebilmektedir. Bireysel kaynak yönetimi araçları bu ve benzer yapıdaki formatlara sahip olan bilgi kaynaklarının üstverilerini dijital bir kütüphaneye/arşive dönüştürebilirken; bilim insanına da kaynağa ait erişim uçları sunabilmektedir. Bu durum ayrıca "kütüphane/arşiv paylaşımı" gibi kavramların doğmasına neden olarak; bilimsel iletişim, akademik işbirliği ve ortak çalışmalar gibi bilimsel dinamiklerin gelişerek ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Çalışmanın beşinci varsayımını kanıtlamaya dair bulgular içeren bu bölümde, Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin bireysel kaynak yönetimi araçları kullanım oranları/sıklık değerleri, tecrübe sahibi oldukları bireysel kaynak yönetimi araçları ve bunları tercih nedenleri gibi etmenler anlatılmaktadır. Konu, anketin beşinci sıradaki varsayımıyla ilişkili olan 19, 23, 24, 25, 27, 28, 35, 36 ve 39. önermeleriyle boyutlandırılarak akademisyenlerin bireysel kaynak yönetimi araçları farkındalığını ortaya koymaktadır. Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin bireysel kaynak yönetimi araçlarından ne kadar yararlandıklarını ölçebilmek için anketin sekizinci sırasında yer alan ve sonraki sorular için koşullu bir durum özelliği taşıyan "Araştırmalarınız sırasında bireysel kaynak yönetimi aracından (Endnote, Mendeley, Zotero vb.) ne kadar yararlanıyorsunuz?" sorusu ve hangi bireysel kaynak yönetimi aracını daha çok kullandıklarını saptayabilmek için anketin dokuzuncu sırasında yer alan "Hangi bireysel kaynak yönetimi aracını en çok kullanmaktasınız?" sorusu katılımcılara yöneltilmiş ve ortaya çıkan bulgulardan katılımcıların Tablo 13'te yer alan tercihleri elde edilmiştir.

Tablo 13'te Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin %50,2'sinin (134 kişi) araştırmaları sırasında bireysel kaynak yönetimi aracından "hiçbir zaman" yararlanmadıkları görülmektedir. "Her zaman" %15 (40 kişi) ve "bazen" %34,8 (93 kişi) diyenlerin toplam oranı ise %49,8 (133 kişi)'dir. Buradan araştırmaya katılanların neredeyse yarısının bireysel kaynak yönetimi aracı kullanmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç, beşinci sıradaki varsayımda savunulan "…kullanım oranlarının düşük bir seviyede olduğu düşünülmektedir" görüşünü destekler niteliktedir. Kullanım oranı düşük olmamakla birlikte yeterli seviyede değildir. Çalışmanın bu bölümü itibariyle elde edilen tablolar; bireysel kaynak yönetimi aracı kullanan (sekizinci soruya "her

zaman" ve "bazen" şeklinde yanıt veren) 133 akademisyenin verdiği yanıtlar üzerinden oluşturularak devam etmektedir.

Tablo 13: Yazılımların/programların kullanım oranları ve tercih durumları

Kullanım oranları	**N**	**%**
Her zaman	40	15
Bazen	93	34,8
Hiçbir zaman	134	50,2
Toplam	**267**	**100**
Yazılımlar/programlar	**N**	**%**
Citavi	1	0,8
Endnote	70	54,3
Mendeley	50	38,8
Refworks	0	0
Zotero	8	6,2
Toplam	**129**	**100**

Tablo 13 incelendiğinde; Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin kaynak yönetimi araçlarından sırasıyla en çok %54,3 oranında Endnote'tan ve %38,8 oranında Mendeley'den yararlandıkları görülmektedir. Ordu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın birim faaliyet raporlarında Endnote yazılımına önceki yıllarda kurumsal abonelik gerçekleştirilerek katılımların yüksek olduğu kullanıcı eğitimlerinin düzenlendiği anlaşılmakta (Ordu Üniversitesi, 2016; 2017; 2018) ve Endnote yazılımının kullanım oranının yüksek olmasında "kullanıcı alışkanlıklarının" baş rolü oynadığı düşünülmektedir. Mendeley yazılımının oranı konusunda ise, son birkaç yıldır TÜBİTAK ULAKBİM EKUAL projesi kapsamında Türkiye'de bulunan üniversiteler için erişime açılmasının etkili olduğu tahmin edilmektedir.

Çalışma kapsamında akademisyenlere "Bireysel kaynak yönetimi araçlarının size göre en çok yararlı olduğunu düşündüğünüz amacı nedir?" sorusu (onuncu soru) yöneltilmiştir. Soruya verilen yanıtlardan elde edilen Tablo 14'te akademisyenlerin %64,3'ünün "atıf yapmayı ve kaynakça hazırlamayı kolaylaştırması" ve %27,9'unun

"bilgi kaynağını aramayı/keşfetmeyi ve bunlara erişmeyi kolaylaştırması" nedeniyle bireysel kaynak yönetim araçlarını kullandıkları görülmektedir.

Tablo 14: Kaynak yönetimi araçlarının kullanım nedenleri

Nedenler	N	%
Bilgi kaynağını aramayı/keşfetmeyi ve bunlara erişmeyi kolaylaştırması	36	27,9
Bilgi kaynaklarını uzun zamanlar boyunca yönetebilmesi	6	4,7
Atıf yapmayı ve kaynakça hazırlamayı kolaylaştırması	83	64,3
Bilimsel iletişim (kaynak paylaşımı, işbirliği vb.) ortamını güçlendirmesi	4	3,1
Toplam	**129**	**100**

Tablo 14'teki sıklık değerleri ve yüzdesel oranların altında yatan nedenin bilimsel dergilerde yayın yapmak isteyen akademisyenlerin birçok atıf stiliyle karşı karşıya kalması ve kaynak yönetimi araçlarının temel fonksiyonlarından birinin yüzlerce atıf stili arasında kolayca dönüşüm yapabilmesi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca literatürde bu araçların "referans/kaynakça/bibliyografya yazılımları/programları şeklinde isimlendirilmesi bu durumu destekler niteliktedir. Tabloda yer alan bulgular, bu araçların "bireysel bilgi yönetimi" (%4,7) ve "bilimsel iletişim" (%3,1) gibi nedenlerden dolayı tercih edilmelerinin daha düşük oranlarda olduğunu göstermektedir. Kütüphane ve dokümantasyon birimi tarafından kaynak yönetimi araçlarının bu yönü için farkındalık çalışmaları gerçekleştirilmesinin kurum bazında bilimsel iletişime yüksek oranda katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 15: Akademisyenlerin tecrübe sahibi olduğu yazılımlar/programlar

Yazılımlar/programlar	N	%
Citavi	3	1,8
Endnote	97	54,5
Mendeley	61	34,2
Readcube, Refworks, One-note	3	1,8
Zotero	14	7,8
Toplam	**178**	**100**

Akademisyenlerinin tecrübe sahibi olduğu kaynak yönetimi araçlarının keşfedilebilmesi için akademisyenlere "Hangi bireysel kaynak yönetimi araçları hakkında tecrübe sahibisiniz? (11. soru)" sorusu yöneltilmiş ve katılımcılara çoklu yanıt hakkı tanınmıştır. Tablo 15, Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin sırasıyla %54,5'inin Endnote, %34,2'sinin Mendeley, %7,8'inin Zotero ve %1,6'sının Citavi kullandığını göstermektedir. Tablo13'te tercih edilen yazılımlar/programlar ile Tablo 15'te tecrübe sahibi olunan yazılımlar/programlar arasında bir paralellik bulunması; sıklık değerleri ve yüzdesel oranların dağılımının temelinde kullanıcı alışkanlıklarının olduğunu (Tablo 14'te de ifade edildiği gibi) destekler bir nitelik taşımaktadır.

Çalışmanın beşinci bölümünde detaylarıyla ifade edilen kaynak yönetim araçlarının gelişim sürecinde yazılımların/programların performansını ölçen ve işlevlerini keşfederek bilim dünyasına kazandıran birçok çalışmadan bahsedilmiştir. Bu çalışmada ise söz konusu yazılımların/programların performanslarını ölçmek ve/veya işlevlerini keşfetmek yerine; keşfedilen performans ölçütlerinin ve işlevlerin kullanıcıların tercihlerini/davranışlarını/tutumlarını nasıl etkilediğini ölçebilmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak varsayımı kanıtlamak için altı önerme (24, 27, 28, 35, 36, ve 39) ileri sürülmüştür (Tablo 16). Daha sonra ise, akademisyenlerin kaynak yönetimi araçları gereksinimlerini etkileyen sebepleri ortaya koyabilmek adına üç önerme daha (19, 23, 25) yöneltilmiştir (Tablo 17).

Çalışmanın beşinci varsayımında "akademisyenler bireysel kaynak yönetim araçlarına ihtiyaç duymaktadır fakat kullanım oranları düşük bir seviyededir" iddiası dile getirilmektedir. Varsayım kapsamında, Tablo 13'te Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin %50,2'sinin bireysel kaynak yönetimi araçlarından "düşük seviyede" olmasa da "yeterli seviyede" yararlanmadıkları ortaya konmaktadır. Tablo 16'da ise beşinci varsayım açısından "akademisyenlerin bireysel kaynak yönetim araçlarına ihtiyaç duydukları…" iddiasına yönelik bulgular yansıtılmaktadır.

Tablo 16: Akademisyenlerin kaynak yönetimi araçlarına olan gereksinimleri

	Yanıt yok		Daima		Çoğunlukla		Bazen		Nadiren		Asla		Fikrim yok	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
1. Bilimsel etik kurallarını kolaylıkla ve doğru şekilde uygulayabilmek için bireysel kaynak yönetimi araçlarına ihtiyaç duyarım **(24)**.	135	50,6	10	3,7	65	24,3	41	15,4	7	2,6	2	0,7	7	2,6
2. Bireysel kütüphaneler kaynak yönetimi araçlarıyla daha etkin ve verimli bir şekilde yönetilebilir **(27)**.	136	50,9	20	7,5	74	27,7	18	6,7	6	2,2	1	0,4	12	4,5
3. Bir kaynağı erişim uçlarıyla birlikte doğru tanımlayarak kaydetmek araştırma sürecinin tüm evreleri için önemli ve gereklidir **(28)**.	0	0	85	31,8	104	39	27	10,1	6	2,2	0	0	45	16,9
4. Bireysel kaynak yönetimi araçları sistematik incelemeleri, literatür taramalarını ve akademik okumayı kolaylaştırır **(35)**.	135	50,6	26	9,7	85	31,8	15	5,6	1	0,4	1	0,4	4	1,5
5. Bireysel kaynak yönetimi araçları bireysel bilgi yönetimi konusunda bibliyografik denetim sağlar **(36)**.	135	50,6	25	9,4	84	31,5	13	4,9	5	1,9	0	0,0	5	1,9
6. Bilimsel dergilerin tercih ettikleri farklı formattaki atıf stillerinde kolayca dönüşüm yapabilmek için bireysel kaynak yönetimi araçları önemli ve gereklidir **(39)**.	136	50,9	55	20,6	58	21,7	10	3,7	3	1,1	0	0,0	5	1,9
Ortalama (%)		**42,3**		**13,8**		**29,3**		**7,7**		**1,7**		**0,2**		**4,9**

Bireysel kaynak yönetimi araçları; bilimsel etik kuralların ve farklı atıf stillerinin kolayca uygulanabilmesi, kaynak/not arama, erişim ve yönetimi gibi bilim insanlarının bilimsel araştırma sürecindeki temel gereksinimlerine yanıt veren yazılımlardır/programlardır. Tablo 16 bireysel kaynak yönetim araçlarının; akademisyenlerin bilimsel araştırma sürecinde gereksinim duydukları temel ihtiyaçlar için gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmaya katılanların yalnızca %1,9 oranında negatif yönlü seçeneklere (%0,2 asla ve %1,7 nadiren) yanıt verdiği görülmektedir. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının önemli ve gerekli olduğunu düşünenler ise pozitif yönlü seçeneklere %43,1 oranında (%13,8 daima ve %29,3 çoğunlukla) yanıt vermişlerdir. Olumlu yanıtların görece yüksek oranda olması beşinci

varsayımın ortaya koyduğu iddiayı büyük ölçüde doğrular niteliktedir. Tabloda pozitif yönlü yanıtlar satır bazında incelendiğinde ise, akademisyenler için en önemli gereksinimleri ortaya koyan önermenin; toplamda %70,8 oranında pozitif yönlü yanıt alan (%31,8 daima ve %39 çoğunlukla) anketin 28. sıradaki "bir kaynağı erişim uçlarıyla birlikte doğru tanımlayarak kaydetmek araştırma sürecinin tüm evreleri için önemli ve gereklidir" önermesi olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 17: Akademisyenlerin kaynak yönetimi araçlarına olan gereksinimleri 2

	Yanıt yok		Daima		Çoğunlukla		Bazen		Nadiren		Asla		Fikrim yok	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
1. Akademik kaynakları aramak için bireysel kaynak yönetimi araçlarını tercih ederim **(19)**.	135	50,6	7	2,6	71	26,6	44	16,5	3	1,1	3	1,1	4	1,5
2. Bireysel kaynak yönetimi araçlarını en çok, atıf vermek ve kaynakça düzenlemek için tercih ederim **(23)**.	135	50,6	10	3,7	91	34,1	23	8,6	6	2,2	1	0,4	1	0,4
3. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının not alma özelliklerini kullanırım **(25)**.	138	51,7	3	1,1	34	12,7	51	19,1	26	9,7	11	4,1	4	1,5
Ortalama (%)		**50,9**		**2,5**		**24,5**		**14,7**		**4,4**		**1,9**		**1,1**

Çalışmanın beşinci sıradaki varsayımını desteklemek ve konuya boyut kazandırmak için akademisyenlerin bireysel kaynak yönetimi araçlarının kullanım tercihleri altında yatan nedenler ise Tablo 17'de gösterilmektedir. Tablo 17 oluşturulurken anketin 19. sırasındaki "akademik kaynakları aramak için bireysel kaynak yönetimi araçlarını tercih ederim", 23. sırasındaki "bireysel kaynak yönetimi araçlarını en çok, atıf vermek ve kaynakça düzenlemek için tercih ederim" ve 25. sırasındaki "bireysel kaynak yönetimi araçlarının not alma özelliklerini kullanırım" önermelerinden yararlanılmıştır. Tablo 17 pozitif yönlü seçeneklerin toplam ortalama değerleri bakımından, bilim insanlarının bireysel kaynak yönetimi araçlarına olan gereksinimlerini ortaya koyarak Tablo 16'daki bulguları ve beşinci varsayımı desteklemektedir. Ankete yanıt veren katılımcılar %27 oranında pozitif yönlü (%2,5 daima ve %24,5 çoğunlukla) seçenekleri işaretleyerek bilimsel kaynak yönetimi araçlarından yararlanmayı arzu ettiklerini ifade etmişlerdir. Önermelerde ortaya

sürülen bireysel kaynak yönetim araçlarının sağladığı işlevler ise konuya farklı bir boyut getirmektedir. Tablo 17, akademisyenlerin "bireysel kaynak yönetimi araçlarını en çok, atıf vermek ve kaynakça düzenlemek için tercih ettiklerini" ortaya koymaktadır. Tablo 17'de ortaya çıkan bu göstergeler; aynı zamanda Tablo 14'de akademisyenlerin %64,3'ünün "atıf yapmayı ve kaynakça hazırlamayı kolaylaştırması" şeklinde ortaya çıkan sıklık değerleriyle ve oransal ifadelerle örtüştüğü görülmektedir.

6.3.2. Akademisyenlerin Bilgi Teknolojilerine Bakış Açıları

Yirmi birinci yüzyılın getirdiği değişimler ve dönüşümler bilgi teknolojilerinin hayatımızın her sahasında kullanılmasını gerekli kılarken; bilim dünyası da bu gelişimden payını alan bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmelerin öngörülemeyen hızı, yeni değişim ve dönüşümleri de tetikleyerek bilgi çağında bilim insanlarına bilgi teknolojilerine de hâkim olmak ve sahada uygulamak gibi yeni sorumluluklar yüklemektedir. Bilim insanlarının entelektüel birikiminin yaş/unvan faktörleriyle birleşmesi; onlara bu yeni yaklaşımları benimsemeleri ve yaşadıkları bu çağın gerisinde kalmamaları açısından kolaylıklar/fırsatlar sağlamakta ve günümüzün en kıymetli gereksinimini ifade eden zaman kavramını hızlı, etkin ve verimli kullanabilmelerinin önünü açmaktadır.

Bilimsellik için denetimliliği sağlayan ilk bilgi erişim sistemlerinden günümüzde varlığını koruyan geleneksel yapıdaki bilgi erişim sistemlerine kadar hemen her sistem; bilgi teknolojilerinde yaşanan değişimin etki altına girmiş ve bu sistemler birbirleriyle uyumlu çalışan zincir sistemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bilgi ve belge yönetimi bilim alanının çalışma alanına giren bu teknolojik yapılar için; bu alanda çalışan profesyonellerin çabalarıyla bilim dünyasının da aynı ahengi yakalayabilmesine önemli ölçüde destek olunmaktadır. Bu gelişmeler ışığında ortaya çıkan bireysel kaynak yönetim araçlarının da kullanımlarının sürekli olarak arttığı bilinmektedir. Çalışmanın bu bölümünde akademisyenlerin bilgi teknolojilerine bakış açısı; bilim sahasında bilgi teknolojilerinin en önemli ürünlerinden olan dijital bilgi kaynakları ve bireysel kaynak yönetimi araçları üzerinden ölçülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, çalışmanın altıncı sırasında bulunan "akademisyenler bireysel kaynak yönetimi araçları da dâhil olmak üzere akademik bilginin keşfi, erişimi ve yönetimi

için gerekli olan bilgi teknolojilerini kullanma konusunda isteklidir" varsayımının ortaya koyduğu iddia sınanmaya çalışılmıştır. Bu iddia ekseninde akademisyenlerin ankette 16, 22, 26, 31 ve 32. sırasında bulunan önermeleri derecelendirmeleri istenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18: Akademisyenlerin bilgi teknolojilerine bakış açıları

	Yanıt yok		Daima		Çoğunlukla		Bazen		Nadiren		Asla		Fikrim yok	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Dijital kütüphanemde/arşivimde depoladığım kaynakları araştırmalarımda kullanırken hatırlamak ve kullanmakta zorluk yaşamam **(16)**.	0	0	24	9	124	46,4	76	28,5	15	5,6	8	3,0	20	7,5
2. Kütüphanemde/arşivimde bulunan dijital bilgi kaynakları; ortak projeler ve işbirliğine dayanan çalışmalarım için her an paylaşılabilir durumdadır **(22)**.	0	0	17	6,4	58	21,7	63	23,6	57	21,3	48	18	24	9
3. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının mobil, web, tablet, bilgisayar vb. teknolojik araçlar arasında sağladığı senkronizasyon özelliklerini kullanırım **(26)**.	136	50,9	16	6	48	18	29	10,9	17	6,4	14	5,2	7	2,6
4. Bireysel dijital kütüphanemde/arşivimde bulunan bilgi kaynaklarına ait üstverileri (dijital kimlik bilgileri) meslektaşlarımla/ asistanlarımla/öğrencilerimle paylaşmayı bilimsel iletişim sürecini verimli kılmak bakımından önemsiyorum **(31)**.	0	0,0	73	27,3	122	45,7	30	11,2	16	6	4	1,5	22	8,2
5. Bireysel bilgi yönetimi sürecinde bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanmanın çağdaş bir yöntem olduğunu düşünüyorum. **(32)**.	135	50,6	65	24,3	57	21,3	7	2,6	1	0,4	0	0	2	0,7
Ortalama (%)		**20,3**		**14,6**		**30,6**		**15,4**		**7,9**		**5,5**		**5,6**

Tablo 18'deki bulgular, Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin yaklaşık %45 oranında (daima %14,6 ve çoğunlukla %30,6) pozitif seçenekleri işaretlemeleri bilgi teknolojilerine, dijital bilgi kaynaklarına ve bireysel kaynak yönetimi araçlarına bakış açılarının olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Tablodan akademisyenlerin

bilimsel araştırma süreçlerinden verimlilik elde etmek için dijital bilgi kaynaklarını erişilebilir şekilde sakladıkları, senkronizasyon özelliklerini kullandıkları ve kaynak yönetimi araçlarını kullanmayı önemsedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Tablo ayrıca, Tablo 14'te yer alan kaynak yönetimi araçlarının "bilimsel iletişim" (%3,1) gibi nedenlerden dolayı tercih edilmelerinin daha düşük oranlarda olmasını da destekler bir nitelik taşımaktadır. Bu durum, Tablo 18'de ikinci sırada yer alan önermeye yaklaşık %28 oranında pozitif yönlü ve yaklaşık %39,3 negatif yönlü yanıt verilmesinden anlaşılmaktadır.

7. BÖLÜM: SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileriyle birlikte gerçekleşen dijital dönüşüm; sanal ortamda bireysel bilgi yönetimine olan gereksinimi artırmakta ve sunduğu yeni depolama alanları sayesinde bireysel/kurumsal çözümler getirmektedir. Bilginin ve bilgi kaynağının dijital alanda kapladığı alan ve onu tanımlayan erişim uçları; bireysel/kurumsal becerileri geleneksel yöntemlerin ilerisine taşıyarak bilgi yönetimini yeni bir boyuta taşımaktadır. İşlevsel bilgi arama modülleri ve erişim ortamları bilgi ve kaynak edinme yöntemlerini önemli ölçüde değiştirirken; birbirlerini etkileyen ve birbirlerinden etkilenen bilim ve teknoloji olguları yeni oluşumları tetiklemektedir. Birçok alanda olduğu gibi bilim dünyasını da etkisi altına alan bilgi ve iletişim teknolojileri; temelde bilgiyi hızlı, kolay, doğru ve maliyetli aranabilir, erişilebilir ve yönetilebilir kılan sistemleri bilim dünyasının hizmetine sunmaktadır. Bu sistemlerin kullanımlarının artışına yol açan en önemli faktörler arasında hem farklı bireysel gereksinimler hem de sergilenen ortak davranışlar/beceriler bulunmaktadır. Tasarımların özünü oluşturan bu önemli detay; bilim insanının araştırma sürecinde arzu ettiği akademik performansı açığa çıkarabilmesine önemli ölçüde yardımcı olmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin beraberinde getirdiği yenilikler; bireyin bilim dünyasında gizli kalmış bilgi ve teknoloji becerilerini keşfetmekte, gereksinimlerini karşılamakta ve ortak bilgi davranışlarını sayısal bir biçimde tanımlamaktadır. Günümüzde hemen her sahada görülen sayısallaşma kavramı sayesinde; tanımlanan her beceri/gereksinim/davranış bir algoritmaya dönüştürülerek bireylerin zihin ve/veya ihtiyaç haritaları oluşturulabilmektedir. Yaşanan bu gelişmeler bilgi erişim sistemleri için fırsatları bir araya getirmekte ve sistemlerin varlıklarının odak noktalarına kişiselleştirme ve sosyal etkileşim modülleri ekleyerek yeni tasarımlarla ortaya çıkmalarının önünü açmaktadır. Yapıları/işlevleri dolayısıyla kişisel kütüphane/arşiv oluşturmaya imkân tanıyan ve/veya kaynakça düzenleme/atıf verme özellikleri bakımından tercih edilen bilgi erişim sistemlerinden olan bireysel kaynak yönetimi araçlarının da sosyal etkileşim modülleriyle tasarımlarını ve işlevlerini dönüştürerek "bilimsel iletişim/etkileşim ortamı" sunan araçlara doğru evrildiği görülmektedir. Bu ortam; kurumsal düzeydeki bilgi erişim sistemlerinin içeriğini oluşturan denetimli üstverilerin federasyon, harmanlama ve toplama adı verilen

yöntemlerle veri akışına olanaklar sağlarken; bireysel kaynak yönetimi araçlarının kurumsal bilgi erişim sistemlerinden bilgi erişim standartları ve protokolleri sayesinde veri çekebilmesine de imkân vermektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bilgi erişim sistemlerini getirdiği boyut; "bireysel bilgi yönetimi" kavramının bilim dünyasında kapsadığı alanın da yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Bilimsel araştırma sürecinin tüm evrelerinde bilim insanına denetimli ve organize olmayı sağlayan bireysel bilgi yönetimi kavramı; kaynağın değerini ortaya çıkararak bireyin yorumlama gücünü zenginleştirmesini sağlamaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümünde detaylarına yer verilen bireysel bilgi yönetimi süreci; bilimsel çalışmaların kalitesini ve bireysel performansın başarısını artırarak entelektüel sermayedeki bilgi üretiminin artmasına katkı sağlayabilecek bir yaşam döngüsüne sahiptir. Bu yaşam döngüsünün temelini "bireysel farkındalık" kavramı oluşturmaktadır. Bilimsel iletişim ve paylaşım ortamının bireysel bilgi yönetimi süreci evrelerinde bilim insanlarına sunduğu etkileşim ortamı her evrede yeni bir farkındalığın doğmasına neden olmaktadır.

Bilimsel araştırma sürecinde sergilenen farkındalıkların, sahip olunan kaynakların ve bilgiyle ilintili olan tüm diğer kavramların hızlı ve verimli bir şekilde yönetilebilmesi için; kurumsal bilgi erişim sistemleriyle uyumlu çalışabilen bireysel kaynak yönetimi araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bireysel kaynak yönetim araçları; bireysel bilgi yönetimi sürecine doğrudan katkılar sağlayarak farkındalığın korunması için çözümler getirmekte, kaynakların etkin kullanımı konusunda bilimsel iletişim ve etkileşim ortamı sağlamakta ve bireysel bilgi yönetimi sürecinin bilgiyle ilintili olan arama, toplama, dizinleme, kataloglama, kaydetme, sınıflama, saklama, erişim, yararlanma, yetkinlik ve paylaşım becerilerinin her birine hız/zaman ve verimlilik kazandırmaktadır. Ayrıca; bilim insanının akademik okuma ortamında gerçekleştirdiği incelemeleri sistematikleştiren bu programlar/yazılımlar; bilimsel raporlama sırasında kaynakları bibliyografik erişim uçlarıyla saklamaya imkân tanıdığı için; ihtiyaç duyulan atıf stilleri arasında dönüşüm yapabilmeyi, kaynakları/kütüphaneleri paylaşabilmeyi ve kullanılan teknolojik cihazlar arasında senkronizasyon yapabilmeyi kolaylaştırmaktadır.

Bu çalışma genel olarak bilim insanlarının "bireysel bilgi yönetimi" ve "bireysel kaynak yönetimi araçları" ile olan/olması gereken ilişkisi olmak üzere bireysel kaynak yönetiminin iki boyutu üzerinde temellendirilmiştir. Araştırmada bu iki ana konu üzerinde bilimsel araştırma süreci, bilgi erişim sistemleri, bireysel bilgi yönetimi süreci ve bireysel kaynak yönetimi araçlarının işlevleri literatür ışığında değerlendirilmiştir. Çalışmanın hedef kitlesi olmaları sebebiyle bilim insanlarının bilgi yönetimi sırasındaki genel-özel davranışları ve farkındalık düzeyleri incelenmiştir. Bireysel bilgi yönetiminin kapsamı açısından bilim insanlarının öncelikle "bilgi arama, erişim ve yönetimi" sırasında sergiledikleri davranışlar ve bunların altında yatan nedenler araştırılmıştır. İkincil olarak ise; bilim insanlarının "bireysel kaynak yönetimi araçlarına karşı farkındalıkları, bilgi erişim sistemlerine ve teknolojilerine bakış açıları" incelenerek davranış ve tutumlarının ölçülmesi sağlanmıştır.

Çalışma; literatürde sıklıkla kurumsal düzeyde ele alınan bilgi yönetimi kavramının bireysel düzeyde incelendiği az sayıdaki çalışmadan biridir ve gelecek yıllarda bilgi ve belge yönetimi alanındaki yönelimin bu yönde olacağını tahmin etmektedir. Özgün bir çalışma olarak "Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği" isimli bu tez çalışması; bilim insanlarının bilgi yönetimi davranışlarının profilini belirlemesi, bireysel kaynak yönetim araçlarından yararlanma düzeylerini ortaya koyması, bilgi kaynaklarını yönetme biçiminde bireysel ya da disiplinlerarası davranış farklılıklarını saptaması ve bireysel kaynak yönetim araçlarının yaygınlaşmasını sağlayacak tespit ve değerlendirmelerde bulunması bakımından önemli görülmektedir. Çalışmayı önemli ve özgün kılan çarpıcı özelliklerden bir tanesi de "bireysel bilgi yönetimi" kavramını "bilimsel araştırma süreçleri" içinde incelemesi ve bu süreçlere "bireysel kaynak yönetimi araçlarının" adaptasyonunun gerekliliği üzerinde durmasıdır. Çalışma boyunca bu gereklilik üzerinde özverili bir şekilde durulmuş ve çalışmanın ana akımı bu üç kavramla sürdürülmüştür. Çalışmanın; bilgi üretiminin/tüketiminin baş aktörü olan bilim insanlarına, bilginin değerinin peşinden koşan araştırmacılara ve bilgiden yararlanmak isteyen her düzeyden yükseköğrenim öğrencilerine sahip oldukları kaynakların kontrolünü ele alabilmeleri, zihinleriyle kaynakları arasında bir köprü kurabilmeleri ve akademik yazım süreçlerinin zahmetlerini en aza indirebilmeleri bakımından yararlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda tez; akademisyenlerin akademik verilerini/bilgilerini/materyallerini nasıl yönettiklerini ve muhafaza ettiklerini saptamayı, bireysel kaynak yönetim araçlarının akademik çalışmalarda sağladığı avantajları ortaya koymayı, bilgi yönetiminin bireysel yönüne dikkat çekmeyi ve bilgi yönetimi ve organizasyonunda bireysel kontrolün önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın konusu ve amaçları kapsamında altı adet varsayım belirlenmiştir. Ordu Üniversitesi akademisyenlerine uygulanan anket çalışması sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin varsayımlar ve bunlara ilişkin değerlendirmeler şu şekilde sıralanmaktadır:

Çalışmanın ilk varsayımı "akademisyenlerin bireysel akademik bilgi yönetimi sırasında sergiledikleri davranışlar, yaş, unvan ve hizmet verdikleri akademik alanlara göre değişiklik göstermektedir" şeklinde oluşturulmuştur. Bu varsayım doğrultusunda akademisyenlere "yaşları", "unvanları", "içinde yer aldıkları bilim alanları" ve "araştırmalarında daha çok hangi tür kaynaklardan yararlandıkları"nı saptamaya yönelik sorular sorulmuştur. Bunlara ek olarak "Depoladıkları kaynakları yeniden bulma konusunda sorun yaşayıp yaşamadıkları" ve "bireysel kütüphanelerinin/arşivlerinin (basılı ve elektronik) düzeni için genel olarak hangi tanımı uygun görmekte oldukları" soruları yöneltilmiştir. Akademisyenlerin kaynak türü tercihlerine dair bulguların elde edildiği beşinci soru "çalışılan bilimsel alan" değişkeniyle (Tablo 2), bilgi kaynağı erişim farkındalıklarına dair bulguların elde edildiği yedinci soru "yaş" değişkeniyle (Tablo 3) ve bireysel kütüphanelerinin/arşivlerinin düzenlerine dair bulguların elde edildiği 13. soru "unvan" değişkeniyle (Tablo 4) ilişkilendirilmiştir. Karşılaştırmalardan elde edilen bulgular, söz konusu varsayımı büyük oranda doğrular niteliktedir. Zira bulgular, akademisyenlerin bireysel akademik bilgi yönetimi sırasında sergiledikleri davranışların "yaş, unvan ve hizmet verdikleri akademik alanlara" göre değişiklik gösterdiğini ortaya çıkarmıştır.

Çalışmanın ikinci varsayımı, "akademisyenler akademik amaçlı bilgi arama, erişim ve depolama süreçleri sırasında öncelikle bireysel ve/veya kurumsal bilgi kaynaklarını kullanmayı değil, ticari arama motorlarını ve bunların bulut çözümlerini tercih etmektedir" şeklindedir. Söz konusu varsayımı sınayabilmek amacıyla

akademisyenlere "(6) Edindiğiniz elektronik kaynakları daha çok hangi şekilde saklarsınız?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru ile akademisyenlerin bilgi yönetimi sırasındaki tercihlerinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Daha sonra akademisyenlerin bilgi arama, erişim ve yönetimi sırasında sergiledikleri davranış ve tutumlarının anketin 20, 21 ve 37. önermeleriyle ölçülmesi hedeflenmiştir. Sonuçlar, akademisyenlerin elektronik kaynaklarını ağırlıklı olarak "harici bellekte (%38,6)" ve "bilgisayar diskinde (%43,2)" sakladıklarını (Tablo 7) göstermektedir. Ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç ise; e-kaynakların saklanması sürecinde "bulut bellek" ve "e-posta" çözümlerini en çok kullananların %30,3 oranında "alt yaş grubu"nda yer alan akademisyenler olduğu gerçeğidir (Tablo 7). Tablo 7 ve 8 akademisyenlerin "ticari/kurumsal/bireysel" şeklinde herhangi bir ayrım yapmaksızın; kaynaklarını saklamak konusunda "bulut çözümlerini" daha az tercih ettiğini ortaya koymuştur. Bu durumun varsayımla çelişir bir yanı bulunmamaktadır. Tablo 9 ise "akademisyenlerin bireysel ve/veya kurumsal bilgi kaynaklarını kullanmayı değil, ticari arama motorlarını ve bunların bulut çözümlerini tercih ettikleri" varsayımıyla dile getirilen savı doğrulayan sonuçları göstermektedir.

Çalışmanın bir başka varsayımı, "Akademik bilginin geleneksel yöntemler içerisinde keşfini, erişimini ve yönetimini tercih eden akademisyenler para, zaman ve emek gibi kayıplar yaşamaktadır" şeklindedir. Bunun için akademisyenlere "Dijital kütüphanelerinde/arşivlerinde depoladıkları kaynakları bulamayan akademisyenlerin genel çalışma performansları düşer (29)", "Bireysel bilgi yönetimi sürecinde modern yöntemleri kullanmak daha güvenli bir tercihtir (33)" ve "Bireysel kaynak yönetimi araçları; para, zaman ve emek tasarrufu kazandırır (38)" önermeleri yöneltilmiştir. Akademisyenlerin söz konusu üç önermeye verdikleri yanıtlar, çalışmanın üçüncü varsayımını büyük oranda doğrular nitelikle sonuçlanmış; akademisyenlerin, geleneksel yöntemlerin para, zaman ve emek kayıplarına yol açabileceğini düşündüklerini ortaya çıkarmıştır (Tablo 10).

Akademisyenlerin bilgi yönetimi sırasında kullandıkları bireysel yöntemlerle ilgili tahminlerde bulunan çalışmanın dördüncü varsayımında "akademisyenlerin büyük çoğunluğunun akademik bilgi kaynaklarını kendi özel yöntemlerine göre yönettikleri" iddia edilmiştir. Söz konusu varsayımı sınamak amacıyla akademisyenlere dört adet önerme (14, 15, 17 ve 18. önermeler) ileri sürülmüştür. Elde edilen bulgular dördüncü

varsayımda ifade edilen görüşü yüksek oranda doğrular niteliktedir. Akademisyenlerin %53,5 oranında akademik bilgi kaynaklarını kendi özel yöntemlerine göre yönettikleri görülmüştür (Tablo 11).

Çalışmanın beşinci sırasında bulunan "akademisyenler bireysel kaynak yönetim araçlarına ihtiyaç duymaktadır fakat kullanım oranları düşük bir seviyededir" varsayımını sınamaya yönelik akademisyenlere çoktan seçmeli kapalı uçlu ve önerme soru türlerinden çok sayıda soru yöneltilmiştir. İlk grup altında "Araştırmalarınız sırasında bireysel kaynak yönetimi aracından (Endnote, Mendeley, Zotero vb.) ne kadar yararlanıyorsunuz? (8)", "Hangi bireysel kaynak yönetimi aracını en çok kullanmaktasınız? (9)", "Bireysel kaynak yönetimi araçlarının size göre en çok yararlı olduğunu düşündüğünüz amacı nedir? (10)" ve "Hangi bireysel kaynak yönetimi araçları hakkında tecrübe sahibisiniz? (11)" sorularının yanıtları derlenmiştir. İkinci tür altında ise "Bilimsel etik kurallarını kolaylıkla ve doğru şekilde uygulayabilmek için bireysel kaynak yönetimi araçlarına ihtiyaç duyarım (24)", "Bireysel kütüphaneler kaynak yönetimi araçlarıyla daha etkin ve verimli bir şekilde yönetilebilir (27)", "Bir kaynağı erişim uçlarıyla birlikte doğru tanımlayarak kaydetmek araştırma sürecinin tüm evreleri için önemli ve gereklidir (28)", "Bireysel kaynak yönetimi araçları sistematik incelemeleri, literatür taramalarını ve akademik okumayı kolaylaştırır (35)", "Bireysel kaynak yönetimi araçları bireysel bilgi yönetimi konusunda bibliyografik denetim sağlar (36)" ve "Bilimsel dergilerin tercih ettikleri farklı formattaki atıf stillerinde kolayca dönüşüm yapabilmek için bireysel kaynak yönetimi araçları önemli ve gereklidir (39)" önermeleri ile akademisyenlerin görüşleri derlenmiştir. Elde edilen bulgular, varsayımda savunulan 'akademisyenlerin bireysel kaynak yönetimi araçlarından "düşük bir seviyede"' yararlandıkları iddiasını doğrulamamış; akademisyenlerin bireysel kaynak yönetimi araçlarından "yeterli bir seviyede" yararlandıklarını ortaya koymuştur (Tablo 13). Tablo 16'da elde edilen bulgular ise, 'akademisyenlerin kaynak yönetimi araçlarına ihtiyaç duydukları' yönünde çıkarımını doğrular nitelikte olduğu için söz konusu varsayımı da doğrulamaktadır.

Çalışmanın altıncı varsayımı "akademisyenler bireysel kaynak yönetimi araçları da dâhil olmak üzere akademik bilginin keşfi, erişimi ve yönetimi için gerekli olan bilgi teknolojilerini kullanma konusunda isteklidir" şeklindedir. Söz konusu varsayımı

sınamak amacıyla akademisyenlere toplam beş önerme yöneltilmiştir. Bunlar, "Dijital kütüphanemde/arşivimde depoladığım kaynakları araştırmalarımda kullanırken hatırlamak ve kullanmakta zorluk yaşamam (16)", "Kütüphanemde/arşivimde bulunan dijital bilgi kaynakları; ortak projeler ve işbirliğine dayanan çalışmalarım için her an paylaşılabilir durumdadır (22)", "Bireysel kaynak yönetimi araçlarının mobil, web, tablet, bilgisayar vb. teknolojik araçlar arasında sağladığı senkronizasyon özelliklerini kullanırım (26)", "Bireysel dijital kütüphanemde/arşivimde bulunan bilgi kaynaklarına ait üstverileri (dijital kimlik bilgileri) meslektaşlarımla/ asistanlarımla/öğrencilerimle paylaşmayı bilimsel iletişim sürecini verimli kılmak bakımından önemsiyorum (31)" ve "Bireysel bilgi yönetimi sürecinde bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanmanın çağdaş bir yöntem olduğunu düşünüyorum (32)" şeklindedir. Söz konusu önermelere verilen yanıtlar varsayımla ileri sürülen iddiaları büyük ölçüde doğrular niteliktedir. Buna göre akademisyenlerin bilgi teknolojilerine, dijital bilgi kaynaklarına ve bireysel kaynak yönetimi araçlarına bakış açılarının olumlu yönde olduğu; akademisyenlerin bilimsel araştırma süreçlerinden verimlilik elde etmek için dijital bilgi kaynaklarını erişilebilir şekilde sakladıkları, senkronizasyon özelliklerini kullandıkları ve kaynak yönetimi araçlarını kullanmayı önemsediklerini ortaya koymaktadır (Tablo 18).

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular ışığında Ordu Üniversitesi akademisyenleri için varılan sonuçlar; "genel sonuçlar", "bireysel bilgi yönetimi davranışları" ve "bireysel kaynak yönetimi araçları farkındalıkları" olmak üzere üç başlıkta toplanmıştır. Çalışma sonucunda ulaşılan genel sonuçlar şu şekildedir:

- "Tıp ve sağlık bilimleri" alanı ile "fen, mühendislik ve doğa bilimleri" alanında çalışan akademisyenler elektronik bilgi kaynaklarını daha sık tercih etmektedirler. Aynı zamanda iki akademisyen grubunun da araştırmalarında "basılı kaynaklardan" tek başına yararlanmadıkları; bunun yerine "elektronik ve basılı kaynakları" aynı anda tercih ettikleri anlaşılmaktadır (Tablo 2).

- **"**Alt yaş grubu" ve "orta yaş grubunda" yer alan akademisyenlerin elektronik bilgi kaynaklarına erişim farkındalığı "üst yaş grubu" akademisyenlerden daha yüksek orandadır (Tablo 3).

- Bireysel bilgi yönetimi farkındalığı bakımından en yüksek orana sahip olan unvan grubu "öğretim görevlileridir". İkinci en yüksek orana sahip unvan grubu ise "doktor öğretim üyeleridir". Bireysel bilgi yönetimi farkındalığı oranı en düşük unvan grubu ise "araştırma görevlileridir" (Tablo 4).

- Bireysel bilgi yönetimi sürecini etkin bir şekilde yöneten akademisyenler, bilgi erişim sürecinden verimlilik elde etmektedirler. "Bilgi yönetimi farkındalıkları" yüksek olan akademisyenlerin "bilgi erişimi farkındalıkları" da yüksek orandadır (Tablo 5).

- Akademisyenlerin en sık yararlandıkları arama motoru olan Google, akademisyenlerin tamamına yakını tarafından (%99,2) tercih edilmektedir (Tablo 6).

- Akademisyenler e-kaynaklarını daha sık "bilgisayar diskinde" saklamaktadırlar. Bu saklama alanını ikinci sırada "harici bellek" takip etmektedir. E-kaynaklarını, e-posta hesaplarında saklamayı tercih edenlerin oranı oldukça düşüktür. E-kaynakların saklanması sürecinde "bulut bellek" ve "e-posta" (%4,6) çözümlerini en çok kullanan akademisyenler ise "alt yaş grubunda" yer almaktadır (Tablo 7).

- "Kütüphanem/arşivim düzensizdir" şeklinde yanıt veren akademisyenler, e-kaynaklarını saklayabilmek için "bilgisayar diskinden" yararlanmaktadırlar. Bireysel kütüphanesi/arşivi düzenli olan akademisyenlerin ise daha sık "harici bellek" kullandıkları görülmektedir (Tablo 8).

- Çalışmalarında bireysel kaynak yönetimi araçlarından yararlanan akademisyenlerin oranı (%49,8) ile yararlanmayan akademisyenlerin oranı (%50,2) hemen hemen eşittir (Tablo 13).

Ordu Üniversitesi akademisyenleri üzerinde elde edilen bulgulardan; bilimsel araştırma süreçlerinde etkin bir bireysel bilgi yönetimi uygulamanın önemi konusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Dijital bilgi kaynaklarını saklarken ticari arama motorlarının bulut çözümlerinden (Google Drive, Dropbox, Yandex Disk, vb.) yararlanma eğilimi; kurumsal çözümlerin kullanımından daha yüksek bir orandadır (Tablo 9).

- Akademisyenler, YÖK'ün önemsediği konuların başında gelen "bilimsel açık erişim sistemlerinden" düşük oranda yararlanmaktadırlar (Tablo 9).

- Dijital kütüphanelerinde/arşivlerinde depoladıkları kaynakları bulamayan akademisyenler; genel çalışma performanslarının düşeceklerini belirtmektedirler (Tablo 10).

- Akademisyenler bireysel bilgi yönetimi sürecinde teknik ve teknolojik yöntemleri kullanmanın daha güvenli bir tercih olduğu konusunda kararsız kalmaktadırlar (Tablo 10).

- Akademisyenler akademik aramaları sonucunda elde ettiği kaynakları dizinleyerek (üstveri elemanlarıyla) birlikte saklamayı önemli oranda tercih etmektedirler (Tablo 11).

- "Bireysel bilgi yönetimi sürecinde teknolojik çözümlere dayalı yöntemler kullanır ve uygularım" yanıtını veren akademisyenlerin sayısı oldukça fazladır (Tablo 11).

- Akademisyenler "bireysel dijital kütüphanelerinde/arşivlerinde bulunan bir bilgi kaynağına yıllar sonra bile erişim sağlayabilecekleri bir sınıflama sistemine sahip olduklarını" düşünmektedirler (Tablo 11).

- Akademisyenlerin %80'inden fazlası "elektronik bilgi kaynaklarını saklamanın, basılı bilgi kaynaklarını saklamaktan daha kolay olduğunu" belirtmektedirler (Tablo 12).

- Akademisyenlere göre bilgi kaynaklarını metnin kendisi olmaksızın yalnızca bibliyografik künyesiyle/kataloğuyla saklamak büyük oranda yeterli bir tercih değildir (Tablo 12).

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarından yararlanan akademisyenler; sırasıyla en sık Endnote ve Mendeley yazılımlarından yararlanmaktadırlar (Tablo 13).

- Akademisyenlerin tecrübe sahibi olduğu yazılımlar sırasıyla Endnote, Mendeley ve Zotero yazılımlarıdır (Tablo 15).

- Akademisyenler yüksek oranda "bir kaynağı erişim uçlarıyla birlikte doğru tanımlayarak kaydetmenin araştırma sürecinin tüm evreleri için önemli ve gerekli olduğu" kanısını taşımaktadırlar (Tablo 16).

- Akademisyenler dijital kütüphanelerinde/arşivlerinde depoladıkları kaynakları araştırmalarında kullanırlarken hatırlamak ve kullanmakta zorluk yaşamadıklarını ifade etmektedirler (Tablo 18).

Bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanan Ordu Üniversitesi akademisyenlerinin "bireysel kaynak yönetimi araçları farkındalığı" konusunda elde edilen şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarından yararlanan akademisyenler; bu araçların kaynakları saklamak için sunduğu bulut çözümlerini büyük oranda yeterli bulmaktadırlar (Tablo 9).

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanan akademisyenler yüksek oranda bu araçların para, zaman ve emek tasarrufu kazandırdığını düşünmektedirler (Tablo 10).

- Bireysel kaynak yönetimi aracı kullanmayı tercih eden akademisyenler; bu araçları en sık "atıf yapmayı ve kaynakça hazırlamayı kolaylaştırması" bakımından tercih ettiklerini belirtmektedirler. Bu araçların akademisyenler tarafından "Bilgi kaynağını aramayı/keşfetmeyi ve bunlara erişmeyi kolaylaştırması" bakımından tercih edilmesi ikinci sırada gelirken; "bireysel kütüphane olmaları" ve "bilimsel iletişim sağlamaları" bakımından tercih edilmeleri çok düşük oranlardadır (Tablo 14).

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarını tercih eden akademisyenlerin çoğunluğu; bilimsel etik kurallarını kolaylıkla ve doğru şekilde uygulayabilmek için bireysel kaynak yönetimi araçlarına ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler (Tablo 16).

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarını tercih eden akademisyenlerin çoğunluğu; "bireysel kütüphanelerin kaynak yönetimi araçlarıyla daha etkin ve verimli bir şekilde yönetilebileceğini" düşünmektedirler (Tablo 16).

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanan akademisyenlerin çoğunluğu; bu araçların sistematik incelemeleri, literatür taramalarını ve akademik okumayı kolaylaştırdığını belirtmektedirler (Tablo 16).

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarından yararlanan akademisyenlerin çoğunluğu; söz konusu araçların bireysel bilgi yönetimi konusunda bibliyografik denetim sağladığı görüşündedirler (Tablo 16).

- Akademisyenlerin çoğunluğu; bilimsel dergilerin tercih ettikleri farklı formattaki atıf stillerinde kolayca dönüşüm yapabilmek için bireysel kaynak yönetimi araçlarının önemli ve gerekli olduğunu düşünmektedirler (Tablo 16).

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanan akademisyenlerin çoğunluğu; bu araçları "akademik kaynakları aramak, atıf vermek ve kaynakça düzenlemek" için tercih ettiklerini belirtmektedirler (Tablo 17).

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarından yararlanan akademisyenlerin not alma özelliklerini kullananlar ile bu özelliği tercih etmeyenler arasında eşit bir oran (%13,8) söz konusudur (Tablo 17).

- Akademisyenlerin çoğunluğu bireysel dijital kütüphanelerinde/arşivlerinde bulunan bilgi kaynaklarına ait üstverileri (dijital kimlik bilgileri) meslektaşlarıyla/ asistanlarıyla/öğrencileriyle paylaşabilmeyi bilimsel iletişim sürecini verimli kılmak bakımından önemsemektedirler; fakat, dijital bilgi kaynaklarının ortak projeler ve işbirliğine dayanan çalışmaları için her an paylaşılabilir durumda olmadıklarını belirtmektedirler (Tablo 18).

- Bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanan akademisyenlerin çoğunluğu bireysel bilgi yönetiminde bu araçları kullanmanın teknik ve teknolojik bir yöntem olduğunu ve bu araçların mobil, web, tablet, bilgisayar vb. teknolojik araçlar arasında sağladığı senkronizasyon özelliklerinden yararlandıklarını ifade etmektedirler (Tablo 18).

Yüksek öğretim kurumlarında akademik ve idari iletişim ortamlarının güçlendirilmesi önemli ve gerekli olan bir hedeftir. Bunun için akademik kurumların akademisyenlerin bireysel performanslarını artıracak etkinliklere dair politikalarının olması

gerekmektedir. Kurumsal hedeflerin başarısında iletişim, canlı organizmaların kan dolaşımı sistemi gibidir. Akademik/idari birimler arasında oluşturulan ideal bir iletişim ortamı; güçlü koordinasyon ve şeffaflık süreçlerinden geçmektedir. Birimler arasında oluşturulan güçlü koordinasyon ve şeffaflık, işlerin yürütülmesi sürecinde; bürokratik zaman kaybına yol açan idari yapıların ve kişisel egoların önüne geçilmesini sağlayarak kurumsal başarıyı kaçınılmaz kılabilir. Çalışmanın bu bölümünde yüksek öğretim kurumlarının bilimsel performansının artması için Ordu Üniversitesi örneği üzerinden öneriler getirilerek, bilim insanlarının bireysel performanslarına etki edebilecek kurumsal dönüşüm ve olanaklar üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu kapsamda ileri sürülen önerilerden bazıları "kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlıkları ve kütüphanecilik/arşivcilik eğitimi almış, üniversitelerin bilgi ve belge yönetimi bölümlerinden mezun olmuş ve teknik donanıma/becerilere sahip personelin yararlanabileceği hedefleri kapsamaktadır. Diğer bazıları ise kurum ve kütüphane yöneticilerinin dikkatine sunulan türde önerilerdir. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlara ilişkin öneriler şu şekildedir:

- YÖK tarafından 2018 yılında başlatılan "Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi" kapsamında birinci ve ikinci faz programlar tamamlanarak akademisyenlere eğitimler verilmiştir. Çalışmaların üçüncü faz takviminin de 2021 yılı için planlandığı bu eğitimlerin konusu ise ağırlıklı olarak "siber güvenlik" ve "ağ yönetimi" şeklindedir. Covid-19 Salgını sürecinde YÖK tarafından dijitalleşme konusunda yapılan önemli çalışmalardan biri olan "Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi" kapsamına akademisyenlerin dijital bilgi arama, erişim ve yönetimi farkındalıklarının artırılması için "dijital okuryazarlık programları" da eklenmeli ve kurumsal düzeyde akademisyen/kütüphaneci işbirliği ortamlarının desteklenmesi sağlanmalıdır. Uygulanan faaliyetlerin odak noktasını akademisyenlerin bireysel performans ve bilimsel potansiyelini ortaya çıkarabilecek bilgi davranışları oluşturmalıdır. Akademide bireysel performans kurumsal başarıyı, kurumsal performans ulusal/uluslararası başarıyı tetiklemektedir. Ulusal/uluslararası bir başarı, bilimsel bir keşfi ifade ederken; herhangi bir keşfin Türkiye'ye küresel akademik ve ekonomik alanlarda yararlar getirebilecek stratejik potansiyelleri olan özellikleri taşıyabilmesi ihtimaller dâhilindedir. Bu yüzden özerk üniversite yönetimleri ve onların alt komisyonları gerekli gördükleri durumlarda merkezi politikalara gerek duymaksızın

yenilik ve değişimlere açık olmalı, bilimsel olarak inisiyatifler alabilmelidirler. Üniversite yönetimleri, kurumsal başarıya ulaşabilmek için bireysel performansların artırılmasına yönelik daha somut adımlar atarak kurumlararası akademik/idari taklit anlayışının getirdiği bürokratik yükü ve ağırlığı üzerlerinden bir an önce atabilmeli ve "dijital okuryazarlık" konusunu gündemlerine almalıdırlar. Ulusal merkezi eş güdüme gerek olmayan bir kavram olan "dijital okuryazarlık" programları kapsamında; bilgiyi en verimli şekilde üreten ve tüketen grup olan akademisyenler tarafından özümsenmesi için alt çalışma birimleri oluşturulmalı ve kurumsal düzeyde politikalar ortaya konulmalıdır. Bu politikaların verimli şekilde yürütülmesi sürecinde kurumlar; kütüphane ve dokümantasyon birimlerini "dijital okuryazarlık sürecini yürüten akademik bir okul" olarak düşünmeli, kurum kütüphanecilerinin öğretmenlik/eğitmenlik rolünü ön plana çıkararak hareket etmelidirler.

- Türkiye'de ast unsur elemanlarının (kurum/birim/personel) inisiyatif alarak yeni uygulamalar ve dönüşümler gerçekleştirmekten kaçması/kaçınması; kurumların/birimlerin/personellerin sahip olduğu önemli potansiyellerinin ortaya çıkmasının önünde çoğu kez bir engel teşkil etmektedir. Bu yüzden de Türkiye'de uygulama açısından kolaylıkları ve avantajları içinde barındıran merkezi yönetim esaslarının uygulanması daha çok tercih edilmektedir. Alışılagelen bu durum, hiyerarşide ast konumda bulunan unsurların; merkez tarafından kanun, yönetmelik, politika ve iş/program planlamalarının beklemesine yol açarak bazen hayati zaman kayıplarına yol açabilmektedir. Bu durum, merkezi yönetimlerin üzerine ciddi misyonlar düştüğünü göstermekle birlikte Yükseköğretim Kurulunun da Türkiye'de üstlendiği önemli konumu ifade etmektedir. YÖK'ün son yıllarda başarılı bir şekilde sürdürdüğü/önemsediği "açık bilim/açık erişim" konulu politikaları ve bu kapsamda oluşturduğu yönetmelikler olduğu bilinmektedir. Aynı ölçüde önemli olduğu düşünülen "akademide bireysel bilgi yönetimi" konusu için de YÖK'ün benzer merkezi politikalar oluşturmasına ihtiyaç vardır. YÖK, üniversitelerde akademisyenlerin bireysel kaynaklarını uluslararası standartlarla uyumlu ve yazılımlar üzerinde yönetmelerini temin edecek düzenlemeler yaparak üniversite kurumlarının inisiyatif almasının önünü açabilecek çözümler sunmalı; "bilimsel iletişim, bilimsel işbirliği, bireysel bilgi yönetimi" olgularını güçlendirecek çalışmaların öncüsü olmalıdır. Çözüm ve çalışmaların etkin biçimde uygulanabilmesi için YÖK

bünyesinde koordinasyonu sağlayacak bir birim kurulmalı, "bireysel bilgi yönetimi" olgusu ulusal düzeyde ele alınmalı; söz konusu birim tarafından olgunun taşıdığı sorunların çözümüne yönelik politikalar oluşturulmalı ve işlerliğini sağlayacak standartlar üretilmelidir.

- Fakülte, enstitü ve yüksekokul yöneticilerinin yerine getirmekle yükümlü oldukları önemli bir misyon da birlikte çalıştıkları öğretim elemanlarının akademik performansını ortaya çıkarabilecek altyapı ve gereksinimleri karşılayabilmelerinin gerekliliğidir. Akademik birim yöneticilerinin öğrenci odaklı yaklaşımları çoğu kez akademik iş yoğunlukları, ders yükleri ve idari görevleri nedeniyle doğal bir süreç içinde birlikte çalıştıkları akademisyenlerin ihtiyaçlarının arka planda kalmasına ve/veya zaman aşımına uğrayarak ele alınmasına neden olabilmektedir. Akademik birimler öğrenci odaklı yaklaşımlarda sergiledikleri sağlık, kültür, spor birimleri ve öğrenci işleri birimleriyle birlikte gerçekleştirilen işbirliklerinin aynısını; akademisyenlerin bireysel becerilerini olumlu ölçüde etkileyebilecek teknik/teknolojik destek/eğitim sağlanması için kütüphane ve dokümantasyon merkezleriyle de gerçekleştirmelidirler. Akademisyenlerin yazılım, donanım, bilgi kaynağı ve bunların eğitimi ile ilgili duydukları gereksinimlerinin çeşitli iletişim kanallarıyla bu birimlere iletilmesi; Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin akademik kitap deposu görüntüsüne yeni misyonlar yükleyerek; akademisyenlere dijital bilgi arama, erişim ve yönetimi sürecinde beceriler kazandıran yeni bir metaforun ortaya çıkmasına neden olabilecektir.

- Üniversitelerin kütüphane ve dokümantasyon birimlerinin sahip olduğu bilgi kaynakları ve yazılımlar YÖKAK (Yükseköğretim Kalite Kurulu) tarafından her yıl istatistiklerle kontrol edilmekte ve bu veriler kurumların kalite ölçütleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda üniversite yönetimleri; kütüphane yönetmeliklerini gözden geçirmeli ve YÖKAK kriterleri açısından yeni vizyonlarını kurumsal mevzuatlarına da yansıtmalıdırlar. Bu yeni vizyon ışığında kütüphane ve dokümantasyon birimleri "bilgi erişim merkezleri" olarak yeniden yorumlanmalı ve teşkilattaki yapısı akademisyene doğrudan hizmet veren bir konuma getirilmelidir. Bu noktada öncelikle kütüphaneci sayısının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Teknik donanıma/beceriye sahip kütüphaneci sayısının artırılması sayesinde; sunulan hizmetin şeklinin müşterilerine "bireysel bankacılık" uygulamalarıyla danışma hizmeti veren bankalar

örnek alınarak "bireysel kütüphanecilik" uygulamalarına geçişinin önü açılmalıdır. Bu yüzden kurumlarda bireysel bilgi yönetimi kavramının oturabilmesi için kütüphane ve dokümantasyon birimlerine çok önemli görevler düşmektedir. Kütüphane yöneticileri, bireysel kaynak yönetim araçlarına "atıf ve kaynakça verme" yazılımı/programı gözüyle bakmamalı; bu araçların bilimsel iletişim ve işbirliği ortamına sağladığı katkı üzerinde durmalı ve kullanıcı alışkanlıklarını da düşünerek farklı model/türdeki yazılımları/programları da akademisyenlerin hizmetine sunabilmelidir. Tabi bu noktada sadece ürünü hizmete sunmak yeterli değildir. Binici (2017, s. 101) "Bireysel kaynak yönetim yazılımlarının işlev ve özellikleri" isimli çalışmasında, etkin ve verimli bir kullanıcı hizmetinin sunumu için kütüphanecilerin kaynak yönetim araçlarının derin bilgisine sahip olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Çalışmada, kütüphanelerde kullanıcı eğitiminin verilmesinin iki boyutta ele alınması gerektiği sonucuna varan Binici; bunlardan birincisinin "gerekli eğitiminin kütüphane personeline arzı" ve ikincisinin ise "bilgi ve belge yönetimi bölümlerinde kaynak yönetimi yazılımlarının eğitimi ve kullanım becerilerinin kazandırılması" konusu olduğunu dile getirmektedir. Kütüphane yönetimlerinin zaman kazanmak için, kütüphaneci pozisyonundaki personellerine bu araçlar konusunda farkındalık ve eğitim arz etmeleri hızlı ve pozitif sonuçlar alınmasında rol oynayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca sonuçlarda ve literatürde kendini hissettiren bazı gereksinimlerden yola çıkarak şu önerilerinin de dikkate alınmasında yarar vardır:

- Bireysel bilgi yönetimi sürecinde teknik ve teknolojik yöntemleri kullanmanın daha güvenli bir tercih olduğu üst yaş grubunda yer alan akademisyenleri de kapsayacak şekilde farkındalık çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Bu anlamda bireysel kaynak yönetimi araçlarının kaynak/not arama, erişim ve yönetimi özellikleri anlatılmalı; bu yazılımların/progamların kullanımı konusunda araştırma görevlileri de teşvik edilmelidir.

- Bireysel kaynak yönetimi araçları için her eğitim-öğretim döneminin başında kullanıcı eğitimleri ve tanıtım programları gerçekleştirilmelidir. Bu eğitim ve programlarda akademisyenlere kişisel dijital kütüphanelerinde/arşivlerinde bulunan bilgi kaynaklarına ait üstverileri meslektaşlarıyla/asistanlarıyla/öğrencileriyle

paylaşarak bilimsel iletişim sürecini verimli kılabilecekleri anlatılmalı ve bilimsel işbirliği olanaklarının bireysel kaynak yönetimi araçlarının sunduğu sosyalleşme işlevleri sayesinde kurumsal düzeyin de üstünde ulusal/küresel düzeyde kolaylıkla sağlanabileceği üzerinde durulmalıdır.

- Akademisyenlerin ticari arama motorları ve bunların bulut çözümleri yerine; öncelikle kurumsal çözümleri tercih etmesi sağlanmalıdır. Kurumsal akademik açık erişim arşivi ve kurumsal bulut alan uygulamalarının yaygınlaştırılması için bilgi işlem birimlerinin kütüphane ve dokümantasyon birimleriyle sürekli ve etkili koordinasyonu sağlanmalıdır.

- Bilim insanları özgür iradeleriyle seçtikleri bilgi kaynaklarını sadece biriktirme gayesi gütmemeli; topladıkları bilgi kaynaklarıyla kişisel kütüphanelerini geliştirebilmeli, kaynaklardan etkin yararlanabilme sürecini gözetebilmeli, kaynakları sürekli kullanabilir kılabilmeli ve birey olarak kendilerini ortak bilgi davranışlarına uyumlu hale getirebilmelidir.

- Bireysel kaynak yönetim araçları; temelde bilimsel araştırma sürecine ve bireysel bilgi yönetimi sürecine destek olmaktadır. Bu önemli desteğin yayıncılıktan (başta elektronik yayıncılıktan), bilgi erişim sistemlerinden ve bu sistemlerdeki verilerin üreticisi olan bilgi profesyonellerinden bağımsız ilerleyebileceği düşünülemez. Doğru erişim uçlarıyla kimliği oluşturulan bir kaynak bilimsel bir konu için denetimli bir kaynak özelliği gösterebileceği gibi, aynı zamanda sonraki bilimsel çalışmaların da temelini oluşturabilecek bir yapısal düzen sergilemektedir. Dolayısıyla Türkiye'de akademik yayıncılığın dinamiklerini oluşturan ana aktörlerin bilgi kaynaklarını üstveri kimlikleriyle ve CSL uzantısıyla bilim insanlarına sunabileceği düzenlemeler mevzuata konu olmalı ve mevzuat yaptırımı ile uygulamaya sokulmalıdır.

- Bir pazar ve ekonomi boyutuna ulaşan ve bu pazarın/ekonominin pahalı bir ürünü olan bilgi ve bilgi kaynaklarının Türkiye tarafından ithal edilmesine bir parantez açmakta yarar görülmektedir. Pahalı bir ürün olan bilimsel bilginin Türkiye tarafından ağırlıklı olarak ithal edildiği göze çarpmaktadır. Döviz bazlı yapılan harcama kalemlerinin milli sermayeyi ne kadar etkilediğinin her yıl yapılan fayda-maliyet analizleriyle araştırılması ve ülke genelini kapsayacak bir tespit yapılması

gerekmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu kültür, medeniyet ve tarih dokusu, bilim, teknik ve bilgi altyapısı ile teknoloji, sanayi, üretim ağı bilginin ihraç edilebilme potansiyeli olduğu konusunda fikir vermektedir. Bu fikir ışığında; gelenekçi yaklaşımları benimseyen yayınevlerinin elektronik geçiş sürecine olan katı tutum ve algılarını değiştirmek için teşvik projeleri hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

Adıbelli, R. (2003). Epistemoloji. *Bilimname*, (2). https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilimname/47887 adresinden erişildi.

Akkaya, M. A. (2018). Açık anahtar: Kütüphanecilik, arşivcilik ve dokümantasyon-enformasyon alanlarında yayınlanan toplantı, anı, armağan ve derleme kitaplar dizini. *Türk Kütüphaneciliği*, *32*(1), 50-52.

Akkaya, M. A. (2020). Kent arşivi ve kent müzesi. *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler – arşivler – müzeler* içinde (ss. 459-502). İstanbul: Hiperyayın. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2347749&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid adresinden erişildi.

Akkaya, M. A. ve Odabaş, H. (2018). Kent arşivlerinin ulusal kültürel arşiv dünyamızdaki anlam ve önemi. *Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu* içinde . Ankara. http://eprints.rclis.org/39321/ adresinden erişildi.

Akkaya, M. A. ve Odabaş, H. (2020). *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler – arşivler – müzeler*. İstanbul: Hiperyayın. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2347749&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid adresinden erişildi.

Akkaya, M. A. ve Yıldırım, Z. (2017). Akademik bilgi üretimi ve etik. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *5*(2), 78-93.

Aksöz, M. (2020). Sözlük (çülük) ve sözlüğü belirleyen etmenler. *Schriften Zur Sprache und Literatur* içinde (1. Baskı., C. 4, ss. 63-76). İstanbul: IJOPEC Publication Limited. https://www.researchgate.net/profile/Yasemin_Darancik/publication/3405273

52_Schriften_zur_Sprache_und_Literatur_IV_Dil_ve_Edebiyat_Yazilari_IV/links/5e9037d94585150839cec366/Schriften-zur-Sprache-und-Literatur-IV-Dil-ve-Edebiyat-Yazilari-IV.pdf#page=64 adresinden erişildi.

Akyazıcı, M. (2019). *Bilgi yönetimi*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=npGs9H39x7G6401x51yqpI9OiZzOFTSCD4TxIsbCq125Z1pRY87Xq8kyYKrLaES7 adresinden erişildi.

Al, U. ve Soydal, İ. (2014). Akademinin atıf dizinleri ile savaşı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *31*(1), 23-42.

Altay, A., Akın Gürdal, S. ve Yılmaz, İ. A. (2012). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin bilgi arama davranışı özellikleri üzerine bir araştırma: Kırklareli Üniversitesi Pınarhisar Meslek Yüksekokulu örneği. *Bilgi Eksenli Kuram ve Uygulamalar Sorgulayıcı ve Çözümleyici Yaklaşımlar Sempozyumu* içinde (ss. 323-338). Nevşehir. http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/handle/20.500.11857/198 adresinden erişildi.

Anameriç, H. (2018). *Bilgi kaynakları I*. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri, sunulmuş bildiri, Ankara. https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=3164 adresinden erişildi.

Ankos. (2020). Ankos—Abone veritabanları. *Ankos*. 10 Temmuz 2020 tarihinde http://online.ankos.org.tr/raporlar/vts.php?donem=2019 adresinden erişildi.

Arıkan, A. (2005). *Bilgi erişiminde dil sorunları*. (Doktora tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=pPKKNi4sz1aRaVz8gj3jxF85W_ZQgDhM6zH1l67vCjSQEffXUQMsd_6tomZFY0ao adresinden erişildi.

Arseven, C. E. (1924). *Notlar ve kütüphanelere dâir usûl-i tasnif*. Matbaa-ı Âmire.

Ateş, H. İ. (1999). *Ankara Üniversitesi akademik personelinin bilgi erişim teknolojisini kullanım durumu*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=a0OMTmEd_3mfOBxT8SiBTO8XPYB0qbh-5RhiDYbHw8cJj9_-dTxkJKZLDIV7KYbC adresinden erişildi.

Atılgan, D. (2005). Bilginin organizasyonunda ulusal dizinlerin önemi ve atıf sistemi üzerine düşünceler (ss. 36-43). Sosyal Bilimlerde Süreli yayınlar ve Bilgi Teknolojileri Sempozyumu, sunulmuş bildiri, Ankara: Yeni Avrasya Yayınları. http://eprints.rclis.org/7234/ adresinden erişildi.

Aydemir Şenay, B. (2014). *Türkiye'de gıda biliminde ve gıda sektöründe bilgi erişim süreci*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=gyLHMouPes-CvnhRcjQsKfQPiY-P37onzp4CWaw4TxEi9Y9uT2BwxQy243CIrhO4 adresinden erişildi.

Basak, S. K. (2014). A comparison of researcher's reference management software: Refworks, Mendeley and Endnote. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, *6*(7), 561-568.

Baydur, G. (2012). Kataloglama eğitimi. *Türk Kütüphaneciliği*, *26*(2), 315-328.

Bayter, M. (2009). *Web sitelerinin kimliklenmesi: Üst veri (metadata)* (C. 1. bs). İstanbul: Hiperlink. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e011xww&AN=692546&lang=tr&site=ehost-live adresinden erişildi.

Bayter, M. (2018). Halk kütüphanelerinde kataloglama ve sınıflama. *Halk kütüphaneleri: Geçmişten geleceğe yönelimler ve yeni roller* içinde (1.

Baskı., ss. 307-326). İstanbul: Hiperyayın. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2015585&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid adresinden erişildi.

Biçer, G. ve Düztepe, Ş. (2003). Yetkinlikler ve yetkinliklerin işletmeler açısından önemi. *Journal of Aeronautics and Space Technologies, 1*(2), 13-20.

Binici, K. (2013). "Citation style language" uygulaması: Apa kaynak gösterme biçiminin Türkçe'ye adaptasyonu. *Bilgi Dünyası, 14*(2), 410-420.

Binici, K. (2017). Bireysel kaynak yönetim yazılımlarının işlev ve özellikleri. *Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri* içinde (ss. 87-104). İstanbul: Hiperyayın. http://web.b.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook?sid=5f566e31-424d-4dfd-87f4-258c1f7e3819%40pdc-v-sessmgr05&vid=11&rid=1&format=EB adresinden erişildi.

Binici, K. (2018). *Kütüphane ve bilgi biliminde tema ve yönelim*. İstanbul: Hiperyayın. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1916950&lang=tr&site=eds-live adresinden erişildi.

Binici, K. (2020). Dijital kütüphaneler. *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler – arşivler – müzeler* içinde (ss. 319-362). İstanbul: Hiperyayın. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2347749&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid adresinden erişildi.

binti Zulkharnain, N. A. ve Ashaari, N. S. (2015). Usable bibliographic software. *2015 International Conference on Electrical Engineering and Informatics (ICEEI)* içinde (ss. 439-444). 2015 International Conference on Electrical

Engineering and Informatics (ICEEI), sunulmuş bildiri, Denpasar, Bali, Indonesia: IEEE. doi:10.1109/ICEEI.2015.7352541

Birinci, H. G. (2007). Tarihçilerin bilgi arama davranışları. *Türk kütüphaneciliği*, *21*(1), 29-44.

Boz, E. (2015). Kullanıcı ve sözlük ilişkisi. *Erdem*, (69), 41-52.

Bush, V. (1945). As we may think. *The Atlantic Monthly, 176*(1), 112-124.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. https://www.turcademy.com/tr/kitap/egitimde-bilimsel-arastirma-yontemleri-9789944919289 adresinden erişildi.

Childress, D. (2011). Citation tools in academic libraries: Best practices for reference and instruction. *Reference & User Services Quarterly, 51*(2), 143-152.

Cibbarelli, P. (1995). Cibbarelli's surveys: User ratings of bibliographic citation management software. *Computers in Libraries*, *15*(4), 25-40.

Coşkun, H. (2020). İnsan yetiştirmenin önemine ve akademik etiğe bir bakış, *1*(2). http://openaccess.izu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12436/1640 adresinden erişildi.

Csl. (2020). Csl- citation style language. *Csl*. 7 Mayıs 2020 tarihinde https://citationstyles.org/ adresinden erişildi.

Cuschieri, S., Grech, V. ve Calleja, N. (2019). Wasp (Write a scientific paper): The Use of bibliographic management software. *Early Human Development*, *128*, 118-119. doi:10.1016/j.earlhumdev.2018.09.012

Çakar, N. D., Yıldız, S. ve Dur, S. (2010). Bilgi yönetimi ve örgütsel etkinlik ilişkisi: Örgüt kültürü ve örgüt yapısının temelleri. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, *10*(1), 71-93.

Çakmak, T. (2017). Bilgi merkezlerinde üstveri paylaşımı ve entegrasyonu. *Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri* içinde (ss. 49-66). İstanbul: Hiperyayın. http://web.b.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook?sid=5f566e31-424d-4dfd-87f4-258c1f7e3819%40pdc-v-sessmgr05&vid=11&rid=1&format=EB adresinden erişildi.

Çankırı, S. (2006). *Melez kütüphanede bilgi erişim sorunları*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wBmNpkQC9Nhi90NLW7E7-dQZSwPGKj1llC5WAgUUcBujn57djD7luRcOmzjO0Ntq adresinden erişildi.

Çankırı, S. (2012). *Bilgi erişimde kullanıcı odaklı çözüm: Bilgi mimarisi*. (Doktora tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=1zw6GvYMe-q3Hf6HR-3US0ZkC8EcsIYPtr5pvkqQyexv_MZNmuH_3_tHbWZymF4Y adresinden erişildi.

Çapkın, Ç. (2011). *Türkçe metin tabanlı açık arşivlerde kullanılan dizinleme yönteminin değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=zD1B0cW7zVr3VcnZjitVXic-B4vMxj-OcM3BSwGSWAlZHjarqRvFSJohk9515iPY adresinden erişildi.

Çetingöz, D. ve Açıkgöz, K. (2009). Not alma stratejisinin öğretiminin tarih başarısı ve hatırda tutma üzerindeki etkileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 60*(60), 577-600.

Çiçek, N. (2020). Kurum arşivleri. *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler – arşivler – müzeler* içinde (ss. 535-580). İstanbul: Hiperyayın.

http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2347749&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid adresinden erişildi.

Çiğdem, S. (2013). Büro yönetiminde whistleblowing ve etik ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 93-109.

Dalkıran, Ö. (2018). *Ağ kuşağının bilgi davranışları: Üniversite öğrencileri üzerine bir inceleme*. (Doktora tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vbVkXe1KChYWNElr1MuLZkEtyhZlW28TukYjkEc3yTFzEnC-8BIyDYQbpvHzaj7A adresinden erişildi.

Demir, A. (2018). İsnad atıf sistemi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 22*(2), 777-776.

Dilek-Kayaoğlu, H. (2020). Özel kütüphane. *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler – arşivler – müzeler* içinde (ss. 259-318). İstanbul: Hiperyayın. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2347749&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid adresinden erişildi.

Doğan, C. D. ve Uluman, M. (2016). İstatistiksel veri analizinde r yazılımı ve kullanımı. *Elementary Education Online, 15*(2), 615-634.

Doğan, K. ve Arslantekin, S. (2017). Elektronik belge yönetimi, dijital arşivleme sistemleri ve büyük veri. *Bilgi sistemleri ve bilişim yönetimi: Beklentiler ve yeni yaklaşımlar* içinde (ss. 65-80). Ankara: Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetimi ve Sistemleri Belgelendirme Merkezi (BİL-BEM). https://www.researchgate.net/profile/Zeynep_Akdogan2/publication/321966573_Bilgi_Sistemleri_ve_Bilisim_Yonetimi_Beklentiler_ve_Yeni_Yaklasimlar/links/5a3b97f20f7e9ba14e421aaf/Bilgi-Sistemleri-ve-Bilisim-Yoenetimi-Beklentiler-ve-Yeni-Yaklasimlar.pdf adresinden erişildi.

Doğan, O. (2017). Ücretsiz veri madenciliği araçları ve Türkiye'de bilinirlikleri üzerine bir araştırma. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, *8*(1), 77-93.

Eapen, B. R. (2006). Endnote 7.0. *Indian Journal of Dermatology, Venereology, and Leprology*, *72*(2), 165-166. doi:10.4103/0378-6323.25654

Edhlund, B. (2015). *Endnote essentials*. Lulu.com. https://books.google.com.tr/books?id=EAKuCQAAQBAJ adresinden erişildi.

Eker, M. E., Oktaş, R. ve Kayhan, G. (2016). Apriori algoritmasının farklı veri kümelerine uygulanması (ss. 111-117). Akademik Bilişim'16-XVIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, sunulmuş bildiri, Aydın. https://ab.org.tr/kitap/ab16.pdf adresinden erişildi.

Ekual. (2020). Üniversiteler ve polis akademilerinin erişimine açılan veritabanları: Cahit Arf Bilgi Merkezi. *Ekual*. 13 Aralık 2019 tarihinde https://cabim.ulakbim.gov.tr/ekual/e-veri-tabanlari/universiteler-ve-polis-akademisinin-erisimine-acilan-veritabanlari/ adresinden erişildi.

Eldoğan, D., Korkmaz, L., Yeniçeri, Z. ve Kökdemir, D. (2017). *Akademik yazım kuralları kitapçığı* (5. Baskı.). Ankara: Başkent Üniversitesi Geliştirme Vakfı İktisadi İşletmesi. http://psk.baskent.edu.tr/docs/AYKK_05.pdf adresinden erişildi.

Emiroğlu, B. G. (2009). Semantic web (anlamsal ağ) yapıları ve yansımaları (C. 1, ss. 151-155). Akademik Bilişim'09-XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, sunulmuş bildiri, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi. https://ab.org.tr/kitap/ab09-1.pdf adresinden erişildi.

Erdoğan, C. (2020, 1 Nisan). Bilimsel anketler için örneklem sayısı hesaplama programı (excel). *Akdeniz Üniversitesi Akademik Bilgi Sistemi*. 18 Aralık

2020 tarihinde http://aves.akdeniz.edu.tr/caner/dokumanlar adresinden erişildi.

Ersoy, M. (2014). Matematik öğretiminde semantik web tabanlı ikna teknolojisi kullanımı. *Education Sciences, 9*(1), 57-72. doi:10.12739/NWSA.2014.9.1.1C0606

Esgin, M. (2019b). Web tabanlı bibliyografik yönetim programları üzerine kısa bir değerlendirme. *Arşiv Dünyası*, *6*(2), 179-187.

Esgin, M. (2019a). *Çok kullanılan web tabanlı bibliyografik yönetim programlarının incelenmesi, karşılaştırılması ve yapılabilecek geliştirmeler*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vjszP7PzV0HebcjFEvDfwMUQC4aUqCbBznaOqAPMvG6_rd8BCcWzRU2PNe1zzT8D adresinden erişildi.

Fenner, M. (2010). Reference management meets web 2.0. *Cellular Therapy and Transplantation, 2*(6), 1-13. doi:0.3205/ctt-2010-en-000087.01

Fernandez, P. (2011). Zotero: Information management software 2.0. *Library Hi Tech News, 28*(4), 5-7. doi:10.1108/07419051111154758

Fitzgibbons, M. ve Meert, D. (2010). Are bibliographic management software search interfaces reliable?: A comparison between search results obtained using database interfaces and the Endnote online search function. *The Journal of Academic Librarianship, 36*(2), 144-150. doi:10.1016/j.acalib.2010.01.005

Francese, E. (2013). Usage of reference management software at the University of Torino. *JLIS*, (4), 145-174. doi:10.4403/jlis.it-8679

Gilmour, R. ve Cobus-Kuo, L. (2011). Reference management software: A Comparative analysis of four products. *Issues in Science and Technology Librarianship*, (66), 63-75. doi:10.5062/F4Z60KZF

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (4. Baskı.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. https://www.turcademy.com/tr/kitap/sosyal-bilimlerde-arastirma-yontemleri-9789750244551 adresinden erişildi.

Gürdal Tamdoğan, O. (2009). Enformasyon zincirinde bilgi erişim sistemleri, bilgi erişim sürecinde kütüphane kurumu ve diğer bilgi merkezleri. *Türk Kütüphaneciliği*, *23*(1), 151-168.

Gürsakal, N. (2014). *Büyük veri*. Bursa: Dora. https://www.turcademy.com/tr/kitap/buyuk-veri-9789752447479 adresinden erişildi.

Gürsoy, H. (2008). Kaynak yönetimi ve ilgili bilgi teknolojileri. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, *9*(1), 55-58.

Hashempour, L. (2015). Hemşirelerin bilgi gereksinimleri ve bilgi arama davranışları (ss. 99-104). I. Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi, sunulmuş bildiri, Ankara. https://www.researchgate.net/publication/291350741_Hemsirelerin_Bilgi_Gereksinimleri_ve_Bilgi_Arama_Davranislari adresinden erişildi.

Hensley, M. K. (2011). Citation management software: Features and futures. *Reference & User Services Quarterly*, *50*(3), 204-208.

Hernandez, D. A., El-Masri, M. M. ve Hernandez, C. A. (2008). Choosing and using citation and bibliographic database software (BDS). *The Diabetes Educator*, *34*(3), 457-474. doi:10.1177/0145721708317875

Hicks, D. L. ve Tochtermann, K. (2001). Personal digital libraries and knowledge management. *Journal of Universal Computer Science, 7*(7), 550-565. doi:http://dx.doi.org/10.3217/jucs-007-07-0550

Holt Zaugg, Richard E. West, Isaku Tateishi, Daniel L. Randall. (2011). Mendeley: Creating communities of scholarly inquiry through research collaboration. *TechTrends*, *55*(1), 32-36. doi:10.1007/s11528-011-0467-y

Hull, D., Pettifer, S. R. ve Kell, D. B. (2008). Defrosting the digital library: Bibliographic tools for the next generation web. *PLoS Computational Biology, 4*(10), 1-14. doi:10.1371/journal.pcbi.1000204

İlgar, S. C. ve İlgar, M. Z. (2014). Nitel veri analizinde bilgisayar programları kullanılması. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(5), 31-78.

İlhan, Y. (2014). *İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencilerinin Kuhlthau Modeli'ne göre bilgi arama davranışları: Etnografik bir inceleme*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=WBc656i315e2eV6-EZV1oi9GnT7t-Sh-PVI8mEa_PA7s3BTbxK16NqQYiySxSY-V adresinden erişildi.

Jones, W. (2007). Personal information management. *Annual Review of Information Science and Technology*, *41*(1), 453-504. doi:10.1002/aris.2007.1440410117

Kambhampati, S. B. S. ve Maini, L. (2019). Formatting references for scientific manuscripts. *Indian Journal of Orthopaedics, 53*(3), 381-383. doi:10.4103/ortho.IJOrtho_197_19

Kaya, B., Yıldız, Ö. ve Sinecen, M. (2016). Atıf ve referans yönetimi programlarının karşılaştırılması. *Akademik Bilişim'16-XVIII. Akademik Bilişim Konferansı*

Bildirileri içinde (ss. 770-775). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi. https://ab.org.tr/kitap/ab16.pdf adresinden erişildi.

Kayıran, A. B. (1987). Pre ve post-coordinate dizinler. *Türk Kütüphaneciliği*, *1*(4), 175-190.

Keseroğlu, H. S. ve Yurtoğlu, B. (2019). Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zunûn'unda sınıflama yöntemi. *Türk Kütüphaneciliği*, *33*(2), 89-111.

King, R., Hooper, B. ve Wood, W. (2011). Using bibliographic software to appraise and code data in educational systematic review research. *Medical Teacher*, *33*(9), 719-723. doi:10.3109/0142159X.2011.558138

Köklü, E. (2017). *Müze, arşiv, kütüphane malzemesi ile kataloglama ilişkisi*. (Doktora tezi). http://www.bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/xmlui/handle/2062/476 adresinden erişildi.

Köse, E. (2011). *Tıp akademisyenlerinin kanıta dayalı bilgi gereksinimleri ve bilgi arama davranışları: Hacettepe Üniversitesi örneği*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=EEdeQgIdFRxX5NbvVau-AtUt54vnPVHCbrYWNsAA1r_JZZl8jwqjqSMUA4WwsAyZ adresinden erişildi.

Kraker, P., Schlögl, C., Jack, K. ve Lindstaedt, S. (2015). Visualization of co-readership patterns from an online reference management system. *Journal of Informetrics*, *9*(1), 169-182. doi:10.1016/j.joi.2014.12.003

Kratochvíl, J. (2017). Comparison of the accuracy of bibliographical references generated for medical citation styles by Endnote, Mendeley, Refworks and Zotero. *The Journal of Academic Librarianship*, *43*(1), 57-66. doi:10.1016/j.acalib.2016.09.001

Kurulgan, M. (2015). *Çağdaş bilgi-belge merkezlerinde yönetim ve organizasyon: Literatüre yönelik karşılaştırmalı bir analiz*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Kütükoğlu, M. S. (1998). *Tarih araştırmalarında usûl* (6. Baskı.). İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Lansdale, M. W. (1988). The psychology of personal information management. *Applied Ergonomics*, *19*(1), 55-66. doi:10.1016/0003-6870(88)90199-8

Lok, S. ve Cervantez, R. (2016). New bibliographic style for the Cuban Journal of Agricultural Science based on Harvard referencing. *Cuban Journal of Agricultural Science*, *50*(3), 333-341.

Lorenzetti, D. L. ve Ghali, W. A. (2013). Reference management software for systematic reviews and meta-analyses: An Exploration of usage and usability. *BMC Medical Research Methodology*, *13*(1), 0-5. doi:10.1186/1471-2288-13-141

Lundin, K. (2012). *Mot en delad framtid? : Mendeley som exempel på vetenskaplig kommunikation online*. (Yüksek lisans tezi). http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-179884 adresinden erişildi.

Manghi, P., Candela, L., Lazzeri, E. ve Silvello, G. (2020). Digital libraries: Supporting open science. *ACM SIGMOD Record*, *48*(4), 54-57. doi:10.1145/3385658.3385669

Marino, W. (2012). Fore-cite: Tactics for evaluating citation management tools. *Reference Services Review*, *40*(2), 295-310. doi:10.1108/00907321211228336

Mazlum, M. M. ve Mazlum, A. A. (2017). Sosyal bilimlerde araştırma yönteminin belirlenmesi. *Route Educational and Social Science Journal*, *4*(4), 1-21.

Mead, T. L. ve Berryman, D. R. (2010). Reference and pdf-manager software: Complexities, support and workflow. *Medical Reference Services Quarterly*, *29*(4), 388-393. doi:10.1080/02763869.2010.518928

Melles, A. ve Unsworth, K. (2015). Examining the reference management practices of humanities and social science postgraduate students and academics. *Australian Academic & Research Libraries*, *46*(4), 250-276. doi:10.1080/00048623.2015.1104790

Mittal, M. (2008). Personal knowledge management: A Study of knowledge behaviour of academicians. *Journal of Information & Knowledge Management*, *07*(02), 93-100. doi:10.1142/S0219649208001993

Mueen Ahmed, K. ve Al Dhubaib, B. (2011). Zotero: A Bibliographic assistant to researcher. *Journal of Pharmacology and Pharmacotherapeutics*, *2*(4), 303-305. doi:10.4103/0976-500X.85940

Murlimanju, B. V., Prabhu, L. V. ve Pai, M. M. (2020). Reply to: Formatting references for scientific manuscripts. *Indian Journal of Orthopaedics*, *54*(1), 103-103. doi:10.1007/s43465-019-00028-y

Najjari, T. (2010). *Tebriz'deki üniversitelerin öğretim üyelerinin bilgi arama davranışları: Bir model önerisi*. (Doktora tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=veR1mHu9yoWjwcVUjCEoPP01s2taE1O_R6J9amzM2QKatXV3Y9N1XJlXWSKTqlku adresinden erişildi.

Nilashi, M., Dalvi, M., Ibrahim, O., Zamani, M. ve Ramayah, T. (2016). An Interpretive structural modelling of the features influencing researchers' selection of reference management software. *Journal of Librarianship and Information Science*, *51*(1), 34-46. doi:10.1177/0961000616668961

Odabaş, H. (1999). Elektronik belgeler ve arşivler. *Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri* içinde (ss. 356-365). Bilginin Serüveni: Dünü, Bugünü ve Yarını…, sunulmuş bildiri, Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği. http://eprints.rclis.org/8224/ adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2006). Bilgi yönetimi. *Bilgi...* içinde (ss. 99-108). Referans Yayıncılık. http://eprints.rclis.org/3844/ adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2007). Elektronik belge sistemlerinde açık sistemler, paylaşılabilir veri yapıları ve üstveri. ICANAS 38: Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, sunulmuş bildiri, Ankara. http://eprints.rclis.org/10437/ adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2012a). Türkiye'de bilgi merkezleri ve hizmetleri algısı/Perception of ınformation centers and services in Turkey (ss. 385-401). Bilgi Eksenli Kuram ve Uygulamalar Sorgulayıcı ve Çözümleyici Yaklaşımlar Sempozyumu, sunulmuş bildiri, Ankara: Ankara Üniversitesi. https://odabashuseyin.wordpress.com/yayinlar/ adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2012b). *Arşivlerde kullanıcı hakları: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivleri örneği*. Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi, sunulmuş bildiri, İstanbul. https://odabashuseyin.files.wordpress.com/2011/04/arc59fivlerde-kullanc4b1cc4b1-haklarc4b1.pptx adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2016). Gelecekte kütüphaneler ve üniversite kütüphanelerinde yenilikçi yaklaşımlar. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *20*(3), 797-811.

Odabaş, H. (2017a). Arşivlerde dijital fırsatlar ve dijital hizmetlerin araştırma süreçlerine yansımaları: Bellek kurumlarında ortak girişimler. 2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi, sunulmuş bildiri, İstanbul. http://eprints.rclis.org/39324/ adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2017b). Arşiv kataloglarında standartlaşma sorunları: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü çevrimiçi arşiv kataloğu. Uluslararası Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Bilgiye Erişim/Kataloglama Sorunları Sempozyumu, sunulmuş bildiri, İstanbul. http://eprints.rclis.org/39326/ adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2017c). Kütüphanelerde elektronik kaynaklara erişimde yaşanan sorunlar. *Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri* içinde (1. Baskı., ss. 313-326). İstanbul: Hiperyayın. http://web.b.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook?sid=5f566e31-424d-4dfd-87f4-258c1f7e3819%40pdc-v-sessmgr05&vid=11&rid=1&format=EB adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2017d). Yazma ve nadir eserlerin yönetiminde yeterlilikler ve yeni yaklaşımlar. *Yerel Yönetimlerde Kültürel Mirasın Yönetimi ve Kütüphaneler Sempozyumu 6-8 Eylül 2017, Bursa* içinde . Bursa. http://eprints.rclis.org/39325/ adresinden erişildi.

Odabaş, H. ve Akkaya, M. A. (2017). Bilgi merkezleri ve hizmetlerinde yapısal dönüşüm ve kavramsal tartışma. *Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri* içinde (1. Baskı., ss. 9-24). İstanbul: Hiperyayın. http://web.b.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook?sid=5f566e31-424d-4dfd-87f4-258c1f7e3819%40pdc-v-sessmgr05&vid=11&rid=1&format=EB adresinden erişildi.

Odabaş, Z. Y. (2017). Bilgi diyeti: Sosyolojik değerlendirme. *Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri* içinde (ss. 25-48). İstanbul: Hiperyayın. http://web.b.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook?sid=5f566e31-424d-4dfd-87f4-258c1f7e3819%40pdc-v-sessmgr05&vid=11&rid=1&format=EB adresinden erişildi.

Odlis. (2020). Online dictionary of library and information science. 29 Mayıs 2020 tarihinde https://products.abc-clio.com/ODLIS/odlis_c.aspx adresinden erişildi.

Ordu Üniversitesi. (2016). *Ordu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı 2016 yılı birim faaliyet raporu*. Ordu: Ordu Üniversitesi. http://kddb.odu.edu.tr/files/other/Birim_Faaliyet_Raporlar/Birim_Faaliyet_Raporu_2016.pdf adresinden erişildi.

Ordu Üniversitesi. (2017). *Ordu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı 2017 yılı birim faaliyet raporu*. Ordu: Ordu Üniversitesi. http://kddb.odu.edu.tr/files/other/Birim_Faaliyet_Raporlar/Birim_Faaliyet_Raporu_2016.pdf adresinden erişildi.

Ordu Üniversitesi. (2018). *Ordu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı 2018 yılı birim faaliyet raporu*. Ordu: Ordu Üniversitesi. http://kddb.odu.edu.tr/files/other/Birim_Faaliyet_Raporlar/Birim_Faaliyet_Raporu_2016.pdf adresinden erişildi.

Ordu Üniversitesi. (2019). *Ordu Üniversitesi Personel Daire Başkanlığı 2019 yılı birim faaliyet raporu*. Ordu: Ordu Üniversitesi. http://pdb.odu.edu.tr/files/other/PERSONEL_DARE_BAKANLII_2019_YILI_BRM_FAALYET_RAPORU.pdf adresinden erişildi.

Orhan Sungur, M. ve Özkan Seyhan, T. (2013). Writing references and using citation management software. *Türk Üroloji Dergisi/Turkish Journal of Urology*, *39*(1), 25-32. doi:10.5152/tud.2013.050

Ortaş, İ. (2004). Öğretim üyesi ya da bilim insanı kimdir. *Pivolka, 3*(12), 11-16.

Ölçer, N. ve Koçer, S. (2015). Örgütsel iletişim: Kocaeli Üniversitesi akademik personeli üzerine bir inceleme. *Global Media Journal TR Edition, 6*(11), 339-383.

Öney, C. (2019a). Akademik araştırma, organize olma ve yazma süreçlerinde Zotero. *Tarih ve Gelecek Dergisi, 5*(1), 160-181. doi:10.21551/jhf.557229

Öney, C. (2019b). Tez yazım sürecinde öğrencinin danışmanı tarafından izlenmesini sağlayan Zotero'nun grup özelliğinin incelenmesi. *Asia Minor Studies, 7*(2), 265-281. doi:10.17067/asm.570849

Özdemir, Y. ve Acar, Ö. F. (2020). Bilişim teknolojilerinin rekabet amacıyla kullanımının analizi (E-devlet örneği). *Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi, 4*(10), 65-73.

Özenç Uçak, N. (1997). *Bilim adamlarının bilgi arama davranışları ve bunları etkileyen nedenler*. (Doktora tezi). http://bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/xmlui/handle/2062/569?show=full adresinden erişildi.

Özenç Uçak, N. (1999). Sosyal ve insan bilimleri alanlarında bilgi gereksinimi ve kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 16*(1), 115-128.

Özenç Uçak, N. ve Birinci, H. G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. *Türk Kütüphaneciliği, 22*(2), 187-204.

Öztemiz, S., Bitri, E. ve Açıkgöz, O. (2013). Kütüphanelerde karşılıklı işlerlik sağlayan standartlar (ss. 6-11). ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri,

Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler, sunulmuş bildiri, Ankara: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği. https://unak.org.tr/yayin/unak-2013-konferansi-bildiriler-kitabi/ adresinden erişildi.

Özüsağlam, E., Atalay, A. ve Toprak, S. (2009). Web tabanlı anket hazırlama sistemi. *Akademik Bilişim'09-XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* içinde (ss. 753-758). https://ab.org.tr/ab09/kitap/ozusaglam_atalay_AB09.pdf adresinden erişildi.

Peker, S. (2016). *Bilgi yönetimi ile hizmet ve süreç yeniliği ilişkisinde bireysel yenilikçiliğin etkisi: Kamu örgütlerinde bir araştırma*. (Doktora tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=OykDDeWBWTL9-Wm52sZBrJpoTR1V0qftX-z9WjflRotV6xnajcdRh48NOZxzrYRk adresinden erişildi.

Polat, C. (2017). Elektronik kaynak yönetimi. *Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri* içinde (ss. 225-250). İstanbul: Hiperyayın. http://web.b.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook?sid=5f566e31-424d-4dfd-87f4-258c1f7e3819%40pdc-v-sessmgr05&vid=11&rid=1&format=EB adresinden erişildi.

Polat, C. (2020). Üniversite kütüphaneleri. *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler – arşivler – müzeler* içinde (ss. 225-258). İstanbul: Hiperyayın. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2347749&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid adresinden erişildi.

Polat, C. ve Binici, K. (2015). *Zotero: Bilimsel araştırma sürecinde bireysel kaynak yönetimi aracı*. Ankara: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği - ÜNAK.

http://kutuphane.sakarya.edu.tr/sites/kutuphane.sakarya.edu.tr/file/zotero2015.pdf adresinden erişildi.

Polat, C. ve Odabaş, H. (2009). *Anahtar II: Kütüphanecilik, arşivcilik ve dokümantasyonenformasyon alanlarında yayınlanan toplantı, anı, armağan ve derleme kitaplar dizini*. İstanbul: Hiperlink. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e011xww&AN=551444&lang=tr&site=ehost-live adresinden erişildi.

Polat, C. ve Odabaş, H. (2011). Türkiye'de üniversite kütüphaneleri: Standartlar ve yönetici görüşleri doğrultusunda niceliksel bir değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *15*(1), 43-62.

Rakhshan, V. (2012). Reliance of scientific publication on citation management software: The New generation. *Journal of Dental Research, Dental Clinics, Dental Prospects*, *6*(4), 158-159. doi:10.5681/joddd.2012.032

Ram, S. ve Paul Anbu K., J. (2014). The use of bibliographic management software by Indian library and information science professionals. *Reference Services Review*, *42*(3), 499-513. doi:10.1108/RSR-08-2013-0041

Reiss ve Reiss. (2002). Referenzmanager Endnote 5 – funktionen – weiterentwicklung – eigene erfahrungen. *Praxis*, *91*(40), 1645-1650. doi:10.1024/0369-8394.91.40.1645

Rempel, H. G. ve Mellinger, M. (2015). Bibliographic management tool adoption and use a qualitative research study using the utaut model. *Reference & User Services Quarterly*, *54*(4), 43-53. doi:10.5860/rusq.54n4.43

Ritterbush, J. (2007). Supporting library research with Libx and Zotero: Two open source Firefox extensions. *Journal of Web Librarianship*, *1*(3), 111-122. doi:10.1300/J502v01n03_08

Rukancı, F. (2017). Dijital çağda arşivcilerin değişmeyen rolü. *Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri* içinde (1. Baskı., ss. 129-152). İstanbul: Hiperyayın. http://web.b.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook?sid=5f566e31-424d-4dfd-87f4-258c1f7e3819%40pdc-v-sessmgr05&vid=11&rid=1&format=EB adresinden erişildi.

Sayım, F. (2019). *Araştırma ve tez yazım yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. https://www.turcademy.com/tr/kitap/arastirma-ve-tez-yazim-yontemleri-9789750253256 adresinden erişildi.

Seker, S. E. (2014). Bilgi yönetimi (Knowledge management). *YBS Ansiklopedi*, *1*(2), 10-17.

Shotton, D. (2013). Publishing: Open citations. *Nature News*, *502*(7471), 295-297. doi:10.1038/502295a

Soykan, S. (2007). *WEB tabanlı dublin core metadata üretici tasarımı*. (Yüksek lisans tezi). http://acikerisim.baskent.edu.tr/handle/11727/1443 adresinden erişildi.

Steele, S. E. (2008). Bibliographic citation management software as a tool for building knowledge. *Journal of Wound, Ostomy and Continence Nursing*, *35*(5), 463-468. doi:10.1097/01.WON.0000335956.45311.69

Strube, K., Antoniewicz MLS, C. M., Glick MLS, J. ve Asu, G. V. (1989). The Librarian as Consultant and Educator for Personal File Management Software. *Medical Reference Services Quarterly*, *8*(1), 33-43. doi:https://doi.org/10.1300/J115v08n01_04

Sümbül, S. (2017). Notlar ve kütüphanelere dâir usûl-i tasnîf adlı eser ve kütüphanecilik bakımından önemi. *Bilgi Ve Belge Araştırmaları*, (8), 59-115.

Şahin, A., Aydın, G. ve Sevim, O. (2011). Cornell not alma tekniğinin dinlenilen metni anlamaya ve kalıcılığa etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29). http://openaccess.ardahan.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12427/73#sthash.SByLEh8X.dpbs adresinden erişildi.

Şentürk, B. (2020). Millî hafızamızın kaynağı: Ulusal arşivler. *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler – arşivler – müzeler* içinde (ss. 503-534). İstanbul: Hiperyayın. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2347749&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid adresinden erişildi.

Tanrıkulu, B. (2006). *Akademisyen mühendislerin bilgi arama davranışlarına bilgi teknolojilerinin etkisi: Bilkent Üniversitesi örneği*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=biL2P3cCsPgUNjVdV2BsGMpt7JmxXqODgMt6W-N_klhi4LLR6J3L2Qzswdgw--h6 adresinden erişildi.

Taşkın, Z. (2010). Bilgi yönetiminde standartlaşma ve marc-xml çözümü (ss. 215-224). ÜNAK'10 Bilgi Yönetimi 2.0: Sosyal Ağlarda Bilgi Hizmetleri, sunulmuş bildiri, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi. http://www.bby.hacettepe.edu.tr/akademik/zehrataskin/MARCXML(1).pdf adresinden erişildi.

Tdv. (2020). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 29 Mayıs 2020 tarihinde https://islamansiklopedisi.org.tr/bibliyografya adresinden erişildi.

Teevan, J., Jones, W. ve Bederson, B. B. (2006). Personel information management. *Communications of the ACM, 49*(1), 40-43. doi:10.1145/1107458.1107488

Teh, Z. Y. (2019, 19 Nisan). *Smart citation manager*. (Final year project). http://eprints.utar.edu.my/3498/ adresinden erişildi.

Tokcan, H. (2015). *Bilginin üretimi ve kullanımı açısından bilgi yönetimi: Üniversitede akademik yöneticilerin bilgi yönetimi algıları üzerine bir uygulama*. (Doktora tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=WY5CM7tPNE2z_YM6pBu0tyIWLShkz0lv82wKY8hBQdv4Bofd0UPMKn_TuRdpvnYu adresinden erişildi.

Tonta, Y. (1995). Bilgi erişim sistemleri. *Türk Kütüphaneciliği, 9*(3), 302-314.

Tonta, Y. (1997). Elektronik yayıncılık, bilimsel iletişim ve kütüphaneler. *Türk Kütüphaneciliği*, *11*(4), 305-314.

Tonta, Y. (2001). Bilgi erişim sorunu. *21. Yüzyıla Girerken Enformasyon Olgusu: Ulusal Sempozyum Bildirileri, 19-20 Nisan 2001, Hatay* içinde (ss. 198-206). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği. http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-hatay-2001-bildiri.pdf adresinden erişildi.

Tonta, Y. (2004). Bilgi yönetiminin kavramsal tanımı ve uygulama alanları. F. Özdemirci ve S. Arslantekin (Ed.), *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu: Saga of Librarianship International Symposium* içinde (ss. 55-68). Ankara: AÜ DTCF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. http://eprints.rclis.org/9466/ adresinden erişildi.

Tonta, Y. (2012). Bilgi sınıflama, bilgi düzenleme ve bilgi erişim. *Prof. Dr. K. Gülbün Baydur'a armağan* içinde (ss. 155-172). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-bilgi-siniflama-duzenleme-erisim.pdf adresinden erişildi.

Tonta, Y. (2014). Akademik performans, öğretim üyeliğine yükseltme ve yayın destekleme ölçütleriyle ilgili bir değerlendirme (An Evaluation of criteria on academic performance, tenure and publication support). http://eprints.rclis.org/23495/ adresinden erişildi.

Tonta, Y. ve Sever, H. (2006). Arama motorları. *Türkiye bilişim ansiklopedisi* içinde (ss. 95-99). Papatya Yayıncılık. http://eprints.rclis.org/14737/ adresinden erişildi.

Toplu, M. (2012). Bilim etiği: İnternetin bilim etiği üzerine etkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, *26*(4), 654-698.

Toplukatalog. (2020). Ulusal toplu katalog—Hakkında. 16 Mayıs 2020 tarihinde http://www.toplukatalog.gov.tr/index.php?cwid=8 adresinden erişildi.

Tramullas, J., Sánchez-Casabón, A. I. ve Garrido-Picazo, P. (2015). Studies and analysis of reference management software: A Literature review. *El Profesional de la Información*, *24*(5), 680-688. doi:10.3145/epi.2015.sep.17

Türk Dil Kurumu. (2020). Türk Dil Kurumu—Sözlük. 10 Temmuz 2020 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

Türkçe bilim terimleri sözlüğü. (2020). Türkçe bilim terimleri sözlüğü. 17 Mayıs 2020 tarihinde http://www.tubaterim.gov.tr/ adresinden erişildi.

Urap. (2020). Urap. *Urap*. 17 Mayıs 2020 tarihinde https://www.urapcenter.org/Rankings/2019-2020/world-2019 adresinden erişildi.

Usta, A. (2011). Kuramdan uygulamaya kamu yönetiminde etik ve ahlak. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *1*(2), 39-50.

Uysal Köse, E. ve Özenç Uçak, N. (2013). Tıp akademisyenlerinin kanıta dayalı bilgi gereksinimleri ve bilgi arama davranışları. *Bilgi Dünyası*, *14*(1), 37-61.

Wikipedia.org. (2020, 30 Ekim). UTF-8. *Vikipedi*. https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=UTF-8&oldid=23935470 adresinden erişildi.

Willighagen, L. G. (2019). Citation.js: A Format-independent, modular bibliography tool for the browser and command line. *PeerJ Computer Science*, *5*, 1-20. doi:10.7717/peerj-cs.214

Yalçın, Y. ve Gençbüyür, H. İ. (2013). Yerel kültürel mirasın semantik ortamda sunumu: Kavramsal model önerisi (ss. 186-191). ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler, sunulmuş bildiri, Ankara: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği. https://unak.org.tr/yayin/unak-2013-konferansi-bildiriler-kitabi/ adresinden erişildi.

Yalçınkaya, Ö. (2019). *Kanıta dayalı tıp kütüphaneciliğinde elektronik kaynak kullanımı*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vjszP7PzV0HebcjFEvDfwMKmVNWrqPMbZRPwDROwfdQ4djjK4uic7cpNJfD2eQfw adresinden erişildi.

Yalçınkaya, Y. (2010). Bilginin farkındalık ve farklılığında organizasyonların gelecek alanı: İnovasyon. *Türk Kütüphaneciliği*, *24*(3), 373-403.

Yaşar, N. (2020). Ar-ge'de üniversite sanayi işbirliğinin patent başvurularına etkisinin istatistik analizi. *International Journal of Applied Economic and Finance Studies*, *5*(1), 28-40.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. *Detay Yayıncılık, Ankara*.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin. https://www.turcademy.com/tr/kitap/nitel-arastirma-yontemleri-sosyal-bilimlerde-9789750239991 adresinden erişildi.

Yıldırım, H. ve Yılmaz, O. (2012). Akademisyenlerin kaynak yönetim yazılımlarına yönelik tutum analizleri (İ.Ü. Orman Fakültesi örneği). *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, *62*(1), 53-70. doi:10.17099/jffiu.49346

Yıldırım, İ. E. (2017). *İstatistiksel araştırma yöntemleri* (3. Baskı.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. https://www.turcademy.com/tr/kitap/istatistiksel-arastirma-yontemleri-su-tuketim-bilinci-uzerine-bir-kamuoyu-arastirmasi-arastirma-tasarimi-ornekleme-veri-toplama-teknikleri-9789750244704 adresinden erişildi.

Yıldız, H. ve Özenç Uçak, N. (2014). Bireyselden ortak bilgi davranışına. *Bilgi Dünyası*, *15*(1), 1-26. doi:10.15612/BD.2014.421

Yıldızeli, A. (1985). Kavramsal dizin (thesaurus): Yapısı, kullanımı ve hazırlanması. *Türk Kütüphaneciliği*, *34*(3), 113-123.

Yurdadoğ, B. U. (1990). Enformasyon çağında kütüphaneler ve kütüphanecilik. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *33*(1-2), 539-556.

Zhang, Y. (2012). Comparison of select reference management tools. *Medical Reference Services Quarterly*, *31*(1), 45-60. doi:10.1080/02763869.2012.641841

EKLER

Ek-1: ÇAKÜ Etik Kurul Değerlendirme Formu

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

Toplantı No:	320
Karar No:	320
Araştırmanın Yürütücüsü:	Uğur Donbay
Araştırmanın Başlığı:	Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği
Kurula Geldiği Tarih:	14.10.2020 15:08:35
Kurulda İncelendiği Tarih:	29.9.2020 14:02:59
Karar Tarihi:	20.10.2020 15:39:14
Kurul Görüşü:	Başvuru Kriterlere Uygun.

SONUÇ:

Kabul. Araştırmanın/Projenin uygulanabilirliği konusunda bilimsel araştırmalar etiği açısından bir sakınca yoktur.

Başkan
Prof. Dr. Murat ARI

Üye
Prof. Dr. Ali YİĞİT

Üye
Doç. Dr. Ela CANBOLAT

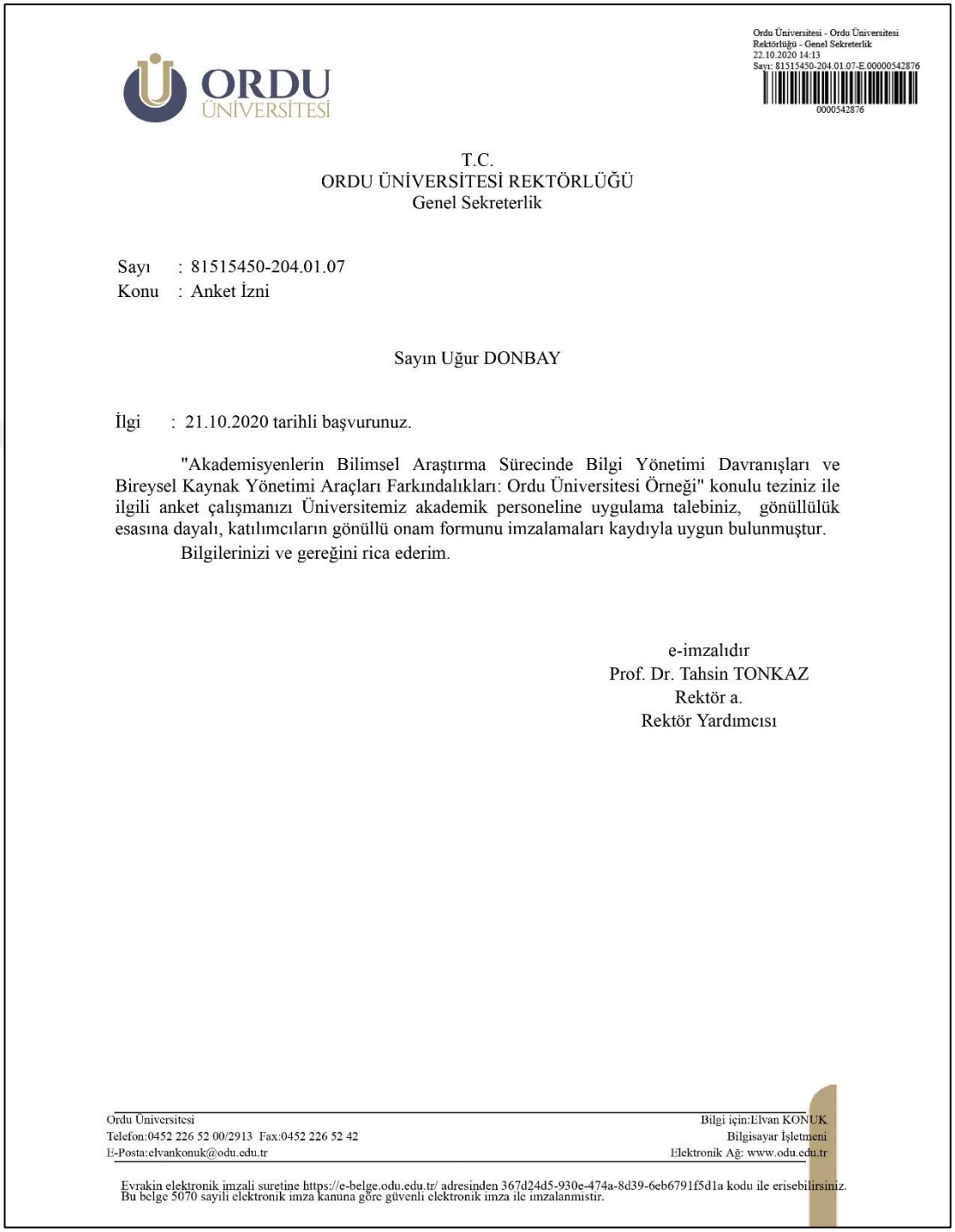
Üye
Dr. Öğr. Üyesi Haydar KOÇ

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İlknur GÖL

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKYOL

Üye
Avukat Mehmet ÇAKMAK

Ek-2: ODÜ Anket Uygulama İzni

Ordu Üniversitesi - Ordu Üniversitesi Rektörlüğü - Genel Sekreterlik
22.10.2020 14:13
Sayı: 81515450-204.01.07-E.00000542876
0000542876

ORDU ÜNİVERSİTESİ

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı : 81515450-204.01.07
Konu : Anket İzni

Sayın Uğur DONBAY

İlgi : 21.10.2020 tarihli başvurunuz.

"Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği" konulu teziniz ile ilgili anket çalışmanızı Üniversitemiz akademik personeline uygulama talebiniz, gönüllülük esasına dayalı, katılımcıların gönüllü onam formunu imzalamaları kaydıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Tahsin TONKAZ
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ordu Üniversitesi
Telefon:0452 226 52 00/2913 Fax:0452 226 52 42
E-Posta:elvankonuk@odu.edu.tr

Bilgi için:Elvan KONUK
Bilgisayar İşletmeni
Elektronik Ağ: www.odu.edu.tr

Evrakin elektronik imzali suretine https://e-belge.odu.edu.tr/ adresinden 367d24d5-930e-474a-8d39-6eb6791f5d1a kodu ile erisebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayili elektronik imza kanuna göre güvenli elektronik imza ile imzalanmistir.

Ek-3: Anket Formu (4 Sayfa)

LÜTFEN BU DOKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ.

Sizi Uğur DONBAY tarafından yürütülen *"Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Sürecinde Bilgi Yönetimi Davranışları ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları Farkındalıkları: Ordu Üniversitesi Örneği"* başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bilimsel çalışmalar, araştırma süreçlerinden geçerek bilimsel eserlere dönüşürler. Derin bir araştırmanın, detaylı bir düşün sürecinin ve önemli bir bilgi birikiminin sonucu olarak ortaya çıkan bu eserler oluşturulurken; bilim insanları yararlandıkları ve/veya yararlanmayı düşündükleri makale, kitap, tez ve/veya diğer bilgi kaynaklarını çeşitli saklama tekniklerine göre muhafaza etmekte ve saklamaktadırlar. Literatürde *"Bireysel Bilgi Yönetimi"* olarak ifade edilen ve "bilgi arama, bilgi erişim ve bilgi yönetimi" gibi kavramlarla ilintili olan bu süreç; bilgi kaynaklarını ve bilgi kaynağı üzerine yazılan notları etkin ve verimli bir biçimde yönetebilmeyi ve bunlara hızlı-doğru şekilde erişebilmeyi açıklamaktadır. Yüksek lisans tezinin tamamlanması amacıyla yürütülen bu çalışma; akademisyenlerin akademik verilerini/bilgilerini/materyallerini nasıl yönettiklerini ve muhafaza ettiklerini saptamayı, bireysel kaynak yönetimi araçlarının *(Endnote, Zotero, Mendeley, vb.)* akademik çalışmalarda sağladığı avantajları ortaya koymayı, bilgi yönetiminin bireysel yönüne dikkat çekmeyi, bilgi yönetimi ve organizasyonunda bireysel kontrolün düzeyini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkına sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyarak, her ifadeyi gerçek durumunuzu yansıtacak şekilde uygun olan seçeneği işaretleyerek tamamlayınız. Yapacağınız işaretlemelerde göstereceğiniz samimiyet ölçme aracının başarısını yükseltecektir.

Araştırmaya zaman ayırarak yapacağınız katkıdan dolayı teşekkür ederim.

Uğur DONBAY
ugurdnby@gmail.com

1. Cinsiyetinizi belirtiniz.
- **a.** Kadın **b.** Erkek

2. Yaşınız kaçtır? *(Lütfen yazınız)* ……

3. Unvanınızı belirtiniz.
- **a.** Araştırma Görevlisi
- **b.** Öğretim Görevlisi
- **c.** Doktor Öğretim Üyesi
- **d.** Doçent
- **e.** Profesör

4. Hangi bilimsel alanda çalışmaktasınız?
- **a.** Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler
- **b.** Tıp ve Sağlık Bilimleri
- **c.** Fen, Mühendislik ve Doğa Bilimleri
- **d.** Diğer *(Lütfen yazınız)* ….

5. Bilimsel araştırmalarınızı hazırlarken **daha çok** hangi kaynak türünden yararlanırsınız?
- **a.** Elektronik kaynaklar
- **b.** Basılı kaynaklar
- **c.** Elektronik ve basılı kaynaklar

6. Edindiğiniz elektronik kaynakları **daha çok** hangi şekilde saklarsınız?
- **a.** Harici bellek (Taşınabilir hard disk, flash bellek vb.)
- **b.** Bilgisayar diski
- **c.** Bulut bellek (Google Drive, Yandex Disk vb.)
- **d.** E-posta
- **e.** Diğer *(Lütfen yazınız)* ……..

7. Daha önce bulduğunuz ve depoladığınız elektronik kaynakları bir zaman sonra yeniden bulma konusunda aşağıdaki durumlardan hangisini yaşıyorsunuz?
- **a.** Genellikle sorun olmadan bulabilmekteyim.
- **b.** Bazen bulamama sorunları yaşamaktayım.
- **c.** Genellikle bulmakta zorlanıyorum.
- **d.** Diğer *(Lütfen yazınız)* ....

8. Araştırmalarınız sırasında bireysel kaynak yönetimi aracından (EndNote, Mendeley, Zotero vb.) ne kadar yararlanıyorsunuz? **(Cevabınız c ise 9. ve 10. soruları boş geçiniz)**

a. Her zaman **b.** Bazen **c.** Hiçbir zaman

9. Hangi bireysel kaynak yönetimi aracını **en çok** kullanmaktasınız? **(Tek seçim)**

a. Endnote **b.** Mendeley **c.** Zotero **d.** Refworks
e. Diğer *(Lütfen yazınız)* ...

10. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının size göre **en çok** yararlı olduğunu düşündüğünüz amacı nedir? **(Tek seçim)**
- **a.** Bilgi kaynağını aramayı/keşfetmeyi ve bunlara erişmeyi kolaylaştırması
- **b.** Bilgi kaynaklarını uzun zamanlar boyunca yönetebilmesi
- **c.** Atıf yapmayı ve kaynakça hazırlamayı kolaylaştırması
- **d.** Bilimsel iletişim (kaynak paylaşımı, işbirliği vb.) ortamını güçlendirmesi
- **e.** Diğer *(Lütfen yazınız)* ...

11. Hangi bireysel kaynak yönetimi araçları hakkında tecrübe sahibisiniz? **(Çoklu seçim)**

a. Endnote **b.** Mendeley **c.** Zotero **d.** Refworks
e. Diğer *(Lütfen yazınız)* ...

12. Hangi arama motorundan **en sık** yararlanırsınız?

a. Google **b.** Yandex **c.** Yahoo **d.** Bing
e. Diğer *(Lütfen Yazınız)* ...

13. Bireysel kütüphanenizin/arşivinizin (basılı ve elektronik) düzeni için genel olarak hangi tanımı uygun görmektesiniz?
- **a.** Kütüphanem/arşivim düzenlidir.
- **b.** Kütüphanem/arşivim düzensizdir.

Bireysel Bilgi Yönetimi ve Bireysel Kaynak Yönetimi Araçları ***(Endnote, Zotero, Mendeley, vb.)*** ***Not:*** *8. Soruya yanıt olarak* ***"c. Hiçbir zaman"*** *seçeneğini seçtiyseniz, aşağıdaki ilgili önermeleri* ***boş geçiniz.***	Daima	Çoğunlukla	Bazen	Nadiren	Asla	Fikrim Yok
Tutum/Davranış Önermeleri						
14. Akademik aramalarım sonucunda elde ettiğim kaynakları dizinleyerek saklamayı tercih ederim.						
15. Elde ettiğim kaynakları dizinleme/kataloglama gibi erişim uçlarıyla (üst veri elemanlarıyla) birlikte saklarım.						
16. Dijital kütüphanemde/arşivimde depoladığım kaynakları araştırmalarımda kullanırken hatırlamak ve kullanmakta zorluk yaşamam.						
17. Bireysel bilgi yönetimi sürecinde teknolojik çözümlere dayalı yöntemler kullanır ve uygularım.						
18. Bireysel dijital kütüphanemde/arşivimde bulunan bir bilgi kaynağına yıllar sonra bile erişim sağlayabileceğim bir sınıflama sistemim vardır.						
19. Akademik kaynakları aramak için bireysel kaynak yönetimi araçlarını tercih ederim.						
20. Dijital bilgi kaynaklarımı saklarken ticari arama motorlarının bulut çözümlerinden (Google Drive, Dropbox, Yandex Disk, vb.) yararlanırım.						
21. Çalıştığım kurumun kütüphanesinin sunduğu bilimsel açık erişim sistemini bireysel kütüphanem/arşivim olarak da kullanırım.						
22. Kütüphanemde/arşivimde bulunan dijital bilgi kaynakları; ortak projeler ve işbirliğine dayanan çalışmalarım için her an paylaşılabilir durumdadır.						
23. Bireysel kaynak yönetimi araçlarını en çok, atıf vermek ve kaynakça düzenlemek için tercih ederim.						
24. Bilimsel etik kurallarını kolaylıkla ve doğru şekilde uygulayabilmek için bireysel kaynak yönetimi araçlarına ihtiyaç duyarım.						
25. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının not alma özelliklerini kullanırım.						
26. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının mobil, web, tablet, bilgisayar vb. teknolojik araçlar arasında sağladığı senkronizasyon özelliklerini kullanırım.						
Fikir/Düşünce Önermeleri						
27. Bireysel kütüphaneler kaynak yönetimi araçlarıyla daha etkin ve verimli bir şekilde yönetilebilir.						
28. Bir kaynağı erişim uçlarıyla birlikte doğru tanımlayarak kaydetmek araştırma sürecinin tüm evreleri için önemli ve gereklidir.						
29. Dijital kütüphanelerinde/arşivlerinde depoladıkları kaynakları bulamayan akademisyenlerin genel çalışma performansları düşer.						

30. Elektronik bilgi kaynaklarını saklamak, basılı bilgi kaynaklarını saklamaktan daha kolaydır.						
31. Bireysel dijital kütüphanemde/arşivimde bulunan bilgi kaynaklarına ait üst verileri (dijital kimlik bilgileri) meslektaşlarımla/asistanlarımla/öğrencilerimle paylaşmayı bilimsel iletişim sürecini verimli kılmak bakımından önemsiyorum.						
32. Bireysel bilgi yönetimi sürecinde bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanmanın çağdaş bir yöntem olduğunu düşünüyorum.						
33. Bireysel bilgi yönetimi sürecinde geleneksel yöntemleri kullanmak daha güvenli bir tercihtir.						
34. Bilgi kaynaklarımı metnin kendisi olmaksızın yalnızca bibliyografik künyesiyle/kataloğuyla saklamak benim için yeterlidir.						
35. Bireysel kaynak yönetimi araçları sistematik incelemeleri, literatür taramalarını ve akademik okumayı kolaylaştırır.						
36. Bireysel kaynak yönetimi araçları bireysel bilgi yönetimi konusunda bibliyografik denetim sağlar.						
37. Bireysel kaynak yönetimi araçlarının kaynaklarımı saklayabilmem için sunduğu bulut çözümleri yeterlidir.						
38. Bireysel kaynak yönetimi araçları; para, zaman ve emek tasarrufu kazandırır.						
39. Bilimsel dergilerin tercih ettikleri farklı formattaki atıf stillerinde kolayca dönüşüm yapabilmek için bireysel kaynak yönetimi araçları önemli ve gereklidir.						

40. Dijital akademik bilgi kaynaklarınızın yönetiminde yaşadığınız sorunlar ve paylaşmak istediğiniz hususları lütfen yazınız: …

41. Bireysel kaynak yönetimi araçlarını kullanmanıza engel olan/sorun oluşturan etkenleri lütfen yazınız: …

42. Konu hakkında görüş ve önerileriniz varsa, lütfen yazınız: …

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	
Adı Soyadı	UĞUR DONBAY
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	
Fakülte	EDEBİYAT FAKÜLTESİ
Bölüm	BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	
Enstitü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Anabilim Dalı	BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YÖKDİL **(**50**)**

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Çalıştığı Birim	KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON DAİRE BAŞKANLIĞI
Görevi/Pozisyonu	KÜTÜPHANECİ / TEKNİK HİZMETLER SINIFI
Tecrübe Süresi	7 YIL 6 AY

KATILDIĞI

Kurslar	Pedagojik Formasyon – Atatürk Üniversitesi İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi – Ordu Üniversitesi Hizmetiçi Eğitim – Ordu Üniversitesi Belge Yönetimi ve Arşiv Hizmetleri –Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

İLETİŞİM

E-posta	